

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ 1970

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

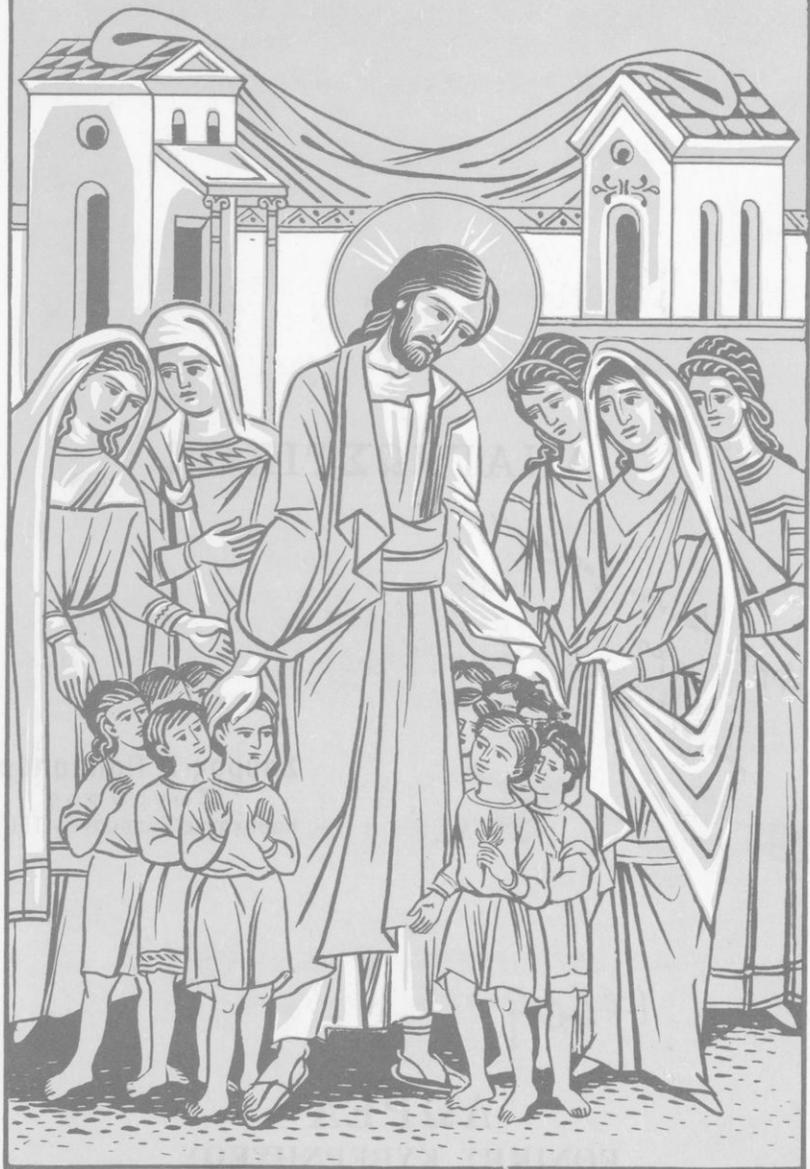
*Συμμετρία Πωάντου Παπασπύρου
1970
Σύξ, ΣΤ'. 2. η. Α.*

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

17409

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ Ε ΒΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΥΑΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ — ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
Γ. ΜΕΓΑ — Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

ΜΕΡΟΣ
ΠΡΩΤΟΝ

Ολόκληρο είναι το έργο της Παιδείας, το οποίο αποτελεί το κομμάτι της ζωής μας, το οποίο είναι ζωτικό για τον άνθρωπο και είναι ζωτικό για την κοινωνία. Η Παιδεία είναι η δύναμη που μας βοηθάει να αναπτύξουμε τον εαυτό μας και να συμβάλουμε στην κοινωνία. Η Παιδεία είναι η δύναμη που μας βοηθάει να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι και να γίνουμε καλύτερα μέλη της κοινωνίας. Η Παιδεία είναι η δύναμη που μας βοηθάει να αναπτύξουμε τον εαυτό μας και να συμβάλουμε στην κοινωνία. Η Παιδεία είναι η δύναμη που μας βοηθάει να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι και να γίνουμε καλύτερα μέλη της κοινωνίας.

ΠΡΩΤΟΝ
ΜΕΡΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ

ΟΑυτό είναι τὸ ἱερό πανί, τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο,
κομμάτι ἀπ' ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
πού εἶναι λευκὸ σάν τὸν ἀφρό τοῦ κύματος, πού ἀνθίζει
σέ περιγιαλί ὀλόγλυκο, σέ πέλαγο μακρινό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερό πανί, πού, ὅταν περνᾷ μπροστά μας
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας. ◊

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα, πού ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψη,
δὲν τ' ἀνεμίξει πρόσχαρα ἢ αὔρα ἢ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, πού ὀρμᾷ νὰ ζωντανέψη
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό 'καμε χλαμύδα
καὶ ζῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Αείναι ἡ Σημαία! Τὴν βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένεα,
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὸ τρίσβαθο κι' ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιές ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τὴν νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βόρειο σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἕβδομον οὐρανὸ κι' ἀκόμη πέρα! Α

Ποιά λύρα ἔχει τὴν δύναμι γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἑλλάδος μας ἡ ἀγία εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα, πού λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσῇ,
πού ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς Ἐσὲ περικυκλώνει. . .

Ν. Ζαφειρίου «Ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία»

Στέφανος Δάφνης

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

— Παππού! έ, παππού! έφώναξεν ο Νάσος, σπρώχνοντάς τον με τὸ πόδι του.

— Τί εἶναι;

— "Α, σήκω νά ἰδοῦμε τὴν 'Ανάστασι!

Σάν ἐβγήκαν ἔξω ἀπὸ τὴν καλύβη τους, ἄκουαν σὲ ὅλη τὴν κοιλάδα καὶ γύρω ἀπὸ τὶς ράχες φωνές. "Ὅλοι οἱ βλάχοι τῆς περιφερείας ἐκείνης ἦσαν στὸ πόδι, στολισμένοι, καὶ με κεριὰ στὰ χέρια ἐπερίμεναν τὴν 'Ανάστασι.

Εἶχε πιά πλησιάσει ἡ ὥρα. Ὁ αὐγερινὸς φεγγοβολῶντας ἀνέβαινε ψηλά. Οἱ βλάχοι με τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους ἦσαν ἔτοιμοι ἔξω ἀπὸ τὶς καλύβες τους. Οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέες καὶ γριές, ὅλοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ὀρίζοντος.

Ἦξεραν πὼς ἀπὸ κεῖ ὑψώνετο μιὰ ράχι, ἀπ' ὅπου θὰ ἐφαίνετο ὁ παπὰς μὲ τὴν λαμπάδα στὰ χέρια, κηρύσσοντας στοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάστασι τοῦ Σωτῆρος. Οἱ μεγάλες πυρὲς ἐλαμπάδιζαν ὑψηλὰ καὶ ἔρριχναν κοκκινωπὲς ἀκτῖνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα.

Ἡ καρδιά ὄλων ἐβροντοκτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο ἐπλησίαζεν ἡ μεγάλη καὶ ἱερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, πού παρουσιάζετο ἀπὸ τὴ ράχι, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ ἐφώναζαν ἀναπηδῶντας μὲ χαρά:

— Νάτο, ἐφάνηκε!

— Ἄμ' ποῦ ἀκόμη!

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ ἰδῆς.

Καὶ ἐπείραζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ διηγεῖτο ἱστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάση ὁ καιρὸς.

— Νά το, νά το! Ἐκεῖνο εἶναι! ἐφώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πράγματι ἐφάνηκε φῶς λαμπάδας, πού ἐτρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. Ἐσχιζε τὸ σκοτάδι καὶ ἔρριχνε παρήγορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω μέρη ἐκάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ ἐτέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀκούσθηκε ἀπὸ τὴ ράχι δυνατὴ. Ἐφθασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνησι.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀκούσθηκε τώρα πιὸ δυνατὴ. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸν σταυρὸ τους. Ὅλη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἓνας μέγας ναός, ὅπου ἐδοξάζετο τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορά. Μαζὶ μὲ τὸ φῶς τῆς λαμπάδας ἐφάνηκε καὶ μία ἄλλη λάμπη καὶ ἀμέσως ἀκούσθηκεν ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμὸ ἄλλοι πολλοὶ μαζὶ πυροβολισμοὶ ἐσφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δένδρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μανδριά. Οἱ βλάχοι, μὲ τρελλὸν ἐνθουσιασμό, μετέδιδαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὴν εὐχάριστη εἶδησι τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς ἀνέστη, ἀδέλφια!...

— Ἀληθῶς ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

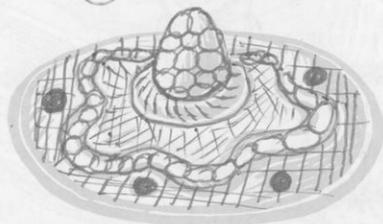
— Ζῆ καὶ βασιλεύει... ζῆ καὶ βασιλεύει!..

Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα ἐπλανῶντο παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ Ἅγιο φῶς, πού ἔλαβαν ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες ἐφεγγβολοῦσαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι ὡς πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβα τὰ καριοφίλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἄστραφταν καὶ ἐβροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μανδριά ἐβέλαζαν καὶ ἐπηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυκτοῦσαν καὶ τὰ ἄλογα ἐχρεμέτιζαν.

Ἡ ράχη, πού ἐπάνω τῆς ἐφάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τῶρα κατάφωτη. Εἴκοσι ὡς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, ἐγονάτιζαν γύρω στὸν παπᾶ. Καὶ ὁ παπάς, ὄρθιος, κινῶντας τὴν λαμπάδα του ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλλε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη».

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

2. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάσι ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδιές σὰν ὄνειρο χαϊδεύει.
Χριστὸς Ἄνέστη! ἀντιλαλεῖ παντοῦ, σὰν ἅγια ἀλήθεια,
κι ἀκτιῶδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.
Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἀνοιξι, μὲ τοὺς ἀνθούς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰν νὰ ἔθελε νὰ στείλῃ
τῇ λουλουδένια του ὁμορφιά τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θῦμα
μέσ' στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρῖμα.
Χριστὸς Ἄνέστη! Φίλημα γλυκειᾶς ἀγάπης δῶστε
φίλοι κι ἐχθροὶ κι ἀδελφικὰ τὰ χέρια σας ἐνώστε.
Ἔνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο: Νικήτρια ἢ καλωσύνη
νὰ ἔναι παντοῦ, κι ὁδηγητὴς τῶν ἔργων μας νὰ γίνῃ.
Τοῦ Λόγου ἢ δόξα ἀνάλαμψε κι ἤρθε παρηγορήτρα
— σὰν μέσα στὸ ἡλιόκαμα — σ' ὅλη τῆς γῆς τὴν φύτρα.
Χριστὸς Ἄνέστη! Ἄς ζῆ στὸν νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὠραῖο,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἢ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βᾶθη νὰ φωτίζῃ
καὶ τῆς Ἀγάπης ἢ ὁμορφιά τὸν κόσμο νὰ στολίζῃ.

Γ. Λαμπρίδη « Χριστὸς Ἄνέστη »

Ἰωάννης Πολέμης

3. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καὶ θὰ ῥθοῦν χρονιάρες μέρες: Τὰ Χριστούγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἀϊ-Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Καὶ ὕστερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἀνάστασι,
ποὺ ὀλόχαρο τὸ χωριὸ θὰ τὴν γιορτάσῃ,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνῶντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ ὀλόανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μηλιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιές καὶ κίτρινα μαντήλια.

Γεώργιος Δροσίνης

4. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ἀνήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βατῶν τοῦ Εἰκοσιένα, τὴν Κυριακὴν, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν ἐπαρακινούσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐξ αἰτίας τῆς Ἐπανάστασεώς μας ἐγίνοντο ἄγρια καὶ ὁ καθεὶς μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν ἐπαρακαλοῦσαν, λοιπὸν, νὰ φύγῃ τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα.

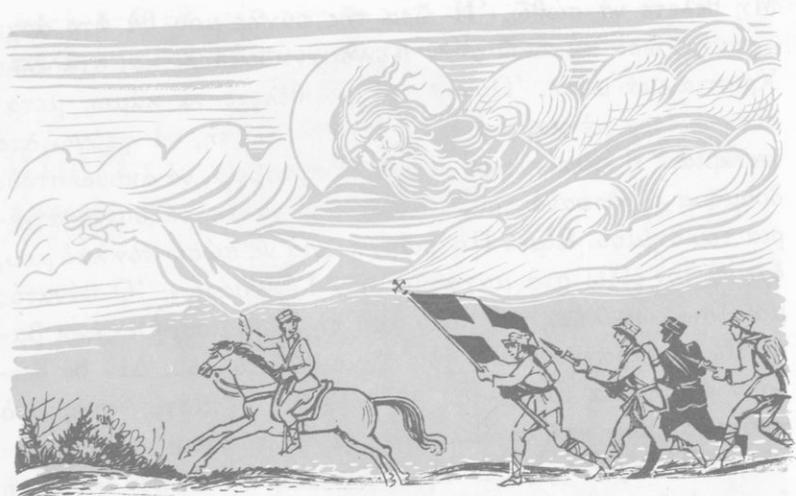
Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μή θέλετε νά σωθῶ. Ἡ ὥρα τῆς φυγῆς μου θά ἦτο ἀρχή σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στήν Κωνσταντινούπολι καί στά ἄλλα Χριστιανικά μέρη. Ὁραῖο πρᾶγμα θέλετε νά κάμω, μεταμορφωμένοι με καμμιά προβιά στήν πλάτη, νά φεύγω στά καράβια. Ἡ, κλεισμένοι σέ φιλική πρεσβεία, νά ἀκούω στούς δρόμους τά ὄρφανά τοῦ Ἔθνους μου νά σπαράζουν στά χέρια τοῦ δημίου. Εἶμαι Πατριάρχης, γιά νά σώσω τόν λαό μου, ὄχι νά τόν ρίξω στά μαχαίρια τῶν Γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως ὠφελήσῃ πιό πολὺ ἀπὸ τὴ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θά ταραχθοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Δὲν θά δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νά βρίζεται ἡ πίστι τους στὸ πρόσωπό μου καί οἱ Ἕλληνες θά πολεμήσουν με ἀπελπισία, πού συχνά χαρίζει τὴν νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ ὅ,τι καί ἂν μοῦ συμβῇ! Σήμερα τῶν Βατών, ἄς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γαλοῦ καί ἔπειτα, ἴσως αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, ἄς φᾶνε καί αὐτὰ ἀπὸ μᾶς...

Ὅχι, δὲν θ' ἀφήσω νά με περιγελοῦν, περπατῶντας με ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καί ἄρχοντες στούς δρόμους τῆς Ὀδησσοῦ, τῆς Ἐπτανήσου ἢ τῆς Ἀγκῶνος καί νά με δείχνουν τὰ παιδιὰ καί νά λέγουν: Νὰ ὁ φονιάς Πατριάρχης! Ὁ Ἄν τὸ Ἔθνος μου σωθῇ καί θριαμβεύσῃ, θά με ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, με θυμιάματα τιμῆς καί ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θά ἀνεβῶ γιά τετάρτη φορὰ στά μοναστήρια τοῦ Ἄθω· δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπήλαια καί κορυφές τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. Χαῖρε, θαλάσσιο κῦμα. Χαίρετε, Σπάρτη καί Ἀθῆναι, ὅπου ἤθελα νά ιδρύσω σχολεῖα γιά τοὺς νέους τῆς Πατρίδος. Χαῖρε, γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα!

» Ἐγὼ πηγαίνω ὅπου με καλεῖ, ὅπου με ὀδηγεῖ ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοῦρα τοῦ Ἔθνους καί ὁ οὐράνιος Θεός...».

Ὁμιλία περὶ τοῦ αἰδιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου Γεώργιος Τερτσάτης

5. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλές φορές συλλογίζομαι καλὰ - καλὰ ὅσα τεράστια ἢ θεία παντοδυναμία Του κάνει γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν εἶμαι βυθισμένος στὶς σκέψεις αὐτές, φέρω τὸ νοῦ μου στὴν ἀξιωματημένη ἐκείνη ἐποχὴν τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ. Καὶ βρίσκω κάποια ὁμοιότητα στὶς τύχες τῶν δύο λαῶν.

Ἀκούει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ, βλέπει τὴ θλίψη καὶ τὴ δυστυχία τους, συμπαθεῖ στὰ δεινά τους καὶ ἐκλέγει ἓνα ποιμένα προβάτων, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου.

— Ποιὸς εἶμαι ἐγώ, λέγει ὁ Μωϋσῆς, Κύριέ μου, ποιὸς εἶμαι ἐγώ, ποὺ προστάζεις νὰ πάω στὸν Φαραώ, τὸν βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἄφησέ με. Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἶμαι.

Τὰ ἴδια ἐλέγαμε καὶ ἐμεῖς, ὅταν ὁ Θεός, ἐλεῶντας τὴν ἀθλία μας κατὰστασι, ἐφώτισε στὴν καρδιά μας τὸ μεγάλο ἔργο τῆς ἀπελευθερώσεώς μας.

— Ἐμεῖς μόνου, ἐλέγαμε, νὰ σπάσωμε τὶς ἀλύσεις μας! Ἐμεῖς νὰ νικήσωμε τὸν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο τοῦ τυράννου;

— Μαζί σου θὰ εἶμαι ἐγώ, εἶπε τότε στὸν Μωϋσῆ ὁ Θεός. Μὴ φοβᾶσαι, ἐγὼ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μετὴν δύναμί μου θὰ κτυπήσω τοὺς Αἰγυπτίους. Ἐγὼ θὰ δυναμώσω τὸν λαόν μου ἐναντίον των.

Αὐτὰ μοῦ φαίνεται ἀπαράλλακτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγη καὶ σήμερα τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀδύνατο λαὸ τῆς Ἑλλάδος.

— Ἐγὼ, λέγει, ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλελειμμένε λαέ μου, ἐγὼ θὰ εἶμαι μαζί σου, ἐγὼ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μετὴν δύναμί μου ἐγὼ θὰ κτυπήσω τοὺς ἐχθρούς σου, ἐγὼ θὰ σὲ δυναμώσω ἐναντίον των.

Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ὀλοένα γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

« Λόγοι αὐτοσχέδιοι »

Σπυρίδων Τρικούπης

6. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγείται ο Ίδιος ο Κολοκοτρώνης, ότι μιά φορά έπῆγε στο πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτο μεγάλο καὶ εἶχε καταστραφῆ στὴν ἐπανάστασι τοῦ Ὁρλώφ, τὸ 1769. Ὅταν ἐπέρασε, ἦτο μιά μάνδρα χαλασμένη, καὶ σκεπασμένη ἡ ἐκκλησία μὲ κλαδιά.

Τότε ἔταξεν ὁ Κολοκοτρώνης:

— Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν «τύραννο» καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἦσουν πρῶτα!

Καὶ πράγματι ἡ Παναγία ἐβοήθησε. Καὶ στὸν δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπανάστασεως ἐπλήρωσεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τάμα του, καὶ τὴν ἔκανε, ὅπως ἦτο πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή τῆς.

«Ὁ Γέρον Κολοκοτρώνης »

Γεώργιος Τερτσέτης

7. Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

Ἐπέρασαν πάλι οἱ Τούρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχῆς Ἰουλίου τοῦ 1822, καὶ ἐπῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφήσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους ἔξω ἀπὸ τὸ

Ναύπλιο. Τότε ἀποφάσισαν νὰ ξαναμποῦν στὰ φοβερὰ στενά, νὰ βοηθήσουν ἐκείνους, πού ἔμειναν καὶ νὰ στείλουν τροφές στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασί τους αὐτὴ δείχνει, πὼς τὴν περασμένη καταστροφή τους μέσα στὰ στενά τὴν ἐξήγησαν, ἴσως καὶ σωστά, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας τους, ἀφοῦ τόσοι λίγοι Ἕλληνες ἔτυχε νὰ εἶναι ἐκεῖ στὰ Δερβενάκια.

Ἡ ἀπόφασί τους, λοιπόν, τώρα εἶναι ἀνδρική καὶ οἱ μάχες, πού ἔγιναν μέσα στὰ περάσματα τοῦ "Αἰ-Σώστη, δείχνουν λύσσα ἀληθινή. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐκεῖ πέρα τώρα πιὸ πολλοὶ συναγμένοι καὶ πολὺ διαλεκτοὶ καὶ ὠχυρωμένοι.

Ἐκεῖ, μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἡμέρες, ἔτυχε νὰ τρῶνε ὁ Νικηταρᾶς καὶ ἓνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Κρανίδι, ὁ Παπαρσένης. Τότε ἦλθε τὸ μήνυμα πὼς ἐφάνηκαν πάλι οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐρχονται μακριά, ἀπὸ τὴν Κόρινθο.

Ὁ Παπαρσένης δὲν ἔταράχθηκε.

— Φέρτε νὰ πιοῦμε, εἶπε, αὔριο θὰ τοὺς πάρῃ ἡ κατάρρα!

Στὸν δρόμο, ἐκεῖ πού ἐπροχωροῦσαν, ἔλεγε ὁ Παπαρσένης πάλι στὸν Νικηταρᾶ:

— Αὔριο τὸ κεφάλι μου θὰ μείνῃ ἐδῶ, ὅμως σπυρὶ σιτάρι δὲν θὰ περάσῃ γιὰ τὸ Ναύπλιο.

Καὶ τὸ βράδυ, πού ἐδειπνοῦσεν ὁ Παπαρσένης (οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη), ἐσυλλογίζετο τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἶχαμε στὰ χέρια μας, ἔλεγε· (ἦτο τότε ἔτοιμο νὰ παραδοθῆ) μὰ ὁ Δράμαλης τὸ ἐπῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρουμε τὸ Ναύπλιο, τότε θὰ ποῦμε πὼς ἐλευθερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγάλη σὲ ὄλους, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ στενά.

Τὴν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, ἐσκοτώθηκε ὁ παπᾶς. "Ὁμως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέρασαν!..

Γ. Βλαχογιάννη «Ἱστορικὴ Ἀνθολογία»

Ν. Σπηλιδάδης - Ι. Βλαχογιάννης

8. Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

“Όταν ήλθεν ό βασιλιάς “Όθων πρώτη φορά στο Μεσολόγγι, στα 1837, παρουσιάσθηκεν έμπρός του ό Παπα - Παναγιώτης Μπουγάτσας. “Έτυχε τότε νά βρίσκεται στα ανάκτορα και ό στρατηγός Δ. Μακρής και ό βασιλιάς έζήτησε άπ’ αυτόν πληροφορίες για τόν παπα.

— Μεγαλειότατε, τοῦ εἶπεν ό Μακρής, τόν παπα αυτόν άξιζει νά τόν προσκυνοῦμε σάν “Άγιο για τίς μεγάλες του υπηρεσίες στήν πατρίδα και στόν κόσμο.

— Και ποιές είναι αυτές, καπετάν Μακρής; έρώτησεν ό βασιλιάς.

— “Άκουσε, μεγαλειότατε, εἶπεν ό Μακρής. “Από τήν άρχή τοῦ άποκλεισμοῦ στο Μεσολόγγι, ή μόνη δουλειά πού έκανε ό παπας αυτός ήταν, άμα άρχιζε τό τουφέκι (και ήταν αυτό καθημερινό, νύκτα - μέρα) νά τρέχη στήν έκκλησιά. “Έπαιρνε τό δισκοπότηρο στα χέρια του, με τό φανάρι του, έπήγαινε από έπαλξι σε έπαλξι και μεταλάβαινε τούς βαριά πληγωμένους και τούς παρηγοροῦσε με καλά λόγια. Και έγκαρδίωνε τούς άλλους νά πολεμοῦν με όρεξι και με ψυχή για νά έχουν τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Σοῦ όρκίζομαι στήν πίστι μου, μεγαλειότατε, ότι δέν έπέρασε ήμέρα ή νύκτα, πού νά μήν τόν ιδῶ στήν έπαλξι μου, έπάνω στο τουφέκι, καθώς και νά φέρη γύρω όλες τίς άλλες έπάλξεις και μέσα στήν χώρα από σπίτι σε σπίτι. Και στήν “Εξοδο, μεγαλειότατε, ήτο μαζί μας και βόλι δέν τόν έπέιραζε. Τότε δέν είναι άγιος ό παπας αυτός;

Γ. Βλαχογιάννη «Ίστορική Άνθολογία»

Ν. Α. Μακρής

9. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

0

A

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ Χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἄδολα βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρῶντάς τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστι ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα:
«Χριστὸς γεννιέται!»

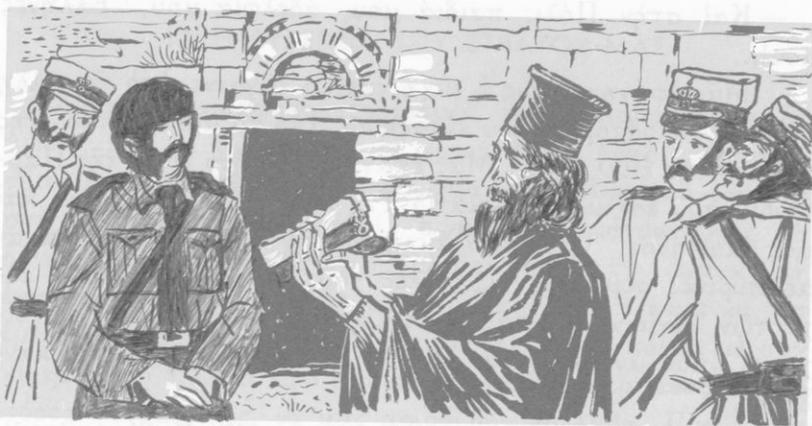
Τὴν ἅγια νύχτα τὴ Χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὕμνων μεσοῦρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ Ὁσαννά ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἄέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ Χριστουγεννιάτικη
— ποίος δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν Μάγων, κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα,
λάμπει τὸ ἀστέρι. 40

Γεώργιος Δροσίνης

10. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στην πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τὸ 1912, συναντήσαμε τὸν παπά, ψηλὸ, στεγνὸ, μὲ πρόσωπο γεμᾶτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένεια ψαρά στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριμμένα, πρασινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντοῦφλες, ὅπου ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνά κοκκαλιάρικα πόδια του. Ἐίχε μάτια ἀεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἑλληνικῆς μάτια, ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλοϊκοῦ ποιμνίου του.

Ὅταν ἐσκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσωμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ ἐτράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του ἐβούρκωσαν ξαφνικά. "Ἀρπάξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ ἐφίλησε τὸ ἐθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, ὅπως θὰ ἐφιλοῦσε τὸ Τίμιο ξύλο." Ἐπειτα μᾶς ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὠδήγησε ἐμπρὸς στὴν Ὁραία Πύλη. Ἐστάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, ἐσταυροκοπήθηκε, μᾶς ἐφίλησε ἕναν-ἕναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλογερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε:

— Καὶ στὴν Πόλι, παιδιὰ μου, ἀδελφία μου, "Ἑλληνές μου!...

Μᾶς ἐφάνηκε πὼς ἡ εὐχή ἐκεῖνη ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Παντοκράτορος, πού εὐλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκόταδο τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς ἐφάνηκε ὅτι ἦτο εὐχή τῆς Παρθένου, πού ἐσήκωνε τὰ μάτια Της ἀπὸ τὸ Θεῖον βρέφος καὶ μᾶς ἐκοιτοῦσε. "Ὅτι ἦτο ἡ εὐχή τῶν ἀγγέλων, πού ἐφύλαγαν μὲ πύρινες ρομφαῖες τὶς πύλες τοῦ Ἱεροῦ. "Ὅτι ἦτο ἡ εὐχή τῶν Ἀγίων, πού μᾶς ἐκοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοίχους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴν λάμψη τους οἱ λιγιστὲς κἀνδῆρες.

« Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »

Ἡλ. Π. Οἰκονομόπουλος

11. ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

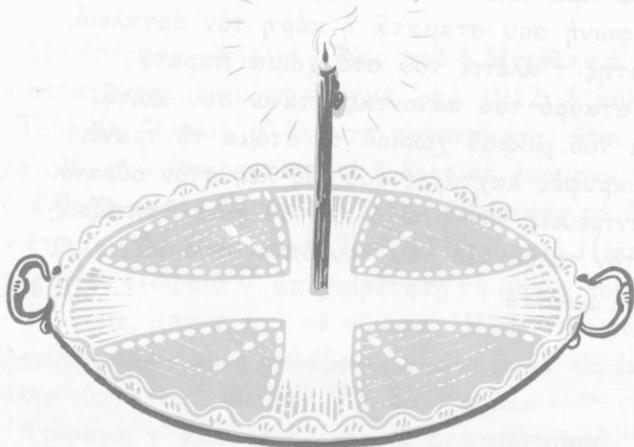
Ἐπροχωρούσαμε ὕστερα ἀπὸ τὴν μάχη τῶν Γιαννιτσῶν, τὸ 1912, ἔλεγε ἓνας τραυματίας ὑπαξιωματικὸς, περνῶντας μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, πού ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ τὰ κατεχόμενα μέρη.

Ἐνας Τοῦρκος πληγωμένος, γεμᾶτος αἵματα, ἀνασηκώθηκε σὲ λίγο στὸν ἀγκῶνά του, μόλις μὲ εἶδε. Ἐκοίταξε μὲ λαχτάρα τὸ παγούρι μου καί, στὴν ἀγνωστὴ γιὰ μένα γλῶσσά του, κάτι μὲ παρεκάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἐξεκρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ ἐπλησίασα στὸ στόμα. Ἦπτε ἀχόρταγα, μὲ ἐκοίταξε μὲ ἓνα βλέμμα εὐγνωμοσύνης καί, πρὶν προφθάσῃ νὰ πῆ τίποτε ἄλλο, ἔπεσε ἀνάσκελα στὸ χῶμα. Ἐπήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔφυγα. Ὁ Τοῦρκος εἶχε πεθάνει!...

12. Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ

Μᾶς εὐχαρίστησε ἐξαιρετικά, ὅταν ἐμάθαμε ὅτι στὸ χωριό, πού θὰ ἐμέναμε λίγες μέρες, ἔλεγε ἓνας τραυματίας ἀξιωματικός, ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία. Τὴν Κυριακὴ ἐπήγαμε στὴ λειτουργία πρωί - πρωί. Ἐψαλλαν δύο στρατιῶτες. Ἄδύνατον νὰ φαντασθῆς πόσο αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ ἔξω. Καὶ γι' αὐτὸ ἐπηγαίναμε τακτικά, ὅσο ἐμέναμε σ' ἐκεῖνο τὸ χωριό. Καὶ θὰ θυμοῦμαι πάντα μὲ συγκίνησι, πού ἔβλεπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία θλιμμένες, μαυροφόρες γυναῖκοῦλες, νὰ μᾶς μοιράζουν κόλλυβα. Γιατί, μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ἐγίνετο πάντοτε μνημόσυνο ἀποποικίου ἔθνομάρτυρος.

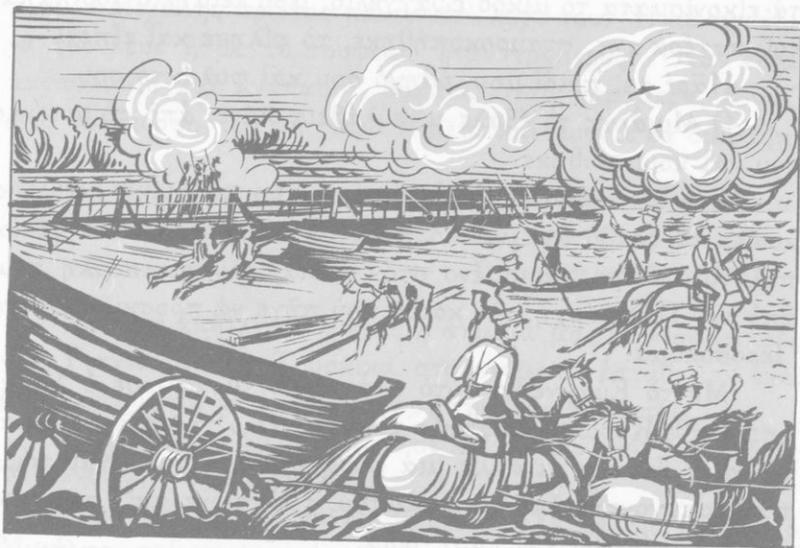
13. Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Α Κτυπᾶς καὶ τῶν περιστεριῶν τὸ κάτασπρο κοπάδι
ξελογιασμένο ἀψήλωσε τὸ γαλανὸ τὸ βράδου.
'Ἡ σιδερένια σου φωνὴ ἀπ' τὸ καμπαναρεῖο
ὄλη τὴν ἱστορία του τὴν εἶπε στὸ χωριό.
Μὲ σὲ οἱ ζευγάδες τὴν αὐγὴ τὰ βόδια τους κεντροῦν
καὶ σὲ θὰ πρωτακούσουνε τὸ βράδου σὰν γυρνοῦν.
Μὲ τὴν φωνὴ σου σταματᾷ ἡ κόρη τὸν ἀργαλειό,
ὁ δουλευτὴς τ' ἀλέτρι του στὸ χῶμα παρατᾷ
καὶ τὸν σταυρὸ του κάνοντας ἐπάνω σου κοιτᾷ.
'Ἐσὺ 'σαι τοῦ μικροῦ χωριοῦ τὸ στόμα τὸ τρανό,
πού τις κρυφές λαχτάρεις του τις λές στὸν οὐρανό.
'Ἐσὺ παντρεύεις τὸν φτωχὸ καὶ σὺ τότε βαπτίζεις
καὶ σὺ τὸν τελευταῖο του τὸν ὕπνο νανουρίζεις. Α

« Ἀνοιχτὰ μυστικὰ »

Ἄλ. Φωτιάδης

14. ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

Δέν ἐπέρασαν πολλοὶ μῆνες πού ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας ἦταν στρατιώτης, καὶ κηρύχθηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μετὴν Τουρκία. "Ὅπως σ' ὄλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ Μηχανικό, πού ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄνδρες τὸ ἄκουσαν με ἀκράτητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιῶτες ἐκαθάρισαν τὰ ὄπλα καὶ ἦταν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κατέβηκε στὸν Πειραιᾶ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴ μάνα του.

— Φεύγομε, μάνα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἦλθε ὁ καιρός. Πᾶμε νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες τὶς ἀλειτούργητες... Φεύγω! Τὴν εὐχὴ σου...

Ἀτάραχη τ' ἄκουσε ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. Ἐκρυψε ἓνα δάκρυ, πού κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικὰ της μάτια, κι ἔτρεξε νὰ τοῦ ἐτοιμάσῃ τ' ἀσπρόρρουχα. Ὑστερα κατέβασε ἀπὸ

τά εικονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἱερὸ κειμήλιο τοῦ παπαῦ, τοῦ πατέρα της, σταυροκοπήθηκε, τὸ φίλησε καὶ εἶπε :

— Πᾶρέ το, παιδί μου, ὁδηγὸ σου καὶ φυλακτὸ σου.

Ὁ Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ' εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτωνίὸ του καὶ κουμπώθηκε.

Ὅλα τ' ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια κι ὅλα τὰ ἐσεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπά, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καιρὸ πού πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ἱεροσόλυμα.

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια ἐμεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ ἐδιάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατὰ νὰ τ' ἀκούσῃ κι ἄλλη μιὰ φορὰ ἢ μάννα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τὸ 'παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ροῦχα του, ἄλλαξε τὸ φιλὶ τοῦ χωρισμοῦ μὲ τῆ μάννα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγῃ.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὦρα καλὴ! μουρμούρισε ἡ μάννα, ἡ νησιώτισσα, ἡ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλληκαρήσια στὴν ἐξώπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου, τραβῶντας κατὰ τὴν Ἀθήνα.

Ὅπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικὸ, δοξάσθηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικὸ, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. Ἐγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε κι οἱ φαντᾶροι ἐφώναζαν :

— Γεῖά σας, σκαπανάκια! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν κι ἐτραγουδοῦσαν, εὐθυμα καὶ γελαστὰ παιδιὰ, σὰν νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

‘Ο Μιχάλης πρῶτος πάντα στὸ λόχο του. “Ἡ μὲ τὴν ἀξί-
να ἐδούλευε ἢ μὲ τὸ τουφέκι, ἦταν τρομερός! “Ὅταν εἶχαν
καταυλισμὸ καὶ ἀνάπαυσι, ἐξαπλωνόταν παράμερα, ἔβγαζε
ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ ‘Ἱερὸ Βιβλίον καὶ ἄρχιζε νὰ διαβάζῃ:

*Κύριος φωτισμὸς μου καὶ σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;
Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω;*

(Ψαλμὸς κζ’)

“Ἦστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἐφθασε ἐμπρὸς
στὰ Γιαννιτσά. Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐστάθησαν ἐκεῖ
μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἱερὴ τους πόλιν.

Καὶ ἡ μάχη ἄρχισε. Ὄρμησε καὶ τὸ Πεζικό· μούγκρισαν
τὰ κανόνια, ἀναψε ὁ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ! ἐφώναξε σὲ μιὰ στιγμή ὁ
Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμῆθηκε τὰ λό-
για, πού ἄκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἦταν μικρός: «Κῦ-
μα θὰ γίνῃ μιὰ ἡμέρα ἡ ‘Ελλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο!»

‘Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε
ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἦταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπί-
θεσι. ‘Ο ἐχθρὸς ἦταν καλὰ ὠχυρωμένος σὲ βουνοπλαγιές.

“Ἐξαφνα ἦλθε μιὰ διαταγή! Νὰ γεφυρωθῇ τὸ ποτάμι!...

Τὸ Μηχανικὸ ἔτρεξεν ἐκεῖ. “Ἐφθασαν στὴν ὄχθη. Οἱ
ἄνδρες ἄρχισαν τὴ δουλειὰ γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γε-
φύρι, νὰ περάσῃ ὁ στρατός, ὁ νικητής. ‘Αλλὰ ὁ ἐχθρὸς τοὺς
ἐνοιωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ ὀβίδες ἐπεφταν γύρω
τους, βουλιάζοντας μέσ’ στὸ χῶμα, σηκώνοντας τὰ νερά τοῦ
ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμον.

‘Αλλὰ οἱ ἄνδρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειὰ τους. Τὰ ἐργα-
λεῖα ἐδούλευαν καὶ ὁ κρότος ἀκουόταν γρήγορος, βιαστικός,
ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικὸ μας ἠθέλησε νὰ τοὺς προστατεύσῃ

καὶ οἱ Ἑλληνικὲς ὀβίδες περνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, σκάζοντας μέσ' στὰ ἐχθρικὰ προχώματα.

Ὁ ἐχθρὸς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. "Ἄν οἱ Ἕλληνες ἐπερνοῦσαν τὸν ποταμό, ἦταν χαμένοι! Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν κατὰ τὸ ποτάμι καὶ ἄρχισαν νὰ ρίχνουν μὲ πείσμα. Τρομερὴ ἦταν ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μισοὶ ἄφησαν τὰ ἐργαλεῖα κι ἔπιασαν τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι ἐδούλευαν στὸ γεφύρι.

Ὁ Μιχάλης ἔρριξε μιὰ ματιὰ γύρω καὶ εἶδε τοὺς ἀγαπημένους του συντρόφους, πού πολεμοῦσαν σὰν λεοντάρια. Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμή τὴν ψυχὴ του στὸ Θεὸ καὶ εἶπε μέσα του :

— Κύριε, Κύριε, βοήθη τὴν Ἑλλάδα μας!

Τίποτε ἄλλο! Ἐπειτα ξανάπιασε τὴν δουλειά.

Ἐξαφνα ἐνοιωσε ἓνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰν νὰ τὸν ἐσπρωξε κανεὶς πίσω. Παρ' ὀλίγον νὰ πέση. Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμή ἄκουσε πίσω του ἓνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶδε. Ἦταν τὸ Πεζικό, πού ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυροποιοὺς, νὰ τοὺς προστατεύσῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἐχθρὸς ἐζαλίσθη καὶ ὑπεχώρησε. Τὸ γεφύρι ἐστήθηκε, τὰ στρατεύματα ἐπέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνᾷ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης :

— Ἐ, Πέλεκα, τοῦ ἐφώναξε.

— Ἐδῶ εἶσαι καὶ σύ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— Ἐδῶ κι ὅλο ἐμπρός! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμή ξαφνίσθη καὶ δείχνοντας τὸ στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιάς, εἶπε :

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἐδῶ!

Ὁ Μιχάλης εἶδε καὶ τὰ ἔχασε. Γρήγορα ὁμως θυμήθηκε τὸ τράνταγμα, πού ἐνοιωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε καί, ξεκουμπώνοντας τὸ χιτῶνί του, ἔβγαλε τὸ Εὐαγγέλιο.

Οἱ ἄνδρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ ἰδοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης σηκώνοντας ὑψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ βιβλίον τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. Ἡ σφαῖρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινο ἐξώφυλλον καὶ εἶχε σφηνωθῆ στο βιβλίον ὡς τὴ μέση.

— Μέγας εἶσαι, Κύριε! εἶπε ἓνας στρατιώτης καὶ ἐσταυροκοπήθηκε.

Ἦταν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ἄλλοι ἔκαναν τὸ ἴδιο. Ὁ Μιχάλης ἐφίλησε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

«Ἡ πίστις σφάζει», λέγει ἓνας θεῖος λόγος. Ὁ Μιχάλης εἶχεν ἀσάλευτη πίστι πάντα μέσα του. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη σὲ πολλὰ μάχες ἐπολέμησε καὶ πολλὰ φορὲς ἐκινδύνευσε καὶ στὸν πρῶτον καὶ στὸν δεῦτερον πόλεμον. Ἀλλὰ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάνας του τὸν ἐφύλαξαν.

Ὅταν ἐγίνε εἰρήνη καὶ ἐγύρισαν τὰ Μηχανικά στὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ τοὺς πρῶτους, ποὺ ἐπήδησαν στὴν προκυμαία, ἦταν κι ἓνας ὑψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας, ποὺ ἔψαχνε μὲ τὴ ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναῖκα μὲ νησιώτικη μανδύλα ἐχύθηκε μέσα στὸ πλῆθος κι ἀγκάλιασε τὸν λοχία κλαίοντας ἀπὸ χαρὰ.

— Μιχάλη μου, παιδί μου! Δόξα νὰ ἔχη ὁ Ὑψιστος!

Ἦταν ἡ κυρὰ - Δημήτραϊνα, ἡ σεριφιώτισσα, ποὺ ἐδεχόταν τὸ γιοῦ τῆς νικητῆ, μὲ δυὸ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἶναι πιά στρατιώτης. Ἐπῆρε τὸ ἀπολυτήριόν του ἀπὸ τὸν στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἐργοστάσιον καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

Ὑψηλὰ στὸ εἰκονοστάσι, ἀνάμεσα στὰ εἰκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρὰ - Δημήτραϊνα τὸ ἱερὸ αὐτὸ κειμήλιον, ποὺ ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου τῆς παιδιοῦ.

Στέφανος Δάφνης

15. ΑΪ-ΔΗΜΗΤΡΗΣ

95 Α Στο χωριό μας, πού δέν εἶναι κι ὁμορφότερο στήν πλάσι
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δέν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τά καντήλια τῆς δέν εἶναι χρυσταλλένια καί χρυσᾶ.

Φτωχικά ντυμένους ἔχει καί τοὺς γέρους τῆς παπάδες·
ταπεινοί κι οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στά μανάλια τῆς μεγάλης δέν ἀνάβουνε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη Ἀϊ-Δημήτρῃ τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, πού ὅλους καί ὅλες δέ μᾶς
πιάνει,

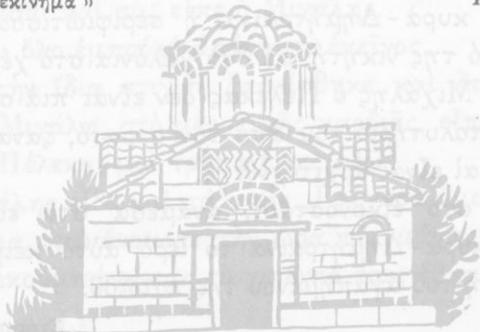
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενά πιὸ μυρωμένο δέν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενά τὸ καντηλάκι δέν σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Ο Τὴν καλὴ μας ἐκκλησοῦλα! Ὅλοι μας, ἐκεῖ στὴ μέση,
Χριστιανοί στήν κολυμβήθρα γίναμε κλαψαριστά.

Θά γελάσωμε μιὰ μέρα καί γαμπροὶ στήν ἴδια θέσι,
θά σπαῶσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά... ΑΟ Η

« Πρωινὸ Ξεκίνημα »

Γεώργιος Ἀβάνας

Β' ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

16. ΖΗ, Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ;

Μέσ' στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.
Τριγύρω νύκτα ἀπλώνεται
καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, πού ἔλαφρά τὰ κύματα χαϊδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰν νύφη, πού ὄλο καὶ λυγᾶ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰν νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιαλί
τις δύο του ἄγκυρες μαζί,
τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργόνα θαλασσόβρεκτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι·
— 'Ὁ Βασιλιάς 'Αλέξανδρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογᾷ τὸ στόμα τῆς, καὶ τὰ νερὰ ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρήσια τῆς οὐρά,
καὶ τὸ γυναικεῖο τῆς αὐτὶ ἀπόκρισι γυρεύει.
— Ὁ Βασιλιάς Ἀλέξανδρος στὸν κόσμον βασιλεύει,
ὁ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νὰ ἔχῃς, Κυρά!

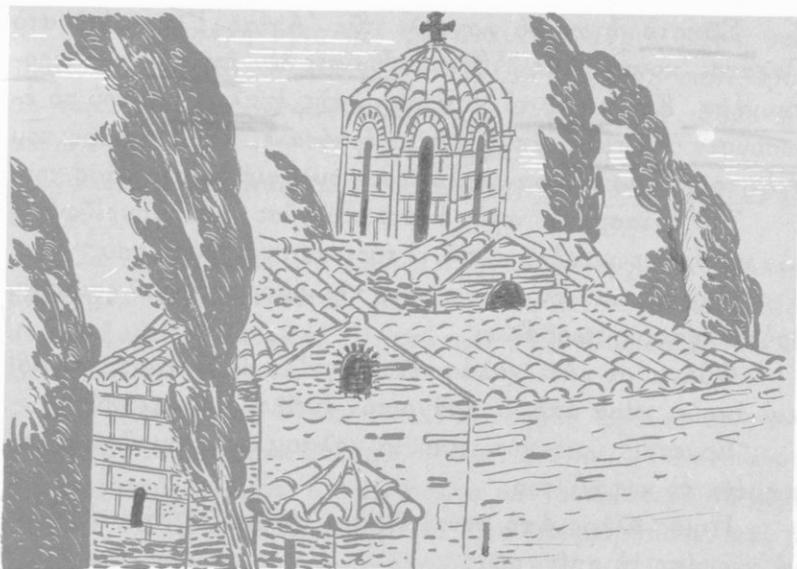
Ἄλλοίμονο, ἂν τῆς ἔλεγε πὼς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!...
Εὐθύς τὴν ἴδια τῆ στιγμῇ ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, πού ἔμαθε πὼς ζῆ, τὴν ὄψι τῆς ἀλλάζει
καὶ μ' ὁμορφιές στολίζεται.
Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει,
μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγύρω τῆς κοιτάζει,
κι ἀπ' τὰ ξανθὰ τῆς τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴν γαλανή.
Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰν γλᾶρος φτερουγίζει,
λύρα κρατᾷ ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῆ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

17. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ

(Παράδοσις)

Ἄῤῥταν περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Φωνὴ καμμιᾶ! Κανένα ζωντανὸ δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἂν κάπου - κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πῶς θὰ ἀρχίσῃ τὸν παραπονιαρικό σκοπὸ του, ὡς καὶ αὐτὸ ἐσώπαινε ἀπὸ τὸν φόβο του.

Μακριὰ ἀκούσθηκε καὶ ἓνα πετεινάρι νὰ λαλῆ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη ἐπνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιᾶνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687. Α

Σβηστό ήταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὰς Ἀθήνας. Κανείς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνον τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησίας, πού τὸ ἐφυσσοῦσεν ὁ ἄνεμος, ἐπήγαγε κι ἐρχότανε, καὶ ὁ ἥσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγηρος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἁγιασμένο νερὸ ἐκατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ ἐπότιζε ὅ,τι εὔρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὁμορφῆς ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φθάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἔρχεται γύρω-γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μπόρῳσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι σου;

Ἐχθὴρ ἔχει τὸ αἰγὸκλημα, πού εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδελφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. Ὑστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἕναν τάφο ἐμπρὸς καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.Ϛ

Ἐχορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς, σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο;

Τὰ ἀγριολούλουδα χύνουν γύρω τὴν μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στὴν γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο καί, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾷ τί ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο!

Αἴφνης ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυκτερίδες τρελλὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι-μονοπάτι, πηδᾷ ἕναν-ἕναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

Ἡ ἀγριεμένη ὄψις του φαίνεται πιὸ ἄγρια μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλλοίμονο σ' ἐκεῖνον πού θὰ τὸν εὔρη στὸν δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιά κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατί, ἐκιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἄγριε Γενίτσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἓνα μαῦρο πρᾶγμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲν διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πῶς ἦταν ἄνθρωπος. Ἦταν Βενετσιᾶνος!

Ὁ Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται κατεπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιᾶνος δὲν χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Βενετσιᾶνου, μὰ τὴν ἴδια στιγμή πιάνει καὶ ὁ Βενετσιᾶνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ' ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— Ἐμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει Ἑλληνικὰ ὁ Βενετσιᾶνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τοῦρκο τὸν ἄπιστο!

Α — Κανένα δὲν βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιᾶνους, ἄς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἄμυαλοι λαϊκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἐχθροὺς τῆς πατρίδος μου... Ὅποιος εἶναι πιὸ γερὸς, ἄς φάῃ τὸν ἄλλον καὶ τοὺς δύο ἄς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηχθῆτε ἀπὸ δῶ! Δὲν θὰ ἀφήσω νὰ χυθῆ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γέρο Χωραφᾶ, τὸν τάφο! Α

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται: «Ἀδελφέ μου!»; Γιατί μὲ μιᾶς πέφτουν τ' ἄρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκάλες;

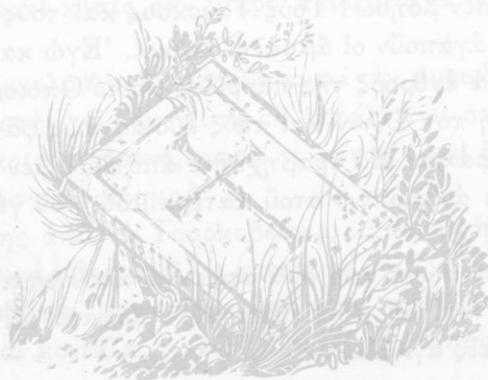
Ποιός τό ἄλιζε, ὁ πρῶτος, πού μικρὸς τὸν ἐπῆραν οἱ Γενίτσαροι, ὁ δευτέρως, πού παιδάκι τὸν ἐξαγόρασαν οἱ Βενετσιᾶνοι, καὶ ὁ μικρὸς, πού τάχα ἐστάθηκε πιδὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορά νὰ σμιζοῦν, καὶ σὰν ἐχθροί, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμόκλαδα τινάζουν τὰ φτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Ὅτὸ νυκτοπούλι ἐκρύφθηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ εὔρη ἡ ἡμέρα. Τὰ ἄστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυκτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο θὰ ἐσάστιζε ὁ διαβάτης, ἂν περνῶντας ἔβλεπε ἓνα Γραικό, ἓνα Γενίτσαρο καὶ ἓνα Βενετσιᾶνο, γονατισμένους σιμὰ - σιμὰ, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἓνα τάφου λιθάρι! ○

Λημ. Γ. Καμπούρογλου

18. Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

παραγωγή
"Ας γυρίσωμε για μιὰ στιγμή στους μαύρους χρόνους τῆς σουλτανικῆς δουλείας, τῆς ὁποίας τὸ βάρος ἐπληρώνετο μὲ πολλούς τρόπους. Μὲ χρήματα, μὲ εἶδη πολύτιμα, μὲ τὴν γεωργικὴ καὶ τὴν λοιπὴ παραγωγή. Ἄλλὰ ἐπληρώνετο καὶ μὲ ψυχές! Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς ἦτο ὁ βαρύτερος φυσικὰ καὶ ὁ σπαρακτικώτερος. Καὶ στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἐπληρώνετο, πλὴν τῶν ἄλλων φόρων, κυρίως ὁ φόρος αὐτός· καὶ μάλιστα μὲ νέους ὑγιεῖς καὶ δυνατούς, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ ναυτικὸ τοῦ Σουλτάνου ἓνα διάστημα, ἀπελύοντο — ἂν βέβαια ἀπελύοντο καὶ ἂν εἶχαν ἐν τῷ μεταξὺ περισώσει τὴν ζωὴν των — καὶ ἐπέστρεφαν. Ἄς σημειωθῆ ὅτι, ἂν οἱ Γενίτσαροι, πού προήρχοντο ἀπὸ τὸ παιδο-

μάζωμα τῶν Ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἦσαν οἱ ἐπίλεκτοι στρατιῶται τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀκόμη περισσότερον ἀπαραίτητοι σ' αὐτὴν ἦσαν οἱ ναυτολογούμενοι Ἕλληνες τοῦ Αἰγαίου, γιατί οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐπίδοσι στὴν θάλασσα.

Φεῦρισκόμεθα στὴν Ὑδρα τὸ 1769. Μεταξὺ τῶν νέων, ποὺ ἐκληρώθηκαν γιὰ τὴν δουλεία τῶν Σουλτανικῶν πλοίων, ἦτο καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης. Τὸ πρᾶγμα ἦτο ἰδιαίτερος σημαντικόν, διότι ὁ νέος ἀνῆκε σὲ μεγάλη οἰκογένεια. Ἦτο μονογενής, ὀρφανὸς καὶ εἶχε νὰ φροντίσῃ αὐτὸς καὶ μόνος γιὰ τὴ μητέρα του. Αὐστηρὰ καὶ ἀγία ἦτο ἡ ἡλικιωμένη μητέρα του, πασίγνωστη γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐγένειά της.

Καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης φεύγει ἕνα πρῶτὸ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, ἐν μέσῳ τῶν θρήνων, τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὐχῶν ὄλου τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς μητέρας του.

Γι' αὐτὴν ὁ καιρὸς ἔφευγε πικρὸς καὶ πολυδάκρυτος μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ παιδιοῦ της.

Αἴφνης ἐπιστρέφει! Ἄλλὰ δὲν ἐπιστρέφει ὡς ἀφυπηρετήσας ναύτης. Ἐπιστρέφει ὡς κυβερνήτης δικρότου, ἀλαζονικὸς σαρικοφόρος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ ἰδῆ τὴν μητέρα του, καὶ πάλι νὰ φύγῃ.

Τὸ γεγονός κατέπληξε τὸ πολυστένακτο νησί καὶ ἐπλήγωσε τὴν ὑπερηφάνειά του. Καὶ ἄρχισαν τὰ σχόλια. Μεγάλῃ περιέργεια εἶχαν οἱ Ὑδραῖοι νὰ μάθουν πῶς θὰ ἐδέχετο τὸ παιδί της ἡ ἀρχόντισσα, ἡ ὁποία, ἀντὶ κοσμήματος, εἶχε πάντοτε στὸ στῆθός της ἕνα μεγάλο ἐλεφάντινο σταυρό. Καὶ ἐνῶ τὰ πάντα ἐπερίμενάν ἀπὸ αὐτὴν, ὅμως δὲν ἐφαντάζοντο κἂν ἐκεῖνο, ποῦ θὰ ἐγένετο.

Ἄ Ἡ Χατζῆ Καραντάναινα, ἅμα τὴν ἐπεσεκέφθη ὁ γιουὸς

της και έμαθε από τον ίδιον ότι ήλθε στην "Υδρα κυβερνήτης Σουλτανικοῦ δικρότου, τοῦ ἐζήτησε νά ανεβῆ μαζί του στον ἐξώστη και νά ιδῆ τὸ πλοῖο. Και ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἐρριξε κάτω στὸ λιθόστρωτο, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὴν κατάρα της μὲ ὅλη τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς της. Ὁ Καραντάνης μένει νεκρός. Τὸ αἷμά του βρέχει τὸ λίθινο ἔδαφος. Και ἄφωνα και ἀπολιθωμένη ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικὸ και γίνεται θεατῆς τῆς τραγωδίας τοῦ ἐξωμότου. Α

Ὁ Ἀλησμόνητη ἔμεινε στὰ ναυτικὰ χρονικὰ τοῦ Αἰγαίου ἢ τύχη τοῦ Καραντάνη. Και πολὺ διδασκτικὴ. Στὸν ναύαρχο Σαχτούρη ἄρесе πότε-πότε νά θυμίζη στοὺς ναῦτες του τὸ τέλος τοῦ συμπατριώτου των. Ἀλλὰ και ὁ Κανάρης εἰς ἕνα ἀπειθάρχητο ναύτη του ἐβροντοφώνησε κάποτε:

— Θὰ σὲ πάω στὴν "Υδρα και θὰ σὲ ρίξω ἀπὸ τὴν Κιάφα, σὰν τὸν Καραντάνη!

Και ἦτο φυσικὸ, τὸ ιδιότυπο τοῦτο δρᾶμα νά μὴ ἀγνοήσῃ ἡ δημώδης ποίησις.

Ἴδου τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως τὸ ἐνθυμοῦνται ἀκόμη οἱ γέροντες "Υδραῖοι:

Τὸ μάθατε τί γένηκε στῆς Κιάφας τ' ἀγροτόπι;
Τοῦ Καραντάνη τὸ παιδί, τὸ Καραντανοπαιδί,
τό 'ριξε ἡ Καραντάναινα, 'κείνη ἡ ἀντρογυναῖκα,
στὸ καλντερίμι ἀπ' τὸν ὄντᾶ και μνήσκει ἀκόμη τὸ αἷμα
στὰ πετρολίθαρα τῆς γῆς, πὸν 'χόθη σὰν ποτάμι.
Και τό 'μαθεν ἡ γειτονιά κι ἡ παραπέρα ρούγα
και τό 'δαν οἱ ἄντρες, τὰ παιδιὰ κι οἱ νιές και τὰ κορίτσια,
μαννάδες πού 'χανε παιδιὰ και νιές πού 'χαν ἀδέλφια.

«Ἐλλ. Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος» Ε. Π. Φωτιάδης (διασκευῆ)

Θεοσεργί Ἐξομώτης νοῦ 225

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

19. ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ

Τὴν πρώτη τοῦ Ἰουλίου 1823 ἓνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἔλυσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις ἐβγήκε ἀπὸ τὸ λιμάνι ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιὰ του καὶ ἀπλώνει τὰ πανιά.

Ὁ ζέφυρος ἔπνεεν οὐριος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὐστροφες κινήσεις ἐπηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ ὑπερήφανο.

Ἦτο ὑπερήφανο, διότι δὲν ἔσχιζε ἐδῶ καὶ δύο χρόνια τὴν θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐπάνω τῆς τὸ ἀθάνατο παράγγελμα « Ἐλευθερία ἢ θάνατος ».

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπῆς πρὸς τὴν θά-

λασσα. Ἡ νύκτα ἔρχεται μὲ τὰ ἀστέρια τῆς. Οἱ ναῦτες ψάλλουν ὄχι ὅπως πρὶν πένθιμα τραγούδια, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. Ἄν τὴν ὥρα ἐκείνη συναντοῦσαν πλοῖο ἐχθρικό, βεβαίως νέες φλόγες θὰ ἐμεγάλωναν τὴν λάμψι τῶν φλογῶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Χίου.

Ἄλλὰ γιὰ ποῦ ἐπήγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι;

Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερές αὐτὲς μάλιστα τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προετοιμαζαν νέαν ἐφοδὸν ἐναντίον των. Ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἔπλεε γιὰ τὴ Λέρο, ὅπου, ὅπως ἔμαθε, εὐρίσκοντο πυροβόλα. Καὶ πυροβόλα δὲν εἶχε.

Φθάνοντας τὸ πρῶι στὸν λιμένα τῆς Λέρου εἶδε δυὸ πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τίς σημαῖές των.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιαρχοῦ ἀνεγνώρισε ἀμέσως, ὅτι τὸ πρῶτο ἦτο αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἐλληνικό.

Ἄλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία, ὅπου ἐδιάβαζες τὴν μαγικὴ λέξι: Ἐλευθερία.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸν μεσαῖον ἰστὸ τὸ σῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου. Συγχρόνως μία βάρκα μὲ ἕναν ἀξιωματικὸ ἐπλησίασε τὸ πλοιάριο καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν κυβερνήτη στὴν ναυαρχίδα.

Ὁ κυβερνήτης ὠδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴν ναυαρχίδα, ὅπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔρριξαν δεμένον στὸ κῦτός τῆς. Ἐπειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, πλὴν δύο, οἱ ὁποῖοι κατῶρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσόδετοι μεταφέρονται κατόπιν στὴ Σμύρνη.

Ἐμειναν ἐδῶ καὶ μέσα στὸ κῦτος ἕνα περίπου μῆνα, μῆνα ἀγωνίας καὶ θλίψεως, χωρὶς νὰ ξέρουν τί ἐσκέπτοντο περὶ αὐτῶν οἱ Αὐστριακοί.

Ἀπεβιβάσθησαν τέλος στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

θῶς τοὺς εἶπαν, στὰ Ψαρά, παρεδόθησαν ὅμως στὸν πασᾶ.

Μακρὰ σειρὰ δεμένων αἰχμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. Ὅλοι ἦσαν ἀνυπόδητοι, ὅλοι ἦσαν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνά κεφάλια των ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτῖνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὐγούστου. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι ἐβάδιζαν ὑπερήφανοι.

Διαβαίνοντας κοντὰ στὴν ἀγία Φωτεινὴ, ἄκουαν τὶς ἱερὲς ψαλμωδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύζη ἀπὸ τὰ μάτια των.

Ἡ μακρὰ ὁδοιπορία ὑπῆρξε γεμάτη ὀδύνη. Ἐνῶ οἱ ὀδηγοὶ ἐπροχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαίπωροι δεσμῶται ἔπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς ἐκρεμοῦσαν ὡς κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἵππων καὶ ἔτσι ἐσύροντο στὶς πέτρες.

Αἰμόφυρτοι ἔφθασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου ἐπερίμεναν πλοῖο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολι.

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθισμένοι στὴν ὄχθη μικροῦ ποταμοῦ, ἐθαύμαζαν τὴ δύσι τοῦ ἡλίου. Ἀλλὰ ἡ βαθειὰ σιγή, οἱ καλλονὲς τῆς φύσεως, ὁ ἱλαρὸς οὐρανὸς τῆς Ἀσίας ἐβύθισαν τοὺς δυστυχεῖς σὲ ἓνα αἶσθημα ἀθυμίας, ἄγνωστο σ' αὐτοὺς ἕως τώρα.

—ὦ! ἔλεγαν, ποιὸς ξέρει ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιὸς ξέρει ἂν καὶ αὔριο θὰ προσευχόμεθα στὸν Θεὸ γιὰ τὴν πατρίδα!

Αἶφνης εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάσῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο ἐπλησίαζε, ἐφαίνετο σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένεια καὶ ἔνδυμα μοναχοῦ.

Ἐπὶ τέλους φθάνει κοντὰ των καὶ λέγει:

—Λάβετε, τέκνα, τὸ ἅγιον τοῦτο ὕψωμα, τὸ ἀγιασθὲν τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐπὶ τῆς ἱερᾶς Τραπεζῆς· φάγετε

αὐτὸ καὶ ἡ ἐλπίς θὰ ἀναγεννηθῆ εἰς τὰς καρδίας σας! Ἐχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὐχὰς σας.

Μόλις εἶπεν αὐτὰ ἡ σκιά, ἔγινεν ἄφαντη. Διεδόθη ἔκτοτε ὅτι ἦτο ἡ σκιά τοῦ Ἁγίου Νικολάου, προστάτου τῶν Ψαρῶν.

Ἦτο ἀκόμη βαθὺς ὄρθρος, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συν-οδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνόπλους, ἐρρίφθησαν στὸ βάθος σακολέβας, ἡ ὁποία ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἀντίθετος καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλαν ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν εἶδησι, ὅτι φθάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οἱ δεσμῶται ἐσκέπτοντο τρόπους ἐκδικήσεως, ἀλλὰ ποῦ χέρια; Ἡ παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ξαναῆλθε στὴν μνήμη των καὶ ἐδυνάμωσε τὸ θάρρος των.

Τέλος πάντων ὁ ἄνεμος ἔπνευσε οὖριος καὶ τὸ πλοῖο ἄνοιξε τὰ πανιά.

Ἡ γλυκεῖα θάλασσα τοῦ Βοσπόρου ἐφαίνετο τώρα, οἱ κορυφές τῶν μιναρῶν ἀρχισαν νὰ χρυσίζουσι, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ θόλος ἐξεῖχε μεγαλοπρεπῆς. Τὰ καίκια ἔπλεαν ἑλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλι.

Ἀκάθεκτος τότε, ὡς ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δεσμίου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἰδέα.

— Πλησίασε, εἶπε πρὸς ἓνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψῃς μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χειρῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βιάσωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος;

Πράγματι, ὁ σύντροφος ἐκεῖνος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, ὁ ὁποῖος ἔλυσε ἀμέσως τὰ

δεσμὰ τοῦ σωτῆρός του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶται ἤβραν καὶ πάλι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δύναμιν.

Ἀμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ τὰ βυθίζουν στὰ στήθη των. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ σχοινιά γίνονται φονικά ὄπλα καὶ ὅλο τὸ κατάστρωμα γεμίζει πτώματα καὶ αἷματα.

Ὁ κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὀρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα καὶ τὸ πλοῖο στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωος κυβερνήτου Ἀνδρέα Σταματάρα, ἐνῶ τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν ἐπεφταν στὴ θάλασσα :

— Πηγαίνετε, δῆμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἶδησι, ὅτι στὴν καρδιὰ τοῦ Ἑλληνος ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος δὲν σβῆνει.

Ὅμως ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, καὶ, ὅταν ἐπνευσε πάλι, ἐμπόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε ἡμέρες καὶ μετὰ πολλὰς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ εἰσεχώρησαν στὰ Στενά. Ἐφοροῦσαν τὸ ἐνδυμα τῶν ἐχθρῶν γιὰ νὰ μὴ ἀναγνωρισθοῦν.

Ἀλλὰ ὅταν τὸ πλοῖον ἐπλησίασε στὰ φρούρια, κρότοι πυροβόλων ἀναγγέλλουν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μία μάλιστα σφαῖρα ἐτρύπησεν ἓνα πανί. Ἐξακολουθοῦν ὅμως τὸν δρόμο των καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

Εὐθὺς τότε ἐγονάτισαν καὶ δακρυσμένοι εὐχαρίστησαν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιώτας τῆς πατρίδος. Ἦτο ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14ῃ Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐορτάζομε τὴν ὑψωσὶ τοῦ Σταυροῦ.

Δυστυχῶς ὅμως νέοι κίνδυνοι ἐπερίμεναν τοὺς φυγάδας. Ὁ κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὀρίζοντα πολυάριθμο στόλο μεγάλων πλοίων νὰ εἰσέρχεται γρήγορα στὸν Ἑλλή-

σποντο. Ἦτο ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον κατεδίωκαν οἱ Ἕλληνες.

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸν νέον κίνδυνον; Ὁ ἀτρόμητος Ἀνδρέας δὲν ἐδείλιασε καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς συντρόφους του :

— Θάρρος ἀδελφοί! Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν. Δὲν μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἐξαιρετὴ τόλμη, πού ἐμπνέει στὰ στήθη μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, διέσχισε τὸν στόλο μὲ σημαία τουρκικὴ. Ἀλλὰ ἓνα πλοῖο, πού τὸ εἶχε νομίσει ἑλληνικόν, ὁρμᾷ ἐναντίον του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξίαν καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκεν ἀνενόχλητον.

Τότε ἡ σακολέβα ἐχώθηκε στὸν σωρὸ ἄλλων μικρότερων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα πού κατεδίωκαν τὰ ἐχθρικά. Ἡ προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου ἐβγῆκεν ἀληθινὴ!

Σὲ λίγες ἡμέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ἐγύρισαν στὸ νησί των, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῶ τοὺς ἐνόμιζαν χαμένους! Ἀνέβηκαν στὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Νικολάου γιὰ νὰ ὀρκισθοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως.

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἄγρια στίφη κατέστρεφαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸ ἥρωικὸ νησί. Τότε ἐφάνηκε στὸ Παλαιόκαστρο σημαία λευκὴ, μὲ τίς λέξεις « Ἐλευθερία ἢ θάνατος » καὶ μὲ σταυρὸ ἐρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως Ἕλλην ναύτης ἔσπευδε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκη.

Τρομερὸς κρότος ἐκλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερες χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶτες τῆς πατρίδος ἐτινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

(διασκευή)

20. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἐξω μαυροφόρα ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστό σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴν θολόκτιστη ἐκκλησιά —
στὴν ἐκκλησιά, πού παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψι τοῦ σχολειοῦ —
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνειρατα ἀναδεύει
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος, ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
πού ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τὴν σιγαλιά,
πού δένει στὸν λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπ' τῶν προγόνων τ' ἄφθαρτα βιβλία
πού δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλειᾶ,
ἕνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθύς,
σὲ μελωδίες ἑνὸς κόσμου ἄλλου,
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικά τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά :

« Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη! ἡ ἐλευθεριὰ
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη ».

« Ἀλάβαστρα »

Ἰωάννης Πολέμης .

21. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνό, πού πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ σουλιώτης ὄλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πείνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακρα· καὶ σὰν λησμονημένο εἶναι καὶ ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἐκεῖ πού πολεμάει τὸ παλληκάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύκτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, πού τὸν ζυπνάει:

— Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲν χάθηκε καὶ ζῆ.

Ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ παλληκαριοῦ.

— Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, Λάμπη;

— Ζεστὴ κουλούρα, ἀδελφέ, πού σοῦ τὴν ἐζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου καὶ ἡ μάννα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιά μονάχη. Ἔλα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσης.

— Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογὴ σου, Νάση; Ἔρχομαι ἐγὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δός μου τὸ τουφέκι.

Α Χαμογελᾶ ὁ ἀδελφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιά πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

Ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ ἐγέμιζεν ἐκείνη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς παραπέρα ἔτρωγε ἡσυχος καὶ μονάχα τὴν πείνα του ἄκουγε, τὴν θεριεμένη μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε. Καὶ ἐκεῖ ἓνα βόλι ἦλθε καὶ ἐπέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲν ἐμιλοῦσε. Τὸ αἷμα ἐπλημμύριζε τὸν κόρφο τῆς. Ἡ Λάμπη ἐσημάδευε καὶ ἐτουφεκοῦσε. Α

—Ἐφαγες, Νάση;

○ —Κοντεῦω, ἀκόμη λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ἐξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ τότε μὲ ἓνα πήδημα τὸ παλληκάρι βρέθηκε κοντά τῆς. Ἄρπαξε τὸ τουφέκι καὶ ἡσυχος, καθὼς εἶχε τραβηχθῆ, ἐξανάρχιζε τὸν πόλεμο.

Ἀμίλητη ἢ σουλιωτοπούλα ἐπῆγε παραπίσω καὶ ἔπεσε !...

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε... Δ

«Μεγάλα Χρόνια», 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

22. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

- Μαῦρο πουλάκι ξέβγαине 'πομέσα ἀπὸ τὸ Σούλι.
Εἶχε τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
καὶ πέταγε ὀλομόναχο καὶ στὴν Φραγκιά τραβοῦσε.
Πατριῶτες τὸ ρωτήσανε, πατριῶτες τὸ ρωτᾶνε:
— Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;
— Ἀπὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴν Φραγκιά πηγαίνω.
— Πουλάκι, πές μας τίποτα ἀπὸ τὸ Καχοσούλι¹,
πού'κανε τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.
— Τί νὰ σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιὰ, τί νὰ σᾶς μολογήσω;
Πῆραν τὸ Σούλι, πῆράν το, πῆραν τὸν Ἀβαρικό²,
τὴν Κιάφα τὴν περήφανη καὶ κοσμοζακουσμένη.
'Ἐκάη κι ὁ καλόγερος στὸ δοξασμένο Κούγκι³.

(λαϊκὸ τραγούδι)

1. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ Σουλίου.
2. Χωρὸν τοῦ Σουλίου.
3. Ὀνομαστὸ καὶ ἰσχυρότατο φρούριο τοῦ Σουλίου.

23. ΧΗΡΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

ΑΟ γέρο-άγωνιστής έτελείωσε τή διήγησί του για τοῦ κάστρου τήν παράδοσι.

—'Εβγήκαμε με ὅλες τίς τιμές, ἔλεγε. Με τ' ἄρματα και με τὰ πράγματά μας. Ἡ συμφωνία ἐφυλάχθηκε πιστή ἀπό τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντὰ στὴν συμφωνία τὴν γραπτὴ, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Και τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλὴ γυναῖκα. Ἡ Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυμφη και χηρεμένη. Ὅσο ἐζοῦσεν ὁ ἄνδρας της, τὴν ἐσεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ και χήρα τώρα δὲν ἐχωράτευε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλληκαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Και ἡ παρθενικὴ της ντροπὴ μονάχα δὲν ἄφηνε τὴν χήρα νὰ δράξῃ τ' ἄρματα.

Και τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσεν ἀμίλητη, ἄκλαυτη, ἄσχημη, γιατί εἶχε σβῆσει ἡ πεῖνα κάθε ἀνθὸ στὴν ὄψι της, ὅπως εἶχε κάμει νὰ στερεψῇ και τὸ στερνὸ της δάκρυ. Ἄξαφνα ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινε σκυφτὴ, ἔβαλε μιὰ φωνή. Και εἶχαμε ἀδειάσει πιά τὸ κάστρο και οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονταν νὰμποῦν. Ἐγύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας και ἐστάθηκε στὴν σιδερόπορτα τοῦ κάστρου ὀλόρθη με τὴν παρδαλὴ μαυδὴλα της (τὰ μαῦρα τότε ποῦ νὰ τὰ βρισκε; ὕστερα ἡ ζωὴ της ἐπέρασε μαυροντυμένη!).

—Σταθῆτε πίσω! εἶπε. Κανένας δὲν θὰ μπῆ!

Παραξένεψε πολὺ και ἡ ὄψι και ἡ φωνὴ της. Οἱ Ἄρβανῆτες τὴν ἐπῆραν με τὸ καλό.

—Σῦρε! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἂν μείνης. Τί ζητᾶς;

—Στὸ κάστρο μέσα ἐλησμονήθηκε ἄνθρωπος... Μπέσα γιὰ μπέσα¹;

—Μπέσα·εἶπε ἓνας Ἀρβανίτης.

Ἡ Μάρω ἐχάθηκε καὶ ἐξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατῶντας στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ ἐπροχώρησε νὰ περάσῃ.

Οἱ Τοῦρκοι τῶρα τὴν ἐκύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ ἰδοῦν τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἀρπάξουν.

Ἡ ἴδια ἢ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Ἐτράβηξε τὸ χαντζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο της, ποῦ τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

—Πίσω, ἐφώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατάτε!

Μὲ τὸ ἀριστερό της χέρι βαστῶντας τὴν ποδιά της ἀνοικτῆ ἔδειχνε τὰ κόκκαλα (λιβανισμένα κόκκαλα τοῦ ἀνδρός της). Καὶ ἐφοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ ἐπροχώρησε καὶ ἐπέρασε.

Ὅταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἐσπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινε ὄψι νὰ μὴ γλυκαθῆ καὶ χεῖλι νὰ μὴ γελάσῃ. Καὶ ἦταν ἓνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμμένη συνοδεία μας, ποῦ ἐπροχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιά ποιός εἶχε πιά τὴν Μάρω νὰ θαυμάσῃ!

«Μεγάλα Χρόνια», 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

1. Πίστι στὸν λόγο.

2. Τόλμη.

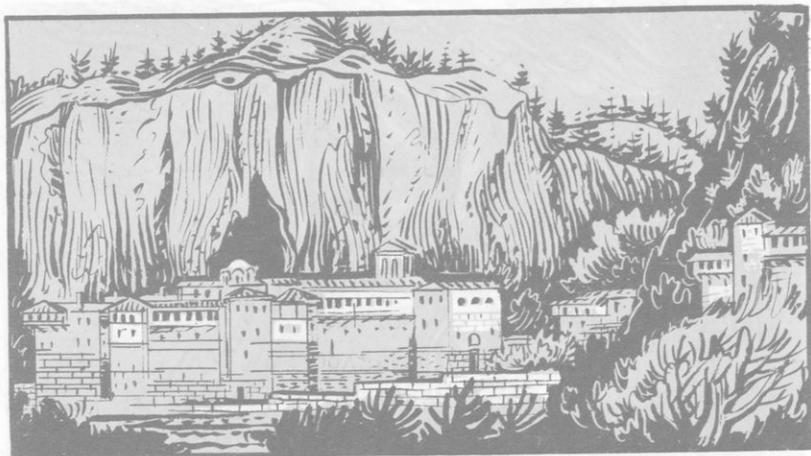

24. Η ΔΕΣΠΩ

- Α Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σέ γάμο ρίχνονται, μήνα σέ χαροκόπι;
Οὐδὲ σέ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σέ χαροκόπι.
Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
— Γεώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι,
'Εδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
'Η Δέσπω ἀφέντες λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάμνει,
Δαυλι στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε! Παιδιά, μαζί μου
ἐλάτε.

Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενήκαν

(δημοτικὸ τραγούδι)

25. ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

Ἡ μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαιίου ἔχει συνδεθῆ στενὰ μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγῶνα. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς ἐφάνηκε ἰδίως κατὰ τὴν τρίτην εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραήμ στα Καλάβρυτα, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀπὸ τὰς Πάτρας, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827.

Ὁ Ἰμβραήμ ἐβάδισε εἰρηνικῶς πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐστρατοπέδευσε ἀπ' ἔξω. Κατὰ τὴ διαδρομὴ του ἔδιδεν ἔγγραφα ἀμνηστεύσεως στὰ ὑποτασσόμενα χωρία. Καὶ ἐνῶ στὸ στρατόπεδο ἐδέχετο τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὑποτασσομένων, ἐσκέφθηκε ὅτι πρέπει μὲ κάθε θυσία νὰ καταλάβῃ τὴ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαιίου. Διότι ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦτο κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. Ὅπως ὑπῆρξε σ' ὅλους τοὺς αἰῶνας προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τῶρα, εἰς ὅλον τὸν Ἀγῶνα, ὑπῆρξε προπύργιον τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς ἐπροστάτευσε ἡ Μονὴ κατὰ τὶς ἐπιδρομὰς τοῦ Ἰμβραήμ καὶ πολλὰ ἐξώδευσε. Οὔτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρᾶ σκεύη ἐλογάριασε. Ὅλα τὰ ἐξηργύρωσε γιὰ

τις ανάγκες τοῦ Ἀγῶνος. Καί εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπρομηθεύθη-
κε ὄπλα καί εἶχε ἀνέκαθεν καί δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθύς ὡς ἐπλησίασε ὁ Ἰμβραήμ στά Κα-
λάβρυτα, πλῆθος γυναικοπαίδων εἶχε καταφύγει στό Μέγα
Σπήλαιον. Καί ἐξακόσιοι πολεμισταί κατέφυγαν ἐπίσης ἐκεῖ
ὑπό τοὺς ἀρχηγούς Β. καί Ν. Πετμεζᾶν, γιά νά προστατεύ-
σουν καί τή Μονή καί τά γυναικόπαιδα. Ἐτοποθέτησαν
στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τά κανόνια καί ἐκεῖ, κοντά σ' αὐ-
τά, ἐστάθηκαν οἱ πλεῖστοι ἀπό τοὺς μαχητάς, βοηθούμενοι
καί ἀπό πολλοὺς μοναχοὺς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν
θέσεις κοντά στή Μονή καί γύρω της. Μέσα στήν Μονή
ἔμεναν τά γυναικόπαιδα καί προσηύχοντο στήν Ἰπέρμαχον
Στρατηγόν γιά τή σωτηρία αὐτῶν καί τοῦ Ἐθνους.

Ὁ Ἰμβραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μονα-
στηρίου, ἐπροσπάθησε νά ἐπιτύχῃ τήν ὑποταγή τῶν μονα-
χῶν. Οὖς ἔγραψε λοιπόν ἕνα γράμμα, στό ὁποῖον ὅμως ἔ-
λαβε τήν ἐξῆς ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μο-
νῆς Δαμασκηνοῦ :

Ἰψηλότατε ἀρχηγέ τῶν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων, χαῖ-
ρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καί εἶδομεν τά ὅσα γράφεις.
Ἡξεύρομεν ὅτι εἶσαι εἰς τήν πεδιάδα τῶν Καλαβρύτων πολ-
λὰς ἡμέρας καί ὅτι ἔχεις ὅλα τά μέσα τοῦ πολέμου. Ἡμεῖς
νά προσκυνήσωμεν εἶναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὠρκισμένοι
εἰς τήν πίστιν μας: Ἡ νά ἐλευθερωθῶμεν ἢ νά ἀποθάνωμεν
πολεμοῦντες· καί κατὰ τήν παράδοσίν μας δέν γίνεται νά
χαλάσῃ ὁ ἱερός ὄρκος τῆς πατρίδος μας. Ἄς ἐ συμβουλευόμεν
ὅμως νά ὑπάγῃς νά πολεμήσῃς ἄλλα μέρη, διότι νά ἔλθῃς
ἐδῶ νά μάς πολεμήσῃς καί νά νικήσῃς δέν εἶναι μεγάλο κα-
κό, διότι θά νικήσῃς παπᾶδες· ἂν ὅμως νικηθῆς, τὸ ὁποῖον
ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τήν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν
καί θέσιν δυνατήν, θά εἶναι ἐντροπή σου, καί τότε οἱ Ἕλλη-

νες θὰ ἐγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σέ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σέ συμβουλευόμεν καὶ ἡμεῖς καὶ κάμε, ὡς γνωστικός, τὸ συμφέρον σου. Ἐχομεν καὶ γράμματα καὶ ἱερὸν ὄρκον ἀπὸ τῆν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνη, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

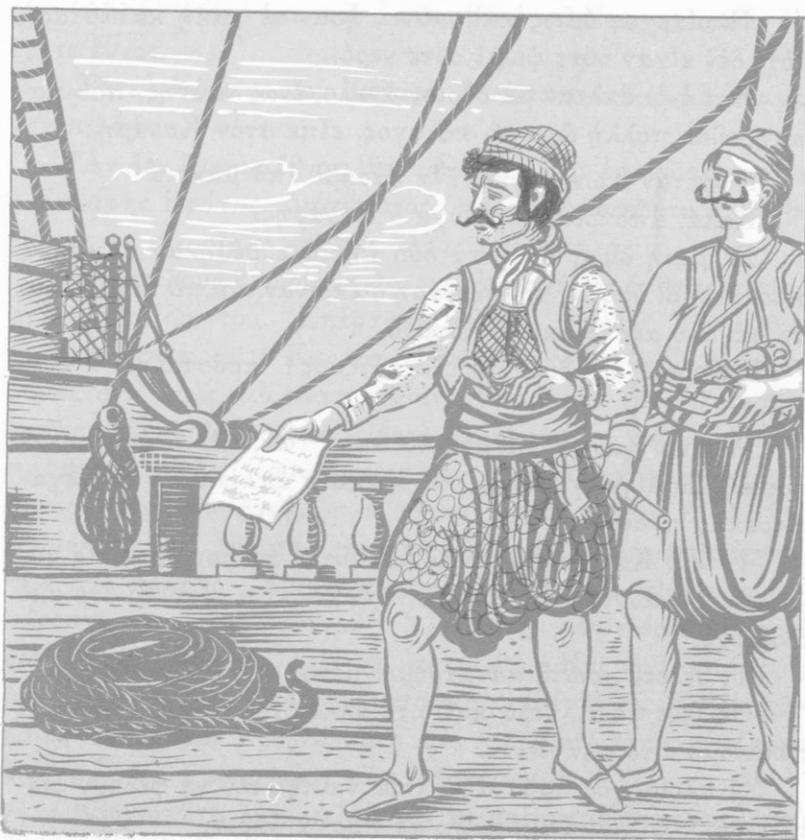
*Δαμασκηνὸς ὁ Ἠγούμενος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ παπᾶδες καὶ καλόγηροι
Τῆ 21 Ἰουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον».*

Μετὰ τὴν γενναίαν καὶ πατριωτικὴν αὐτὴν ἀπάντησιν τοῦ ἡγουμένου, ὁ Ἴμβραῆμ μεταχειρίσθηκε τῇ βία, γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικούς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ ἐπλησίασε καὶ κατεσκόπευσε τὰ γύρω τῆς Μονῆς, ἐτοποθέτησε κανόνια καὶ ὀπλίτας ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24ην Ἰουνίου τοῦ 1827 διέταξε τὴν ἔφοδο, πού διηύθυνεν ὁ ἴδιος.

Ἡ μάχη ἐκράτησε ἀπὸ τὸ πρωὶ ἕως τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὄπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲν ἐσταματοῦσαν, ἀλλὰ ματαίως. Ἡ Μονὴ ἐστέκετο ὀρθή. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴν Μονὴ ἔβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἐχθρούς.

Ὁ Ἴμβραῆμ διέταξε τὸ ἰππικὸ του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴ δυτικὴ κατωφέρεια τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολῶντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Μονή. Ἀλλὰ, ἐνῶ ἐπλησίαζαν, ἐσκοτώνοντο ἀπὸ τίς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε ὁ Ἴμβραῆμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴν ὑποχώρησιν. Καὶ ὅλοι των ντροπιασμένοι ἔφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῶ τὰ κανόνια καὶ οἱ καμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ καὶ νικηταὶ ἐδόξαζαν τὴν Ἀειπάρθενον.

Χρ. Σταυρόπουλος (δασκευὴ)

26. Η ΤΙΜΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

○ Ο Κανάρης είχε αποφασίσει να πυρπολήση τον φοβερό αίγυπτιακό στόλο μέσα στο λιμάνι της 'Αλεξανδρείας. Το τολμηρό σχέδιο δυστυχώς, δεν έπέτυχε και οι Έλληνες πυρποληταί εσώθηκαν ως έκ θαύματος και επέστρεψαν στην 'Ελλάδα. ○

Πλοίαρχος όμως και ναύτες ἦσαν σὲ κακή κατάσταση, διότι δὲν εἶχαν οὔτε ψωμί οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῶ ἔπλεαν μὲ οὐριον ἄνεμο, ἕνας ναύτης, ποῦ παρατηροῦσε πολλή ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη:

— Καπετὰν Κωνσταντῆ, ἕνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἡσυχὰ ὁ Κανάρης.

Σὲ μισή ὥρα, ὅταν τὰ δύο πλοῖα εὐρέθησαν σὲ μικρὴ ἀπόστασι, οἱ ναῦται τοῦ Κανάρη διέκριναν, ὅτι τὸ ξένο πλοῖο ἦτο μεγάλο αὐστριακὸ ἰστιοφόρο.

— Ἐμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κανάρης.

Μερικοὶ ναῦτες ἐπῆραν τὰ ὄπλα των, ἄλλοι ἐκωπηλατοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη ἐπλησίασε τὸ μεγαλοπρεπὲς πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες ἀναρριχᾶται εἰς αὐτὸ καί, κρατῶντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος ὁ πλοίαρχος.

— Θέλομε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατί πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναυτὲς του νὰ φέρουν ψωμί, νερὸ, τυρὶ καὶ ἕνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

Ἄφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴν βάρκα, ὁ Κανάρης λέγει πρὸς τὸν πλοίαρχο:

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἕνα χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ υπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δύο χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἐντόνως ὁ Κανάρης.

Ἄφοῦ ὑπέγραψε τὸ χαρτὶ, ὁ Κανάρης εἶπε:

— Τὸ Ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

—'Αλλά, ἐτόλμησε νὰ ἀποκριθῆ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράπτουν καὶ μὲ ἀγανάκτησι λέγει :

—'Αν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνουμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ ὁ Κανάρης Κράτος. Διότι ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ εἴχαμε τὸ εἰκοσιένα καὶ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις.

'Επὶ τέλους ἐχωρίσθησαν καὶ ὁ Κανάρης ἐφθασε αἰσίως στὴν πατρίδα του. 'Επέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. 'Η 'Ελλάς ἐλευθερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. 'Ενας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦτο πλοίαρχος ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἐταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι. 'Εκεῖ συνήντησε τὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀνεγνώρισε στὴν ἀρχή. "Ὅταν ὁ "Ἕλλην πλοίαρχος τοῦ ἐθύμισε τίς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεώς των στὸ πέλαγος, ἐξανάφερε στὴν μνήμη του τίς τόσο δυσάρεστες γι' αὐτὸν στιγμές. 'Ο "Ἕλλην τὸν παρεκίνησε νὰ ἔλθῃ στὰς 'Αθήνας, γιὰ νὰ πληρωθῆ. Καὶ ὁ αὐστριακὸς πλοίαρχος μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς ἐδέχθηκε. Καὶ ὁ παλαιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο ἐπῆγαν στὸ 'Υπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.

Α—'Εξοχώτατε, λέγει ὁ "Ἕλλην πλοίαρχος, ἐνθυμεῖσαι, ποὺ ὑπέγραψες ἀπόδειξι γιὰ δύο χιλιάδες γρόσια σ' ἕναν πλοίαρχον κοντὰ στὴν 'Αλεξάνδρεια;

'Ο Κανάρης ἐσκέφθηκε καὶ εἶπε :

— Αἶ, ναί, ἐνθυμοῦμαι!

— Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἦλθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ἐζήτησε τὴν ἀπόδειξι, τὴν εἶδε καί, μὲ παράπονο πρὸς τὸν Αὐστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του, ὑπέγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος ἐπληρώθηκε. Α

(κατὰ διασκευὴν)

27. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ
(Ἰπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη τὸ 1822)

Φύσα, μαίστρο ὄροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νά πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴν μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στὸ Δερβενάκι κοίτουνται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά 'χουνε τὴν μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψι!
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;
— Μπροστά πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στά χέρια!

(δημοτικὸ)

28. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Κολοκοτρώνια! Κολοκοτρώνια!

Ἔτσι ἔλεγαν τὰ τουρκάκια, στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἷμά τους ἐπάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθε τεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, ἐπάνω ἀπὸ τὴν μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἤθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκούδα· μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν ἐφαντάσθησαν οἱ Εὐρωπαῖοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσιγγανο μ' ἀλλοίθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι, πού τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸ σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτούς πού εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἰγαῖο, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο, πού τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἓνας Γάλλος συνταγματάρχης, πού ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολι σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἓνα μουστάκι πελώριο.

Ἐνας νέος εἶχε φθάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολι. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἅμα ἔφθασε, στὸ σπίτι του, νὰ ἰδῆ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Εὐρῆκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σὲ ἓνα ἰσόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαὸς καὶ ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μπορούσε νὰ ἰδῆ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οἰκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποῦ θές νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ ἰδῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

Ὁ Οἰκονόμου τὸν ἐβοήθησε νὰ φθάσῃ ἕως τὴν θύρα.

— Μὰ ποῖός εἶναι; Ποιός;

Ἐκοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἂς ἦταν ὀρθός. Ὅταν τοῦ εἶπαν, τέλος, «αὐτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος πού βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του πύργος τετράψηλος. Δὲν μπορούσε νὰ ῥθῆ στὰ σύγκαλά του. Σὰν νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατὰ μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό του:

— Μπᾶ! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους!

Ἄν τὸ φυσικὸ μπορούσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ

ιδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφῆσῃ τὴν ἀπροσμέ-
τρητὴ δύναμί της, αὐτὸ δὲν ἦταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικὸ... Ἄνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικὸ, συμμετρικὸ, λιγνὸ,
σβέλτο, χωρὶς τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέ-
φτες θὰ φαινότανε νᾶνος. Ἡ μορφή του, σουρωμένη, ξερο-
ψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλ-
λιά του, ποὺ ἐκυμάτιζαν στοὺς ὤμους. Τὸ μέτωπό του, ψη-
λὸ καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθιεῖς ρυτίδες. Ἡ μύ-
τη του, κάπως χονδρὴ, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστὴ. Δυὸ
μεγάλες γραμμὲς ἐπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν
ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔζωναν μὲ ἓνα μισοφέγ-
γαρο, τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. Ἐνα δόντι ἐκαβαλλίκευε
λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἐπάνω.
Τὸ σαγόνι του ἄρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμὴ, ἔσβηνε ὅμως πιὸ
κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύ-
δια, μέσα στὶς βαθιεῖς κόγχες τους, ἐφαίνονταν μάλιστα μι-
κρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασίς τους
ἔστεκόταν ὅλη στὴν ματιὰ του. Ἡσυχη, ἄμεση, ἄτρομη,
ἐχωνόταν ὀλόισια, σὰν μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων!
Ἦταν κοντολογίης μορφή χαρακτηριστικὴ, μὰ ὄχι φωνακτὴ
καὶ αὐστηρὴ, χωρὶς νὰ εἶναι ἄγρια. Κάτι ποὺ θὰ μπορούσε
νὰ ξαφνιασῇ στὸ τραχὺ του πρόσωπο δὲν ἦταν οὔτε μύτες,
οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ
ἓνας ἀέρας, γεμᾶτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρησι, βαθιὰ καλω-
σύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητῆς, ποὺ δὲν ἤξερες
τί γυρεύει σ' ἓναν πρωτοκλέφτη, ποὺ εἶχε σπεῖρει μὲ ἀνοι-
κτὰ τὰ χέρια, τόσες φορές, τὸν θάνατο.

Εὐκόλο δὲν ἦταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴν μορφή. Κάτω
ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ἐξεχώριζες τὶς πιὸ σύν-
θετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. Ἐφθανε πολλὲς φορές ἓνας
λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφρασι τρομε-

ρή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. Ὁ ἀγγελικὸς ἀέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότης καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴν στιγμή. Ἐφώναζε σάν λεοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ ἐβροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἓνας μονάχα θὰ μπορούσε νὰ σταθῆ πλάι του: ὁ νικητὴς τῆς Ἀράχωβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

Ἀλλὰ θὰ ἐστένευε κανένας πολὺ παράξενα τὴν μορφή τοῦ Γέρου, ἂν τὸν ἔπαιρνε σάν ἀπλῆ στρατιωτικὴ ἀξία. Ὁ Ἰμπραήμ μάλιστα ἔφθασε νὰ πῆ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικὸς, δὲν ἀξίζε δυὸ παράδες! Ὁχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ραιμπώ, ποὺ δὲν ἐχώνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴν «φυσικὴ ἀντίληψι τοῦ πολέμου», μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολεμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος «ἄνθρωπος τοῦ Εἰκοσιένα».

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιάδες.

— Ἐλλήνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ ὀλάκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ μιλεῖ σάν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲν ἐδέχθηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι καὶ τὴν ὑπερηφάνεια γιὰ τὰ παλιὰ Ἑλληνικὰ τρόπαια. Ἐρχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοσι.

Ὅταν ἐπῆραν τὸ Ναύπλιο, ἐπῆγεν ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Ἀμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ Ἕλληνες συμβιβασμὸ καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μπῆ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲν γίνεται, εἶπε ξερὰ ὁ Κολοκοτρώνης. Ἐλευθερία ἢ θάνατος! Ἐμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἐκάμαμε μὲ

τὸν Σουλτάνο. Ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκλάβωσε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἐζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Ὁ βασιλέας μας ἐσκοτώθη· καμμιά συνθήκη δὲν ἔκαμε. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ δυὸ κάστρα ἦταν ἄπαρτα.

— Ποιὰ εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιὰ τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά.

Ἀὐτὴν γενιὰς Κολοκοτρωναίων ἐστάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορές ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως ἐφύσησε στοὺς Ἕλληνας τὴν ἀδάμαστη πνοή, πού ἐψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοῦς γεωργούς, ἀπὸ λαγούς, πού ἔτρεμαν τὰ ὄπλα καὶ ἄκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ ἐγίνονταν ἄφαντοι, σὲ λίγες ἐβδομάδες μέσα τοὺς ἀνέδειξε ἥρωες καὶ σὲ λίγο ἐρωτοῦσαν:

— Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ νὰ ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἵππικου, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τοὺς ἄρματα βαρύτεμα καὶ μυριοπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἓνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα ἐστεκόταν ἐμπρὸς του καὶ ἐχάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, Ἕλληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσης;

— Δὲν ἔχω ἄρματα.

— Και ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὄπλο, "Ἕλληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴ νὰ σκοτώσῃς Τούρκους καὶ νὰ πάρῃς τ' ἄρματά τους.

Α' Εγύρισε κάποτε σὰν ἀσταχός· ἐτρόμαξε κι ὁ ἴδιος νὰ τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες-ῶρες! Ἐφύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστι του βαθιὰ στοὺς ἄλλους. Καὶ στίς πιὸ δύσκολες ῶρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατώτεροι ἐλύγιζαν σὰν καλάμια, ἔφθανε νὰ κτυπήσῃ τὴν γῆ μὲ τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ βγάλῃ νέους πολεμιστάς.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μωριά »

Σπύρος Μελάς (διασκευή)

29 ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

A Λάμπει ό ήλιος στά βουνά, λάμπει και στά λαγκάδια.
Έτσι λάμπει κι ή κλεφτουριά, οί Κολοκοτρωναίοι,
πόχουν τ' άσήμια τά πολλά, τís άσημένιες πάλες,
όπου δέν καταδέχονται τήν γής νά τήν πατήσουν!

B Καβάλλα πάν στήν έκκλησιά, καβάλλα προσκυνάνε,
καβάλλα παίρν' άντίδερó άπ' του παπα τó χέρι.

Ρίχνουν φλωριά στήν Παναγιά, φλωριά και στους άγίους
και στόν άφέντη τόν Χριστό τís άσημένιες πάλες.

AC
(δημοστικό)

30. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

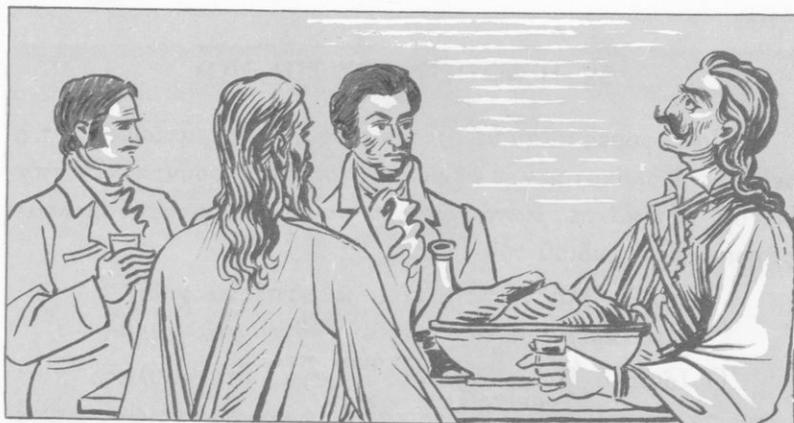
Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
· άκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
· άκούω ξύλα, άκούω πελέκια,
· άκούω τρίξιμο δοντιῶν.

"Ω! τί νύκτα ἦταν ἐκεῖνη,
· πού τὴν τρέμει ὁ λογισμός!
· Άλλος ὕπνος δὲν ἐγένη
· πάρεξ θάνατος πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
· οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
· ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
· τοῦ πολέμου καὶ οἱ καπνοί.

Καὶ οἱ βροντές καὶ τὸ σκοτάδι,
· ὅπου ἀντίσκοπτε ἡ φωτιά
· ἐπαράσταιναν τὸν "Ἄδη,
· πού ἐκαρτέρειε τὰ σκυλιά. Α Δ

· Ἄπο τὸν «Ἕμνον εἰς τὴν Ἑλευθερίαν»
· Διονύσιος Σολωμός

31. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στά 1819 εἶχεν ἔλθει ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τῆ Ρωσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του εἶχε τραπέζι σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης ἐλιάνιζε τὸ ἀρνὶ (ἦταν, φαίνεται, Πάσχα), τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας:

— Ἐφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πελοπόννησο!

Ὁ Κολοκοτρώνης τὸ ἐφύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.

Ἄμα ἐκηρύχθηκεν ἡ Ἐπανάστασις, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια, νὰ ἔλθῃ νὰ φᾶνε τὸ ἀρνὶ.

« Ἀπομνημονεύματα »

Ν. Σηληιάδης (διασκευή)

32. Η ΦΟΥΝΤΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ

“Όσες φορές κι αν υπηρέτησε σέ ξένη στρατιωτική ύπηρεσία, ό Κολοκοτρώνης δέν έκρέμασε ποτέ φούντα στο σπαθί του, έξηγώντας κατά γράμμα τούς στίχους του πολεμιστηρίου τραγουδιού του Ρήγα :

*Κάλλιο γιά τήν πατρίδα κανένas να χαθῆ
ἢ να κρεμάση φούντα γιά ξένον στο σπαθί.*

“Ό ίδιος ό Κολοκοτρώνης γράφει, ότι έφύλαξε πίστι στην παραγγελία του Ρήγα και ό Θεός τον άξίωσε και έκρέμασε φούντα στο Γένος του, ως στρατιώτης του. Χρυσῆ φούντα δέν έστόλισε τó σπαθί του, όταν υπηρετοῦσε σέ ξένα κράτη.

« Ό Γέρον Κολοκοτρώνης »

Γεώργιος Τετσήτης (δίασκηνή)

33. ΣΥΝΟΡΑ ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

“Όταν έγινε γνωστόν ότι οί Μεγάλες Δυνάμεις εξέλεξαν τόν Λεοπόλδο ήγεμόνα τῆς Έλλάδος, στα 1830, συνεδρίασε ή Γερουσία και άπεφάσισε να γίνη αναφορά πρós τόν Λεοπόλδο και να τονίζη ότι είναι ανάγκη τά σύνορα του Κράτους να γίνουν πλατύτερα.

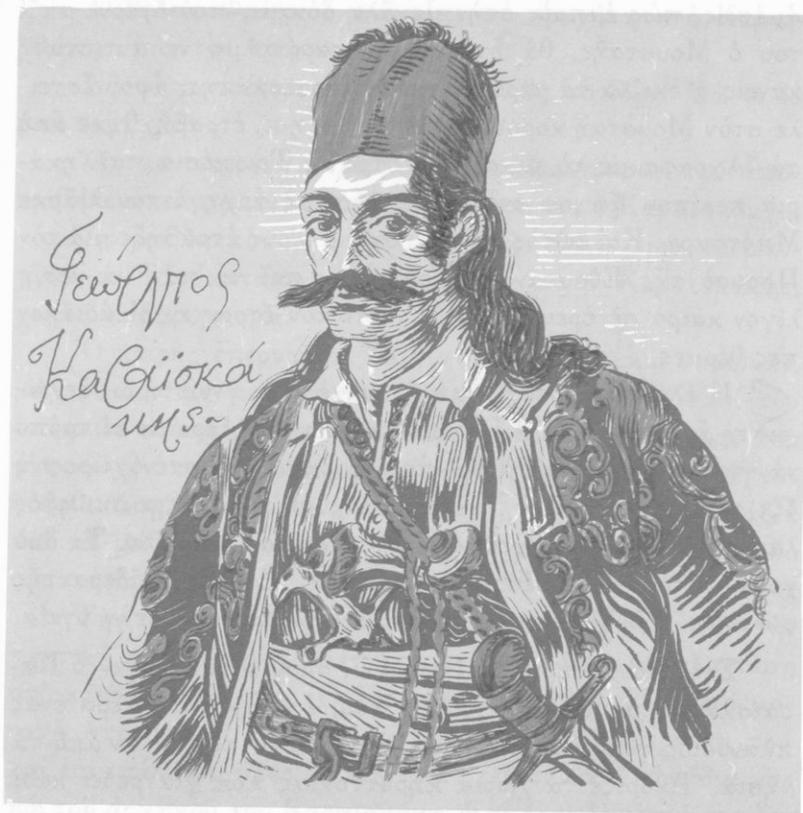
“Ό Κολοκοτρώνης, άφοῦ άκουσε τήν αναφορά, ειπε :

— Θέλομε να έχη ό βασιλιάς τών Έλλήνων και τήν θρησκεία τών Έλλήνων. Για τήν πίστι και για τήν πατρίδα έμεϊς έπήραμε τά άρματα.

“Έτσι έμπῆκε και του Κολοκοτρώνη ή γνώμη μέσα στην αναφορά.

Έφημερίς « Ηλιος », 1856

(δίασκηνή)

34. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας Μουσταῆς ἔλαβε διαταγὴ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη δυτικὴ Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας ἐλογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ Ἄγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἔφθασε στὴν Λάρισα, ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσει.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐκατάλαβε

ἀμέσως, πὼς ἐμπρὸς στήν μεγάλη δύναμι, πού ἔφερεν μαζί του ὁ Μουσταῆς, θὰ ἦταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῆ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ἔτσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸν Μουσταῆ κοροϊδευτικὴ ἀπάντησι, ἐτραβήχθηκε ἀπὸ τὰ Ἄγραφα μὲ τὸ μικρὸ του στρατό. Τριακόσια παλληκάρια περίπου ἄφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μᾶρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους ἐτράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εὐρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάη νὰ μείνη λίγον καιρὸ σὲ ὄρεινὸ μέρος, γιὰτὶ τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες. **Α**

Β Ἡ ἔλνοσσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιαιτρευθῆ. Ἦταν ἄνθρωπος νευρικός καὶ στενόχωρος· ἡ ὄψι του πάντα στεγνὴ, μελαχροινὴ, μὲ δυὸ μάτια σπιθοβόλα· τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμά του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χρόνια, πού ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα, μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν υγεία.

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου ἐστάθμευσεν ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλληκάρια του, ἐφάνηκε μιὰ μέρα ἕνας πλανόδιος γιαιτρὸς μὲ βράκες, πού ἔλεγε πὼς ἤλθεν ἀπὸ τὰ νησιά. Ἐγύριζε τὰ χωριὰ κηρύττοντας πὼς γιαιτρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πὼς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ πουγκί του. Παρουσιάσθηκε στὸν Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸν Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ιδιότητά του καὶ ἐζήτησε νὰ ἰδῆ τὸν καπετάνιο, πού ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριὰ πὼς εἶναι ἀρρωστος βαριά.

Ὁ Καραϊσκάκης στήν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχθῆ τὸν Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιαιτρὸς ἐπέμεινε, καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

— Ἄς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν ἰδῶ καί, ἂν δὲν τὸν γιαιτρέψω, ἄς μὲ κόψῃ.

— Τί θέλεις Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊσκάκης, σὰν τὸν πρωτοαντίκρουσε.

— Νὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ ἰδῆς! Μὰ τί θὰ μοῦ τάξεις;

— Ἄν μὲ γιατρέψης ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

Ἄρχισε λοιπὸν ὁ γιατρός ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ ἐκατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυκομᾷ.

Ὁ καιρὸς ἐπερνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἀναβαν περισσότερο τὸν πυρετό ἢ κατάστασί του ἐπῆγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε ἐπέρασε ἀπὸ τὸν νοῦ ἡ ὑποψία, μήπως ὁ Φράγκος ἦταν βαλτός νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἰατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθῃ ἐκεῖνο, πού ἤθελε, ἐσοφίσθηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τὴν ὥρα, πού ὁ γιατρός θὰ ἐπῆγαινε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν τακτική του ἐπίσκεψι, διέταξε τὸν Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. Ὁ Σκυλοδῆμος, πού ἦταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμι καὶ στὴν γεροσύνη, ἐπλάγιασε πλάι του καὶ ἐσκεπάσθηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲν ἐφαίνετο ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονται πεσμένοι στὸ ἴδιο στρώμα.

Ὁ γιατρός, καθὼς ἐμπῆκε στὸ κατάλυμα, ἐρώτησε τὰ νεώτερα τῆς υγείας τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πὼς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του καλύτερα, καὶ πὼς αὐτὸ τὸ χρωστᾷ στὰ γιατρικὰ του.

Τότε ὁ γιατρός ἐζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν σφυγμὸ του. Μὰ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸν σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς ἐμισοπρόβαλε σιγὰ-σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι

μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ὁ γιατρός τὸ ἔπιασε καὶ μὲ προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾷ τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. Ὑστερα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε.

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πὼς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

Ἐπετάχθηκε ὁλόρθος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος :

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δώστέ του πενήντα ραβδιές στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸ νὰ μὲ ξεκάμη ἐφώναζε στὰ παλληκάρια του μὲ ὀρμή.

Καὶ σιμώνοντας τὸν γιατρό :

— Ποιὸς ἔχει ἀδυναμία ; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο, τὸν Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλλικεῦει φοράδα τρέχοντας ;

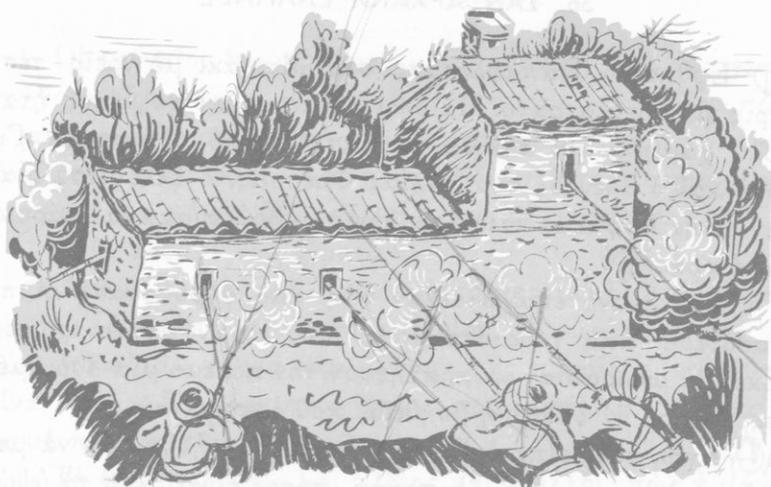
Τὰ παλληκάρια τοῦ Καραϊσκάκη στῆ στιγμή ἔσυραν τὸν γιατρό μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὄχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— Ἐλα, ἔχε χάρι, τοῦ εἶπαν. Δὲν σὲ σκοτώνομε, μὰ τὸ δειλινὸ νὰ μὴ σὲ βρῆ ἔδῶ πέρα.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος », 1926

Ρήγας Γκόλφης (διασκευὴ)

35. ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Στὸ χάνι τῆς Γραβιάς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τούρκοι εἶχαν φθάσει ὡς τὶς πολεμίστρες, πού εἶχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. Ἐνας Τούρκος ἄρπαξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴν μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λέγει στὸν πλαῖνό του σύντροφο:

— Πᾶρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴν δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίχνω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

Ὁ Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. Ἐτσι ἐσκότωσε Τούρκους ἐκεῖ μὲ τὸ χέρι του δέκα ὀκτώ.

Ὁ τρόπος αὐτός, ἓνας νὰ γεμίζῃ καὶ ἄλλος νὰ ρίχνῃ, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους.

«Ἱστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Γιάννης Βλαχογιάννης (διασκευὴ)

36. ΣΑΝ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

⊙ Ἐφθασε ὁ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι μὲ τρεῖς-τέσσερις χιλιάδες στρατό. Μὰ ὅλοι ἔβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εὐκόλο νὰ πατηθῆ ἀπὸ τὸ ἵππικό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Ἡλίας Φλέσσας, ὁ φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συνεβούλευσαν νὰ πιάσουν ψηλότερα. ~~⊙~~

Στὸ βουνὸ ἐπάνω εἶχαν ἤδη ἀπὸ φόβο σταθῆ οἱ περυσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους, ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μπορούσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ-δυὸ ἡμέρες, ὥσπου νὰ φθάσῃ ἡ βοήθεια, ποὺ ἐπερίμεναν.

⊙ Ἐγώ, τοὺς εἶπε ὁ Παπαφλέσσας, δὲν ἤλθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸν στρατὸ τοῦ Ἰμπραήμ πόσος εἶναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἦλθα νὰ πολεμήσω! Οὔτε ἐτρελλάθηκε ὁ Ἰμπραήμ νὰ χάνῃ τίς ὥρες του ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδήσῃ νίκη, μὰ θὰ πάῃ ἴσια κατὰ τὴν Τρίπολι. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. Ἄν ὅμως τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι σώζω τὸν Μοριά. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἰμπραήμ νὰ γυρίσῃ πίσω, ὅπως ὁ Δράμαλης, ἀλλιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμά μου καὶ θὰ τὸ συλλογισθῆ καλὰ ὕστερα νὰ μπῆ στὴν καρδιά τοῦ Μοριά. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνωμε σάν ἀρχαῖοι Ἕλληνες. ~~⊙~~

Καὶ πράγματι ἐκάθισεν ἐκεῖ καὶ ἀπέθανε σάν ἀρχαῖος Ἕλλην!...

Ὁ Ἰμπραήμ, ἀργότερα καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ Ἕλληνες καὶ στὸν Θεόδωρο Γρίβα στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο, εἶπε, πῶς δέκα ἀκόμη σάν τὸν Παπαφλέσσα νὰ εὔρισκε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν στὸν Μοριά, θὰ γύριζε πίσω στὸν τόπο του.

« Ἱστορικὴ Ἀνθολογία », 1927

Δ. Γ. Δημητράκης (διδασκευή)

37. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οι γενναῖοι, πού ἔμειναν καὶ ἀπέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ ἐχάνονταν, γιατί εἶδαν πὼς εἶχαν κυκλωθῆ στενά ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. Ὅμως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφασι, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἦταν μιὰ καὶ μόνη: Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῆ...

Στὸν ἀδελφό του ἔγραφε:

« Δὲν εἶμαι σὰν καὶ σᾶς, πού τρέχετε ἀπὸ ράχι σὲ ράχι, σὰν νὰ εἴσθε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὠρκίσθηκα νὰ χύσω τὸ αἷμά μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδος· καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα! Εὐχομαὶ στὸν Θεὸ τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι. »

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πὼς ἡ μάχη αὐτὴ ἦταν χαμένη. Ὅμως κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης ἐπῆγαν κοντά του καὶ γλυκά τοῦ ἐμίλησαν νὰ φύγουν.

— Ἐχασα τίς ἐλπίδες μου καὶ ἀπὸ σένα! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἄλλοιῶς σὲ ἐτιμοῦσα. Καὶ σὺ, παπᾶ, μοῦ τὰ ἐντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένηα του. Δὲν ξέρετε πὼς, ἅμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἄτακτος, πουθενὰ δὲν θὰ σταθῆ; Καὶ τότε πέντε Ἀραπάδες καβαλλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοῦιδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε:

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνῃ, ἄς ἀκούῃ τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

« Βίος Παπαφλέσσα »

Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (διασκευή)

38. ΠΩΣ ΕΣΩΘΗΚΕΝ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Όταν οί Έλληνες άρπαξαν τά όπλα και έκαμαν τήν Έπανάστασι, έτυχε ό φοβερός Όδυσσεύς, ό γυιός του Άνδρούτσου, νά πολιορκή τήν Άκρόπολι των Άθηνών, όπου ήσαν κλεισμένοι οί Τουρκοί.

Ό πόλεμος στίς πολιορκίες έπροχωρούσεν άργά. Δέν ήταν τότε γνωστά τά σημερινά καταστρεπτικά μέσα. Καί δέν ήταν σπάνιο κάπου νά βλέπης τά έχθρικά χέρια σταυρωμένα και άνεργα, γιατί έλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θά συνέβαινε βέβαια και τήν ήμέρα, όπου έγινε τό ακόλουθο έπεισόδιο.

Έξύπνησαν τά παλληκάρια του Όδυσσέως πρωί - πρωί και ρίχνοντας τυχαία τά μάτια στην Άκρόπολι, ροδοκόκκινη άπό τό πρώτο γλυκοχάραγμα, είδαν κάτι παράξενο. Οί Τουρκοί, άνεβασμένοι επάνω στον Παρθενώνα, κατέστρεφαν τά ώραία εκείνα μνημεία. Τόσο παράξενη και άκατανόητη τους έφάνηκε τέτοια άνώφελη βαρβαρότης, ώστε έτρεξαν άμέσως και είδοποίησαν τόν Όδυσσέα. Ό στρατηγός, άμα έβεβαιώθηκε και αυτός με τά μάτια του, έστειλε τρία τέσσερα άπό τά παλληκάρια του νά πλησιάσουν στην Άκρόπολι και νά ρωτήσουν τους Τουρκούς, γιατί έδειχναν τέτοια άγριότητα στα μάρμαρα.

Έπέταξαν με μιās οί γενναίοι εκείνοι και ύστερα άπό λίγη ώρα έφεραν στον στρατηγό τήν άπόκρισι. "Ότι οί Τουρκοί, μη έχοντας άλλο μολύβι νά χύσουν βόλια, εύρηκαν ότι μέσα στους μαρμαρίνους στύλους του Παρθενώνος ήταν τό μέταλλο αυτό. Τό μολύβι τουτο έχρησίμεινε για νά συνδέη στερεά τά κιονόκρανα. Έσκέφθησαν λοιπόν νά αφαιρέσουν τό μολύβι αυτό καταστρέφοντας τά μάρμαρα.

Ή άπόκρισι αυτή έφερε σε μεγάλη άπελπισία τους

“Ελληνας. Καί για νά σώσουν ἀπό τήν καταστροφή τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνή ἀπεφάσισαν νά εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους, ὅτι ἦταν ἔτοιμοι νά τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς ἐχρειάζετο γιὰ τὴν ὑπεράσπισί τους!

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Οἱ Ἕλληνες, δίδοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια γιὰ νά τοὺς σκοτώσουν, ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμά τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα...Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἦταν προωρισμένα νά ζήσουν, γιὰ νά ἰδοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο Ἕθνος.

39. ΤΑ ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

Ὅταν ὁ βασιλιᾶς Ὀθων γιόρταζε τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια τῆς βασιλείας του, ἓνα πλοῖο ἔφερε ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κόσμο πολὺ, καὶ ἰδίως ἀγωνιστὰς τοῦ Εἰκοσιένα. Ἦθελαν νά συγχαροῦν τὸν βασιλέα τους.

Ἄφοῦ ἐπέρασε τὸ πλοῖο τὴν Αἴγινα, ἐφάνηκεν ἡ Ἀκρόπολις λαμπρή. Ὅλοι ἐκάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἄπλωσαν τὰ χέρια πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης, ὁ Ἀργεῖτης, εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή:

— Νά, ἐκεῖνες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν!

Βλαχογιάννη « Ἱστορικὴ Ἀνθολογία », 1927

Διήγησις Διονυσίου Ρώμα (διασκευή)

40. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙ

Εΐμαστε στά 1825, τόν 'Ιούλιο. 'Ακούονται κανονιές ὄλο τὸ πρῶϊ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιά ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σάν νὰ εἶναι ἀπὸ σπαρτά, πὺ καῖνε, ἐφαινόταν ὄλο τὸ ἀπόγευμα. Τὴν νύκτα ἡ φλόγα ἐξεχώριζε καθαρὴ.

'Ο 'Εθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ἐζοῦσε στὸ 'Ακρωτήρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. 'Ο ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε:

—'Ενα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιές καὶ τὸ ἀφεντικὸ ἐβγήκε ἐξῶ ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ ἐστάθηκε στὸ λόφο. "Ἐπειτα ἀνασηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ ἐφώναξε δυνατὰ, μὰ πολὺ δυνατὰ: « Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα!... »

Καὶ ἔκλαιγε σάν παιδί.

"Ἐνα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴ ρίζα μιᾶς ἐλιάς καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του:

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ' ἀδέλφια μας;

Καὶ ἄρχισε νὰ κλαίη πάλι.

"Ἄλλη μιὰ φορὰ διέταξε νὰ δοθῇ τὸ φαί του στοὺς χωρικούς λέγοντας:

— Αὐτὴ τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας στὸ Μεσολόγγι πεινοῦν... Δὲν θέλω περιστέρια!

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐλιές μονάχα.

« 'Ιστορικὴ 'Ανθολογία », 1927

Σ. Χ. Ραφτάνης (διασκευὴ)

41. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά 'μουν πουλί νά πέταγα, νά πήγαίνα τ' άψήλου,
ν' άγνάντευα τή Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
πῶς πολεμᾷ μετὴν Τουρκιά, μετέσσερους πασάδες.
Πέφτουν κανόνια στὴν στεριά καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σάν ἄμμος, σάν χαλάζι.
Καὶ ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε καὶ ὁ Μακρῆς φωνάζει:
« Παιδιά, βαστᾶτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
καὶ τὸ μαντᾶτ' μᾶς ἔρχεται στεριά καὶ τοῦ πελάγου,
Καραϊσκάκης τῆς στεριάς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου ».
Μήτε μαντᾶτο ἔφθασε, μήτε βοήθεια φθάνει.
Καὶ οἱ κλεισμένοι ξώρμησαν μετὰ σπαθιά στὰ χέρια
καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διχομοιράζουσαν.
Πῆσαν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανούς ἀμέτρους
καὶ λίγοι ξεγλυτώσανε πλέοντας μέσ' στὸ αἷμα.

(δημοτικὸ)

42. ΣΤΗΝ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Στήν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ 1912, ἓνας γενναῖος ἀνθυπολοχαγός, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του, ἐπληγώθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ σφαῖρα ἐχθρική καὶ ἔπεσε.

Οἱ στρατιωτῆς του, πού ἦταν παρέκει, ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ ἀνθυπολοχαγός ὅμως ἀρνήθηκε ἐπίμονα.

— Ἐμένα, εἶπε, θὰ μὲ πάρουν οἱ νοσοκόμοι. Ἔσεῖς προχωρεῖτε.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τόνο διαταγῆς :

— Ἐμπρός ἐσεῖς. Ἐμπρός, ἐμπρός!

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος »

Ν. Σπανδωνῆς (δισκενή)

43. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὴν παραμονὴ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀναπαύσεως, ἓνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μακάρια ἐπάνω στὸ χῶμα.

Ἔξαφνα τοῦ ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι :

— Συναδέλφε, σήκω ἀπὸ χάμω. Ὁ ἀρχιστράτηγος ἔρχεται. Ὁ Διάδοχος!

Ὁ στρατιώτης ἐφαντάσθηκε πὼς τὸν ἐγελοῦσαν καὶ ἀνταποδίδοντας τὰ ἀστεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, εἶπε :

— Καὶ πότε θὰ φθάσωμε, Ὑψηλότατε, στὴν Θεσσαλονίκη;

— Ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται... Ἄν δεῖξετε τὴ διαγωγὴ, ποὺ ἐδείξατε ὡς τώρα, σὲ τρεῖς - τέσσερις ἡμέρες θὰ φθάσωμε.

Ἦταν πράγματι ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ τότε Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἓνα βῆμα πίσω ἀπὸ τὸν ξαπλωμένο στρατιώτη καὶ ἀπαντοῦσε χαμογελῶντας στὴν ἐρώτησι, ποὺ εἶχεν ἀκούσει.

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος »

Ν. Σπανδωνῆς (δισκευή)

44. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Ἐπηγάيناμε για τὴ Φλώρινα. Ἐνυκτώσαμε σὲ κά-
ποιο τουρκικὸ χωριὸ καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσουμε τοὺς αἰχμα-
λώτους, ποὺ συνωδεύουμε, τρεῖς-τέσσερες στρατιῶτες, ἐλεύ-
θεροι ὑπηρεσίας, ἐκτυπήσαμε σὲ ἓνα σπίτι.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἡ θύρα ἀνοιξε καὶ μιὰ
γριά τούρκισσα παρουσιάσθηκε. Μόλις μᾶς εἶδε ἄρχισε νὰ
φωνάζη, νὰ κλαίη, νὰ μᾶς παρακαλῆ. Μάταια τὴν ἐβεβαιώ-
ναμε, πὼς δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῆ.

Ἐξαφνα ἐπάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποιαν ἄλλη χανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. Ἐζητήσαμε ἓνα μέρος νὰ μείνωμε· καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸν φόβο τῆς κάτι εἶπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὠδήγησε μέσα στὸ σπίτι. Ἐκεῖ εὐρήκαμε τὴ νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. Ἐτρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια τῆς, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς ἐπῆρε τὸ φῶς, ποὺ ἐκρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέση. Ἐκλαιγε καὶ αὐτὴ. Προσπαθήσαμε νὰ τὴν βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό.

Καὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἀνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε.

Ἦταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲν θέλαμε νὰ λερῶσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ροῦχα μας τὰ ὠραῖα διβάνια καὶ ἐζητήσαμε ἓνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρὴ τούρκισσα μᾶς ὠδήγησε σ' ἓνα ἄλλο δωμάτιο, ὅπου ἐκοιμηθήκαμε.

Τὸ πρῶν μᾶς ἔφεραν ἓνα πλουσιώτατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίξαμε. Ἐφοβόμαστε μήπως μᾶς ἐδηλητηρίαζαν! Φοβᾶται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία.

Ἐφύγαμε καὶ μόνον ὅταν ἀποχαιρετίσαμε εὐχαριστῶντας γιὰ τὴν φιλοξενία, ἡ τούρκισσα ἐγέλασε μὲ ἀνακούφισι καὶ μᾶς εὐχῆθηκε κατευόδιο.

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος » Ν. Σπανδωνῆς (διασκευὴ)

45. ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Είχα βρεθῆ στις προφυλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ ομάδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, πού ἐκαθαρίζονταν στὴν λιακάδα.

—“Ἐ, καλὸ παλληκάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε; εἶπε ὁ Κρητικὸς. Συνηθίσαμε πιά. Τὴν ἡμέρα ἔχομε κουβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπιζανιοῦ. Πέφτει ἡ ἡμέρα καὶ ἀρχίζουν οἱ νυκτερινοὶ αἰφνιδισμοί... Τὰ βουνὰ γύρω μας τραντάζονται ὀλοένα ἀπὸ τὶς ὀβίδες. Λές καὶ ἔχουν αἰώνιο σεισμό!.. Τρία ἡμερόνυχτα τώρα δὲν ἐσηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά μας. Σήμερα μονάχα μᾶς ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ παίξωμε λιγάκι ἀπὸ κοντά...

— Καὶ αὐτοί, ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεσι, εἶναι Τοῦρκοι ἢ Ἀλβανοί;

“Ἐνας δεκανεὺς τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ:

— Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στίς προφυλακές. Σὰν νυκτώ-
ση καλὰ, νὰ σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια - μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν Ἑλληνικά, γιὰ νὰ μᾶς γελάσουν τάχα. Μὰ ἐμεῖς
τίποτε!... Ἀρχίζομε πῦρ ὁμαδόν. Μισὴ ὥρα δὲν κρατοῦν.
“Ὑστερα, ὅπου φύγη - φύγη. Πολλὲς φορές τοὺς πιάνομε σὰν
λαγούς, ἅμα ἔρχονται κατ’ ἐπάνω μας. Κούφια κορμιά, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρουχιοῦ μου.
Οὔτε τοὺς λογαριάζομε πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νηστικοὶ
καὶ, ἅμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνε τίς κουραμάνες σὰν
παντεσπάνι! Τὸ πρωὶ - πρωὶ μπόμπες, ὅλη τὴν ἡμέρα πό-
λεμος καὶ Ζήτωωωω! Νυκτῶνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδια-
σμοί. Ἐημερώνει, καινούργιες μπόμπες, καινούργιος πόλε-
μος, καινούργια Ζήτωωωω... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε, ὅπως
θέλει ὁ Θεός, ἀφέντη μου.

Ἐσταυροκοπήθηκα καὶ ἔφυγα ψιθυρίζοντας:

— Εἶδα ὡς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφόρων λαῶν.
Πουθενὰ δὲν εἶδα τέτοιαν ἀπάθεια ἐμπρὸς στὸν θάνατο!

« Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος »

Ν. Σπανδωνῆς (διασκευῆ)

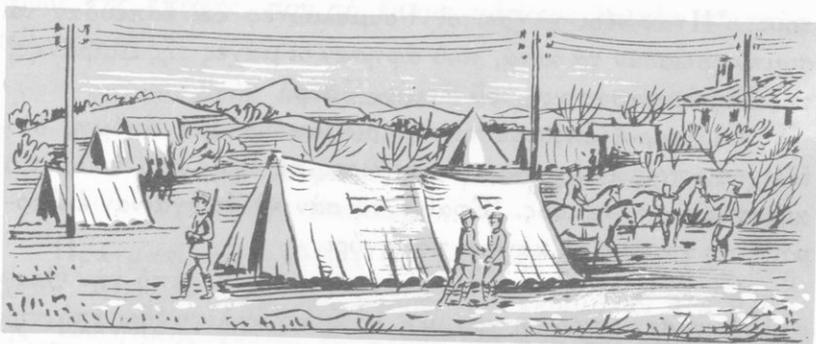
46. ΔΙΨΑ ΝΙΚΗΣ

“Έχω τόσα να γράψω! Έγραφε ένας πολεμιστής και δημοσιογράφος τό 1913. ‘Αλλά τήν ήμέρα νικουόμε’ τή νύκτα παίρνομε δυνάμεις για νέους αγώνες. Καί τώρα, αν και είμαι άπέναντι από τόν έχθρό, πού θα τόν τσακίσωμε αύριο, κλέβω λίγες στιγμές για να σās γράψω δυό λόγια.

Τί να σās πώ! “Ό,τι και αν σās πώ, δέν μπορεΐτε να φαντασθήτε τί γίνεται έδω. Είναι τρέλλα χαρās, μανία όργης, δίψα νίκης, ξέρω και εγώ τί είναι; “Όχι, μιά, σαράντα Σόφριες μπορούμε να πάρωμε! Εΐμαι ευτυχής, πού φορωΐ τó χακί. Εΐμαι ευτυχής, πού σās γράφω, ενώ απέχω λίγα μέτρα από τόν έχθρό και με τήν συνοδεία τής μουσικής τού κανονιού.

« Άνέχδοτα τών δύο μας πολέμων »   ‘Ηλ. Οικονομόπουλος: (διασκευή)

47. "ΣΤΗΝ ΣΟΦΙΑ",...

Στὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 ἐπέρασα εἴκοσι τέσσερες ὥρες στὸ Στρατηγεῖο τοῦ σταθμοῦ Χατζῆ-Μπεηλίκ. Ἦμουν σὲ ἀπόστασι δέκα βημάτων ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅπου μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας πετρελαίου ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ Ἐπιτελεῖό του κατέστρωνε τὸ σχέδιο τῆς μάχης τοῦ Πετσόβου. Μαζὶ μὲ τὸν Διάδοχο, τοὺς πρίγκιπες καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Ἐπιτελείου ἐμελετοῦσε τοὺς χάρτες καὶ ἐσημείωνε διάφορες διαταγές.

Καὶ ἐνῶ στὸ τραπέζι ἐκεῖνο ἐργαζόταν ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἤρχοντο κάθε στιγμή ἀγγελιαφόροι καὶ ὁ τηλεγράφος ἐδούλευε ἀδιάκοπα. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες, πληθυσμὸς μιᾶς μικρῆς πόλεως, κινοῦνται διαρκῶς. Ἄλλοι καπνίζουν καὶ τραγουδοῦν. Εἶναι ἀπίστευτο μὲ ποιά εὐχαρίστησι κάνει τὸν πόλεμο αὐτὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Τὸν αἰσθάνεται σὰν ἓνα ἀληθινὸ πανηγύρι καὶ παραπονοιοῦνται μόνον ὅσοι δὲν λαμβάνουν μέρος.

Ἀνεβαίνοντας μὲ τὸν σιδηρόδρομο στὸ Χατζῆ-Μπεηλίκ συναντήσαμε τρεῖς ἀμαξοστοιχίες, πού ἔφερναν ἐπιστρά-

τους. Ήταν νέοι κληρωτοὶ Ρουμελιῶτες καὶ ἔσπευδαν νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, πού ἄφησαν οἱ μάχες τῆς Δοϊράνης, τῆς Στρώμνιτσας καὶ τοῦ Δεμίρ-Ίσάρ.

Οἱ νεαροὶ ἐπίστρατοι, παιδιὰ ἀμούστακα ἀκόμη, δὲν ἔδειχναν πῶς ἐπήγαιναν στρατιῶτες σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς πιὸ αἱματηροὺς πολέμους. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἐπήγαιναν ἐκδρομὴ ἢ σὲ γάμο ἢ σὲ κανένα πανηγύρι.

Οἱ ἀμαξοστοιχίες, πού τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη στὴν πρώτη γραμμὴ, σταματοῦν λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι μιὰ ὀλόκληρη ὥρα, ἕως ὅτου νὰ περάσῃ κάποια ἄλλη ἀμαξοστοιχία. Ξέρετε πῶς περνοῦν τὴν ὥρα αὐτὴ; Κάνουν σωστὴ λεηλασία στὶς ἀκακίες τοῦ δάσους, πού εἶναι ἐκεῖ κοντά, καὶ στολίζουν μὲ πελώριους κλώνους τὰ βαγόνια τοῦ σιδηροδρόμου. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ οὔτε φαίνονται ἀπὸ τὸν πλούσιο καὶ πυκνὸ στολισμὸ. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινούμενα δάση οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες τραγουδοῦν τὸ τρα-

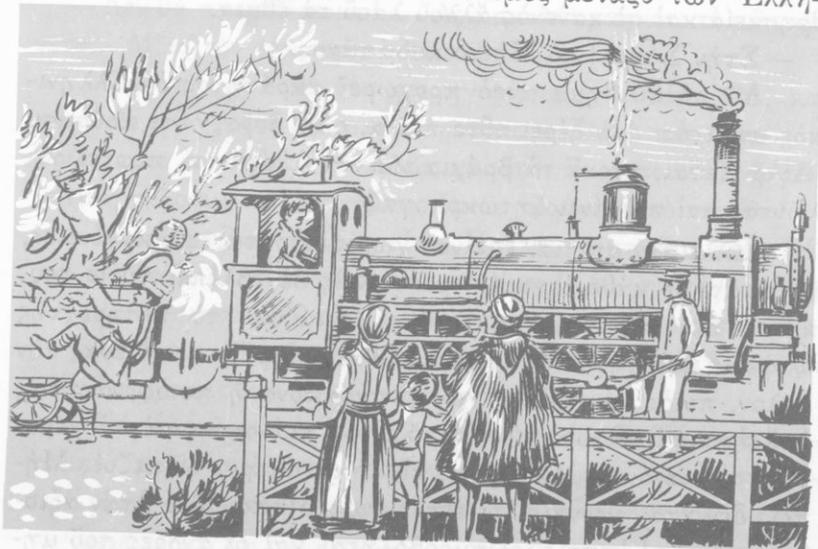

γούδι τῆς ἐποχῆς, πού τὸ ἔκαμε κάποιος λαϊκὸς ποιητῆς τοῦ στρατοῦ:

Στὴν Βουλγαρία θὰ πᾶμε
νὰ πολεμήσωμε.

Στὴν Σόφια θὲ νὰ μποῦμε
νὰ τοὺς νικήσωμε...

Πράγματι, τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ μπῆ στὴ Σόφια. Αἰώνων μῖσος τῆς φυλῆς, πού ἐκοιμόταν στὰ βάθη τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἐξύπνησε ξαφνικὰ καὶ ἐπετάχθηκε ἀκράτητο. "Ὅλοι αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες, ἀκόμη καὶ ἐγγράμματοι, κρύβουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὸ δίκαιο μῖσος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὰ ὄργια τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τόσους αἰῶνες, οἱ σφαγές τοῦ Δεμίρ-Ἰσάρ καὶ τοῦ Δοξάτου, ἡ καταστροφή τῶν Σερρών, ἡ ἀνανδρὴ σφαγὴ τῶν δώδεκα αἰχμαλώτων εὐζώνων, ἐζωντάνευσαν τὸ μῖσος. Καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἑλλή-

νων και τῶν Βουλγάρων δὲν μοιάζει μὲ τὸν πόλεμο ποὺ ἐγινεν ἐδῶ και λίγους μῆνες μὲ τοὺς Τούρκους. Εἶναι πόλεμος ἐξοντώσεως.

Νὰ προσθέσετε σὲ ὅλα αὐτὰ και τὴν ἀγάπη τοῦ στρατοῦ γιὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνο, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰν Θεό τους, γιὰ νὰ καταλάβετε τὸν ἥρωισμό και τὰ θαύματα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος...

Ὁ κουμπάρος εἶναι ὁ Βασιλιᾶς, ἀφότου ὁ Κωνσταντῖνος ἐπῆρε γιὰ νονοὺς τῆς κόρης του τὸν στρατὸ και τὸν στόλο. Ἀπὸ τότε και ὁ τελευταῖος φαντάρος και ὁ τελευταῖος βουνήσιος εὐζωνος και ὁ ἐθελοντής, ποὺ ἤλθε νὰ πολεμήσῃ ἀπὸ τὴ μακρινὸ σημεῖο τοῦ κόσμου, τὸν ὀνομάζει κουμπάρο. Ἔχουν πιά πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐκεῖνη τὴν πνευματικὴ συγγένεια τῶν κουμπάρων, ποὺ μόνον στὴν Ἑλληνικὴ ἐκκλησία και στὰ πατροπαράδοτα Ἑλληνικὰ ἔθιμα τὴν εὐρίσκομε. Πουθενὰ ἄλλοῦ. Σὲ καμμιά ἄλλη θρησκεία και σὲ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἔθιμα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

Μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸ προχωρεῖ ἀκράτητος ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Δὲν ξέρει οὔτε πεῖνα, οὔτε δίψα, οὔτε κούρασι. Ἀγωνίζεται, περνᾷ τὰ βράχια και τὰ ὑψώματα, πέφτει γελῶντας και πεθαίνει ζητωκραυγάζοντας!

Ἐκλεισαν σπίτια, ἔμειναν χωρὶς προστάτες οἰκογένειες, ἐσταμάτησε κάθε ἐργασία, μὰ κανεὶς δὲν βλέπει γύρω του, κανεὶς δὲν παραπονιέται. Ὅλοι ἀδειάζουν τὸ ποτήρι τῆς θλίψεως και πηγαίνουν ἐμπρός. Καὶ συνερίζονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ποιὸς νὰ πεθάνῃ χωρὶς παράπονο ἢ ποιὸς νὰ πέσῃ πιὸ ἥρωικά. Θαυμάσιοι οἱ εὐζωνοὶ πιάνοντας μὲ τὰ χέρια τους τὰ κανόνια. Μὰ μήπως εἶναι κατώτεροι οἱ πεζοί; Μήπως δὲν ἦταν γενναῖοι οἱ ἐθελονταί; Μήπως δὲν ἦταν ἀξιοθυμάστοι οἱ ἱππεῖς, οἱ πυροβοληταί και οἱ ἄνδρες τοῦ μη-

χανικού ; Ποιός ἔμεινε πίσω στὸν ἀγῶνα αὐτόν, ποῦ ἐθύμιζε τὴν φιλοτιμία τοῦ Σπαρτιάτη, τὴν ἀπόλυτη περιφρόνησι στοὺς κόπους, στοὺς πόνους καὶ στὸν θάνατο ;

Μόνο μιὰ ταπεινωτικὴ ὁμολογία τῆς Βουλγαρίας θὰ μπορούσε νὰ σταματήσῃ τὸν ἀνθρώπινο αὐτὸ χεῖμαρρο νὰ μὴ χυθῆ καὶ καταπνίξῃ τὴν Σόφια ! Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος φόβος τοῦ στρατοῦ.

Ἐνας λεβέντης εὔζωνος, γαλατᾶς στὴν Ἀθήνα πρὶν, διαβάζοντας στὶς ἐφημερίδες στὸ Χατζῆ Μπεηλίκ ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐγονάτισε καὶ παρακαλεῖ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ρώτησε :

— Πόσες ἡμέρες δρόμος εἶναι ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὴν Σόφια, πατριώτη ;

— Μά... ὀκτώ - δέκα, ἀπήντησα.

Ὁ εὔζωνος ἐκτύπησε τὸ χέρι στὸ γόνατό του ἀγανακτημένος καὶ εἶπε :

— Δὲν θὰ προφθάσωμε !... Ἄχ, σκυλόφραγκοι, τί μᾶς κάνετε... Μ' αὐτόν τὸν καημὸ θὰ πεθάνω !...

Προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Τοῦ εἶπα ὅτι, καὶ αὐτὸ ἂν γίνῃ, δὲν θὰ σημαίῃ τίποτε ἄλλο παρὰ πὼς οἱ Βούλγαροι ἐνίκηθησαν ἐντελῶς καὶ ἔτσι ἰκανοποιεῖται ἡ Ἑλληνικὴ φιλοτιμία. Ὁ εὔζωνος ὅμως ἐκούνησε τὸ κεφάλι :

— Ἄμ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, εἶπε. Πρέπει νὰ μποῦμε στὴν Σόφια, νὰ δείξωμε σ' αὐτοὺς πὼς μπαίνει ὁ Ἕλληνας ἀν νικήσῃ. Ὅχι ὅπως μπαίνουν αὐτοί ! Νὰ μποῦμε καὶ νὰ μὴ πατήσωμε μυρμήγκι. Καὶ ἂν πιοῦμε ἓνα καφέ, νὰ τὸν πληρώσωμε καὶ ν' ἀφήσωμε καὶ μιὰ δεκάρα στὸ παιδί...

Νά, ὀλόκληρη ἡ Ἑλληνικὴ ὑπερηφάνεια. Νά, ὁ πιὸ εὐγενικὸς πολιτισμὸς τοῦ κόσμου σὲ μιὰ φράσι ἐνὸς ἀσήμαντου, ἐνὸς ἀγνώστου, ταπεινοῦ γαλατᾶ τῶν Ἀθηναίων !...

« Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων » Ἡλ. Οἰκονομόπουλος (διασκευῆ)

Ἐχισά, 21 Σεπτεμβρίου 1913

Ἀδελφέ.

Μοῦ γράφεις, ἂν ὑποφέρω. Οἱ κόποι καὶ τὰ βάσανα δὲν ἔχουν καμμιά σημασία γιὰ μᾶς. Ἐλησμονήσαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι! Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι μᾶς ἐλησμόνησε καὶ ἡ φύσις, ἡ ὁποία ἐκουράσθηκε νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς ἀρρώστιες τῆς. Ὁ βίος ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος. Μόνον ἡ ἰδέα, ὅτι μᾶς ἀπειλοῦν οἱ γείτονες, μᾶς ἔχει σκυλιάσει ὅλους. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοῦ πλέον. Ἐδῶ εἶναι ἡ θέσις μᾶς καὶ ὁ τάφος μας. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πληρωμένα μὲ αἷμα. Κάθε βουνὸ καὶ κάμπος εἶναι στολισμένα μὲ σταυρούς. Κοιμῶνται ἐκεῖ οἱ σύντροφοί μας. Ἄς μὴν ἀνησυχῆ κανεὶς. Ὅσο εἶναι ἐδῶ ὁ στρατός, ἡ μεγάλη Ἑλλάς θὰ εἶναι ἀπρόσβλητη. Ἐμάθαμε πλέον τὸ μυστικὸ τῆς νίκης. Ἐχομε τὸ μονοπώλιο τῆς παλληκαριᾶς. Ἄς τὸ μάθουν ὅλοι αὐτό.

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Πολεμῶ, ἀπαντᾷ ὁ ἐρωτώμενος στρατιώτης.

Σὲ φιλῶ

ὁ ἀδελφός σου

49. ΤΟ ΕΠΟΣ 40-41

Τρεῖς ὥρες μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀείμνηστος Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηύθυνε τὸ ἐξῆς διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

Ἡ στιγμή ἐπέστη, πού θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της. Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἴσιν πρὸς ὅλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἐλεύθεροι Ἕλληνες, μού ἐζήτησε σήμερον τὴν 3ην πρωινήν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ Ἐθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἢ κινήσεις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἤρχιζε τὴν 6ην πρωινήν. Ἀπήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἶτημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον γίνεται τοῦτο ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

○ Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. "Ὀλον τὸ Ἔθνος ἄς ἐγερθῆ σύσσωμον! Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ἱεράς μας παραδόσεις.

«Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Ἰωάννης Μεταξᾶς

Μετά μίαν ώραν ο Βασιλεύς Γεώργιος ο Β' άπηύθυνε τὸ δικό του διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

Ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ ὀλίγου ὑπὸ ποίους ὅρους ἠναγκάσθημεν νὰ κατέλωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος, ὅτι κάθε Ἑλλην καὶ κάθε Ἑλληνὶς θὰ ἐκτελέσουν τὸ καθήκον των μέχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἱστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ Ἔθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος θὰ ἀγωνισθῆ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὀκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β' Α

Καὶ πράγματι τὸ Ἔθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι, πὺ ἐδωσεν ὁ Βασιλεύς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον: Ἀγωνίσθηκε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἤλθε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Οὐέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940-41.

Ἴδου τί εἶπε ὁ στρατάρχης ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου τὸ βράδυ τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1947, παραμονὴν τῆς ἐβδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας:

Αὐτὸ ἀπὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἱστορίαν τῆς ἡ Ἑλλάς πολλὰς ἐπετείους δύναται νὰ ἐορτάζη καὶ νὰ ἐνθυμῆται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία ὅμως δὲν εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν, ὅταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἄρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ Ἑλλάς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὔτε στιγμὴν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἠδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἠνωμένη ἡ Ἑλλάς ὡς εἷς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναρχαίαν κληρονομίαν της. Α

»Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετρέξατε, Ἕλληνες, ὡς σύμμαχοί μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εὐρώπης καὶ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιορισμένας δυνάμεις μας. Ἐπὶ ἐξ μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὁ εἷς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλάς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡττωμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

»Ἐχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγεῖου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἂν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.

«Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταὶ σας, εὐτυχῆ διέξοδον ἀπὸ τὰ σημερινὰ σας δεινά. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἴσθε καὶ τώρα ἠνωμένοι, ὅπως ἦσθε ἠνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν».

Καὶ ἐπρόσθεσε Ἑλληνικὰ ὁ Οὐείβελ :

Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀχ. Κύρου « Ἡ Ἑλλάς ἔδωσε τὴν νίκην »

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΒΙΟΝ

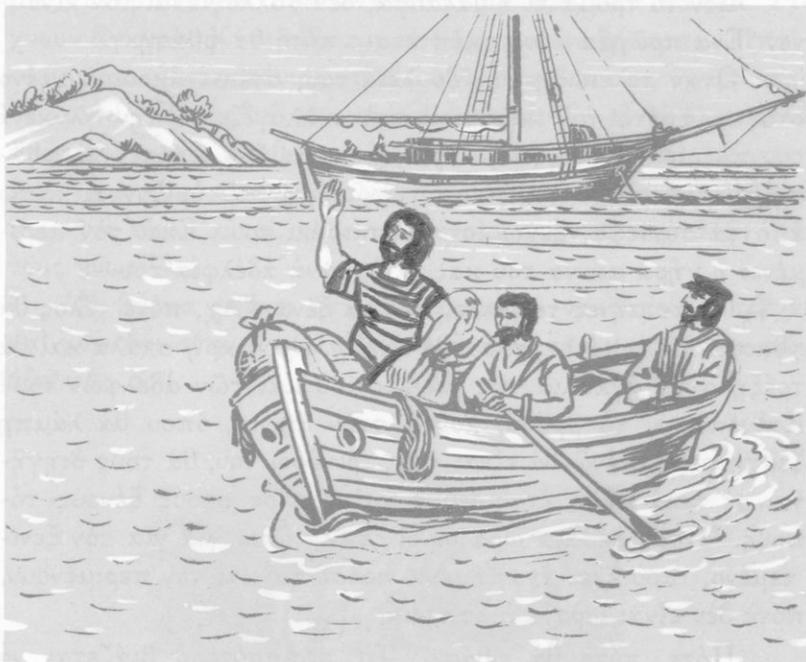

50. ΣΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

(Ἄκροστιχίς)

ΑΧ- ρόνε, ὅλοι σέ ραίνουν μ' ἕμορφα λουλούδια,
Ρ- ἴγος στὸν καθένα δίνεις στὴν ματιά σου,
Ἦ- λοι σέ προσμένουν μὲ χαρᾶς τραγούδια,
Ν- ἄρθης νὰ σκορπίσης μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου
Ἦ- λες τίς χαρές σου σὰν γλυκὰ ἀγγελούδια
Σ- τὴν ψυχὴ μας πάνω γιὰ χαρίσματά σου. **Α**

51. ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ <sup>ὄχι γενναῖος καὶ τρεῖς
ἢ ἑπτακατοὶ πατριῶν
τὸ ἀφαιρῶν ἐν ἡσυχίᾳ</sup>

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα τὸ ναυτόπουλο. Σώ-
στούς πέντε μῆνες!... "Αχ, πόσο ἐπεθύμησε τὴν πατρίδα
του!

○ Τὸ καράβι, ὅπου δουλεύει, ἐπῆγε σὲ μακρινούς τόπους,
ἔσταμάτησε σὲ πολλά λιμάνια καὶ τώρα γυρνᾷ πίσω. Νύκτα
καὶ μέρα ταξιδεύουν. Μόνον οὐρανὸ καὶ θάλασσα βλέπουν.
Ὁ ἀέρας σφυρίζει μέσα στὰ ἄρμενα, φουσκώνει τὰ πανιά,
τὰ κύματα κτυποῦν τὸ καράβι, μὰ τὸ ναυτόπουλο δὲν τρο-
μάζει. Εἶναι γενναῖο ναυτόπουλο καὶ, μόλις προστάξῃ ὁ κα-
πετάνιος, σκαρφαλώνει στὰ ξάρτια καὶ λύνει ἢ δένει τὰ
πανιά. ○

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα, δὲν συλλογιέται τὸν κίνδυνον. Ἐνα πρᾶγμα μόνο σκέπτεται: πότε θὰ φθάσῃ.

Ὅταν τελειώσῃ τὴν δουλειά του, στέκει ἀκουμπισμένο στὸ παραπέτο τοῦ караβιοῦ καὶ συλλογίζεται τὴν γλυκειά του πατρίδα. Κοιτάζει μακριά, μακριά, ὅσο μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως στὴν ἄκρη τοῦ ὀρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, ξεχωρίσῃ τὸ σπιτάκι του. Ἐκεῖ τὸν περιμένει ἡ χήρα μάνα του καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀδελφία του.

Ἀ Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα. Ἄχ, πότε τέλος θὰ φθάσῃ; Μὲ ποιά λαχτάρια θὰ ἀνεβῆ τὴν μικρὴ σκάλα καὶ θὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιά τῆς μάνας του καὶ τῶν ἀδελφῶν του! Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, κοντὰ στὴν γωνιά, ὅπου θὰ λάμπῃ ζεστὴ φωτιά, ἐνῶ θὰ εἶναι ὅλοι τριγύρω του, θὰ τοὺς διηγῆται σὲ ποιά μέρη ἐταξίδεψε καὶ τί εἶδε στοὺς ξένους τόπους. Ἦταν βέβαια ὠραῖοι οἱ ξένοι τόποι, μὰ γιὰ τὸν ξενιτεμένο, πού ἔχει ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸν περιμένουν, ποτὲ δὲν εἶναι ὠραία ἡ ξενιτεία. **Α**

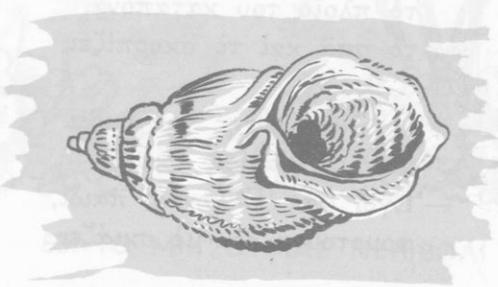
Πότε, πότε θὰ φθάσῃ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φθάσῃ, γιὰτὶ μὲ τὸν μισθὸ πού ἐπῆρε, ἀγόρασε γιὰ ὅλους κάτι. Γιὰ τὸ ἕνα ἀδελφάκι ἀγόρασε ὑποδήματα, γιὰ τὸ ἄλλο καπελλάκι καὶ γιὰ τὴν μητέρα μερικὰ μέτρα πανὶ γιὰ νὰ ράψῃ φόρεμα. Μὲ ποιά χαρὰ θὰ δώσῃ στὸν καθένα τὸ δῶρό του καὶ μὲ ποιά χαρὰ θὰ τὸ πάρῃ ὁ καθένας! Καὶ θὰ βγάλῃ αἶφνης ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ναυτικοῦ πανταλονιοῦ, δεμένα στὸ μαντήλι του, τὰ χρήματα, πού τοῦ ἔμειναν. Αὐτὰ θὰ τὰ δώσῃ στὴν δυστυχισμένη τὴν μητέρα του, νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι, κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλει.

Ἐνῶ σκέπτεται ὅλα αὐτά, κοιτάζει καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, πού ἀπλώνεται ἐμπρὸς του, καὶ τί διακρίνει; Τὴν πατρίδα του! Τὸ καράβι σχίζει γρήγορα τὰ κύματα. Ὅλοένα πλησιάζουν. Νὰ φαίνονται τὰ σπιτία. Οἱ ναῦτες καὶ αὐτὸς

μαζί σκορπίζονται στὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ παννιά. Ρίχνουν ἄγκυρα. Κατεβάζουν μιὰ βάρκα στὴν θάλασσα. Μπαίνουν μέσα ὁ καπετάνιος, τρεῖς ναῦτες καὶ αὐτὸς τραβῶντας τὸ κουπί. Ἡ καρδιά του κτυπᾷ δυνατά. Νὰ εἶναι ὅλοι καλὰ σπίτι του; Μὴν ἔπαθε κανεὶς τίποτε; Μήπως εἶναι ἄρρωστη ἡ μητέρα του, κανένα ἀδελφάκι του; Πῶς ἀνησυχεῖ! Ἀλλὰ ποιοὶ νὰ εἶναι αὐτοί, πὺ περιμένουν στὴν ἀχρογιαλιά; ὦ, τοὺς γνωρίζει!

Ἡ βάρκα φθάνει στὴν ξηρὰ καὶ τὸ ναυτόπουλο τρέχει καὶ χώνεται στὴν ἀγκαλιά τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν του.

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης

52. Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ

Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,
ἔσχέπασαν τὸν οὐρανό,
τὸ κῦμα φοβερίζουν.

Ὁ νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ τὸ πανί του σιάζει:
— Ἐγὼ ἔμαι Ἑλληνικὸ παιδί,
τὸ νέφος δὲν μὲ σιαίνει.

Ἄγέρας πέφτει στὰ παννιὰ
τὰ σχίζει καὶ τ' ἀρπάζει,
καὶ σβιντζινίζει τὰ σχοιनिὰ
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.

Ὁ νέος ναύτης τραγουδεῖ
παρών, ὅπου προστάζουν:
— Ἐγώ 'μαι Ἑλληνικὸ παιδί,
ἀνέμοι δὲν μὲ σκιάζουν.

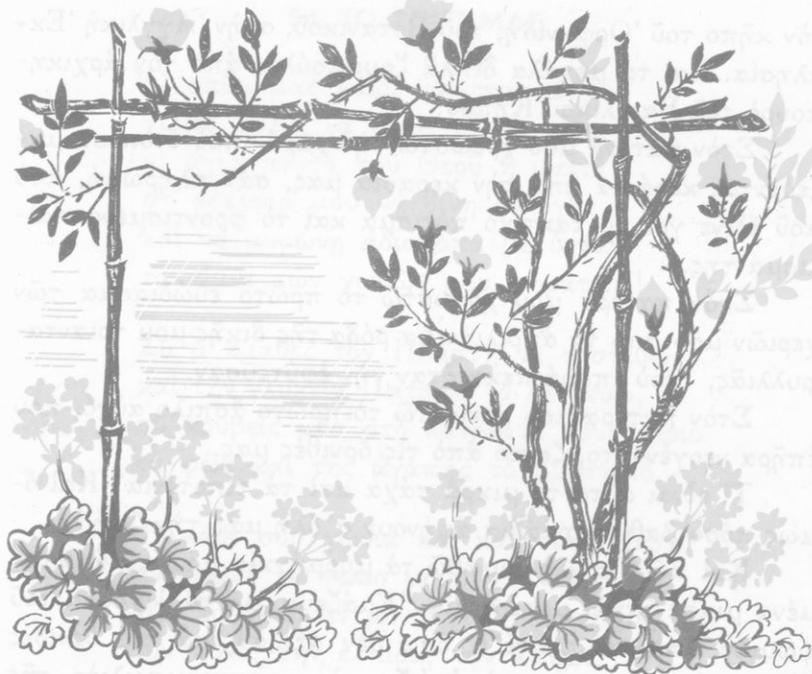
Ἡ θάλασσα λυσομανᾷ
καὶ κυματεῖ κι ἀφρίζει,
τὸ πλοῖό του καταπονᾷ,
τὸ σπᾶ καὶ τὸ σκορπίζει.

Ὁ νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ μιὰ σανίδα ἀρπάζει:
— Ἐγώ 'μαι Ἑλληνικὸ παιδί,
φουρτούνα δὲν μὲ σκιάζει.

Τὸ ἓνα κῦμα τὸν πετᾷ
καὶ τ' ἄλλο τότε χάφτει
κι ἡ μαύρη θάλασσα ζητᾷ
νὰ καταπιῇ τὸν ναύτη!

Μὰ αὐτὸς ἀκόμη τραγουδεῖ
καὶ κολυμπᾷ καὶ πάει:
— Ἐγώ 'μαι Ἑλληνικὸ παιδί
κι ὁ Πλάστης μὲ φυλάει.

Γεώργιος Βιζυηνός

53. ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Τί νά πρωτοθυμηθῶ ἀπό τόν κόσμο τόν ζωντανό και τόν φυτικό τοῦ μικροῦ περιβολιοῦ και τῆς αὐλίτσας μας! Ὁ πατέρας μου εἶχε μεγάλη ἀγάπη και στά δέντρα και στά ἄνθη και στά χορταρικά. Και κοντά σ' αὐτά, στά ζωντανά, ὅσα μπορούσε νά θρέψη, χωρίς νά τοῦ χαλοῦν τὰ φυτεμένα.

Ἀπό ὅλα ἤθελε νά ἔχη κάτι διαλεκτό και ἐχρησιμοποιοῦσε τίς φιλίες του και στάς Ἀθήνας και τίς ἐπαρχίες, γιά νά τὰ προμηθεύεται. Ἔτσι εἶχε φέρει διάφορες λεμονιές ἀπό τόν Πόρο, μιὰ κοντούλα κιτριά ἀπό τήν Νάξο, δυό κερασιές ἀπό τήν Κηφισιά. Τίς τριανταφυλλίες του τίς εἶχε ἀπό τόν περίφημο ἀνθόκηπο τοῦ Ἰλισσοῦ, τούς διπλοῦς μενεξέδες ἀπό

τὸν κῆπο τοῦ Ὀρφανίδη, τοῦ Βοτανικοῦ, στὴν Ἀγγλικὴ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τὰ μεγάλα διπλᾶ ζουμπούλια ἀπὸ τὸν ἀρχικηπουρὸ τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῶ τὴν χαρὰ, ποὺ ἔνοιωσα μαζεύοντας κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιά μας, σὰν πληρωμὴ, ποὺ μοῦ ἔδινε γιὰ τὸ τακτικὸ πότισμα καὶ τὸ φροντισμένο σκάλισμά της.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῶ τὸ πρῶτο εὐώδιασμα τῶν χειρῶν μου ἀπὸ τὰ ἀπριλιάτικα ρόδα τῆς δικῆς μου τριανταφυλλιᾶς, ποὺ ἐπαράστεκα ὅταν τὴν ἐφύτευσαν.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῶ τὸ πρῶτο ἄσπιλο αὐγὸ, ποὺ ἐπῆρα νεογέννητο, ζεστὸ ἀπὸ τὶς ὄρνιθές μας.

Τί εἶναι αὐτὰ τὰ μικρὰ τάχα καὶ τὰ τιποτένια! Καὶ ὅμως πόσο βαθιὰ σημάδια ἀφήνουν σ' ὅλη μας τὴν ζωὴ!

Καὶ πῶς νὰ μὴ θυμηθῶ τὰ μυρμήγκια μου, τὰ ἀγαπημένα μικρὰ ξανθὰ μυρμήγκια. Ἐμάζεψα ὅλα τὰ ψίχουλα τοῦ ψωμιοῦ ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅσα δὲν ἄξιζαν γιὰ τὶς ὄρνιθές μας, καὶ ἐπήγαινα καὶ ἐτάιζα τὶς μυρμηγκοφωλιές τῆς αὐλῆς! Ἦτο παιδικὴ πλάνη ἢ μὲ ἐγνώρισαν καὶ μὲ ἐπρόσμεναν τὴν συνηθισμένη μεσημεριάτικη ὥρα καὶ ἐπαραφύλαγαν στὴν ἄκρη τῆς τρύπας τὸν ἐρχομὸ μου; Καὶ πόσες φορὲς δὲν ἔμεινα πεσμένος κάτω μὲ τὸ σαγόνι στὶς δύο παλάμες καὶ τοὺς ἀγκῶνες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς, παρακολουθώντας τοὺς δρόμους σας, τὶς φροντίδες σας, τὰ κρυφομιλήματά σας, ὅταν κάτι, ἐξαιρετικὸ βέβαια, σᾶς ἔκανε νὰ ζητᾶτε τὴν γνώμη ἢ τὴν βοήθεια καὶ ἄλλων μυρμηγκιῶν τῆς φωλιᾶς σας!

« Σχόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου »

Γεώργιος Δροσίνης (διασκευή)

54. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ὁ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορές νὰ εἶσαι εὐλογημένο·
κι ἅγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἢ ματιὰ
στ' ἀδέλφια μου νὰ δίνῃ εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατεία!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴν γλυκεῖα Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σύ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτὸ σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιά καὶ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἤχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἄψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
πού κάθονται οἱ γονιοὶ μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήγης

55. Η ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ

Τò 1859 έταξίδευσε στην Έλλάδα ή Σουηδή περιηγήτρια Φρειδερίκη Μπρέμερ, ή όποία, όσο λίγοι ξένοι, είδε με όξυδέρκεια τά Έλληνικά πράγματα. "Όταν έφθασε στάς Άθηνas, τò πρῶτο πού έθεώρησε χρέος της νά κάμη ήτο νά έπισκεφθῆ τόν ένδοξότερο από τούς ζῶντας άγωνιστάς, τόν Κωνσταντίνο Κανάρη. Τόν ηὔρε στην πτωχική του κατοικία, στην συνοικία Κυψέλη.

Ή ζωηρή έντύπωσις από τόν πυρπολητή, πού έδόξασε την Έλλάδα, όσο ίσως την έδόξασε μόνον τò Μεσολόγγι, δέν έσχίασε την έπίσης ζωηρή έντύπωσί της από την γυναίκα του Κανάρη. Καί ίδου τι μάς λέγει γι' αυτήν :

« Ή κυρία Κανάρη έστέκετο σιωπηλή και άκουε την διήγησι του συζύγου της με συμπάθεια και ένδιαφέρον. Έπροχώρησα πρòς αυτήν και την έρώτησα με τόν διερμηνέα μου, ποιά ήσαν τά συναισθήματά της, όταν ό Κανάρης έφυγεν από τò νησί για νά έπιχειρήση κάποιον από τούς έπικινδύνους του άθλους. Μοῦ απήντησεν ότι θα ήθελε νά μη έμενε μόνη, αλλά νά ήτο μαζί του είς τò πυρπολικόν. « Μόνον ή σκέψις τῆς πατρίδος μ' έσυγκρατοῦσε », έπρόσθεσε.

» Καί έξακολουθεῖ : « Έκείνη την νύχτα πού ό Κανάρης έτίναξε στόν άέρα την ναυαρχίδα του Καπετάν Πασά, έγέννησε με μεγάλους πόνους τò πρῶτό της παιδί. Καί όταν άκουσε ότι ό λαός έπευφημοῦσε και με άναμμένες λαμπάδες

συνώδευε τὸν πυρπολητὴ στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μὲ δυσκολία οἱ γυναῖκες, πού παράστεκάν στὸν τοκετό της, κατώρθωσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ τρέξῃ καὶ ἐκεῖνη κοντὰ του. Καὶ συμπληρώνει ἡ Δέσποινα: «Ὅταν ἔπειτα ἦλθε ὁ Κωνσταντῆς στὸ σπίτι καὶ ἐκατάλαβα ἀπὸ τὰ καψίματα στὸ δέρμα καὶ τὰ φρύδια τὸν κίνδυνο πού διέφυγε, τότε δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατηθῶ. Μοῦ ἔτρεχαν ποτάμι τὰ δάκρυα καὶ τόση ἦτο ἡ συγκίνησίς μου, ὥστε μόλις καὶ μετὰ βίας ἠμπόρεσα νὰ αἰσθανθῶ καὶ ἐγὼ τὴν χαρὰ τοῦ ἀνδρός μου, πού ἔπαιρνε στὰ χέρια του τὸ πρῶτο παιδί μας».

»Μὲ βαθειὰ συναίσθησι τοῦ τί ἔλεγε καὶ μὲ περιπαθῆ ἀπλότητα μοῦ διηγήθη ὅλα αὐτὰ ἡ γηραιά κυρία», λέγει ἡ περιηγήτρια. Καὶ καταλήγει συγκινημένη ἡ Μπρέμερ:

«Δὲν ἠμπορῶ νὰ περιγράψω τὴν εὐχαρίστησί μου ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψι αὐτὴ στὸ γηραιὸ καὶ ἥρωικὸ Ἑλληνικὸ ζεῦγος, τὸ ὁποῖον τώρα, στὸ εἰρηνικὸ του γῆρας, ἔφερε στὴν μνήμη μου τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο πρότυπον ὄλων τῶν ἀρμονικῶν συζύγων, τὸ ζεῦγος τῶν συζύγων τῆς Φρυγίας, πού ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ὅταν κάποτε τοὺς ἐπεσκέφθησαν στὸ σπίτι των, μιὰ χάρι καὶ μόνον: νὰ ἀποθάνουν τὴν ἴδια ἡμέρα!».

Ὡραία καὶ γενναία γυναῖκα καὶ μὲ χαρίσματα πολλὰ καὶ μὲ ἓνα παιδί πάντοτε στὴν ἀγκαλιὰ ἐμφανίζουσιν οἱ περιηγηταὶ τὴν Δέσποινα Κανάρη. Καὶ ὅταν τὸ 1881 ἔκλεισε τὰ μάτια, μία ἔφημερίς τῆς ἐποχῆς περιγράφει τὴν διάσωσί της κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ σημειώνει:

«Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου, καίτοι ἦτο ἔγκυος, λαβοῦσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν — διότι ἦτο ἀρίστη κολυμβήτρια — καὶ ἔσωσε ταῦτα, σωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ πενθεροῦ της».

«Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος»

Ε. Π. Φωτιάδης

56. MANNA

Μάννα! Δέν βρίσκεται
λέξι καμμία
νά 'χη στόν ἦχό της
τόση ἀρμονία.
Σάν ποιός νά σ' ἄκουσε
μέ στῆθος κρύο,
ὄνομα θεῖο;

Παιδι από σπάργανα
ζωμένο ακόμα
μέ χάρι ανοίγοντας
γλυκά τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
πού τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ Μάννα κράζει!

Στὸν κόσμο τρέχοντας
ὁ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τ'ς ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάννα μου! λέει,
Μάννα! Καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρι,
τριγύρω σέρνεται
μ' ἄργὸ ποδάρι,
ὥσπου στὴν κλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλῃ,
ἀργὰ ταραζοντας
τὰ κρύα του χεῖλη,
καὶ μέ τὸ Μάννα μου!
πρώτῃ φωνή του,
πετᾶ ἡ ψυχὴ του!...

Γεράσιμος Μαρκοῦ

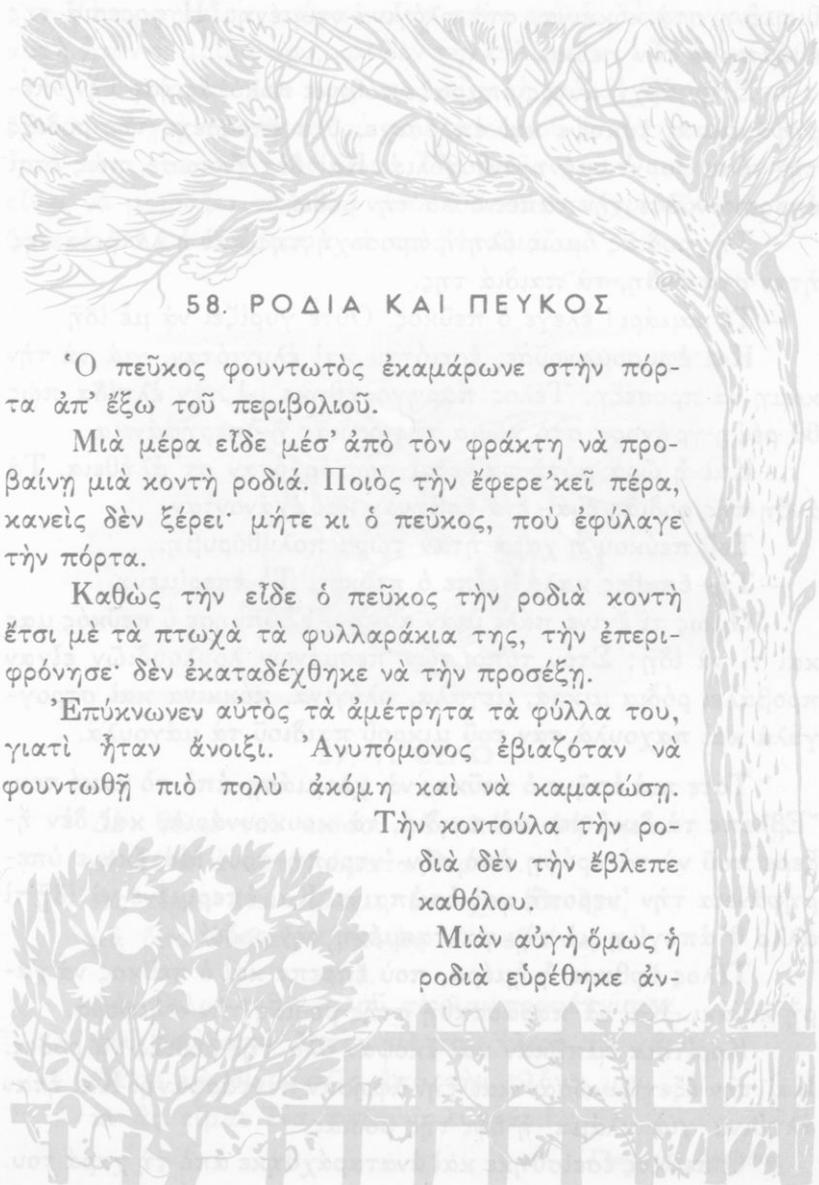
57. ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησύχαζ’ ἢ θάλασσα. Τὸ κουπί θυμώνει,
στρέφεται περήφανο, λέγει στὸ τιμόνι:
— Σκλάβος ἀλευθέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σχίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιאלό.

Καὶ ἐνῶ μερόνυκτα στὴ δουλειά πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειά σου μόνη
νὰ γυρίζης ἤσυχο καὶ καμαρωτό...
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἄχρηστο τιμόνι,
εἶσαι περιττό!

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κῦμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπί ἀνδρειεύεται, τὸν ἀγῶνα ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ἢ θάλασσα, σὰν θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφᾶ στὴν λύσσα της χίλια δυὸ κουπιά...
Τὸ κουπί ραγίζεται: «Πρόφθασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά!».

Ἰωάννης Πολέμης

58. ΡΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΥΚΟΣ

‘Ο πεῦκος φουντωτός ἐκαμάρωνε στήν πόρτα ἀπ’ ἔξω τοῦ περιβολιοῦ.

Μιά μέρα εἶδε μέσ’ ἀπὸ τὸν φράκτη νὰ προβαίνει μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιὸς τὴν ἔφερε’ κεῖ πέρα, κανεὶς δὲν ξέρει· μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ ἐφύλαγε τὴν πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τὴν ροδιά κοντὴ ἔτσι μὲ τὰ πτωχὰ τὰ φυλλαράκια της, τὴν ἐπεριφρόνησε· δὲν ἐκαταδέχθηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

‘Επύκνωνεν αὐτὸς τὰ ἀμέτρητα τὰ φύλλα του, γιατί ἦταν ἄνοιξι. ‘Ανυπόμονος ἐβιαζόταν νὰ φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ καμαρώσῃ.

Τὴν κοντούλα τὴν ροδιά δὲν τὴν ἔβλεπε καθόλου.

Μιὰν αὐγὴ ὅμως ἡ ροδιά εὐρέθηκε ἀν-

θισμένη στα κόκκινα, στα φλόγινα ντυμένη. 'Η φορεσιά της έθαμπωσε τον πεύκο.

Στην αρχή αυτός έπαραξελεύθηκε πολύ, άφησε την ύπερρηφάνεια κι έσκυψε και έπρόσεχε, όλο έπρόσεχε τής ροδιᾶς την τόσο φουντωμένη άνθοβολιά. Και δέν ένοιωσε, πώς έτσι έπροσκυνοῦσε την ταπεινούλα την ροδιᾶ.

Τής ροδιᾶς όμως όλη ή προσοχή της και ή λατρεία της ήταν στα άνθη, τα παιδιᾶ της.

— Τί καμᾶρι! έλεγε ο πεύκος. Ούτε γυρίζει να με ιδῆ.

Και έφουσομανοῦσε, έσειόταν και έλυγιόταν, για να την κάμη να προσέξῃ. Τέλος παρηγορήθηκε με την έλπίδα πώς θα ρέψῃ γρήγορα στο χῶμα τής ροδιᾶς ή ύπερρηφάνεια.

Και ή ώρα αὐτή φαίνεται πώς έρχόταν στ' αλήθεια. Τα άνθη τής ροδιᾶς ένα - ένα έσβηναν και έχάνονταν.

Του πεύκου ή χαρά ήταν τώρα πολυθόρυβη.

— Την έπαθες καλά! ειπε ο πεύκος. Το έπερίμενα.

"Όμως τί έγινε πάλι μιάν αύγή; 'Εξύπνησε ο πεύκος μας και τί να ιδῆ; Στόν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν είχαν προβάλει ρόδια μικρά, μεγάλα, φλόγινα, κόκκινα και στρογγυλά και παχουλά, σάν του μικροῦ παιδιοῦ τα μάγουλα.

Τότε πια έπῆγε ο πεύκος να χλομιᾶσῃ από το κακό του. 'Εβλεπε τα δικά του τα παιδιᾶ, τα κουκουνάρια, και δέν ήξερε ποῦ να τα κρύψῃ από την 'ντροπή του. Μά έκανε ύπερρηφάνεια την 'ντροπή και έσώπαινε. Και έπερίμενε να ιδῆ τι άλλο θ' απογίνη με την φαντασμένη την ροδιᾶ.

Τέλος έφθασε ή ήμέρα, πού έπρεπε και ο πεύκος να χαρῆ λιγάκι. Και να παρασταθῆ στῆς ροδιᾶς την συμφορά.

Κορίτσια έμπῆκαν και έκοψαν όλα τής ροδιᾶς τα ρόδια. Και την εξεγύμνωσαν και την άφησαν πεντάρφανη. Και ήταν αληθινᾶ για κλάμα ή ὄψι τής ροδιᾶς.

'Ο πεύκος έσεισθηκε και άναταράχθηκε από τῆ χαρά του.

—“Ομορφη εἶσαι τώρα! εἶπε στὴν ροδιά. Παρηγορήσου, αὐτὴ ἦταν ἡ μοῦρά σου, καὶ δὲν τὴν ἐγλύτωσες! Τί ἐνόμισες;

— Ὑψηλότατέ μου ἄρχοντα! εἶπε ἡ ροδιά. Θαρρεῖς πὼς ἔχω λύπη γιὰ τὸν θησαυρό μου, πού μοῦ ἐτρύγησαν; Αὐτὴ ἦταν ἴσια-ἴσια ἡ χαρὰ μου! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος εἶναι νὰ μοιράζω τὰ καλὰ μου σ’ ὅσους τὰ χρειάζονται καὶ ὕστερα ἄλλα πιὸ ὁμορφα νὰ τοὺς ἐτοιμάζω.

Γιάννης Βλαχογιάννης

59. ΤΙ ΘΕΛΩ

Δὲν θέλω τοῦ κισσοῦ τὸ πλάνο ψήλωμα,
σὲ ξένα ἀναστηλώματα δεμένο.

Ἄς εἶμαι ἓνα καλάμι, ἓνα χαμόδενδρο,
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν’ ἀνεβαίνω.

Δὲν θέλω τοῦ γιалоῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
πού δείχνεται ἄστρο μὲ τοῦ ἡλιοῦ τὴ χάρι.

Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴν φλόγα μου
κι ἄς εἶμαι ἓνα ταπεινὸ λυχνάρι!

Γεώργιος Δροσίνης

60. ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΣΑΜΟΥΗΛ ΓΚΡΙΝΤΛΕΥ ΧΑΟΥ

Στήν Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Μπράουν (Brown) τῆς Πολιτείας Ρόντ 'Αιλαντ τῆς 'Αμερικῆς εἶναι κρεμασμένη στὸν τοῖχο ἡ εἰκόνα ἑνὸς νέου φουστανελλοφόρου. Τὸ πρόσωπό του ἔχει δυνατὴ ἔκφρασι καὶ φλογερὴ ματιά. "Αν εἶχε μουστάκι καὶ γένεια, θὰ νόμιζες ὅτι εἶναι "Ελληνας ἥρωας τοῦ 1821. Εἶναι ὁ Χάου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουήλ Γκρίντλεϋ Χάου εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴν νεώτερη ἱστορία τῆς Χώρας μας. Μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ 1867 ὁ Χάου ἤλθε τέσσαρες φορές στὴν 'Ελλάδα καὶ ἐργάσθηκε μὲ ἐνθουσιασμό καὶ αὐταπάρνησι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι καὶ τὸ μέγάλωμά της.

Μέσα στὸ διάστημα αὐτὸ ἔλαβε μέρος σ' ἐκστρατεῖες, πολέμησε, περιποιήθηκε τραυματίες καὶ ἀσθενεῖς, ἔκαμε μεγάλο φιλανθρωπικὸ ἔργο γιὰ πτωχοὺς καὶ εὐεργέτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν 'Ελλάδα.

Ὁ Χάου ἐσπούδαζε τὴν ἰατρικὴ στὴν 'Αμερικὴ, ὅταν οἱ "Ελληνες ἐξεσηκώθησαν καὶ ἄρχισαν τὸν ἀγῶνα γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη δουλεία. Τὸ σύνθημα «'Ελευθερία ἢ θάνατος», πού ἐκήρυξαν οἱ ἐπαναστάτες, συνεκίνησε βαθιὰ τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ Χάου καὶ ἄλλων 'Αμερικανῶν.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γιατρὸς πιά, φεύγει γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη 'Ελλάδα, ἀφήνοντας πίσω του γονεῖς καὶ φίλους. Ἦταν Δεκέμβρης, ὅταν ἔφθασε στὴν Μάλτα. 'Απ' ἐκεῖ στέλνει ἕνα γράμμα σὲ κάποιον φίλο του καὶ μαζί μὲ ἄλλα τοῦ γράφει: «Οἱ πιθανότητες γιὰ νὰ γυρίσω δὲν εἶναι πολλές, ἀλλὰ λίγο μὲ μέλει γι' αὐτό».

Στις ἀρχὲς τοῦ 1825 βγαίνει στὴν Μονεμβασία καὶ ἀπ'

ἐκεῖ πηγαίνει στο Νάυπλιο. Χωρίς χρονοτριβή, ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησι τὸν διορίζει ἰατροχειρουργὸ γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Παλαιᾶς Πάτρας. Ἔτσι ἀρχίζει νὰ μετέχη στὸν ἑλλη- νικὸν Ἀγῶνα καὶ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὡς γιατρὸς καὶ στρατιώτης.

Ἡ τύχη του πιά εἶναι κοινὴ μὲ τὴν τύχη τοῦ Ἑλληνοσ στρατιώτη. Μαζί του εἶναι στίς πορείες, στὰ στρατόπεδα, στίς κακουχίες, στίς μάχες, στίς ἀγωνίες, στὴν πείνα, στίς στερήσεις. Οἱ μάχες, οἱ κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἡ διαγωγή καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἡ κατάν- τια καὶ ἡ ἐξαθλίωσι τῶν κατοίκων, οἱ καταστροφές, τὸν συγκι- νοῦν βαθιά. Δοκιμάζει ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὶς νίκες τῶν Ἑλ- λήνων καὶ θλίψι γιὰ τὶς ἧττες.

Στὸ ἡμερολόγιό του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, περιγράφει μὲ μεγάλη δύναμι τὶς χαρὲς καὶ τὶς συγκινήσεις του γιὰ τὴν συμμετοχὴ του στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι καὶ ὀμιλεῖ μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, πού γιὰ χάρι του τόσα ὑπέφερε.

« Γρήγορα συνηθίζει κανεὶς, γράφει στὸ ἡμερολόγιό του, στὴν ζωὴ τοῦ Ἑλληνοσ στρατιώτη. Εἶναι τῶρα δυὸ μῆνες, πού δὲν ἔβγαλα τὰ ροῦχά μου τὴν νύκτα. Γιὰ στρῶμα ἔχω τὸ πάτωμα καὶ γιὰ σκέπασμα μιὰ κουβέρτα. Καὶ ὅμως κοι- μᾶμαι βαθιά, σὰν στὸ πουπουλένιο στρῶμα μὲ τὰ λινὰ σεν- τόνια.

» Σὲ λίγον καιρὸ μπόρεσα νὰ παραβγῶ μὲ τοὺς βουνήσιους στρατιῶτες στὴν ἰκανότητα νὰ ὑποφέρω κούρασι, πείνα καὶ ἀγρυπνία. Μποροῦσα νὰ κουβαλῶ τὸ τουφέκι μου καὶ τὴν βαρεὶὰ ζώνη μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ τὰ πιστόλια ὅλη τὴν ἡμέρα, σκαρφαλώνοντας στίς κλεισοῦρες. Μποροῦσα νὰ τρώγω ξυ- νῆθρες καὶ σαλιγκάρια ἢ νὰ μὴ φάγω τίποτε καὶ τὴν νύκτα

νά ξαπλώνωμαι κατά γῆς, τυλιγμένος μονάχα με τῆ μαλ-
λιαρῆ κάπα, καί νά κοιμᾶμαι σάν ψόφιος.

» Μοῦ ἤρесе ὑπερβολικά ἡ ἔξαψι τοῦ πολέμου. Οἱ κίνδυ-
νοι τοῦ ἔδιναν οὐσία. Ἦμουν πολὺ εὐτυχισμένος, ὅσο μπο-
ροῦσαν νά με κάμνουν εὐτυχισμένο τὰ νιάτα, ἡ ὑγεία, ὁ εὐ-
γενῆς σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος καί μιὰ πολὺ καθαρῆ συνείδησι.
Δὲν ἐσκεπτόμουν ἄλλη δόξα παρὰ μονάχα τὴν ἐπιδοκιμασία
τῶν γύρω μου.

» Εἶχα κοινὲς τὶς κακουχίες με τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καί
στρατόν. Ἔτσι ἐπέτυχα νά μ' ἀγαποῦν οἱ χωρικοὶ καί στρα-
τιῶτες. Εἶχα πολλοὺς φίλους ἀνάμεσα στοὺς ταπεινοὺς τῆς
ζωῆς. Ὁ Θεὸς νά τοὺς βοηθῇ!

» Μπορῶ νά εἰπῶ εἰλικρινὰ ὅτι εὐρῆκα τοὺς Ἕλληνας με
μεγάλα αἰσθήματα. Εἶναι τίμιοι καί δὲν ξεχνοῦν τὸ καλὸ, ποὺ
τοὺς κάνεις. Ἀξίζουν νά τοὺς ἔχῃς ἐμπιστοσύνη.

» Δὲν ἐφόρεσα ἀκόμα τὴν Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία. Ἐχω ἓνα
ἀρκετὰ σεβάσμιο μουστάκι. Σιγά-σιγά ἀρχίζω νά μιλῶ τὴν
Ἑλληνικὴ γλῶσσα, μὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολη».

Α Σὲ ἐπιστολῇ στὸν πατέρα του γράφει:

Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες εἶναι κακοντυμένοι. Μὰ δὲν
ἔχουν καί τροφές. Μισθὸ δὲν παίρνουν. Εἶναι ἀμαθεῖς. Ἐνας
στοὺς εἴκοσι ξέρει νά διαβάζῃ ἢ νά γράφῃ. Ἀλλὰ εἶναι πολὺ
ἔξυπνοι, ζωηροί, σάν τὶς γίδες στὰ βουνά, καί ἀνδρεῖοι, ἀν
τοὺς ἀφήσῃς νά πολεμήσουν με τὸ δικό τους τρόπο, πυροβο-
λῶντας πίσω ἀπὸ βράχους καί δένδρα. Οἱ ναῦτες μποροῦν νά
συγκριθοῦν με τοὺς ναῦτες ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντοτε νικοῦν
τοὺς Τούρκους στὶς ναυμαχίες. Ἐχω πλήρη ἐμπιστοσύνη
στὴν ὑπεροχὴ τους».

Ὁ Χάου δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια του καί στὰ σφάλματα, ποὺ
ἐγίνονταν: Ἐδυσανασχετοῦσε γιὰ κάθε ἀταξία, τὶς διχόνοιες,
τὴν ἀδράνεια, τοὺς ἐγωισμοὺς. Γιὰ ὅλα ὅμως εὔρισκε ἐλα-

φруניתιχὸ τὸν ξένο σκληρὸ ζυγὸ. Κάποτε ἐγράφηκαν ἀπὸ Ἀμερικανοὺς λόγια πικρὰ γιὰ σφάλματα στὸν Ἀγῶνα καὶ γιὰ ἐλαττώματα, πού εἶχαν Ἑλληγες καπεταναῖοι καὶ στρατιῶτες. Σ' αὐτοὺς ὁ Χάου ἀπήντησε :

« Πρέπει ὅλοι τους νὰ σκεφθοῦν, πὼς γιὰ τετρακόσια χρόνια ἡ Ἑλλάς ἐπιεζόταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τυραννίας πιδ συντριπτικῆς καὶ ἀπὸ τὴν δουλεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Καὶ ὅμως μπορῶ νὰ εἰπῶ, χωρὶς φόβο νὰ με διαψεῦση κανεῖς, πὼς ὁ Νεοέλληγ, παρ' ὅλη τὴ δουλεία, εἶναι πιδ ἐνάρετος καὶ ἀπὸ τὸν Σικελό, τὸν Ἰταλό, τὸν Ἰσπανό ἢ τὸν Ρῶσο καὶ πὼς ἔχει περισσότερη εὐφυΐα καὶ ἀντίληψη καὶ τὴν ἴδια ικανότητα, πού ἔχει ὁ καθένας, πού κατοικεῖ στὴν Εὐρώπη ».

Ὁ Χάου ἐδοκίμασε μεγάλη εὐτυχία καὶ χαρά, γιὰτι ἡ Ἑλλάς τοῦ ἀνεγνώρισε τὶς ὑπηρεσίες του. Τὸ 1835 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ ἔδωσε τὸν Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος. Στὸ ἔγγραφο πού ἔλαβε ὁ Χάου μαζί με τὸ παράσημο, ἀπήντησε με ταπεινοφροσύνη :

Οἱ Οἱ πτωχὲς προσωπικὲς ὑπηρεσίες, πού προσέφερα στὴν Ἑλλάδα τὴν ζοφερὴ τῆς ὥρα, δὲν ἦταν τέτοιες πού νὰ ἀξί-ζουν ἀνταμοιβή. Ἀρκετὴ ἀμοιβὴ μοῦ ἦταν ἡ ἱκανοποίησις, ὅτι μπόρεσα νὰ δώσω κάτι στὴν Ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Φιλανθρωπίας. Ἄν δὲν εἶχα τὴν ἱκανότητα, εἶχα τὴν διάθεσι νὰ ὑπηρετήσω στὴν ὑπόθεσι τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ κοινοῦ με τοὺς συμπατριῶτές μου ἐδοκίμασα μεγάλο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν ἱερὸ σκοπὸ τῆς. Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐμεγάλωσε με τὴν παραμονὴ μου στὴν κλασσικὴ γῆ καὶ τὴν γνωριμία μου με τοὺς ζωντανούς τῆς πατριῶτες ».

« Ἀμερικανοὶ Φιλέλληγες »

Θάνος Βαγενᾶς—Εὐθύδ. Δημητρακοπούλου
(Κατὰ διασκευὴν Θ. Παρασκευοπούλου)

61. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

- Ἐγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι ἄς κοίτεται. Κάμε τὸ καλὸ καὶ
ρίζ' το στὸ γιάλο.
- ἘΑδικία. ἘΑδικίας σπειρὶ σπαρμένο, κι ἂν φυτρώσῃ, δὲν στα-
χυάζει. ἘΑδικομαζωμένα, ἄδικοσκορπισμένα. ἘΑνεμομα-
ζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.
- ἘΑλήθεια καὶ ψεῦδος. ἘΌταν λέγῃς τὴν ἀλήθεια, τὸν Θεὸ ἔχεις
βοήθεια. ἘἩ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.
- ἘΑλληλοβοήθεια. Τὸ' να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ
πρόσωπο. Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.
ἘΌποιος δὲν ξέρεي νὰ βοηθᾷ, μένει κατὰμονος καὶ δυ-
στυχάει.
- ἘΑλόγιστος ἐνέργεια. ἘΌποιος δὲν βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴν
λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.
- ἘΑνταπόδοσις. ἘΟ καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται. ἘΟ
Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.
- Βία. ἘΌποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται.
ἘΌποιος βιάζεται σκοντάφτει. ἘἩ βιάσῃ ψήνει τὸ ψωμί,
μὰ δὲν τὸ καλοψήνει. ἘΌσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβε-
ται ἡ κλωστή.

Γερόντων πείρα. Ἄκουε γέρου συμβουλή καὶ παιδευμένου γνώμη.

Εἰς Θεὸν πίστις. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά. Ἄρνι, πὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει. Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός. Μὴν ἀπελπίζης ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώσι, γιατί δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσει.

Ἔργασιά — ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴν φτώχεια. Ἐκατοσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι ἐκυνήγησε τὴν φτώχεια. Ὁ δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει. Ἡ πείνα περνάει ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ μέσα δὲν μπαίνει. Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἁμαρτία. Ὁ ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή.

Εὐγένεια. Ἄν χάθησαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει. Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακριά. Βασιλικὸς κι ἂν μαραθῆ, τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει.

Ὀκνηρία. Ὅποιοι βαριέται, πολλὰ στερένεται. Ἄκαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης. Ἄκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα. Ἄν πεινάη ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεσι δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. Ὅποιοι ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρῶν οἱ κόττες.

Σύνεσις. Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νὰ ἔχης νοῦ καὶ γνώσι.

Ἀπὸ τὴν συλλογὴν παροιμιῶν Ν. Πολίτου

62. ΔΗΜΩΔΗ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

1. Τὸ μάτι.

Ἐνοικοκλειοῦν οἱ κάμαρες
καὶ κρότος δὲν γροικιέται.

2. Ὁ καπνός.

Ἐπὸ μητέρα κόκκινη
γενιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερά δὲν ἔχω, μὰ πετῶ,
τὰ σύγνεφα γιὰ νὰ ἴβρω.

3. Τὸ κεφάλι.

Ἐχω ἐδῶ ἓνα κουτί
κι ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῆ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4. Ὁ σπόγγος.

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιά νερὸ δὲν χύνει.

Ε' ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ

63. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Ἡ ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδος τῆς ζωῆς μας, ποὺ ὁμοιάζει μὲ ἐορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ σὲ ὄλους τοὺς τόπους, ποὺ πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κά-
ποια ἀλλιώτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴν ἡμέρα φήμη
νόημα παρά φωνές χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοικτὴ καρδιά. Οἱ τρυγηταί, ἄνδρες καὶ γυναῖ-
κες, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούρασι τῆς δουλειᾶς καὶ σὰν νὰ μὴν ἐσχέπτονταν τίποτε ἄλλο πετοῦν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. Ἐνῶ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεκτὰ κα-
λάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνοὺς, ἀλ-

ληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν, φωνάζουν σάν νά θέλουν νά χαιρετίσουν ἔτσι τὸ καινούργιο κρασί, ἅμα θά γίνη στὸν καιρό του. Καί φαίνεται πὼς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμις, πού κλείνει μέσα της ἡ φύσις τῆς ἐξοχῆς.

Κάθε ἡμέρα στὰ ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, πού μπορεῖ νά πῆ κανεὶς ὅτι ἐσώθησαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. "Ὅ,τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο ἐγινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ἰδιες καὶ ἀπαράλλακτες καὶ τὸ ἴδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοὶ μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι! Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὰς καὶ βλέπεις τὴν δική τους τὴν ζωή, πού δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου. Α

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τους καὶ τὰ ἀστεϊὰ τους ἐγιόρταζαν καὶ τὸν θεὸ Διόνυσο, πού ἦταν κύριος τῆς φύσεως, ἡ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τὴν δύναμι καὶ τὸ μεγαλεῖό της. Ο

Ὁ θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, πού ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸν « Ἐλευθερωτὴν », ἐσχόρπιζε παντοῦ τὴν χαρὰ του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσὸ καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του ἐπερνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνές νά τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ἐζοῦσαν στὴν ἐξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγηταὶ τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ, πού ἐχάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ πού ὁ χυμὸς του ἀργότερα θά ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατώτερη χαρὰ.

Τὴν τρελλὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδος καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς τὴν ἐφανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, πού τήν ἔλεγαν « ἀσκώλια ». Στήν ὥρα τοῦ τρύγου ἐφούσκωναν ἕνα ἀσκή ἀπό δέρμα τράγου καί τὸ ἀλειφαν ἀπ' ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι ἐχόρευαν καί ἐπηδοῦσαν ἐπάνω στό ἀσκή μὲ τὸ ἕνα πόδι καί ὅποιος κατώρθωνε νὰ σταθῆι ὀρθίος ἐπάνω στό ἀσκή ἦταν ὁ νικητὴς καί ἔπαιρνε βραβεῖο ἕνα ἄλλο ἀσκή γεμᾶτο μούστο. "Ὅποιος ἔπερφε κάτω, ἄκουε τὰ πειράγματα καί τὰ περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἐλεγόταν « ἀσκωλιασμός ». "Υστερα οἱ τρυγηταὶ καί οἱ ἄλλοι χωρικοὶ ἐγύριζαν μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐγίνονταν τὰ ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καί ἐκρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δένδρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Οἱ τέτοιες καί ἄλλες ἐξοχικὲς ἐορτὲς ἐγεννοῦσαν στήν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸν Διονυσιακὸ ἐνθουσιασμό γιὰ τὶς ἀλλαγές τῆς φύσεως, πού τήν ἐθεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, πού ἦτο μία ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες καί σπουδαιότερες σκηνές τῆς κοινωنيκῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιηταί.

Ὁ "Ὀμηρος, πού καμμιά λεπτομέρεια τῆς κοινωنيκῆς καί οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἄφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καί στὸν τρύγο μερικoὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καί τραγουδεῖ :

Ἡ ὈΨΚι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὁμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.
Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φοῦρκες ἀσημένιες.

Κι ἕνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια ὄλ' ἀνοιχτόκαρδα μέσ' σέ πλεκτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸ πού εἶναι γλυκὸς σὰν μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἓν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴν γλυκὸφωνη, ἐνῶ τ' ὠραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴν γλυκειὰ φωνή του.
Κι ἐκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, κτυπῶντας μὲ τὰ πόδια
τὴν γῆ, ἀκολουθοῦσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πῆδους. Η Ε Ο

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
θάνατο τοῦ γλυκὸφωνοῦ τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νὰ καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Λίνου, πού
ἐσώθηκαν ἴσαμ' ἐμαῶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα « Δημοτικά τραγού-
δια » τῶν ἀρχαίων.

Ὡ Λίνε πού σέ τίμησαν περίσσια
ὄλ' οἱ θεοί, γιατί σέ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴν χάρι, στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσης ὁμορφο τραγούδι
μὲ τὴν γλυκειὰ σου τὴν φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλή τὴν ζήλεια σέ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σέ πικροθρηνοῦνε.

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ Ἡσίοδος, σ' ἓνα τοῦ ποίημα :

Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατῶντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, πού ἦταν γεμάτα φύλλα,
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἄσπρα
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μέσ' στὰ καλάθια...

Νὰ καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανή εἰκόνα τοῦ τρύγου, πού
μας δίνει ἓνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος :

« Καὶ ὅταν εἶχε πιά μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἶχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἐξοχὴ βρίσκονταν σὲ δουλειά. Ἕνας διώρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος ἐκαθάριζε τὰ βα-
ρέλια. Ἕνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβῃ στα-
φύλια καὶ ἄλλος ἐφρόντιζε γιὰ πέτρα, πού νὰ μπορῇ νὰ
λειώνῃ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

» Καὶ ὁ Δάφνης καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, ἐβοηθοῦσαν καὶ αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε στα-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ ἐπατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸν μούστο στὰ δοχεῖα. Ἐκεῖνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητὰς καὶ τοὺς ἐκερνοῦσε κρασί παλιὸ
καὶ τρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

» Στήν Λέσβο όλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλά καὶ ὄχι στηλωμένα καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στήν γῆ καὶ σέρνονται σάν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, πού μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάρ- γανα. Καὶ καθὼς ἦτο συνήθεια στήν ἑορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτειάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα ».

»Ὅταν διαβάζουμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲν νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στὰ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητή- ρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, πού περιγράφον- ται, εἶναι τὰ ἴδια πού θὰ ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποι- οδήποτε ἀμπέλι, πού τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲν ἰδοῦμε τὰ «ἀσκό- λια», θὰ ἰδοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, πού ὁμοιά- ζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκού- σωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, πού τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγηταὶ καὶ τρυγηστρες, ὅπως τὸ παρακάτω, πού λέγεται «'Αμπέλι» :

Α—'Αμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲν
βγάνεις;

Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σέ πουλήσω.

—Μὴ μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σέ ξεχρεώνω.

Γιὰ βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριές μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπανδρα νὰ μὲ κορφολογήσουν. Α

○ Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότης τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στήν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴν χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσια- σμὸς δὲν γεμίζει πιά τὴν δική μας ψυχὴ. Ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιά τὴ φύσι βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει... 6

'Ηλίας Π. Βουτιερίδης

64. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἤλθες, Αὐγουστε,
μὲ τὰ γλυκὰ σου δῶρα.
Τοῦ Τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
ἐορτάζει ἡ Οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾷ!
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾷ.

Ἀθανάσιος Χριστόπουλος

Ι. Η ΑΝΟΙΞΙΣ

Ποιά είμαι 'γώ δὲν ἔχω χρεία
νά σᾶς πῶ, καλὲς Κυράδες·
μὲ τὴν μόνη μου εὐωδία
φανερώνομαι ἀρκετά.

Ναί· τὴν ἀνοιξι, πού τώρα
φεύγει ράχες καὶ πεδιάδες,
ὄλοστόλιστη, ἀνθοφόρα
ξαναβλέπετε ἐμπροστά.

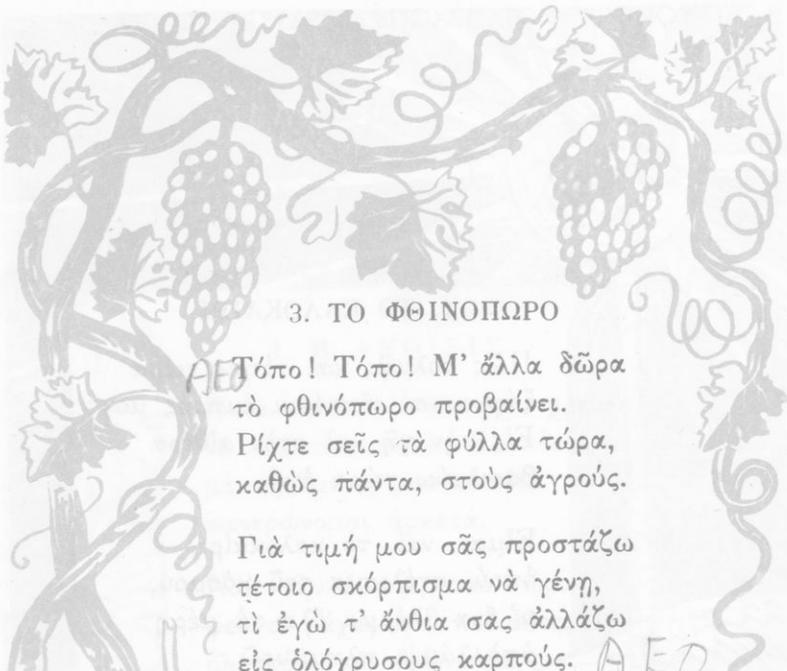

2. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πῶς τολμᾶς καὶ τέτοια μέρα
ξάφνου σὺ πετιέσαι ἐμπρὸς μου ;
Εἰς τὴν γῆ καὶ στὸν αἰθέρα
βασιλεύω τῶρα ἐγώ.

Εἶμαι, ναί, τὸ καλοκαίρι,
ὅπου, στόλισμα τοῦ κόσμου,
μ' ἓνα βλέμμα ὅλα τὰ μέρη
ἀπὸ λάμψι πλημμυρῶ.

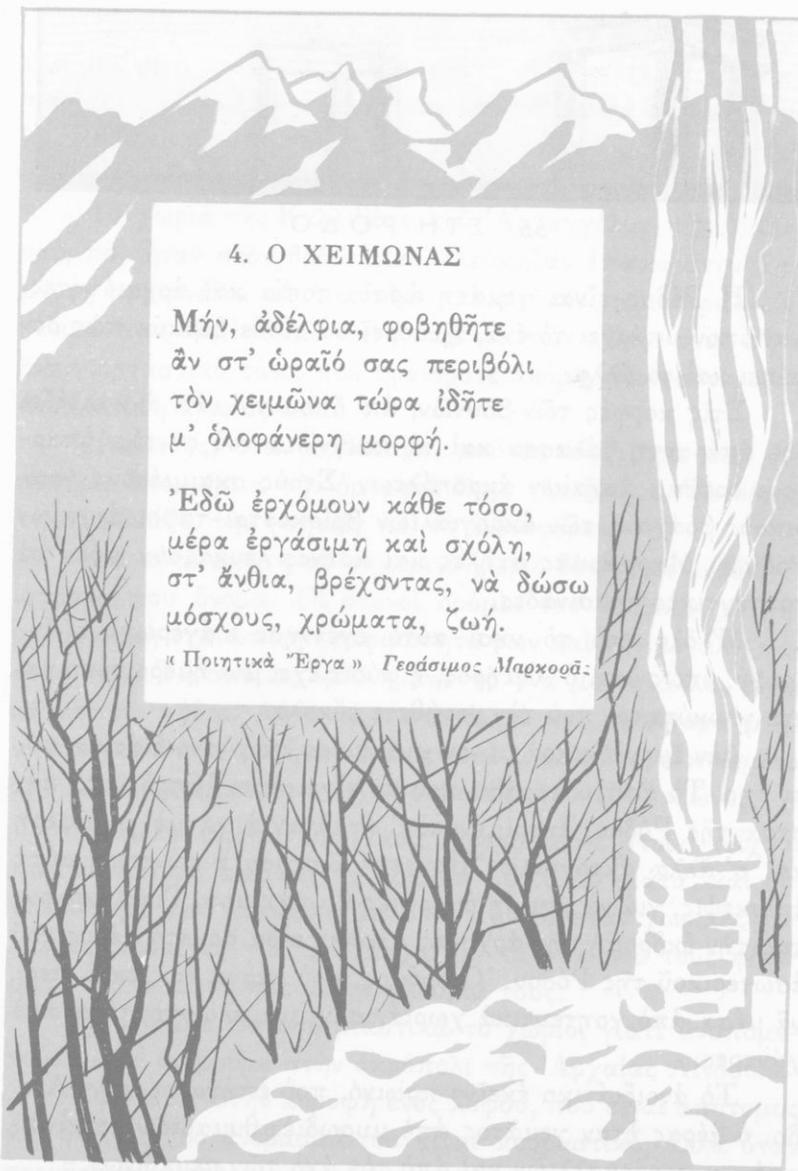

3. ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

ΑΕΦ Τόπο! Τόπο! Μ' άλλα δῶρα
τὸ φθινόπωρο προβαίνει.
Ρίχτε σεῖς τὰ φύλλα τώρα,
καθὼς πάντα, στοὺς ἀγρούς.

Γιὰ τιμὴ μου σᾶς προστάζω
τέτοιο σκόρπισμα νὰ γένη,
τὶ ἐγὼ τ' ἄνθια σας ἀλλάζω
εἰς δόχρυσους καρπούς. Α Ε Δ

4. Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Μήν, ἀδέλφια, φοβηθῆτε
ἂν στ' ὠραῖό σας περιβόλι
τὸν χειμῶνα τώρα ἰδῆτε
μ' ὀλοφάνερη μορφή.

Ἐδῶ ἐρχόμουν κάθε τόσο,
μέρα ἐργάσιμη καὶσχόλη,
στ' ἄνθια, βρέχοντας, νὰ δώσω
μὸσχους, χρώματα, ζωή.

« Ποιητικά Ἔργα » Γεράσιμος Μαρκοῦδης

66. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ὡραῖα τοπία καὶ ἀρχαιοτῆτες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἓνα, ἤμπορεῖ νὰ εἴσθε βέβαιοι πὼς δὲν λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφές τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στους σκαμμένους γραφικούς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ' ὅλο πού τὸ νησί αὐτὸ ἐγέννησε «ἀγέρωχους ἄνδρες», ὅπως λέει ὁ Ὅμηρος, ἡ φύσις ἔχει μιὰ ἡμερωσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, πού τὴν νοιώθετε εὐκόλα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνον μιὰ ἡμέρα στὴν ἀνοιξιὰτικὴ φύσι τῆς. Τὸ ἄσπρο καράβι, πού μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, ἐπερίμενε αὐπ' ἀτμόν, γιὰ νὰ μὲ μεταφέρει καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιαλία. Ἦρκεσεν ὥστόσο ἡ σύντομὴ αὐτὴ ἐπίσκεψις, γιὰ νὰ γεμίση ὁμορφιές ἢ ψυχὴ μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ὁ δρόμος, πού φέρνει ἔως ἐκεῖ, περνᾷ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰν μιὰ κλωστή μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιὰτικο ἐκεῖνο πρωινὸ, πού ἐπήγαινα στὴν Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιές θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκῶνων.

Σ' ὄλη τὴν διαδρομὴ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρισαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσεως. Παντοῦ τὰ κυπαρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριὰ τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλωνας, ποὺ ἦταν στὸν δρόμο μας, ἐλεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπεραντὴ πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικὸ τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τους εἶχαν ἓνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ ἐφαίδρυνε ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Λίνδος, ὅταν ἐφθάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἓνα ποτήρι, ὅπου ἦπια τὴν ὀμορφιὰ ὅλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμά της συνδυάζει τὴν γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲν φέρει ἀνάξια τὸ ἱστορικὸ του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴν μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά των καὶ τὴν μεγάλη πάστρα των. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, εἶναι κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινά, μὰ καὶ πρόσχαρα μαζὶ νησιώτικα σπιτάκια, ἦταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα κτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὰς τοῦ 16ου αἰῶνος.

Σ' ἄλλα σπίτια ἐθαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολυτίμες εἰκόνες, τὰ ἐξάισια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν ἐπεράσαμε ἀπὸ κατώφλι, ὅπου νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυναῖκες, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα, μὲ τὰ γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

Ἐγυρίσαμε ὥστόσο βιαστικὰ τὸ χωριὸ, γιὰτὶ ἀνυπομονοῦσαμε ν' ἀνεβουῖμε στὴν ἀκρόπολι τῆς Ἀρχαίας Λίνδου.

Ἰψώνεται στὴν κορυφὴ ἑνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικὸ, ἀλλὰ ὅταν περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου βρίσκεσθε εἰς τὴν ἀρχαία

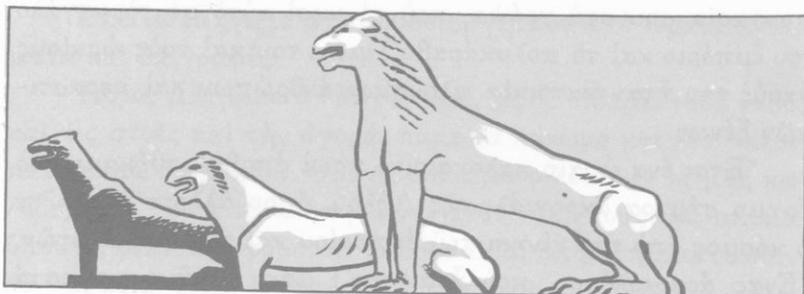
Ἑλληνική Ἀκρόπολι καὶ σὰς ὑποδέχονται σὰν πυργοδέσποινες: ἡ Ὀμορφιά καὶ ἡ Ἱστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στήν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐστόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἑκατοντάδες ἀγάλματα καὶ ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές μὲ ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Ἐπέρασα στήν ἀρχαία ἀκρόπολι τῆς Λίνδου μίαν ὥρα καὶ εἶχα τὴν αἴσθησι ὅτι ἐζοῦσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸ καὶ γαλάζιο οὐρανὸ ἐβασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνιότητος. Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς καὶ θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Ὁ ἥλιος ἐχρῦσιζε τὴν ὀμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σὰν ἀναποφάσιστα, σὰν νὰ μὴν ἤξευραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο, πού θὰ τοὺς ἄρεσε περισσότερο νὰ σταθοῦν.

Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπὸ ὅπου ἐξεκίνησε μιὰ ἡμέρα μὲ τὶς τριῆρεις τοῦ ὀ βασιλιᾶς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν Τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο τοῦ Κλεοβούλου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς «ἐπτὰ» σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὶς ἀκτές, πού ἔμπαιναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο, ὅπου ἐπὶ τέλους ἐσταμάτησα, ἦταν ἕνας μικροσκοπικὸς ὄρμος, κάτω ἀπὸ τὸν λόφο, κλειστὸς σὰν δακτυλίδι, πού ἐγυάλιζε σὰν μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτόν, λένε, ἐβγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ρώμη καὶ κατήχησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου. Μὰ ὁ νοῦς μου ἐπέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτόν ἐκεῖ τὸν ὀρμίσκο, ἐσκέφθηκα, θὰ ἀποβιβάσθηκε δίχως ἄλλο ἢ Ἐλένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ θρωῖλος, ἦλθε στήν Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Τροία. Πού ἄλλοῦ παρά σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιά θὰ εὔρισκε καλῦτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τοὺς ἀνθρώπους;

67. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει να επισκεφθοῦμε τὴν Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνη κανεὶς κάθε ἡμέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησί δὲν ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ πάη κανεὶς νὰ ἰδῆ τὰ ἀρχαῖα ἢ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ καΐκι ἀπὸ τὴν Σῦρο ἢ νὰ πετύχη καμμιά εὐκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομές κάνουν, πότε-πότε, διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὐκαιρία ἐπετύχαμε καὶ ἐμεῖς.

Εἶχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ἰδοῦμε τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία, πού ἐσχεπάσθηκε ἀπὸ τὴν λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ἐξέθαψαν, εὐρέθηκε ὅπως ἦταν τὴν στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια της καὶ τοὺς δρόμους της, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα, βέβαια, καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὄχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατῶντας κανεὶς στοὺς δρόμους της καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, πού πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πὼς χθὲς ἀκόμη τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοὶ της κάτοικοι, φαντάζεσαι πὼς ξαναζῆς στοὺς παλιούς καιροὺς καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴ

φαντασία σου στά χρόνια, πού τὸ νησί αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὠραίους ναοὺς του ἦταν κατοικία πλουσίων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

Ἔτσι ἓνα ὠραῖο καλοκαιρινὸ πρωὶ ἀποβιβασθήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιαλὶ τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε ἐχαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνησι τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. Ἐνας ἀρχαιολόγος, πού ἦταν μαζί μας, ἐμπῆκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στά ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ κάθε τι, πού θὰ ἐβλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰν νὰ βρίσκωνται στὸ χωριὸ τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὀδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ καὶ ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, πού μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

Ὅταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος ἐσταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε :

— Βλέπετε ἐκεῖ ἐπάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, πού γυαλίζει μέσα στά καλάμια; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά, ἐγέννησε ἡ καημένη ἡ Λητώ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὅταν ἐπλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα - γρήγορα ἐδῶ καὶ ἐλευθερώθηκε ἡ γυναῖκα μ' ἓνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, πού ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἓνα ὄμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἄρτεμι.

Ὅπως μᾶς ἐμιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος, καὶ ὅπως ἐβλέπαμε τὰ μέρη, ἐνομιζαμε, πῶς χθὲς ἀκόμη εἶχαν γεννητοῦρια στὸ νησί. Πολλοὶ μάλιστα ἐνόμισαν, πῶς εἶχαν ἀκούσει τίς φωνοῦλες τῶν μαρῶν.

Ἀφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, ἐπροχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλι. Ἐπερνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοῆς καὶ ἀγάλματα. Ὁ σοφὸς μας ὀδηγὸς μᾶς ἐξήγησε τί ἦταν τὸ ἓνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

Ἐπειτα ἐπήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμᾶτο ἀπὸ ὠραῖα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας, ἀφοῦ εἶδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοᾶς καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνουμε καὶ ἓνα περίπατο μέσα στὴν πόλι. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχθοῦν. Ὅλα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Γὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου ἐπερπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

Ἀνεβήκαμε στὸν λόφο, ὅπου ἦταν κτισμένη ἡ πόλις, ἀφοῦ ἐκάναμε ἓνα γύρω στοὺς ἀρχαίους δρόμους. Ὁ ὀδηγός μᾶς εἶπε:

— Ἄς μοῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστοῦ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς δεχθῆ, ἀλλὰ δὲν πειράζει!

Ἐπροχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὠραῖα μωσαϊκά.

— Δὲν σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγώ, πὼς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστοῦ; μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας. Νὰ καὶ τὸ ἔμβλημα του, ἱστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα καὶ ἓνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικά καὶ τὰ δύο.

Ἐσταθήκαμε καὶ ἐκαμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρῖμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος νὰ μᾶς περιποιηθῆ... εἶπε ὁ ὀδηγός μας. Ἐνα γλυκὸ καὶ ἓνα ποτήρι νερὸ θὰ ἄξιζε ὅ,τι πῆς αὐτὴ τὴν ὥρα.

Ἐνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλῶντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῆ, σὰν νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰν νὰ ἤθελε νὰ βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸν νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερὸ, κύριοι...

Τὰ ἐδεχθήκαμε μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐχαρίστησι. Κάποιος τότε ἐγύρισε στὸν μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε :

— Δὲν μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ ;

‘Ο μικρὸς δὲν ἐκατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φαντασθῆ, ἐμοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια καὶ νερά, ἐνομίζαμε πῶς τὴν περιποίησι μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, πού ἦταν μαζὶ στὴν ἐκδρομὴ, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ ἐσημείωσε :

« Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτας ὠραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι ».

— Ἀπὸ ποῦ πᾶνε στὸ ἐπάνω πάτωμα, παιδί μου ; ἐρωτήσαμε τότε τὸν μικρὸ.

— Ὅριστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε, σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴν βλέπετε ;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, πού ἔφερεν στὸ ἐπάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰν νὰ ἤμαστε στὸ σπίτι μας. Ἐξαφνα σ’ ἓναν τοῖχο εἶδαμε κάτι ὀρνιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα, πού γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιὰ στοὺς τοίχους. Ἐσκύψαμε καὶ ἐδιαβάσαμε :

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΥΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαμβάνετε τί τρέχει ἐδῶ ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος.. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν ἐπάνω στοὺς τοίχους. Ὁ μικρὸς Ἐρμίας λοιπὸν ἔπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸν μικροῦλη τὸν Δημήτριο, παιδιὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ Ἐρμίας ἔκανε ζαβολιές στὸν Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνη εἶδησι ἐκεῖνος.

Κάποιος άλλος πονηρός μικρός όμως, πού είχε μυρισθή τήν ζαβολιά, έπιασε και έγραψε στόν τοίχο αúτά, πού έδιαβάσατε.

Και ó αρχαιολόγος μᾶς εξήγησε τήν αρχαία έπιγραφή τοú τοίχου :

‘Ο Δημήτριος είναι στραβός και δέν βλέπει τίποτε, όταν παίζη τᾶ κότσια. ‘Ο ‘Ερμίας τοú έκλεψε μερικά κότσια.

Κάποιος τότε από μᾶς έγύρισε και εἶπε αúστηρά στόν μικρό με τᾶ λουκούμια :

— Έσύ τᾶ έγραψες αúτά ;

‘Ο μικρός τᾶ έχρειάσθηκε.

— Όχι, μπάρμπα, εφώναξε. Δέν τᾶ έγραφα εγώ...

Σέ λίγο εφεύγαμε με τó γρήγορο βαπόρι, αφήνοντας πίσω μας τó φωτολουσμένο νησί τοú ‘Απόλλωνος. Και δέν ἦταν σάν νᾶ εφεύγαμε από μιᾶ νεκρή πολιτεία. Κάτι μᾶς ελεγε μέσα μας, πώς εἶχαμε ξαναζήσει, για λίγες ὥρες, μαζί με τούς αρχαίους κατοίκους τοú ιεροú νησιοú και πώς εἶχαμε παίξει κότσια μαζί με τόν κουτό Δημήτριο και τόν τετραπόνηρο τόν ‘Ερμία.

Παῦλος Νιρβάνας

Όταν, μικρό παιδί ακόμη, άκουα στᾶ κλέφτικα τραγούδια και τ' όνομα τῶν Γρεβενῶν, τᾶ έφανταζόμουν σκαρφαλωμένα στᾶ κατσάβραχα τῆς Πίνδου, εκεί στᾶ άπάτητα

λημέρια τοῦ Ζιάκα καὶ ὅλης τῆς δοξασμένης κλεφτουριάς.

Φοβᾶμαι, ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἑλληνόπουλα δὲν ἔχουν ἀκούσει οὔτε τ' ὄνομα τῆς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τοῦ Ζιάκα. Καὶ ὅμως κάθε κορυφή τῆς Ρούμελης ἀντιλαλεῖ τὶς παλληκαριές καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν Ζιακαίων. *Κ*

Τέσσερα ἀδελφία εὐρέθησαν στὸν μεγάλο χαλασμό τοῦ Μεσολογγίου. Γιὰ τὸν ἀρματολὸ Γιαννούλα τραγουδοῦμε ἀκόμη στὴν Ρούμελη:

*Γράφει ὁ Γιαννούλας μιὰ γραφή κι ἓνα καημένο γράμμα
σὲ σᾶς, Γερόντοι ἀπ' τ' Ἀγραφα, σὲ σᾶς κοτζαμπασῆδες,
γρήγορα τὸ μουρασαλὲ ἀπ' τὴν Ὁξυὰ καὶ κάτω...*

Κι ὅταν στὸ Σπήλαιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, ἐσκοτώθηκε στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαλάλησε παντοῦ τὸν μεγάλο χαμὸ καὶ ἐπρόσταξε καὶ τὰ πουλιά ἀκόμη νὰ πενθήσουν:

*«Ἐσεῖς, πουλιά τῶν Γρεβενῶν κι ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, παρὰ νὰ βουβαθῆτε...».*

Γι' αὐτό, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἐφантаζόμουν τὰ Γρεβενά πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. Ἐνα ταξίδι ὅμως ἕως ἐκεῖ μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή.

Ἀπὸ τὴν Κοζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο καὶ κατέβαινε χαμηλότερα καὶ ὕστερα ἀπὸ 55 χιλιόμετρα εὐρήκαμε τὰ Γρεβενά, τρυπωμένα σ' ἓνα βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμονος. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνον μιὰ στενὴ ἐξοδο πρὸς τὸ ποτάμι καὶ ζοῦν ἐκεῖ ἀπόμερα καὶ εὐχαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις παλιῶν δοξασμένων καιρῶν.

Τὸ ἔργο τῆς παλιᾶς κλεφτουριάς τῶν Γρεβενῶν συνέχισαν στὸν καιρὸ μας τὰ παλληκάρια τῶν Μακεδονικῶν ἀγώνων, λίγα χρόνια πρὶν γίνῃ ἐλεύθερη καὶ πάλι ἡ Μακεδονία μας. Καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τοῦ 1911 πολλὲς ἡμέρες

ἔγραφαν γιὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ εὐρέθηκα στὴν Κοζάνη, εἶχα τὸν πόθο νὰ προσκυνήσω τὸ ἅγιο χῶμα, πού ἐδέχθηκε τὸ ταλαιπωρημένο σῶμά του.

Ἦταν σούρουπο, ὅταν φθάσαμε στὰ Γρεβενά· στὴν πλατεῖα τῆς μικρῆς πολιτείας λαμποκοποῦσε ἡ μαρμαρένια προτομὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη. Μὲ συγκίνησι βαθεῖα ἀντίκρουσα καὶ προσκύνησα τὴν ἀδείλιαστη μορφὴ τοῦ Αἰμιλιανοῦ καὶ μὲ πιὸ πολλὴ συγκίνησι ἄκουσα τὸ βράδου ἀπὸ εὐγενικὸ φίλο ὅλη τὴν ἱστορία του.

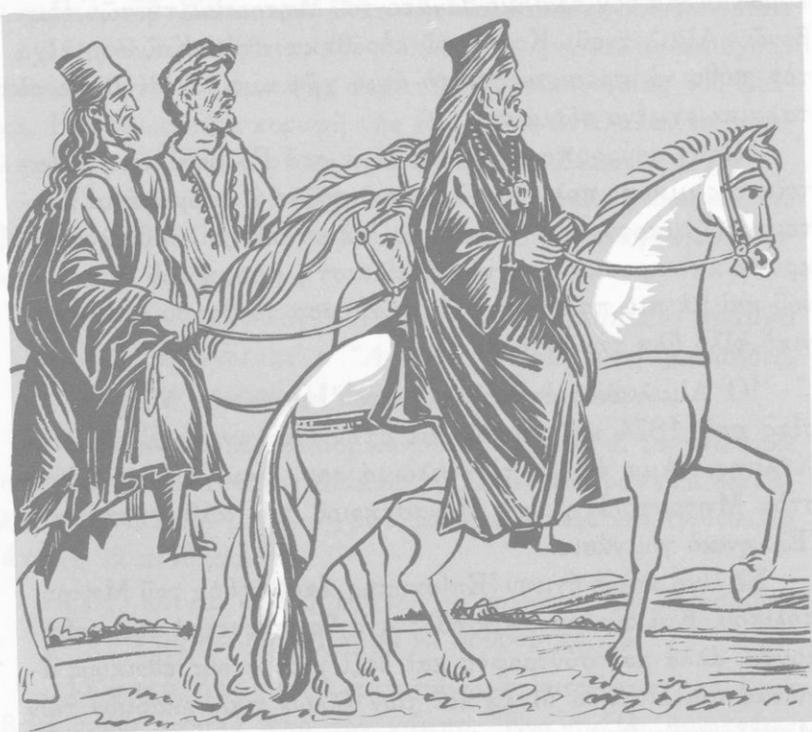
Ὁ Αἰμιλιανὸς ἐγεννήθηκε στὸ Ἴκόνιο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στὰ 1874 καὶ ἐσπούδασε στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χίλκης. Ἀμα ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸν Μητροπολίτη τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ καθηγητῆς στὸ Ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγο καιρὸ ἔγινεν Ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτου. Καὶ ὄχι μόνον βοηθὸς στὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ σύντροφος καὶ δεξιὸ χέρι στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τοῦ Παύλου Μελά καὶ τῶν ἄλλων παλληκαριῶν τῶν Μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἐθνικοὶ ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Ἡμέρα καὶ νύκτα ὁ Αἰμιλιανὸς ἐγύριζε στὰ χωριά δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες χριστιανοὺς. Ὅλοι τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴ βγαίνει ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιὰτὶ ἐκινδύνευεν ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν οἱ ἐχθροὶ του.

— Νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ ὑπερηφάνεια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἶμαι Μητροπολίτης μονάχα στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους;

Καὶ ἐξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδεῖές του. Οἱ

χριστιανοί ἐμάθαιναν τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, ἐδολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριώτερο τρόπο, μαζί μὲ τὸν διάκο του καὶ τὸν ἀγωγιάτη του.

Ἔστερα ἀπὸ πέντε ἡμέρες εὐρῆκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους...

Ἄλα τὰ χωριά ἐξεκίνησαν γιὰ τὴν πολιτεία· ἐπήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ ἀλησμονήτου Δεσπότη. Καὶ μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα τὸ ἔθαψαν δίπλα στὴν Μητρόπολι.

Δημ. Κοντογιάννης

69. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ἱστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιά τῆς Βορείου Ἡπείρου τὸ θρυλικὸ Ἄργυρόκαστρο.

Πόλις μεσαιωνικὴ, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἄδενδρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι κτισμένα τὰ σπίτια τῆς· καὶ μπροστά, στὸν πιὸ ψηλὸ βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ ὑπερήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸ μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοικτές, τοὺς πύργους του ἐτοιμόρροπους.

Νομίζεις πὼς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὀλάνοικτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφρακτοι καβαλλάρηδες, μὲ σπαθιὰ γυμνά καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ κτυπηθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἥρωικοὶ καὶ θρῦλοι παλαιοὶ ζωντανεύουν στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρουσμα.

Και πλησιάζεις... Οί στοές, οί φυλακές, οί πολεμίστρες γεμάτες άγριόχορτα και παπαρούνες. Γεράκια κρώζουν και ζυγιάζονται από πάνω σου· κοιτάζουν κάτω με βλέμμα διαπεραστικό. Έπειτα, ξαφνικά, όρμουν σαν βέλη και χύνονται προς την πεδιάδα.

Σου φαίνεται πώς ζής σ' άλλους παλιούς καιρούς, στον Μεσαίωνα. Σου φαίνεται πώς βρίσκεσαι σέ κείνα τά θρυλικά βυζαντινά κάστρα, πού οί 'Ακρίτες έκτιζαν στά μακρινά σύνορα τής χώρας σ' 'Ανατολή και Δύσι, για να ύπερασπίζον την Πατρίδα τους από τούς λογής-λογής βαρβάρους.

'Εδω νοιώθει κανείς καλύτερα όσα έτυχε να διαβάση στην ιστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι άγώνες, πόσες θυσίες θα έγιναν γύρω στα κάστρα αυτά, για να κρατηθῆ ό τόπος έλεύθερος από τις έπιδρομές τών βαρβάρων. Και φαντάζεται κανείς πόσον άγρυπνη και καρτερική πρέπει να ήταν ή φρουρήσις από τά ψηλά αυτά κάστρα. Έρχόταν ώρα, και πολύ συχνά, πού τó φρούριο όλο έτράνταζε από τόν κρότο τών σιδερένιων όπλων, από τά προστάγματα τών άρχηγών και από τó ποδοβολητό και τά χρεμετίσματα τών αλόγων.

'Ο Διγενής 'Ακρίτας, ό 'Ηρακλής τής βυζαντινής 'Ελλάδος, ζωντανεύει όλόκληρος μπροστά στα μάτια σου στού κάστρου τó αντίκρυσμα. Έτσι και τó αντίκρυσμα τών γύρω βουνών φέρει στην θύμησί σου όλoζώντανες κάποιες άλλες μορφές, πιό κοντινές και γνώριμες, τούς στρατιώτες και τούς εύζώνους τής νεωτέρας 'Ελλάδος, πού άγωνίσθηκαν και έχυσαν τó αίμά τους στα βουνά αυτά, για να διώξουν κάποιους έχθρούς, τούς Λύκους και τούς Κενταύρους και τά τσακάλια τής 'Αλβανίας.

Γ. Α. Μέγας

70. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεί νά ἀρνηθῆ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατῶρθωσε ποτὲ νά χρυσώνῃ τοὺς παλιούς λίθους τῆς Ἀκροπόλεως νά ξαναζωντανεύῃ τὴν παλιά τους ψυχὴ; Ποιός δὲν ἐθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὶς πλαγιῆς τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλὰ ἡ φύσις ἐλησμόνησε νά σκορπίσῃ ἄφθονα στὸ δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἓνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

Ὅποιοι κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησί τοῦ Ἴονιου — στὴν ὠραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νά πάῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἱτιές καὶ τὰ μπαλκόνια σκιαζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσοὺς, καὶ δυὸ βήματα πάρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Ὁ ἀπέραντος ἐλαιῶνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμά του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του νά ἀνταμώσῃ τὴν θάλασσα, πού φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ανάμεσα στις φυλλωσιές ξεπροβάλλει τότε μιὰ σειρά κυπαρίσσια, τότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλεις, τότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέχει σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βοριᾶ τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλλιές μὲ λεμονιές, δάσος ὀλόκληρο. Καὶ ἅμα ἀνέβωμε στὴν κορυφή τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται ἐμπρὸς μας.

Ἐνα ποταμάκι ἤσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλάμιες καὶ σχοῖνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλί σμίγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο· ἄσπρα σημάδια στὸ ἕνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὠραῖο παραμῦθι — ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. Ἐκεῖ, στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλλει καὶ ἡ Ἀθηναῖα τὴ βασιλοπούλα μὲ τὶς ὑπηρέτριες τῆς νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν, πού παίζουν τὴ σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσης τὰ χρυσᾶ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ ὀκτὼ μουλάρια, πού τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴν βενζίνα του ἕνα αὐτοκίνητο. Καί, ἀντὶ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαρεῖα ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἤσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεράιδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, πού ἔκοψε ὁ Ὀδυσσεὺς ἕνα κλαρὶ γιὰ νὰ σκεπασθῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια, καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ!

"Όλη ή Κέρκυρα είναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα με τὸ χρῶμα τῆς ἐλιᾶς καὶ με τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὀλοπράσινους λόφους.

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἄληθινὸ παιγνίδι τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τὴν στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφθῆ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω τῆς ἓνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ γιομισμένες κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου ὁμοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὑστερνὸ χάιδεμα τοῦ ἥλιου.

Πέντε-ἕξι ψαροπούλες με ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλιὰ ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

"Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλι σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐνα πελώριο κἀνόμι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία τῆς θέσεως· εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, με τὸ διβάρι καὶ τίς καλαμιές του στὸ βάθος, ἤσυχη σὰν καθρέπτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἓνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὄρια τῶν δύο, ἓνα μοναστηράκι, ἐπάνω σὲ ἓνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν πῶς εἶναι τὸ πλοῖο τοῦ Ὀδυσσεῦς ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μέσ' στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴν σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι.

Μακριὰ σ' ἓναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχὴ, ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ,

έφαντάσθηκε μιὰ ἡμέρα ἓνα καταφύγιο, ἓνα ἄσυλο μακριὰ ἀπὸ τὸν θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴν φύσι, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ ἤσυχα. Καὶ ἔκτισε τὸ παλάτι της. Τὸ ἐστόλισε μὲ ἀγάλματα καὶ εἰκόνες. Καὶ ἐξεφύτρωσαν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ἡμίθεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Καὶ ἐκεῖ ἐζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου ἀπέθανε...

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ὀλότελα ἑλληνικό. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

Λαύρα;

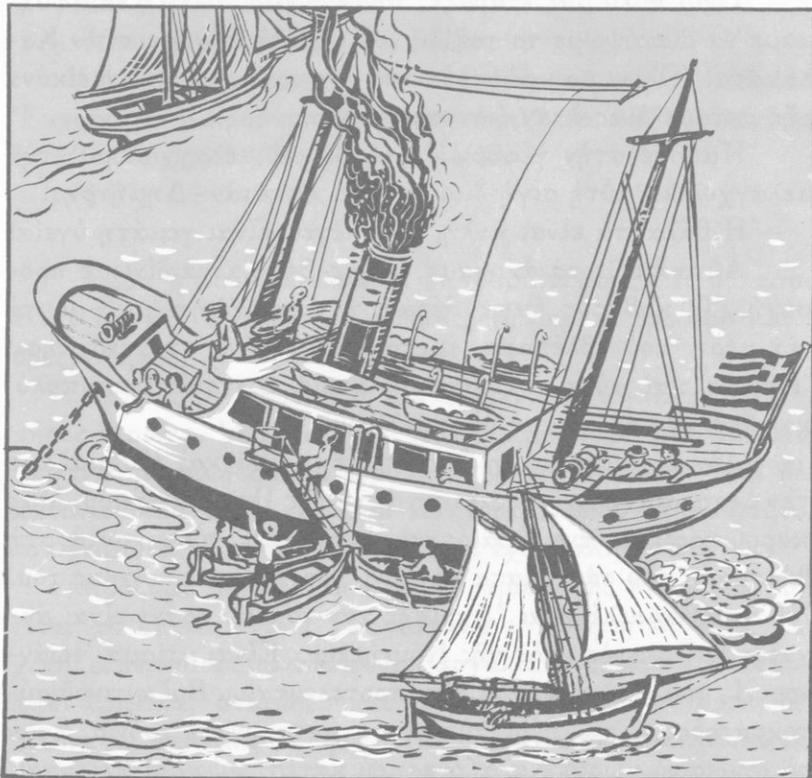
71. ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΥΡΟ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ὁ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσι νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνεια οὔτε τεράστια πολεμικά, καθὼς τὰ φιλοξενεῖ, σχεδὸν κάθε χρόνο, τὸ θεόκτιστο λιμάνι τῆς Πύλου. Ἐδῶ μόνον μικρὰ κατκία μὲ κατάλευκα πανιά, σὰν ὠραῖοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ ναζιάρικα, μπαινοβγαίνουν ἀπὸ τὸ ἤσυχο λιμανάκι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωὶ ἀκούγεται καὶ σφύριγμα βαποριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικό ἀτμόπλοιο « Ἁγία Βαρβάρα », ποὺ ἐκτελεῖ τακτικὰ τὸν γῦρο τῆς Πελοποννήσου.

Μόλις ἀγκυροβολεῖ τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. Ὁ γερανὸς (τὸ βίντσι) δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται· ἄλλοι βγαίνουν νὰ πιοῦν κρύο νερὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τὰ ἄλμυρά κύματα. Ἀπὸ τὰ ἄφθονα αὐτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτας, ὥσπου νὰ φθάσῃ στὸν Πειραιᾶ.

Δέν περνᾷ μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούγεται πάλι.
'Ο ἔλικας αὐλακώνει τὰ νερά καὶ τὸ πλοῖο μᾶς ἀποχαιρετᾷ,
γιὰ νὰ μᾶς ξαναεπισκεφθῇ τὴν ἐρχομένη Κυριακῇ.

Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς Κυριακὲς ἀποφασίσαμε καὶ ἐμεῖς νὰ γίνωμε ταξιδιωτὲς. 'Ο πλοίαρχος καπετὰν - Δημήτρης μᾶς ἐδέχθηκε μὲ καλωσύνη. 'Ο καμαρῶτος μὲ πολλὴ εὐγένεια μᾶς ἔδωσε καθίσματα ἐπάνω στὴν γέφυρα καὶ ἐμεῖς παραγείλαμε τὸ πρωινὸ καφεδάκι.

Μόλις ἐκάμψαμε τὸν λιμενοβραχίονα, ἄρχισε νὰ ταλαντεύεται τὸ πλοῖό μας σὰν καρυδόφλουδο, ἐνῶ ἄνεμος δὲν ἔ-

φουσοῦσε, οὔτε κύματα εἶχε ἢ θάλασσα. Τὸ πλοῖο ὅλο ἐσά-
λευε καὶ ἡ πρῶρά του ἀνεβοκατέβαινε σὰν νὰ προσκυνοῦσε
τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Τόσο πολὺ μᾶς ἐτάραξε, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμή ἐσκεφθή-
καμε νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι, μόλις θὰ ἐφθάναμε στὴν Κα-
λαμάτα. "Ὀλων μας τὰ πρόσωπα ἐγιναν ὡχρὰ καὶ ἡ εἰκόνα
τῆς μεταμελείας ἦταν ζωγραφισμένη.

"Ἡμαστε στὴν γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί· τὴν
μελαγχολικὴ αὐτὴ σιγὴ διακόπτει ὁ καπετάν - Δημήτρης.

— 'Ἡ θάλασσα εἶναι καλὴ, μᾶς λέγει, εἶναι γεμάτη ὑγεία!

Αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ἀκούαμε, χωρὶς βέβαια νὰ δίνωμε προ-
σοχή. Ὁ καθαρὸς ὅμως ἀέρας, ἡ ἀπασχόλησί μας μὲ τὸ
νέα μέρη ποὺ ἐβλέπαμε, ἐμετρίαζαν ὀλοένα τὴν ἐνόχλησι.
Ἐπειτα καὶ αὐτὴ ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἐμετριάσθηκε πολὺ
καὶ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ συνέλθωμε.

Δὲν εἶχαμε ἀκόμη διανύσει ἓνα μίλι καὶ ἐθαυμάζαμε
τὴν ὀλοπράσινη καὶ κατάφυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς
παρουσιάσθηκε ἓνα ὠραιότατο ἐκκλησάκι τόσο κοντὰ στὴ
θάλασσα, ποὺ τὰ κύματα σχεδὸν ἔβρεχαν τοὺς τοίχους του.
'Ἡ τοποθεσία λέγεται Ἀγρίλης καὶ τὸ ἐκκλησάκι εἶναι ἀρ-
χαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι κτίσμα Ἰωάν-
νου Η' τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐ-
τοκράτορος. Στὴν θέσι αὐτὴ, στὰ μεσαιωνικά χρόνια, ἦταν
τὸ σημερινὸ χωριὸ Χαλαζόνι, ποὺ κατέστρεψαν οἱ πειραταί.
Οἱ χωρικοὶ ἀφησαν τὴν θέσι αὐτὴ καὶ ἔκτισαν τὸ χωριὸ δύο
μίλια μακρύτερα ἀπὸ τὴν θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τώρα.
Ἦστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἐρειπωμένον χωριὸ καὶ τὴν
γκρεμισμένη ἐκκλησιὰ ἀσκήτεψε ἓνας καλόγερος. Μιὰ ἡμέ-
ρα ἐπέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὅταν ἀκό-
μη ἦτο Δεσπότης (ἡγεμὼν) τοῦ Μυστρά. Ὁ καλόγηρος
προσποιήθηκε πῶς δὲν τὸν ἐγνώριζε καὶ τοῦ λέγει:

—'Εσὺ θὰ βασιλεύσης...

—'Αν βασιλεύσω, τοῦ ἀπαντᾶ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σοῦ κάνω ;

Καὶ ὁ καλόγηρος εἶπε :

—Θέλω νὰ μοῦ κτίσης τὴν ἐκκλησία.

Ὁ Ἰωάννης ἐβασίλευσε καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι.
Ἐκτίσε τὴν μικροσκοπικὴ ἐκείνη ἐκκλησία καὶ τὸ ὕλικὸ τὸ ἔστειλε, ὅπως λέγουν, ἀπὸ τὴν Πόλι.

Τώρα ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἔπαυσε ἐντελῶς. Ἡ θάλασσα εἶναι ἤσυχη, ὁ οὐρανὸς καθαρὸς, τὸ ἀεράκι δροσερὸ καὶ ἡ ὄρεξι αὐξάνει.

Ἐμπρὸς μας φαίνεται ἓνα ὠραιότατο νησάκι. Εἶναι ἡ νῆσος Πρώτη. Ἀπὸ μακριά, πού τὴν βλέπομε, μᾶς φαίνεται σὰν μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ δὲν κατοικεῖ κανεὶς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν τὸν χειμῶνα τὰ ποιμνιά των, γιατί ἔχει καλὴ βοσκή.

Ἀράζομε τώρα στὸ ἀνοικτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου, πού εἶναι τὸ ἐπίνειο τῶν Γαργαλιάνων. Ὅλη ἡ ἔκτασι, πού χωρίζει τὴν Μάραθο ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους, εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες καὶ ἐλιές. Οὔτε μιὰ σπιθαμὴ δὲν βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανιῶτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἐξάγεται τὸ λάδι, τὸ κρασί καὶ ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιχώρων.

Τὸ πλοῖο φεύγει καὶ σὲ λίγο ἔμπρὸς μας ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ Σφακτηρία.

Εἶναι ἓνας τεράστιος λιμενοβραχίων, πού προφυλάττει τὸν λιμένα τῆς Πύλου ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν κυμάτων, ὅταν εἶναι κακοκαιρία. Ὅμως τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονὴ των κατατρώγουν ὀλοένα τὰ πλευρά της. Ἀποκόπτουν πελώρια

πέτρινα βουνά και τὰ καταποντίζουν στὸν βυθό. Καί ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸν λιμένα. Δύο ἀπομονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εἴσοδο στὸ λιμάνι.

Τὸ πλοῖό μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δύο αὐτοὺς γίγαντας, πού στέκονται ὑπερήφανοι καὶ κατάμαυροι. Καὶ μπαίνομε στὸ λιμάνι.

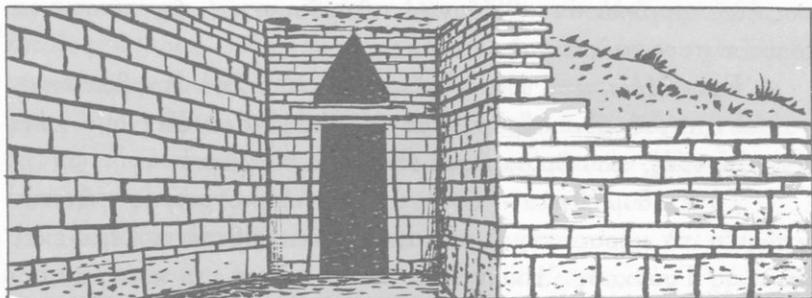
Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλές φορές καταφεύγουν οἱ μεγάλοι εὐρωπαϊκοὶ στόλοι τῆς Μεσογείου, ὅταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια. Βρισκόμαστε στὰ βασίλεια τοῦ Ὀμηρικοῦ Νέστορος. Ἐκεῖ ἐκάηκε ὁ ὑπερήφανος Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καί ἔτσι ἔληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας Ἀγῶνος.

Σήμερα οἱ ψαράδες μαζί μὲ τὰ ψάρια τραβοῦν καὶ κανένα σιδηρικὸ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ καράβια, πού σαπίζουν στὸν πυθμένα. Ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, πού τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ φιλέλληνος Σανταρόζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ πλησίον ὁ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει κάτασπρο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ Ἕλληνες, πού πάντα εὐγνωμονοῦν, ὕψωσαν παντοῦ στοὺς ξένους, πού ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὰ μνημεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης των.

Ἀπὸ τὸ πλοῖό μας βλέπομε τὸ « Νεόκαστρο », τὸ φρούριο, πού σφάζεται ἀκέραιο, γιατί στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαιζών. Ἐχει ἐπάλξεις, πολεμιστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες. Βλέπομε ἀκόμη τὴν ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως, πού ἐκτίσθηκε ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐπειτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε τζαμί καὶ ἀπὸ τῆς Μεγάλῃ Ἐπανάστασι ἔγινεν Ὀρθόδοξος ναός.

« Ἡμερολόγιον Μεγάλῃς Ἑλλάδος »

Ν. Μαρτίνης (διασκευή)

72. ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

Ο Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γυιὸς τοῦ «Γέρου τοῦ Μοριᾶ», ὑπασπιστῆς τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδος "Οθωνος καὶ Ἀμαλίας, ἀφηγεῖτο κάποτε, μετὰ τὴν ἐξωσίν των, τὴν ἐξῆς ἱστορία, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστεως τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοσι τοῦ Ἔθνους.

Κατὰ τὴν πρώτην περιοδείαν τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο — λέγει ὁ ὑπασπιστῆς των — μόλις ἐφθάσαμε στὸ Νάυπλιο, μὲ ἐκάλεσε ὁ βασιλεὺς καὶ μοῦ εἶπε :

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὰς Μυκῆνας, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποῦ γνωρίζετε τὸν τόπον, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὔριο θὰ γίνῃ ἡ ἐκδρομὴ. Γνωρίζετε τὸ μέρος;

— Μυκῆνας εἶπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω!

Ἐπῆγα — συνεχίζει ὁ Γενναῖος — στὴν ἀγορὰ καὶ ἐρωτοῦσα νὰ μάθω ποῦ εἶναι αὐταὶ αἱ Μυκῆναι. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσῃ.

— Πρώτην φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγαν. Τί τόπος εἶναι αὐτός;

Ἀπηλπισμένος πηγαίνω νύκτα στὸ γειτονικὸ χωριὸν καὶ συναντῶ στὸ δρόμον βοσκούς, ποὺ ἐγύριζαν.

— Ἐλᾶτε ἐδῶ, παιδιὰ, τοὺς λέγω. Πῆτέ μου, σὲ ποιὸ μέ-

ρος ἐδῶ τριγύρω συνηθίζουν οἱ «λόρδοι» καὶ πηγαίνουν νὰ ἰδοῦν τίποτε παλιὰ χαλάσματα;

—'Εγὼ ξέρω, μοῦ ἀπαντᾷ ἓνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πηγαίνουν συχνὰ οἱ «λόρδοι» μὲ βιβλία κι ὄλο ψάχνουν κάτι παλιόπετρες, πού βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Τότε ἐθυμήθηκα — συνέχισε ὁ Κολοκοτρώνης — ὅτι ἐγνώριζα τὸ μέρος· εἶχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἐκεῖ μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐκινήσαμε λοιπὸν κατὰ τὸ πρόγραμμα, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Ἐφιππος ἐγὼ, καμαρωτός, ὠδήγησα τὴν βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καί, ὅταν ἐφθάσαμε, ἐσήκωσα τὸ δεξί μου χέρι καὶ ἔδειξα τὶς παλιόπετρες.

—'Ἰδοῦ αἱ Μυκῆναι, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοί μου ἔμειναν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ἐκπληκτοὶ γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅθων εὐχαριστήθηκε.

—Ὁ κύριος Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἐξ ὄλων μας ὁ λογιώτατος καὶ ὁ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

'Αλλὰ καὶ ἡ Ἀμαλία, λογία ὅσον καὶ ὁ Ὅθων, «πληθρῆς Ἑλλάδος», ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δὲν ἐλάτρευε λιγώτερο τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἄρεσε νὰ ἐκτελῆ χρέη «ἐξηγητοῦ» τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους της, συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εὐφυέστατο ὑπασπιστὴ της Καρατάσσον, τὸν ἔνδοξον Ἀγωνιστὴν, ὁ ὁποῖος τῆς ἔλεγε κάποτε στὴν Ἀκρόπολι:

—Μὴ τοὺς λὲς τόσα πολλὰ, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβώσης αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καράβι. Ἄμ' θὰ τοὺς χωρίσουν καὶ οἱ γυναῖκες τους, γιατί, ἀντὶ στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες... (Διότι οἱ ξένοι συνηθίζουν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχαιοτήτες καὶ μὲ μία... πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμοσόφου ὑπασπιστοῦ της μετέφρασε ἡ Ἀμαλία στὸν τότε ἀρχιδουῦκα τῆς Αὐστρίας, τὸν ἔ-

πειτα άτυχη άυτοκράτορα του Μεξικου Μαξιμιλιανό, ό όποιος, νεαρός τότε, έκαμνε τον γυρο του κόσμου μαζί με τον άδερφό του και ήτο φιλοξενούμενος στας 'Αθήνας.

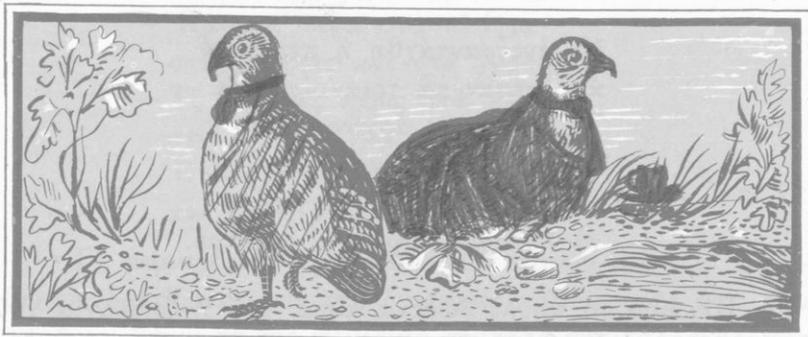
Α—'Έχεις δίκιο, λέγει ό άρχιδούξ στον Καρατάσσο. Είμεθα κουτόφραγκοι και γι' αυτό έρχόμεθα στην 'Ελλάδα να ξυπνήση τó μυαλό μας.

Και του άπαντά ό 'Αγωνιστής, ό όποιος, άν και άγράμματος, ήξερε πολú καλά, όπως όλοι οι 'Ελληνες του 'Αγώνος, την έθνική σημασία της άρχαίας 'Ελληνικής παραδόσεως:

—'Ας τά λέμε έμείς αυτά, 'Υψηλότατε. Τό ξέρομε καλά, πώς σ' αυτά τά λιθάρια χρωστούμε την έλευθερία μας. Αύτά έδόξασαν τους παλιούς και γι' αυτά έσυμπάθησε ή Εύρώπη τον 'Αγώνα μας. Α

'Εφημερίς « Στρατιωτικά Νέα »

Ε. Π. Φωτιάδης (διασκευή)

73. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

'Αν ιδήτε πέρδικα να περπατῆ, θα πῆτε ότι πιό άρμονικό, πιό ρυθμικό, πιό ευχάριστο περπάτημα είναι άδύνατο να έχουν και οι άγγελοι.

Οι κυνηγοί, άμα την βλέπουν να περπατῆ, της σφυρίζουν όπως τά σκυλιά. Αύτή, έχοντας πεποίθησι στην τέχνη

νά γυρίζη ανάποδα για νά μή φαίνεται, στέκεται ἢ βουβαίνεται ἢ ἀναποδογυρίζεται. Καί ὁ κυνηγός σφυρίζοντας τήν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ πού θά τοῦ ἔλθῃ βολικά νά τήν τουφεκίσῃ, ἐκτός ἂν τόν γελάσῃ καί χαθῆ ἀπότομα ἀπό τά μάτια του. Τά περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νά γίνωνται ἕνα μέ τὸ χῶμα, γιατί τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμά τους, πού τὰ χάνετε μπροστά στά μάτια σας. Για ὅλους αὐτούς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

Ἡ πέρδικα κάνει τήν φωλιά της σὲ χαμηλά ριζοσπῆλια. Μά τὸ τραγούδι λέει :

Ἐπάνω στήν τριανταφυλλιὰ
φτειάνει ἡ πέρδικα φωλιά
μέ σύρματα καί μέ φλωριά
καί μέ σαράντα πέντε αὐγά.

Κι ἀνετραντάχθη ἡ πέρδικα
καί ἔπεσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό ἔμαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καί πᾶν νά τὰ μαζέψουν,
νά φτειάσουν ἄνθινο νερό,
νά λούσουν νύφη καί γαμπρό.

Κλωσσᾶ τὸ πουλὶ δώδεκα αὐγά, ἐνῶ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέγει πὼς φθάνει ὡς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὐγά ὄχι μονάχα τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καί στήν φωλιά τῆς κόττας καί τὰ κλωσσᾶ, ὅπως καί τὰ δικά της. Τὰ κοττοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στήν ἐρημιὰ σὰν μεγαλώσουν. Καί γι' αὐτὸ φροντίζουν ἐνωρίς νά τὰ κλείσουν στά κλουβιά. Μὰ καί ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάλημα, κτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μέ τέτοια μανία, πού ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοττοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν

τόν σκοπό. Ἄφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τὰ παίρνουν μὲ τὰ κλουβιά τους καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν ἐπάνω στὰ κλουβιά ἓνα πανὶ κόκκινο, ποὺ κάνει τὴν πέρδικα νὰ λαλῆ ἀδιάκοπα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ξεγελιοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Ἡ πέρδικα τρώγει ἀπὸ ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραίτητη ὅμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νὰ καθαρῖζῃ τὴν φωνή της, ὅπως λέγουν. Ἐλησμόνησα νὰ σᾶς πῶ, ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄπειρα τραγούδια της λέει :

- Ποῦ ἦσουν πέρδικα γραμμένη
κι ἤλθες τὸ πρωὶ βρεμένη;
- Ἡμουνά πέρα στὰ πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
- Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια;
- Ἐτρωγα τὸν Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὐγουστο σταφύλι.

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβῶνων δανεῖζονται εἰκόνες ὁμορφιάς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὁμορφιάς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἴδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του :

Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
καὶ νυχοποδαράκια μου,
τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
νὰ μὴν τήνε χαλάσετε.

« Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἡμερα »

Στέφανος Γρανίτσας

74. Η ΕΛΙΑ

Εὐλογημένο νά'ναι, ἐλιά, τὸ χῶμα ποὺ σέ τρέφει,
κι εὐλογημένο τὸ νερό, ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κι εὐλογημένος τρεῖς φορές αὐτός, ποὺ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τ' ἁγίου τὸ καντήλι.
Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη σὰν τ' ἄλλα καρποφόρα,
ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲν βλέπουνε τὴν ὥρα
πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη ὀμορφιά τὰ μάτια νὰ ξυπάσουν.
Ἐσύ'σαι πάντα ταπεινή· πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὄλα τὰ πλούτη, ποὺ κρατεῖς, μ' ὄλο τὸ βιό, ποὺ κρύβεις.
Γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα σου, ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ ἀνέμοι,
ὡς τὰ βαθιὰ γεράματα, ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲν σοῦ'λειψε τὸ λάδι.

« Τὸ παλιὸ βιολὶ »

Ἰωάννης Πολέμης

75. ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Αἱ λέξεις πατρίς καὶ θρησκεία διὰ τὸν Ἕλληνα ἐκφράζουν τὴν αὐτὴν ἰδέαν. Εἶναι τόσον βαθέως χαραγμένοι εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὥστε δυνάμεθα νὰ τὰς παραβάλωμεν μὲ τὰς δύο κυριωτέρας κινήσεις αὐτῆς· δηλαδή τὴν πατρίδα μὲ τὴν συστολὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν θρησκείαν μὲ τὴν διαστολὴν αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑπαρξίς τῆς μιᾶς (τῆς πατρίδος) προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς ἄλλης (τῆς θρησκείας).

Εἰς ὅλα τὰ ἐθνικὰ κινήματα οἱ Ἕλληνες ἔλαβον πάντοτε ὡς σύνθημα τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα. Οἱ πρωτομάρτυρες τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας, πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς.

Δ. Π. Τυπάλδος — Φορέστης (Διασκευὴ)

76. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

Ἡ τριακοστὴ Ἰανουαρίου εἶναι ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν ἀκόμη αἰῶνων ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας: τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν, τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, τὸν ἐπικαλούμενον Θεολόγον, καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Καίτοι δὲ καθεὶς τούτων ἔχει ἰδιαιτέραν ἡμέραν ἑορτῆς, ὅμως τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ἑορτάζονται ἀπὸ κοινοῦ, διότι οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι συνετέλεσαν, ὅσον ἴσως μόνον ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πίστεως. Συνετέλεσαν δὲ ἐξ ἄλλου ὅσον οὐδεὶς εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν ψυχῶν — τὸν Χριστιανισμόν — καὶ τὸ θεῖον δίδαγμα τῆς ἀγάπης.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινὴ πρὸς τιμὴν των ἑορτὴ καθιερώθη ἀπὸ τοῦ 1100 ὡς ἑορτὴ τῆς παιδείας, ὡς ἑορτὴ τῶν σπουδαστῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, ὡς ἑορτὴ ἐπίσης τῶν διδασκάλων. Ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων τούτων ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν γραμμάτων, ἡ ἑορτὴ τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ ιδεώδους, τοῦ ὁποίου πιστοὶ εἶναι ὅλοι ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν ἀνώτερον ἀνθρώπινον βίον.

Οι Μεγάλοι θεολόγοι οι Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ λόγιοι, μεγάλοι, ἀκόμη, ἰατροί, δὲν ὑπῆρξαν μόνον θεωρητικοὶ ἄνδρες, ὑπῆρξαν καὶ μεγάλοι ἄνθρωποι τῆς πρακτικῆς δράσεως, πολυσχιδεῖς καὶ ἀκούραστοι. Ὑπῆρξαν ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν πλήρη προσωπικότητα. Ἐπομένως ἐξηγοῦμεν εὐκόλως, διατί οἱ ἄνδρες αὐτοὶ κατώρθωσαν ὅσα κατώρθωσαν μεγάλα καὶ θαυμαστά. **A**

Ἄφοβοι ἤρχοντο εἰς ρῆξιν μὲ τούς ἰσχυρούς τῆς ἡμέρας καὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα πάντοτε νικηταί. Ἀνέπτυξαν ἐπίσης οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ γίνουν, αὐτοὶ κυρίως, οἱ ἡγήτορες τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου, ὁμοίαν τῆς ὁποίας, ὅπως εἶπευ Εὐρωπαῖος ἱστορικός, δὲν ἐγνώρισε μέχρι τοῦδε ὁ κόσμος.

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπερβολή, ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι εἰς τὴν μεγάλην μεσαιωνικὴν αὐτοκρατορίαν ὅλα τὰ ὄρφανὰ εὗρισκον θέσιν εἰς τὰ ὑποδειγματικῶς ὀργανωμένα ὄρφανοτροφεῖα· αἱ χῆραι ἐτύγχανον ἰδιαιτέρας περιθάλψεως εἰς εἰδικὰ ἰδρύματα· αἱ πτωχαὶ ἐπίτοκοι γυναῖκες εἰσῆγοντο εἰς μαιευτήρια· τὰ ἐγκαταλελειμμένα βρέφη εἶχον ἄσυλον τὰ βρεφοκομεῖα· οἱ πένητες γέροντες εὗρισκον ἤρεμον τέρμα εἰς τὰ γηροκομεῖα· οἱ φυλακισμένοι παντοιοτρόπως ἐπροστατεύοντο εἰς τὰς φυλακάς. **A**

Ἀρκεῖ ἀκόμη νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι οἱ ἀπόμαχοι (οἱ « παλαιοὶ πολεμισταί », ὅπως λέγομεν σήμερον) καὶ οἱ ἀνάπηροι τῶν πολέμων ἐτύγχανον, αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι των, συνεχοῦς προστασίας καὶ στοργῆς. Ὑπῆρχε ταμεῖον πρὸς ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων, πλεῖστα ἐπίσης νοσοκομεῖα λοιμωδῶν νόσων (ὡς λ.χ. λεπροκομεῖα).

Ἄλλὰ τί πρῶτον καὶ τί δεύτερον νὰ σημειώσῃ κανεὶς

πάντα διὰ δόξης δῶρον.
ασχολοῦσθαι χαίρει.
Δικαίωμα παρορροῦσθαι

ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν εἰς τὸ
Βυζάντιον!

Ἄλλ' ὡς ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας. Ἄν-
θρωποι τοιαύτης θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς δράσεως, ἥτε
φυσικὸν ἔχει ἀπλῶς νὰ τίξουν, ἀλλὰ (εὐμβριθῶς) νὰ ἀσχολη-
θοῦν περὶ τὰ μεγάλα ἠθικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς των. Προ-
κειμένου π.χ. περὶ τῆς ἰδιοκτησίας διακηρύττουν, ἀπὸ συμ-
φώνου καὶ οἱ τρεῖς, ὅτι, ὡσάκις αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀρ-
παγῆν ἢ ἀμαρτίαν, ὅταν δηλαδὴ ἡ προέλευσίς της εἶναι κα-
θαρά, τότε καὶ μόνον εἶναι ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς δεκτὴ.
Πρέπει δὲ νὰ τὴν θεωρῶμεν ἀπλῶς δῶρον τοῦ Θεοῦ, περιου-
σίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡμεῖς ἔχομεν δικαίωμα χρή-
σεως, εἴμεθα ἀπλοῖ διαχειρισταὶ καὶ τίποτε ἄλλο. Διότι
« πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ
καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων ». Κακὸν ἄρα, κατὰ
τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, δὲν εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ἰδιοκτησία, ἀλ-
λὰ ἡ κακὴ προέλευσις ἢ ἡ κακὴ διαχείρισις αὐτῆς. Διὰ τοῦ-
το καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρας τούτους εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη ἰδικὴν της περιουσίαν.
Ἡ περιουσία αὕτη—πολὺ μεγάλη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκει-
νους—διετίθετο εἰς τὴν (περίθαψιν) τῶν πτωχῶν καὶ τῶν
πασχόντων. Ὅθεν καὶ « περιουσία τῶν πτωχῶν » ἐχαρακτη-
ρίζετο. X

Ἄλλ' ἂν καταφέρωνται ἐναντίον τῶν κακῶν πλουσίων
οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι συμπαρα-
στάται οἰοῦντι πτωχοῦ. « Δὲν εἶναι πτωχὸς—λέγει ὁ
Χρυσόστομος—ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τίποτε. Πτωχὸς εἶναι
ὅποιος ἐπιθυμεῖ πολλά. Δὲν εἶναι πλούσιος ἐκεῖνος ποὺ ἔχει
πολλά, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τίποτε δὲν ἔχει ἀνάγκην ».

↓ Δριμύτατα ὁμιλοῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κατὰ παντὸς
κέρδους μὴ συμβιβαζομένου πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον: « Ὅταν

ἀπὸ κακὴν πρᾶξιν κερδήσης, νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι ἔχεις ἀρ-
ραβωνισθῆ τὴν δυστυχίαν», λέγει ὁ Μ. Βασίλειος.

Ἄ'Ως τὸ ἄριστον καὶ κυρίως θεμιτὸν μέσον πρὸς ἐξεύρε-
σιν τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τὸ ζῆν καὶ πρὸς ἀπόκτησιν πε-
ριουσίας θεωροῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἐργασίαν. Ὅχι δὲ
μόνον διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν
τὴν ἐργασίαν θεωροῦν πρᾶξιν καλήν. Κηρύττουν αὐτὴν λαμ-
πρὸν μέσον πρὸς ἄσκησιν, πρὸς διαπαιδαγώγησιν εἰς τὸ κα-
λόν, πρὸς ἰσορροπίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, πρὸς τὴν
ὑγείαν γενικῶς. Καὶ καταφέρονται συνεχῶς ἐναντίον τῆς ἀρ-
γίας ὡς μητρὸς πάσης κακίας. « Κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς τὴν
ψυχὴν διὰ νὰ ἐργάζεται », λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ συμ-
πληρώνει: « Ἡ ἐργασία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τῆς
ψυχῆς, ἡ ἀργία εἶναι παρὰ τὴν φύσιν αὐτῆς ». Ἄ'Ως εἶδη δὲ
ἐργασίας συνιστοῦν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι Πατέρες τὰ διάφορα
κυρίως χειροτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν ὑφαντουργίαν, τὴν
ἐπέξεργασίαν τῶν ἐκ χαλκοῦ ἀντικειμένων, τὴν οἰκοδομικὴν,
κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν γεωργίαν. Ἄλλὰ καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο,
ἀρκεῖ νὰ μὴ δημιουργῆ ἠθικὸν κίνδυνον, ὅπως λ.χ. τὸ ἐπάγ-
γελμα τοῦ τοκογλύφου ἢ τοῦ μονομάχου. Τόσον δὲ περισ-
σότερον εἶναι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι θιασῶται τῆς σωματικῆς
ἐργασίας, ὅσον διότι πρέπει νὰ καταρρίψουν τὴν ἐξ ὠρισμέ-
νων λόγων πρόληψιν τῆς Ἀρχαιότητος ἐναντίον τῆς τοιαύ-
της φύσεως τῆς ἐργασίας: « Καὶ τὸν κατασκευαστὴν σφη-
νῶν νὰ θεωρῆς ἀδελφόν, λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ ὅταν τὸν
βλέπῃς νὰ κόπτῃ ξύλα, νὰ κτυπᾷ μὲ τὸ σφυρί, νὰ εἶναι
μουντζουρωμένος, ὄχι μόνον νὰ μὴ τὸν περιφρονῆς, ἀλλὰ
νὰ τὸν θαυμάζῃς ».

Ὁ ἄριστος δὲ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν ἐπιγείων ἀγα-
θῶν εἶναι, κατὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας, ἡ ἀγαθοεργία, ἡ σπά-
ταλος, ἡ ἄνευ φειδοῦς ἀγαθοεργία. « Τὰ χρήματα εἶναι κα-

λά, ἐὰν μὲ αὐτὰ παύης τὴν πενίαν τοῦ πλησίον σου», λέγει ὁ Χρυσόστομος. ○

Συνιστῶντες ὅμως οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἀπεριόριστον ἀγαθοεργίαν καὶ στηλιτεύοντες μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν πολυτέλειαν, δὲν ζητοῦν ἀπὸ τὸν ἔχοντα νὰ ἐγκαταλείψῃ ἑαυτόν: «Ὁχι νὰ ζῆς ὅπως ὁ Διογένης ὁ Κυνικός, ποῦ ἐφόρει ράκη καὶ κατῴκει εἰς πίθον καί, ἐνῶ ἐξέπληξε πολλούς, δὲν ὠφέλησε κανένα», λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ προσθέτει: «Ὁ Παῦλος δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Καὶ κοσμίως ἐνεδύετο καὶ ἐνοίκιον ἐπλήρωνε τῆς οἰκίας, ὅταν ἔμενεν εἰς τὴν Ρώμην».

Ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ εὐρυτέρα φιλάνθρωπία εἶναι τὸ κορύφωμα τοῦ κηρύγματος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Συνιστοῦν τὴν ἐλεημοσύνην ἀδιακρίτως καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἠθικῆς ποιότητος τῶν ἐλεουμένων καὶ θεωροῦν τὸ καθῆκον τῆς ἐλεημοσύνης ἀνώτερον καὶ τῆς νηστείας καὶ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν δωρεῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς. Πρῶτοι δὲ αὐτοὶ παρέχουν τὸ μέγα παράδειγμα τοῦ ἐλεήμονος καὶ τοῦ φιλάνθρωπου:

Ὁ Βασίλειος, ὁ πρῶτος συστηματικώτερον ὀργανώσας τὴν χριστιανικὴν φιλάνθρωπιαν, ἰδρύει μὲ ἰδίας δαπάνας, περὶ τὸ 370, καὶ συντηρεῖ πλησίον τῆς Καισαρείας τὸ πρῶτον ἄρτιον συγκρότημα φιλάνθρωπικῶν ἰδρυμάτων, περιλαμβάνον νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον, ὄρφανοτροφεῖον, πτωχοκομεῖον, λεπροκομεῖον καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἰδρύματα, τὴν περίφημον «Βασιλειάδα». Αὐτὸς δὲ ὁ Βασίλειος ἰδιοχείρως περιποιεῖτο ἐκεῖ τοὺς λεπρούς!

Ὁ Χρυσόστομος περιορίζει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς δαπάνας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κτίζει μὲ τὰ περισσεύοντα χρήματα νοσοκομεῖα.

Ὁ Γρηγόριος ἀφήνει τὴν περιουσίαν του ὀλόκληρον

εις τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ναζιανζοῦ χάριν τῶν πτωχῶν!

Γνησίαν ἑλληνικὴν παιδείαν, γνησίαν χριστιανικὴν ἀρετὴν, ἀκαταπόνητον δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς δυστυχίας, πίστιν εἰς τὸν ἐξαγιασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἰδοὺ τί τιμῶμεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τῶν «λαμπρῶν Φωστήρων»: τοῦ «ὑψίνου» Βασιλείου, τοῦ «πυρίπνου» Γρηγορίου, τοῦ «χρυσοῦ τὴν γλῶτταν» Ἰωάννου.

« Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος » Ε. Π. Φωτιάδης

77. ΔΕΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *

Φθάνει, Κριτὰ δικαιοτάτε, φθάνει. Ἔως πότε οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ μὲ ὑπερήφανον πόδα θὰ πατῆ τὸν λαιμόν των ὁ βάρβαρος κατακτητῆς; Ἔως πότε Γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενές θὰ προσκυνῆ τὸν θρόνον ἑνὸς ἀθέου τυράννου; Ἔως πότε αἱ χῶραι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἀνατέλλει ὁ ὀρατὸς Ἥλιος, θὰ κυβερνῶνται ἀπὸ τὴν ἡμισέληνον;

Σὲ ἱκετεύω νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἶσαι ὄχι μόνον Κριτῆς, ἀλλὰ καὶ πατὴρ, καὶ ὅτι παιδεύεις, ἀλλὰ δὲν θανατώνεις τὰ τέκνα Σου.

Ἄν αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἑλλήνων ἔγιναν ἀφορμὴ τῆς δικαίας ὀργῆς Σου, Σὺ, ὅστις εἶσαι πολυεύσπλαγχνος, συγχώρησον αὐτοὺς καὶ μὴ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκουμένης.

Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν Γένος ἦνοιξε πρῶτον τὰς ἀγκάλας του, διὰ νὰ δεχθῆ τὸ θεῖόν Σου Εὐαγγέλιον. Κατέρριψε πρῶτον αὐτὸ τὰ εἰδωλὰ καὶ Σὲ προσεκύνῃσεν ὡς Θεόν, κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Σταυροῦ.

* Ἡ δέησις αὕτη ἐγράφη πρὸ τοῦ 1684.

Πρῶτον πάλιν τὸ Γένος τοῦτο ἀντέστη κατὰ τῶν τυράννων, οἱ ὅποιοι μὲ φοβεροὺς διωγμοὺς καὶ μαρτύρια ἐζήτουν νὰ ἐκριζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν πίστιν καὶ ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖόν Σου ὄνομα. Διὰ τοῦ αἵματος τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία Σου.

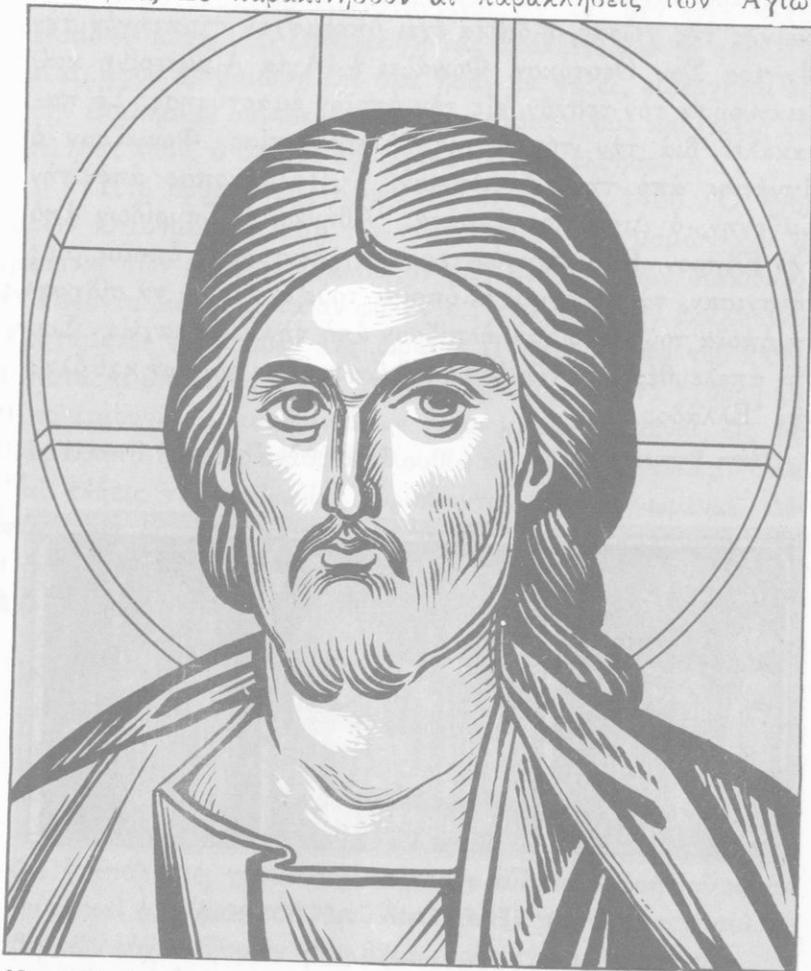
Οἱ Ἕλληνες ἐπλούτισαν αὐτὴν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τὴν ἐπροστάτευσαν διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τῶν συγγραμμάτων των καὶ διὰ τῆς ἰδίας ζωῆς των. Ὁδηγοῦντο μὲ ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ εἰς τὰς ἐξορίας. Ἦγωνίσθησαν διὰ νὰ σβήσουν τὰς πλάνας, διὰ νὰ ἐξαπλώσουν τὴν πίστιν, διὰ νὰ Σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον καὶ διὰ νὰ λάμπῃ ἡ δόξα τοῦ Σταυροῦ.

Ὡς εὐσπλαγχνος λοιπὸν καὶ παντοδύναμος, σῶσον αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας. Ὡς φιλόδωρος δὲ καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἄνοιξε τοὺς θησαυροὺς τῶν θείων Σου χαρίτων καὶ ὕψωσε πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος καὶ δώρησε εἰς αὐτὸ τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ βασίλειον.

Ναί, Σὲ παρακαλῶ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χαῖρε ἐκείνου, πού ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεώς Σου, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐνῶ ἦσο Θεός, ἐγίνετο ἄνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους φιλόανθρωπος. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Βαπτίσματος, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπλυνε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Σταυροῦ Σου, μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς ἠνοιξες τὸν Παράδεισον. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θανάτου Σου, μὲ τὸν ὁποῖον μᾶς ἔδωσες τὴν ζωὴν. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεώς Σου, ἡ ὁποία μᾶς ἀνεβίβασεν εἰς τὰ οὐράνια.

Ἐὰν ὅμως αἱ φωναί μου αὐταὶ δὲν Σὲ παρακينوῦν

εἰς εὐσπλαγγνίαν, ἃς Σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια
τρέχουν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου. Καὶ ἂν δὲν φθάνουν καὶ
ταῦτα, ἃς Σὲ παρακινήσουν αἱ παρακλήσεις τῶν Ἁγίων

Σου, οἱ ὅποιοι φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ὑπιδούλου
Ἑλλάδος.

Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας, ὁ ἀρχιε-

πίσκοπος αὐτῆς, καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐκδιώξῃς τοὺς ἐχθροὺς ἐξ ἐκείνης τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἔχει ὑπέρμαχον στρατηγὸν τὴν Μητέρα Σου Θεοτόκον. Φωνάζει ἡ Ἁγία Αἰκατερίνη καί, δεικνύουσα τὸν τροχόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε, Σὲ παρακαλεῖ διὰ τὴν τύχην τῆς Ἀλεξανδρείας. Φωνάζουν ὁ Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Κύπρον. Καί, δεικνύοντες τοὺς λέοντας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐξέσχισαν, τὰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουν ἀπὸ τὴν Εὐσπλαχνίαν Σου τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλληνικῶν τούτων πόλεων καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

« Τέχνη Ρητορικῆς »

Φραγκίσκος Σκοῦφος (Διασκευῆ)

78. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(29η Μαΐου 1453)

Ἡ συγκινητικωτέρα σκηνὴ ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ ἱστορία τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ συνέβη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς

Ἁγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας προτοῦ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων παραδοθῆ εἰς τὴν τετρακοσιετῆ δουλείαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἂν καὶ δὲν εἶχε πλέον ἐλπίδας σωτηρίας, ἐπεσκέφθη τὰς ἐπάλλξεις καὶ τὰ φρούρια. Καί, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ὅλα ἦσαν ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνοδευόμενος ἀπὸ στρατηγούς καὶ ἱερεῖς καὶ πλῆθος λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφώναζε: «Κύριε ἐλέησον!».

1 Ἦτο ὁρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453. Ὁ ἦχος ἠτῶν κλαυθμῶν, ἡ βοή τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἰ 111 φωναὶ τῶν παιδῶν ἐσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων. 112 Ἐδέοντο διὰ τελευταίαν φοράν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, 113 ἰστάμενοι ἔμπροσθεν τῆς ὡραίας Πύλης, «ὑπὲρ τοῦ καθυ- 114 ποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ 115 πολέμιον». Αἱ καρδίαι ὅλων ἦσαν καταλυπημέναι, ὡς ἐάν 116 ἐψάλλετο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὀλοκλήρου γενεᾶς. Ὅλοι 117 αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας εὐρίσκονται τώρα ἠνωμένοι. Δὲν 118 ὑπάρχει διαφορά μετὰ τῶν λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων, τῶν 119 πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων. Ὅλοι ἐναγκαλίζονται ἀλλήλους, 120 ὡς ἐάν εὐρίσκωνται εἰς τὸ χεῖλος κοινοῦ τάφου. Α

Ὁ ἱερώτατος ναὸς τῆς Ὀρθοδοξίας, τὸ καύχημα καὶ ἡ δόξα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι τώρα ἀφώτιστος, ἀκαλλώπι- στος, σκυθρωπός. Παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία μετ' ὀλίγας ὥρας ἦτο πεπρωμένον νὰ πε- ριέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀλλοπίστων.

Ὅσον περισσότερο προχωρεῖ ἡ λειτουργία καὶ πλησιάζει ἡ ἀπόλυσις, τόσο περισσότερο αὐξάνει ἡ βοή τοῦ κλαυ- θμοῦ καὶ ὁ θρῆνος τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐκάστη συλλα- βὴ τῶν εὐχῶν ἦτο ἐν νέον βῆμα πρὸς τὴν καταστροφὴν.

Ὅτε ἐψάλλετο τὸ κοινωνικόν, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι καὶ οἱ σωματοφύλακες παραμερίζουν καὶ ἐμφανίζεται ὁ Κων- σταντῖνος. Φορεῖ πτωχὴν καὶ παλαιὰν βασιλικὴν στολὴν καὶ

προχωρεί πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα ἀσκεπῆς, κατηφῆς, μὲ δακρυ-
σμένους ὀφθαλμούς.

Οἱ στεναγμοὶ καὶ ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους καταπαύουν.
Εἰς ὄλον ἐκείνον τὸν ἀπέραντον ναὸν οὐδὲν ἀκούεται ἄλλο
παρὰ ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χρι-
στιανούς νὰ προσέλθουν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς τὴν
θείαν κοινωνίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ προσεύχεται ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Γονυπε-
τεῖ τρεῖς φορές ἐνώπιον τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ καὶ τῆς Θεο-
μήτορος. Καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐμποδίση
τοὺς λυγμούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναβαίνουν
ἀπὸ τὴν καρδίαν του.

Ἐπειτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, λέγει μεγαλοφώνως:
— Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς
ἂς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικὰς σας!

Παραλαμβάνει δέ, ὡς ἤτο συνήθεια, ἀπὸ τὰς χεῖρας
τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ μεταλαμβάνει.
Ὅλοι τότε ἐφώναξαν:

— Ἐσο συγχωρημένος!

Μετὰ ταῦτα παρακινεῖ ὅλους νὰ κοινωνήσουν ἀδελφι-
κῶς καὶ νὰ ἐνθυμηθοῦν, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν
θὰ ἀγωνισθοῦν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. Καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν ἔχη
ὀρίσει ὁ Θεὸς νὰ σώσουν διὰ τῆς θυσίας των τὴν ἀγαπητὴν
πατρίδα, ὀφείλουν τοῦλάχιστον νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς ἀπογόν-
ους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς.

Οἱ λόγοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαναλαμβανόμενοι ἀπὸ
στόματος εἰς στόμα, ἀντηχοῦν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ὡς οἱ
τελευταῖοι λόγοι τῆς διαθήκης τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πί-
στεως. Καὶ εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς προστίθενται μὲ περισσό-
τεραν ὀρμὴν οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὄδυρμοι τῶν προσερχομένων
εἰς τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν.

Ὁ ὄχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετοῦν τὰ τέκνα των, αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων. Οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ἀσπίδων. θ

Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐκοινώνησαν ὅλοι μετὰ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος. Καὶ ὅλοι τὸν αὐτὸν ὄρκον ὤρκισθησαν· καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ λαὸς καὶ ἱερατεῖον.

Δὲν ἤκουε κανεὶς ἄλλο τι παρὰ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ὄρκους πίστεως εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ :

— « Συγχώρησόν με ἀδελφέ! » εἰς ἐφώναζεν ἐδῶ.

— « Ὁ Θεὸς ἄς σέ συγχωρήσῃ! » ἀπεκρίνοντο οἱ ἄλλοι.

Ἡ ἀμοιβαία συγχώρησις τῶν ἀμαρτιῶν ἐξηκολούθησε σχεδὸν μέχρι τῆς αὐγῆς.

✕ Τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα τέλος περικυκλώνουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος, μαχόμενος μέχρι ἐσχάτων, ὑστατος πράγματι ὑπερασπιστὴς τῆς Πόλεως, βλέπων τὸν ἄφρευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του :

— Δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου ;

Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του. Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, τελευταῖος ὄλων, τὸν οὐράνιον στέφανον. Πληγῶθεις εἰς τὸν ὦμον, πίπτει εἰς τὸ τεῖχος τῆς Ὁρθοδοξίας ἡμιθανής, κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει. ✕

Ὅτε διεδόθη ἡ εἶδησις ὅτι ἡ βασιλις τῶν πόλεων ἐκυριεύθη, πλῆθος ἀναρίθμητον Χριστιανῶν ὤρμησε διὰ νὰ προφυλαχθῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ εἰς τὰς στήλας καὶ εἰς τὸ θυσια-

στήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἦτο λαὸς ἀναρίθμητος. Κλει-
σαντες δὲ τὰς θύρας μὲ ὄλολυγμούς καὶ θρήνους καὶ κραυγὰς
ἀπελπισμοῦ, ἰκέτευον σωτηρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ μετ'
ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι, λεηλατοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζον-
τες, φθάνουν εἰς τὸν ναόν. Εὐρίσκουν τὰς πύλας κλεισμένας.
Καὶ ἐπιχειροῦν νὰ τὰς ρίψουν διὰ πελέκεων.

Ποῖος δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην
στιγμὴν; Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ κτυπήματος τοῦ πελέκεως
βροντωδέστεροι ἀκούονται οἱ θρῆνοι, αἱ φωναὶ τῶν νηπιῶν,
τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, οἱ ὄδυρμοὶ τῶν πατέρων καὶ
τὰ δάκρυα τῶν Ἑλληνίδων παρθένων.

ἌΑἰφνιδίως καταπαύουν οἱ θρῆνοι, διότι ἀκούεται βρον-
τώδης φωνή:

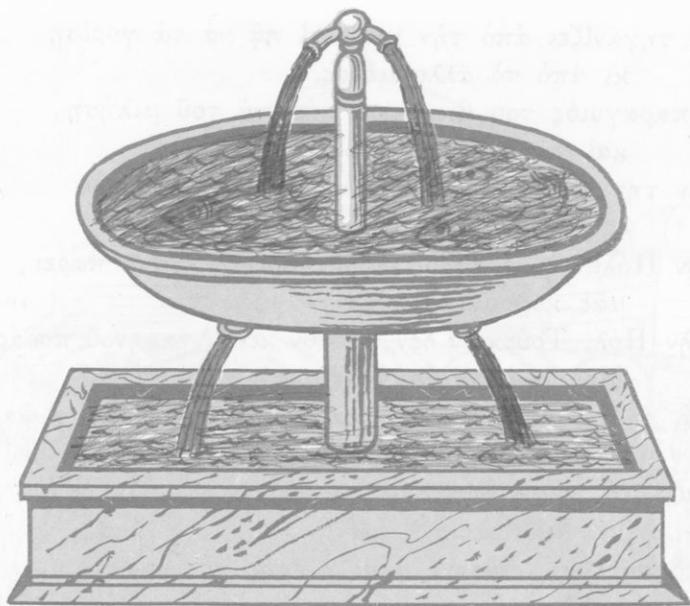
—“Ὅσοι πιστοί, παύσατε τοὺς κλαυθμούς καὶ ἀκούσατε
τοὺς λόγους μου!

Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ κατόπιν Πατριάρχου Γενναδίου. Ὁρ-
θιος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, μὲ τὰς χεῖρας ὑψωμένας ὑπεράνω μυ-
ρίων κεφαλῶν. Ἦσαν οἱ τελευταῖοι χριστιανικοὶ λόγοι, οἵ-
τινες ἤχησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.
τὴν 29ην Μαΐου 1453.Α

Οἱ Τοῦρκοι, εἰσελθόντες ξιφῆρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ
ιδόντες τὸν παλυἀριθμὸν λαόν, συνέλαβον ἕκαστος τὸν ἰδικόν
του αἰχμάλωτον. Ἦχμαλωτίζετο δούλη μετὰ κυρίας, δεσπότης
μετὰ δούλου, ἱερεὺς μετὰ λαϊκοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυ-
ρωροῦ.

Εἰσαγωγή εἰς τὰ « Δημοτικὰ Ἄσματα »

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

79. ΤΟ ΜΠΑΛΟΥΚΛΙ

(ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ)

Δ Σαράντα μέρες πολεμᾷ ὁ Μωχαμῆτ νὰ πάρῃ
τὴν Πόλι τὴν μεγάλη.

Σαράντα μέρες ἔκαμεν ὁ ᾽γούμενος τὸ ψάρι
στὰ χεῖλη του νὰ βάλῃ.

᾽Απ' τὶς σαράντα κι ὕστερα πεθύμησε νὰ φάγῃ
τηγανισμένο ψάρι.

—Ἄν μᾶς φυλάγῃ ἡ Παναγιά, καθὼς μᾶς ἐφυλάει,
τὴν Πόλι ποιὸς θὰ πάρῃ;

Ρίχνει τὰ δίχτυα στὸν γιαλό, τρία ψαράκια πιάνει:

—Θεὸς νὰ τὰ βλογήσῃ! —

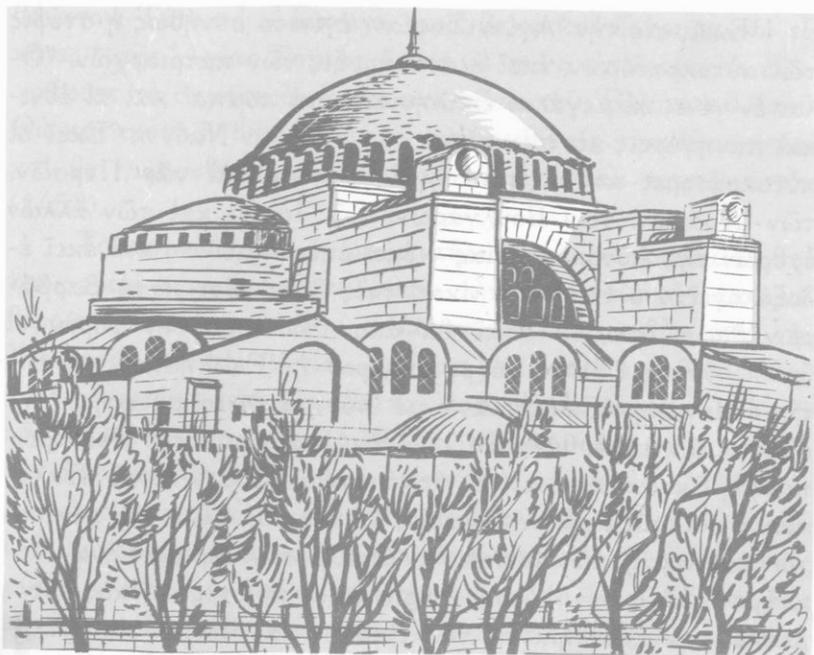
Τὸ λάδι βάλλει στὴν φωτιά μέσ' στ' ἀργυρὸ τηγάνι,
γιὰ νὰ τὰ τηγανίσῃ. ♪

- Τὰ τηγανίζει ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ πᾶ νὰ τὰ γυρίσῃ
κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος.
- Ὁ παραγυιὸς του βιαστικὰ πάει νὰ τοῦ μιλήσῃ,
καὶ τὰ ἔχασεν ὁ γέρος.
- Μὴν τηγανίζεις, γέροντα, καὶ μόσχισε τὸ ψάρι,
στὴν Πόλι τὴν μεγάλη.
- Τὴν Πόλι τὴν ἐξακουστὴ οἱ Τοῦρκοι ἔχουν πάρει,
μαῶς κόβουν τὸ κεφάλι!
- Στὴν Πόλι Τούρκων δὲν πατοῦν κι' Ἀγαρηνοῦ ποδάρια!
Μοῦ φαίνεται σὰν ψέμμα!
- Μά, ἂν εἶναι ἀλήθεια τὸ κακό, νὰ σηκωθοῦν τὰ ψάρια,
νὰ πέσουν μέσ' τὸ ρέμα!
- Ἀκόμη ὁ λόγος βάσταγε, τὰ ψάρια ἀπ' τὸ τηγάνι,
τὴν μιὰ μεριά ψημένα,
πηδήσανε καὶ πέσανε στῆς λίμνης τῆ λεκάνη,
γερά, ζωντανεμμένα.
- Ἀκόμη ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν' ἀπὸ τὸ μέρος,
ὅπου τὰ εἶχε ψήσει.
- Φυλᾶνε τὸ Βυζάντιο ν' ἀναστηθῆ, κι' ὁ γέρος
νὰ τ' ἀποτηγανίσῃ. ○

« Ἀττίδες Ἀῶροι »

Γεώργιος Βιζυηνός

80. ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Οί ἔνδεκα καὶ πλέον αἰῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κράτους—τοῦ μεγαλυτέρου καὶ πλέον πολιτισμένου ἢ μᾶλλον τοῦ μόνου πράγματι πολιτισμένου κράτους τῶν μέσων χρόνων—οἱ ἔνδεκα αὐτοὶ αἰῶνες κέντρον ἔχουν τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν», τὸν «Μέγαν Ναόν», τὴν «Ἁγίαν Σοφίαν». Εἶναι τὸ τρίπτυχον μὲ τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον αἱ εὐλαβεῖς βυζαντιναὶ ψυχαὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς των λατρείας. Ὅλοι οἱ θρίαμβοι καὶ ὄλαι αἱ συμφοραὶ σχετίζονται μὲ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξιστόρησις τῶν συμβάντων εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Μεσαιωνικῆς μας Αὐτοκρατορίας.

Ἐκεῖ, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐγίνετο συνήθως ἡ στέψις τῶν αὐτοκρατόρων, ἐκεῖ ἡ ἀνακήρυξις τῶν πατριαρχῶν. Ὁλαὶ ἐν γένει αἱ μεγάλαι ἐκκλησιαστικαὶ πομπαὶ καὶ αἱ ἐθνικαὶ πανηγύρεις κέντρον εἶχον τὸν «Μέγαν Ναόν». Ἐκεῖ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ στρατηγοὶ — οἱ νικηταὶ τῶν Περσῶν, τῶν Ἀβάρων, τῶν Βουλγάρων, τοῦ Ἰσλάμ καὶ τῶν ἄλλων ἐχθρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας — ἐκεῖ ἐπευφημοῦντο καὶ ἐκεῖ ἐδοξολογεῖτο ὁ Θεὸς ὁ «νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος». Ἐκεῖ θὰ ἀκουσθοῦν πρώτην φοράν οἱ ὕμνοι, ὅσους ψάλλει μέχρι σήμερον ἡ Ἐκκλησία μας. Εἰς τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν» μὲ ἰσότητα δημοκρατικὴν, γνησίως ἑλληνικὴν, θὰ στολίζουσιν τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Θεανθρώπου ἡ βασίλισσα καὶ αἱ ἀρχόντισσαι τοῦ «Ἱεροῦ Παλατίου» καὶ αἱ κόραι τοῦ λαοῦ. Ὁ ναὸς θὰ εἶναι τὸ κέντρον τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι συνετάραξαν ἓνα ὀλόκληρον αἰῶνα τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ πρῶτος ὁ Ναὸς οὗτος βλέπει τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἀκούει τὸν θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἐκεῖ συντελεῖται τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγία Σοφία μὲ τὴν μυθικὴν τῆς μεγαλοπρέπειαν — ζωντανή, ἐνόμιζες, εἰκὼν τοῦ μεγαλείου τῆς Αὐτοκρατορίας — θὰ προσελκύσῃ καὶ θὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς ἄλλους Σλάβους. Καὶ εἰς τὰς κρισίμους τοῦ κράτους στιγμὰς ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία» θὰ παραδίδῃ, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, τοὺς θησαυροὺς τῆς χάριν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Θὰ τὴν ληστεύσουν ἔπειτα οἱ Φράγκοι, ὅταν θὰ καταλάβουν τὴν Πόλιν (1204), καὶ θὰ τὴν μολύνουν μὲ τὰ ὄργια των.

Καὶ ὅταν ὁ στρατιωτικώτερος κλάδος τοῦ Ἰσλάμ περιζώσῃ τὴν «πόλιν τῶν πόλεων», ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν «Μέγαν Ναόν» τὸ σθένος διὰ τὸν ἥρωικόν

θάνατον. Τότε « ἡ Δέσποινα ταράχθηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰ-
κόνες » τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπως μὲ τραγικὴν λιτότητα ἐζω-
γράφησε τὸ δημοτικὸν ἄσμα τὸν πόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.
Θὰ κατακοποῦν ὅσοι ἔχουν συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
καὶ θὰ γυμνωθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ἀμύθητα κειμήλιά της
(1453).

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κειμήλιον, τὴν κληρονομίαν τοῦ
ἥρωος καὶ μάρτυρος Βασιλέως — τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀπελευ-
θέρωσιν — θὰ τοποθετήσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός, εὐθὺς μετὰ τὴν
Συμφορὰν, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Καὶ ὅπως ὁ μυθικὸς Ἀν-
ταῖος ἀνενέωνε τὴν δυνάμιν του ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν του μὲ τὴν
γῆν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Ἕλλην τῆς δουλείας θὰ συντηρῆ-
ται ἀπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνάμνησιν. Εἰς τὴν ἱεράν αὐτὴν μνή-
μην ὀφείλονται τὰ ἕνδεκα μεγάλα ἀπελευθερωτικὰ κινήματα
ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἰς αὐτὴν ὀφείλεται τὸ Εἰκοσιένα, εἰς
αὐτὴν οἱ κατόπιν ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ἐνὸς αἰῶνος. Εἰς
αὐτὴν ὀφείλεται ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γερμα-
νῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν (1940 — 1944) καὶ κατόπιν ἐναντίον
τῶν Σλάβων καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Σλάβων κινουμένων κομμου-
νιστῶν (1946 — 1950).

Ἄπειροί εἶναι οἱ θρυλοί, τοὺς ὁποίους ἔπλασεν ὁ λαός,
μετὰ τὴν καταστροφὴν περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἀναφέρε-
ται μία μυστηριώδης λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Πά-
σχα εἰς αὐτὴν, ἣτις ἔγινε γνωστὴ εἰς τὸν σουλτᾶνον Σου-
λεϊμάν, ὁ ὁποῖος τόσον ὠργίσθη, ὥστε διέταξε γενικὴν σφα-
γὴν τῶν Χριστιανῶν, ἣ ὁποία ὅμως ἀπετράπη ἀπὸ τὸν μέ-
γαν Βεζύρην.

Ἐπιστεῦετο γενικῶς, ὅτι καθ' ἕκαστον Πάσχα ἐγένετο
μυστικὰ ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ νεκροῦς σφα-
γέντας κατὰ τὴν Ἄλωσιν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἀπὸ ἱε-
ρεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔζων μυστηριωδῶς μακρὰν τοῦ ἄλλου κόσμου.

Ἐλεγον ἐπίσης οἱ θρῦλοι, ὅτι τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ὅταν γίνεται ἡ βαφή τῶν αὐγῶν τοῦ Πάσχα, εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐλήν τῆς Ἀγίας Σοφίας φλοιοὶ ἀπὸ κόκκινα αβγά.

Ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς μας, ἑορτὰς, λοιπὸν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὴ ἑορτὴ εἶναι τὸ Πάσχα, ὅπου ἀδελφώνεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ, ἐνῶ ἐδημιούργησε πολυαριθμοὺς θρύλους περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅμως θρύλους διὰ θρησκευτικὴν ἑορτὴν (ἐν σχέσει, φυσικά, πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν) μόνον διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐδημιούργησε. Μόνον δηλαδὴ διὰ τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ τὸν πόνον αὐτὸν καὶ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τῆς Ἀναστάσεως — τῆς διπλῆς Ἀναστάσεως — ποῦ ἀλλαχοῦ θὰ ἠδύνατο καλύτερον νὰ τοποθετήσῃ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ παρὰ εἰς τὸν «Μέγαν Ναόν»;

« Στρατιωτικὰ Νέα »

Ε. Π. Φωτιάδης

81. Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1823, τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, σημαντικώτατον γεγονός συνέβαινεν εἰς τὴν Τήνον. Ἐμελλε δὲ τοῦτο νὰ συγκινήσῃ ὀλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ καταστήσῃ περιώνυμον καὶ ἱεράν τὴν ῥαϊαν νῆσον τῶν Κυκλάδων.

Τὸ παράδοξον τοῦτο συμβάν ἦτο ἡ εὑρεσις τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομασθείσης Παναγίας τῆς Τηνιακιᾶς. Ἡ εὑρεσις αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐγένεν ὡς ἐξῆς :

Εἰς τὴν Τήνον ὑπῆρχε μία παναρχαία γυναικεία μονὴ τῆς Παναγίας, τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, κειμένη ἄνω τῆς πόλεως Τήνου εἰς τὴν πετρώδη κορυφὴν τοῦ Κεχροβουνίου. Ἐκεῖ, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1822, μίαν Κυριακὴν, ἐνῶ ἀκόμη

δὲν εἶχε σημάνει ὁ Ὅρθρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς, μία γραῖα μοναχὴ, εὐλαβῆς καὶ ἐνάρετος, Πελαγία καλουμένη, ἀνεπαύετο ἀκόμη εἰς τὸ πενιχρὸν κελλίον τῆς. Κουρασμένη ἀπὸ τὸν κανόνα τῆς καὶ τὰς γονυκλισίας, ὠνειρεύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου τῆς ἐκείνου παράδοξον καὶ μυστηριῶδες ὄνειρον. Ἐφάνη πρὸς αὐτὴν μία γυνὴ ἄγνωστος, μεγαλοπρεπῆς καὶ ὠραιότατη. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὴν, ἀφροῦ συνεννοηθῆ μὲ τὸν ἐπίτροπον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσουν ἀμέσως καὶ νὰ ἀνασκάψουν εἰς ἓνα εὐρύτατον ὑψηλὸν τοπίον, ἄνωθεν τοῦ

λιμένος τῆς Χώρας, καὶ ἐπὶ τοῦ τοπίου αὐτοῦ νὰ κτίσουν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔνδοξον ναόν.

Τὸ ὄνειρον-τοῦτο ἐπανελήφθη κατὰ τὰς δύο ἐπομένας Κυριακὰς εἰς τὴν μοναχὴν τὴν ἰδίαν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεπαύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου τῆς. Τὴν τρίτην ὅμως Κυριακὴν ἀκούει αἴφνης τὴν χαρμόσουνον φωνὴν τῆς ξένης :

— Εὐαγγελίζου, γῆ, χαρὰν μεγάλην!

— Αἰνεῖτε, οὐρανοί, Θεοῦ τὴν δόξαν! συμπληρώνει ἡ μοναχὴ τὴν ἀγγελικὴν δοξολογίαν τῆς Θεομήτορος.

Ὁ Ἐγείρεται τότε ἀμέσως ἐκ τῆς κλίνης τῆς καὶ πλήρης χαρᾶς καὶ πίστεως εἰς τὴν καρδίαν, προσπαθεῖ, βλέπουσα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ μικρὸν κελλίον τῆς, νὰ διακρίνη τὴν Κυρίαν ἐκείνην. Ἄλλ' ἡ Κυρία, ἣτις ἦτο ἡ Ἁγία Θεοτόκος, εἶχε γίνει ἄφαντος. ^Δ

Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἡ γερόντισσα Πελαγία ἠσθάνετο ὅτι ἐγένινεν ἄλλος ἄνθρωπος, ὅτι κάτι ἀνώτερον καὶ θεῖον περιέβαλεν αὐτὴν. Τὸ πρόσωπόν τῆς ἔλαμπεν ἀπὸ θαυμαστὴν ἀγαλλίασιν. Γεμάτη πλέον ἀπὸ θάρρος εἰς τὴν ψυχὴν, παρουσιάζεται ἀμέσως εἰς τὴν ἡγουμένην. Τὴν ἐξυπνᾷ καὶ φανερώνει τὴν τριπλῆν ὀπτασίαν τῆς.

Ἡ ἡγουμένη, γνωρίζουσα τὴν ἀρετὴν τῆς μοναχῆς καὶ τὴν εὐλάβειάν τῆς, ἀμέσως ἐπίστευσε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὴν νὰ συναντήσῃ τὸν ἐπίτροπον καὶ νὰ διηγηθῆ τὸ παράδοξον συμβάν.

Ὁ ἐπίτροπος παρεδέχθη καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸ θεῖον ὄνειρον τῆς Πελαγίας, χωρὶς δισταγμόν, καθὼς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος ἐκάλεσε τοὺς κατόικους τῆς νήσου νὰ ἔλθουν ὅλοι, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία τῆς ἀνασκαφῆς. Τοιοῦτοτρόπως διὰ συρροῆς πλείστων χωρικῶν ἤρchiσεν ἡ ἐκσκαφὴ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ἄνευρέθησαν μόνον παλαιὰ ἐρείπια ναοῦ καὶ φρέαρ ξηρόν, ἀλλ' ἡ πολυπόθητος εἰκὼν τῆς ὀπτασίας δὲν εὔρεθη. Δι' αὐτὸ ἐγκατελείφθη ἡ πρόοδος τοῦ ἔργου.

Τυχαίως ὅμως ἐνεφανίσθη ἐπιδημία τῆς φοβεραῆς νόσου πανώλους εἰς ὀλόκληρον τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ ἐντόπιοι καὶ ξένοι ἀπέθνησκον. Ἐφαντάσθησαν τότε πολλοὶ εὐσεβεῖς Χριστιανοί, ὅτι θὰ ἦτο τοῦτο ὀργὴ Θεοῦ διὰ τὴν παραμέλησιν τοῦ ἔργου τῆς καλογραίας καὶ ἀμέσως ἐπανελήφθη ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, μὲ περισσότερον ζῆλον καὶ μὲ θερμότεραν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίσχυσεν αὐτοὺς ὁ φόβος τῆς φοβεραῆς νόσου.

Αεῖχον κατέλθει ἐξ ὅλων τῶν χωρίων ἀναρίθμητοι Τήνιοι ὡς εἰς πανήγυριν καὶ ἤρχισαν ἀμέσως νὰ καταβάλλουν τὰ θεμέλια νέου ναοῦ. Ὅτε δὲ ὁ Ἄρχιερεὺς ἐζήτησεν ὕδωρ διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀγιασμοῦ, εὔρεθη παραδόξως πλήρες ὕδατος τὸ ξηρὸν ἐκεῖνο φρέαρ, τὸ ὁποῖον διατρεῖται μέχρι σήμερον. Εἶναι πλήρες δροσεροῦ ἀγιασματος, κάτω εἰς τὴν Εὐρεσιν, εἰς τὸν ὑπόγειον ναόν, τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν, ὅπως εἶδομεν, τὰ θεμέλια.

Τοιοιουτρόπως ἐθεμελιώθη ὁ ναὸς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, διὰ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὸ ξηρὸν φρέαρ.

Ἐξηκολούθουν δὲ πολυπληθεῖς ἐργάται νὰ ἀνασκάπτουν καὶ νὰ ἰσοπεδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τέλος τὴν 30 Ἰανουαρίου τοῦ 1823, ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀνεῦρον τὴν πολυπόθητον εἰκόνα τῆς ὀπτασίας, μίαν ὀργυιὰν μακρὰν ἀπὸ τὸ φρέαρ, μέσα εἰς λασπώδη χρώματα, διαμελισμένην εἰς δύο τεμάχια. Διότι οἱ ἐργάται, κτυπῶντες τὴν σκαπάνην, διεμέλισαν τὴν εἰκόνα εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος φέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ ἄλλο τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, διότι ἡ ὅλη εἰκὼν παριστᾷ τὸν Εὐαγγελισμὸν

τῆς Θεοτόκου. Ὁ ἐργάτης δὲ ὁ εὐρών αὐτὴν ἐφήρμοσεν ἀμέσως τὰ δύο τεμάχια, τὰ ὁποῖα παραδόξως προσεκολλήθησαν τελειότατα, ὡς ἐάν ἦτο τεχνίτης εἰδικός.

Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀνευρέθη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τήνου. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι μικρά, καλύπτεται δὲ σήμερον ὑπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ πολυτελεστάτου ἐπενδύματος. Κρέμανται δὲ ἐπ' αὐτῆς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κειμήλια, ἐνώτια καὶ περιδέραια καὶ στέμματα, με ἀλύσεις, με ἀδάμαντας καὶ παντοειδῆ πετράδια στολισμένα, ὅλα δῶρα καὶ ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἡ εἰκὼν εἶναι τοποθετημένη ἐντὸς τοῦ θεμελιωθέντος τότε μεγαλοπρεπεστάτου ναοῦ, ὅστις εἶναι κατάφορτος ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ καὶ πολυελαίους καὶ κανδήλας καὶ λοιπὰ κοσμήματα. Λάμπει ὀλόκληρος εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ τὴν λάμπην τῶν πολυειδῶν ἀφιερωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουσι τὰ ἀναρίθμητα θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε καὶ κάμνει εἰς ξηρὰν καὶ θάλασσαν.

Οἱ προσκυνηταὶ συγκεντρώνονται κατὰ χιλιάδας εἰς τὴν μαρμαρόστρωτον αὐλὴν τοῦ ναοῦ δις τοῦ ἔτους, τὴν 25 Μαρτίου καὶ τὴν 15 Αὐγούστου, ὡς εἰς δύο μεγαλοπρεπεῖς διαδηλώσεις τῶν Πανελλήνων. Συνωστιζόμενοι ἐκεῖ ὑγιεῖς καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἤδη ἔχουσι θεραπευθῆ, διακηρύττουσι εἰς τὸν κόσμον τὴν βαθυτάτην πίστιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἐν μέσῳ τῆς φιλοξένου χώρας τῶν εὐτυχῶν Τηνίων.

Οἱ Τήνιοι ἔχουσι τὴν ὑπερτάτην τιμὴν νὰ περιποιῶνται με ἐξαιρετικὴν εὐλάβειαν ἕνα ἀπὸ τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς εἰς τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς ναοὺς τῆς Ἀειπαρθένου. Αἰσθάνονται δὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν ὑποδεχόμενοι τοὺς Πανελλήνους εὐλαβεῖς Χριστιανοὺς, ἰδίως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς

Ἀσίας, εἰς συγκεντρωμένον πολὺγλωσσον προσκύνημα, τὸ ὁποῖον ἔρχεται δεύτερον μετὰ τὸ προσκύνημα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Τοῦ πανσέπτου τούτου Ναοῦ τὴν χάριν καὶ τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ὁ εὐσεβὴς λαὸς ὀνομάζει Ἐπίγειον Παλάτιον τῆς Παναγίας, ἀπηθανάτισεν ἔνωρις ἡ εὐσεβὴς μοῦσα τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὸ ἐξῆς τρυφερώτατον τετράστιχον :

*ὦ Παναγιά μου Τηνιακιά,
μὲ τὰ πολλὰ καντήλια,
φύλαγε τὸ παιδάκι μου,
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια...*

Τὸ τετράστιχον τοῦτο, ὡς νανούρισμα γλυκύτατον ἀντηχεῖ μελωδικῶς, ἰδίως εἰς τὰς νήσους, πλησίον τοῦ λίχνου τοῦ βρέφους εἴτε πλησίον τῆς ἐστίας, ὅταν πνέη ἄγριος καὶ παγωμένος βορρᾶς, εἴτε κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῆς ἀμυγδαλῆς, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνοίξεως, ἀπὸ τὰ τρυφερὰ χεῖλη τῆς μητρός.

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης (Διασκευὴ)

Ὁ παπᾶ - Εὐθύμιος Βλαχάβας, τὸ προσφιλὲς τοῦτο τέκνον τῶν θεσσαλικῶν ὀρέων, ἐγεννήθη, ἠνδρώθη καὶ ἀπέθα- νε, χωρὶς κανεὶς ποτὲ ν' ἀκούσῃ τὸ ὄνομα τῶν γονέων του.

Ἐστρατοπέδευε πάντοτε εἰς τὴν Πίνδον, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν. Ἐκεῖθεν ἐξ ἐνέδρας ἔπιπτε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ πολλάκις κατέστρεψε τὰ στρατεύματά του. Ἠπί- λει δὲ καὶ αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἐφώλευεν ὡς εἰς σπή- λαιον ἢ αἰμοβόρος τίγρις.

Μαζί του συνεπολέμει πάντοτε εἰς μοναχὸς Δημήτρι- ος, γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα.

Οἱ δύο οὗτοι σύντροφοι, μακρὰν τῶν τυράννων, εἰς τὴν σκληρὰν ἐρημίαν των, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ εἰς τὴν σιωπὴν τῶν μυροβλήτων Ἑλληνικῶν κοιλάδων, συνέ- λαβον τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας.

Ποῖος ἠδύνατο νὰ δειλιάσῃ μαχόμενος, ἀφοῦ ἐπροστα- τεύετο ἀπὸ τὴν σπάθην τοῦ Βλαχάβα καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Δημητρίου;

Μαθῶν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ Βλαχάβα καθ' ἐκάστην ἐπολλαπλασιάζοντο, ὤρμησεν ἐναντίον αὐτοῦ μὲ δεκαπλασίας δυνάμεις. Αἱματηρά, πεισματώδης καὶ φονι- κωτάτη μάχη ἐγένετο. Εἶναι ἀπίστευτα τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ ἥρωός μας. Ἀλλὰ δυστυχῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του τὸν ἐγκατέλειψαν δειλιάσαντες. Καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τὸν ἠχ- μαλώτισαν πληγωμένον καὶ τὸν ἔσυραν σιδηροδέσμιον εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ὑπέμεινε, χωρὶς κἄν νὰ σακρῶσῃ, ὅσα μό- νον τοῦ φοβεροῦ τυράννου ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά ἠδύναντο νὰ ἐφεύρουν μαρτύρια.

83. Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Τῷ 1808 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ παπᾶ Εὐθυμίου Βλαχάβα, ὁ ὅποιος, ὅπως εἶδομεν, σκληρῶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τοῦ Βλαχάβα συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τούτου καὶ εἰς ἀπεριγράπτους ὑπεβλήθη βασάνους ὁ μοναχὸς Δημήτριος.

Ὁ Δημήτριος, καταγόμενος ἐκ Σαμαρίνης τῆς Πίνδου, περιήρχετο τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκήρυττεν ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων. Κατηγγέλθη ὅμως ψευδῶς ὡς ἐπαναστάτης καὶ συλληφθεὶς ὠδηγήθη δέσμιος πρὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὁ Ἀλῆς προσεπάθησε τότε νὰ ἀποσπᾶσθαι ἀπ' αὐτὸν ὁμολογίαν περὶ τῶν συνενόχων τοῦ Βλαχάβα, διότι εἶχε τὴν ὑποψίαν ὅτι συνένοχοί του ἦσαν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Θεσσαλίας.

Μετὰ τοῦ ἀγίου μοναχοῦ καὶ τοῦ αἰμοβόρου σατράπου διημείφθη τότε ὁ ἐξῆς διάλογος :

Ἀλῆ πασᾶς: Ἐκήρυττες τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως τὴν πτώσιν τῆς ἰδικῆς μας θρησκείας καὶ τοῦ Σουλτάνου;

Δημήτριος: Ὁ Κύριός μου δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Αὐτὸς βασιλεῦει καὶ θὰ βασιλεύῃ πάντοτε. Σέβομαι τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὁποίους μοῦ ἔδωκε.

Ἀλῆ πασᾶς: Τί φέρεις ἐπὶ τοῦ στήθους σου;

Δημήτριος: Τὴν σεπτὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

Ἀλῆς: Θέλω νὰ τὴν ἰδῶ.

Δημήτριος: Εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβηλωθῇ. Διάταξε νὰ λύσουν τὴν χεῖρά μου καὶ θὰ σοὶ τὴν προσφέρω.

Ἀλῆς: Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀποπλανᾶς τὰ πνεύματα; Λέγεις ὅτι εἴμεθα βέβηλοι; Τὸ ὕφος σου φανερώνει ὅτι

εἶσαι ἀπόστολος τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὅποιοι προσκαλοῦν
τοὺς Ρώσους, διὰ νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν. Ὁμολόγησε
τοὺς συνενόχους σου.

Δημήτριος: Συνένοχοί μου εἶναι τὸ καθῆκον, τὸ ὅποιον μὲ
ὑποχρεώνει νὰ παρηγορῶ τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς
διδάσκω νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους.

Ἄλῃς: Εἶπέ εἰς τοὺς ἰδικούς σας νόμους, σκύλε χριστιανέ.

Δημήτριος: Αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ τὴν δόξαν μου.

Ἄλῃς: Φέρεις, λέγουν, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἰς τὴν
ὅποιαν ἀποδίδουν τερατουργήματα.

Δημήτριος: Εἶπέ θαύματα. Ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου με-
σιτεύει πάντοτε ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸν ἀθάνατον υἱὸν τῆς.
Πάντοτε θαυματουργεῖ καὶ πάντοτε ἐπικαλοῦμαι τὴν
προστασίαν τῆς.

Ἄλῃς: Νὰ ἴδωμεν, ἂν θὰ σὲ σώσῃ καὶ τώρα. Δήμιοι, βασανί-
σατέ τον.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ἄλῃ, τοὺς ὁποίους εἶπε
μετὰ μανίας, οἱ δήμιοι ἀρπάζουν τὸ θῦμα καὶ τὸ ρίπτουν εἰς
τοὺς πόδας τοῦ τυράννου. Καὶ ἐκεῖνος πτύει κατὰ τοῦ γεν-
ναίου ὁμολογητοῦ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἀποσποῦν
παρ' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν εἰκόνα καὶ ἐμπηγνύουν σιγὰ — σιγὰ
καλαμίνας ἀκίδας (ἀγκίδας) εἰς τοὺς ἄνυχας τῶν χειρῶν
καὶ τῶν ποδῶν καὶ τοῦ διατρυποῦν τοὺς βραχίονάς του. Ὁ
μάρτυς, παρ' ὅλους τοὺς πόνους τοὺς φοβερούς, πού ὑπέφε-
ρεν, οὐδὲν ἔλεγεν ἐναντίον τῶν βασανιστῶν του, ἐπεκαλεῖτο
δὲ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου:

Κύριε, ἐλέησον τὸν δοῦλόν σου!

Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ἰκέτευε ὑπὲρ ἡμῶν!

Ἄφοῦ ἐτελείωσεν ἡ βάσανος διὰ τῶν καλῶν, σφίγ-

γουν τὴν κεφαλὴν του μὲ σιδηρᾶν ἄλυσιν καὶ τὸν διατάσσουν νὰ ὁμολογήσῃ τοὺς συνενόχους του. Ὑπομένει καὶ αὐτὸ τὸ μαρτύριον καὶ λυπεῖται μόνον, διότι ἀκούει τοὺς βασανιστάς του νὰ ὑβρίζουν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν.

Ἐπὶ τέλους οἱ δῆμιοι ἀναβάλλουν τὴν συνέχειαν τῶν βασανιστηρίων διὰ τὴν ἐπαύριον καὶ τὸν ρίπτουν εἰς τὰ βάθη μιᾶς ὑγρᾶς φυλακῆς.

Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν βασάνων ὁ μάρτυς ἐκρεμάσθη ἄνωθεν πυρᾶς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ πυρὰ τὸν ἐπνιγε καὶ κατέτρωγε τὸ δέρμα τοῦ κρανίου του. Φοβούμενοι ὅμως οἱ δῆμιοι μήπως ἀποθάνῃ ταχέως, τὸν ἀποσύρουν. Τὸν ρίπτουν χαμαὶ καὶ θέσαντες ἐπὶ τοῦ στήθους του σανίδα πηδοῦν ἐπάνω εἰς αὐτήν, διὰ νὰ συντρίψουν τὰ ὀστέα του.

Ὅλα ταῦτα ὅμως τὰ βασανιστήρια δὲν ἠδυνήθησαν νὰ νικήσουν τὸ φρόνημα τοῦ Χριστιανοῦ μάρτυρος. Κτίζουσι τότε αὐτὸν ἐντὸς τοίχου καὶ ἀφήνουν μόνον τὴν κεφαλὴν ἐλευθέραν, διὰ νὰ παρατείνουν τὴν ἀγωνίαν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοῦ δίδουν καὶ τροφήν. Ὁ μάρτυς ὅμως, ἔχων ἐλευθέραν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀναπνέων, διαρκῶς προσηύχετο. Καὶ τέλος τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἀγωνίας του ἐξέπνευσεν.

Ἡ θαυμαστὴ του ὑπομονὴ κατὰ τὸ μαρτύριόν του κατέπληξε τὴν Ἡπειρον καὶ ἀμέσως ὁ Δημήτριος ὡς ἅγιος ἐδόξασθη. Ἐλέγετο ὅτι καὶ θαύματα ἔγιναν μόνον διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός του. Εἰς ἓκ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι παρηκολούθησαν τὸ μαρτύριον τοῦ Δημητρίου, ἓκ Καστορίας, προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη. Ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐβασανίσθη καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

« Οἱ Νεομάρτυρες »

† Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, (διασκευή)

84. Ο ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας προσέφερον ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπρωτοστάτησε πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Καὶ προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἱερῶν προσπαθειῶν τοῦ Γένους.

Ἄπειροι εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὅποιοι ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ὠδηγήθησαν εἰς τὸ μαρτύριον ὑπὸ τῶν αἰμοδιψῶν κατακτητῶν. Μόλις διεδίκετο ἡ φήμη ὅτι προητοιμάζετο ἐξέγερσις ἢ ἀνγγέλλετο νίκη τοῦ σουλτάνου, ἀκράτητος ἐξέσπα ἡ μανία τῶν κατακτητῶν ἐναντίον τοῦ ἀόπλου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν κληρικῶν.

Πρῶτον θυμὰ τῆς σουλτανικῆς θηριωδίας ἔπεσε, κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ὅτε ἐωρτάζετο τὸ Πάσχα, ὁ σεπτὸς οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. Ταυτοχρόνως συνεμαρτύρησαν καὶ οἱ Μητροπολιταὶ Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀθανάσιος, Ἀγχιάλου Εὐγένιος καὶ

Δέρκων Γρηγόριος. Ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, ἐβδομάδων καὶ μηνῶν προσεφέροντο εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος αἱ ἱεραὶ κεφαλαὶ ἐθνόμαρτύρων ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων, κατωτέρων, κληρικῶν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ μαρτυρίου ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀκόλουθον ὠραῖον δημοτικὸν ᾄσμα. Εἰς τοῦτο περιγράφεται ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἰμπραῖμ, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1826, εἰς τὸν Δηρὸν τῆς Μάνης καὶ τὸ μαρτύριον καὶ ἡ κατάρα τοῦ ἐκεῖ πρωτοσύγκελλου :

Ἐ
Στὸ ῥημοκλήσι τοῦ Δηροῦ
λειτούργα ὁ πρωτοσύγκελλος,
καὶ τ' ἄχραντα μυστήρια
ἔφερεν στὸ κεφάλι του,
ψάλλοντας τὸ χερουβικό.
Μόν' ἔξαφνα κι ἀνέλπιστα
Τοῦρκοι τὸν περιλάβανε,
κι ἔλαβε μόνον τὸν καιρὸν
καὶ σήκωσε τὰ χέρια του,
κι εἶπεκε : « Παντοδύναμε,
δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς,
τύφλωσε τοὺς Ἀγαρηνοὺς,
τὴν σημερινὴν ἡμέραν! »

Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι
κι ἦσαν στὴν ἄκραν τοῦ γιालοῦ,
μὰ στὸ στερνὸ δειλιάσασι,
καὶ πέφτωσι στὴν θάλασσα,
σὰν τὰ τυφλά τετράποδα.
Γιατ' ἦταν θέλημα Θεοῦ
νὰ 'σακουσθῆ ἡ παράκλησις
τ' ἀγίου πρωτοσύγκελλου.

Ἐκατοντάδες σελίδες θὰ ἐχρειάζοντο διὰ νὰ ἀναγραφοῦν αἱ θανατώσεις καὶ τὰ μαρτύρια, ὅσα ὑπέστησαν οἱ κληρικοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς ἕξ χιλιάδας ἀναβιβάζονται τὰ ἥρωικά αὐτὰ θύματα, τὰ ὅποια ὑπέμειναν μὲ γαλήνην καὶ γενναϊότητα τὸ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαρτύριον.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, ἐκτὸς τῶν θυμάτων, καὶ πλῆθος κληρικῶν καὶ μοναχῶν, οἱ ὅποιοι προέταξαν τὰ στήθη των κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἔγιναν ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν τῶν Πατρῶν.

Ὁ ἐπίσκοπος Κιρνίτζης Προκόπιος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως ἐπάνω εἰς τὰ μουσουλμανικά τεμένη (τζαμιά) τοῦ Γαστουνίου. Καὶ προσεκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς Ἡλίδος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ ξίφος τοῦ πολεμιστοῦ μαζὶ μὲ τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαίας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας.

Οἱ μοναχοὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου διεκρίθησαν διὰ τὸν ἥρωισμόν, μὲ τὸν ὅποιον ἀπέκρουσαν τὰς στρατιάς τοῦ Ἰμπραῖμ.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπονομασθεὶς Παπαφλέσσας, εἰς τοὺς κινδύνους ἀπτόητος καὶ εἰς τὴν δόξαν ἀκάθεκτος, ἦτο ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὗτος ἔπεσεν ἥρωικῶς παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, τὴν 20ὴν Μαΐου 1825, μαχόμενος μετὰ τῶν τριακοσίων του ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμπραῖμ.

Ὁ Καρύστου Νεόφυτος, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Καρύστου.

Ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σάμου ἐπίσης, ὁ περίφημος ὡσαύτως ἐπίσκοπος τῶν Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος προσέφερε τὸν ἑαυτὸν του θυσίαν κατὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος ἔσπευσεν εἰς Βαλτέσιον ἐπὶ κεφαλῆς 800 Ἀγιοπετριτῶν καὶ Τσακῶνων.

Καὶ πόσοι ἄλλοι!

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος » Δημήτριος Μπαλάνος (διασκευῆ)

85. ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1949 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένευμε τὸ χρυσοῦν μετάλλιον αὐτῆς — ὑπερτάτη τιμῆ — εἰς τοὺς μάρτυρας Ἑλληνας ἱερεῖς, τοὺς ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι καὶ τοῦ 1949 θυσιασθέντας εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας.

Ὁ τότε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας ἀείμνηστος καθηγητὴς Γεώργιος Π. Οἰκονόμος εἶπε τὰ ἑξῆς:

« Χρυσοῦν μετάλλιον ἀπονέμει ὁμοθύμως ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς τὴν αἰδίου μνήμης σεπτὴν ὁμάδα τῶν Ἑλλήνων ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι σήμερον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐμαρτύρησαν· ἐκ τούτων ἄλλοι ἐτυφε-

κίσθησαν, ἄλλοι ἐσταυρώθησαν, ἄλλοι κατεκρεουργήθησαν καὶ ἄλλοι ἐτάφησαν ζῶντες.

» Εἰς τὴν πολυάριθμον στρατιάν τῶν καλλινίκων μαρτύρων τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς πατρίδος νέα κατὰ τὸν πρόσφατον ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους προσετέθη ἑκατόμβη· αὕτη ἐλάμπρυνε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ νέα αὕτη σειρά τῶν θυσιῶν τοῦ Κλήρου μετὰ τῶν θυσιῶν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ἀληθῶς λαμπρὸν καὶ φωτοβόλον μνημεῖον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ διδάσκη τὰς ἐπερχομένας Ἑλληνικὰς γενεὰς τὴν ὁδὸν πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐκλειαν.

» Ἡ Ἀκαδημία δὲν ἤτο δυνατὸν νὰ παραβλέψη τὰς σκληρὰς θυσίας τῶν ἱερέων, οἱ ὁποῖοι καὶ μόνοι εὐρεθέντες δὲν ἐκλονίσθησαν οὔτε εἰς τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν πίστιν οὔτε εἰς τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα· ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν μαρτύρων, ἔπεσαν ὡς γνήσιοι Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες.

» Ἐκεῖ, παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐθνομάρτυρος ἱεράρχου Σμύρνης Χρυσοστόμου, θὰ ἀνεγερθῆ κάποτε, ἀσφαλῶς, ἀντάξιον μνημεῖον τῆς θυσίας ταύτης τῶν ἱερέων.

» Τὸ μετάλλιον καταπιστεύει ἡ Ἀκαδημία εἰς χεῖρας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυρίου Σπυρίδωνος, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἵνα παραμένῃ αἰωνία τῶν μαρτύρων ἱερέων ἡ μνήμη».

«Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας» *Κ. Α. Βοβολίνης (διασκευῆ)*

86. Η ΔΟΞΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μόνο οί Μαραθωνομάχοι
δέν σ' ἐδόξασαν, Πατρίδα·
δέν σ' ἐδόξασαν, μονάχοι
οί τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα.

Ἐβαστάξαν τὰ παιδιὰ σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σάν τῆ δρῦ τοῦ δάσου,
σάν τοὺς βράχους ἕνα κι ἕνα.

Ὅμοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἐχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα
κι ὅμοια στέρεοι στὴν γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα.

Ἄλλ' ἀκόμη πιὸ μεγάλη,
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σάν μιὰν ἄλλην ἄγια πάλη,
γιὰ ἕνα πιὸ ὁμορφο στεφάνι.

Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνεῦμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι.

Λορέντζος Μαβίλης

87. ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ μεγίστη ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων. Διεκρίνοντο εἰς μεγάλα καὶ μικρὰ Παναθήναια. Τὰ μικρὰ ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος, τὰ μεγάλα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος διήρχουν περισσοτέρας ἡμέρας ἀπὸ τὰ μικρὰ.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐγίνοντο διάφοροι μουσικοί, γυμνικοὶ καὶ ἵππικοὶ ἀγῶνες. Εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας ἀπηγγέλλοντο τὰ ποιήματα τοῦ Ὅμηρου. Καὶ ἠγωνίζοντο μεταξύ των αὐληταί, κιθαρισταὶ καὶ ἀοιδοὶ καὶ ἐψαλλον μὲ συνοδεῖαν αὐλοῦ ἢ κιθάρας. Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες περιελάμβανον τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου, τῆς πάλης, τοῦ παγκρατίου, τοῦ πεντάθλου. Εἰς τοὺς

ἀγῶνας αὐτοὺς ἡγωνίζοντο χωριστὰ οἱ ἄνδρες, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ παῖδες. Οἱ ἵππικοὶ ἦσαν ἀγῶνες ἵππων μετ' ἀναβάτου ἢ ἵππων, οἱ ὁποῖοι ἔσυρον ἄρματα.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἐξῆς ἀγῶνες : ἡ πυρρίχη, δηλαδή ὄρχησις μετ' ὄπλα, καὶ ἡ λαμπαδηδρομία, ἥτοι δρόμος ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν ἀνημμένας λαμπάδας. Ἀναφέρεται καὶ ὁ ἀγὼν εὐανδρίας, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκάστη τῶν δέκα φυλῶν παρουσίαζε μερικοὺς γέροντας· καὶ ἐνίκα ἐκείνη ἢ φυλὴ, ἣτις ἐπεδείκνυε τοὺς θαλερωτέρους καὶ ἀκμαιότερους.

Τὰ βραβεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον οἱ νικηταί, ἦσαν στέφανοι, χρήματά καὶ ἔλαιον ἀπὸ τὰς ἱεράς ἐλαίας τῆς Ἀθηναῶς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἀκαδημίας, πλησίον τοῦ Κολωνοῦ. —

Τὴν ἄλλην ἡμέραν προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι μετ' ἐπισημὴν πομπὴν τὸν πέπλον, τὸν ὁποῖον ὕφαινον εὐγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηναίων, λεγόμεναι ἐργαστῖναι. Ἡ προσφορὰ αὐτοῦ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων. Διὰ τοῦτο ἐφέρετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μετ' ἐπισημὴν τελετὴν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι καὶ πολλοὶ ξένοι συνηθροίζοντο εἰς τὸν ἐξω Κεραμεικὸν (πλησίον τῆς Ἀγίας Τριάδος) καὶ ἐκεῖ παρετάσσοντο εἰς τάξιν. Τὴν πομπὴν διηύθυνον ἰδιαίτεροι ἄρχοντες, λεγόμενοι ἱεροποιοί. Ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Ἀθηναίων, ἱερεῖς καὶ ἱερείαι, μάντις διὰ τὰς θυσίας καὶ κήρυκες, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν τάξιν. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν πολιτῶν ἠκολούθουν ὡς ὀπλίται. Ἐφερον δηλαδή ἀσπίδα καὶ λόγχην. Οἱ πλουσιώτεροι ἠκολούθουν ἐφιπποὶ καὶ μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀριστοκρατικώτεροι νέοι τῶν Ἀθηναίων. Ἀπ' αὐτοὺς συνεκροτεῖτο τὸ ἵππικὸν τῆς πόλεως. Τοὺς πεζοὺς ὠδήγουν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξίαρχοι.

καὶ τοὺς ἰππεῖς οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ Ἴππαρχοι. Ἄλλοι τέλος ἤρχοντο καθήμενοι ἐπὶ τῶν πομπικῶν ζυγῶν, δηλαδὴ ἄρμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶχον διαγωνισθῆ εἰς τοὺς ἰππικούς ἀγῶνας τῶν προηγουμένων ἡμερῶν.

Β Εἰς τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κανηφόροι, εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι παρθένοι, αἱ ὁποῖαι ἔφερον κάνιστρα καὶ ἄλλα σκευὴ χρήσιμα εἰς τὰς θυσίας. Ἀπὸ τοὺς ξένους ἠκολούθουν οἱ θεωροί, ἦτοι οἱ ἀντιπρόσωποι ξένων πόλεων, ἰδίως τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν συμμάχων. Μέγα μέρος τῆς τελετῆς ἀπετέλουν τὰ ἱερεῖα, ἦτοι οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα, πού προωρίζοντο διὰ τὰς θυσίας. Οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον ἑκατόμβην (θυσίαν ἑκατὸν βοῶν). Αἱ ἀποικίαι καὶ αἱ πόλεις τῶν συμμάχων ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ στέλνουν μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα ἐκάστη. 7

Γ Ἡ πομπὴ αὕτη ἀνεχώρει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τοῦ Διπύλου εἰσῆρχετο εἰς τὸν δρόμον. Ὁ δρόμος ἦτο πλατεῖα ὁδός, ἡ ὁποία ὠδήγει εἰς τὴν Ἀγορὰν (μεταξὺ Θησείου, στοᾶς Ἀττάλου καὶ Ἀρείου Πάγου), καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγορὰν ἀνέβαιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς ἕως ἐκεῖ ἐφέρετο κρεμάμενος ὡς ἰστῖον ἀπὸ τὰς κεραίας πλοίου, τὸ ὁποῖον ἐκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. Ὅταν ἔφθανον εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, κατεβιβάζετο ὁ πέπλος καὶ ἐφέρετο εἰς τὸν ναόν. Τὰ ζῶα, βόες καὶ πρόβατα, ἀνέβαινον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκεῖ ἐθυσιάζοντο. Καὶ τότε ὁ κῆρυξ μεγαλοφώνως ἠύχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ὑγείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των. Κατόπιν τὰ κρέατα διαιμοιράζοντο εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἡ ἑορτὴ ἐτελείωνε διὰ γενικῆς εὐωχίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπινον ἀπὸ μεγάλα ποτήρια, λεγόμενα Παναθηναϊκάς

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Χρηστος Τσουντας (διασκευη)

88. ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ

Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,
παγκόσμιον φωτὸς πηγὴν.
Δόξα στὸ πνεῦμα ἀνδρῶν νέων,
πού δόξασαν αὐτὴν τὴν γῆν.

Μ' ἐκείνων τὴν λαμπρὰν σοφίαν,
μὲ τούτων τὴν ἀγία ὁρμή,
νέαν ἅς πλάσωμεν ἱστορίαν,
γεμάτη δόξα καὶ τιμή.

Ἔχει στεφάνια ἡ δόξα ἀκόμη
στὸ δένδρο τῆς τοῦ ἱεροῦ,
ἀπάτητοι τῆς δόξης δρόμοι
προσμένου νεοτολμηροῦ.

Ἐμπρὸς στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα,
ἐκεῖ ὁ πύρινος παλμός,
ἐκεῖ τῆς νίκης ἡ κορώνη,
ἀθανασίας ἀσπασμός.

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

Ὁ μοναχὸς οὗτος εἶναι τὸ τελευταῖον ὀλοκαύτωμα, τὸ ὁποῖον προσφέρει τὸ Σούλι εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος τὴν ἡμέραν, πού ἀποθνήσκει.

Ἄφοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἄλῃ τοῦ Τεπελενλῆ, ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελῆς, ἐπέτυχον πολλοὺς ἐκ τῶν Σουλιωτῶν νὰ καταστρέψουν καὶ ἄλλους νὰ ἀπομακρύνουν, μόνος ἀπέμεινεν ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ. Ἦτο ἀποφασισμένος νὰ ταφῆ μετὰ τῆς γλυκυτάτης πατρίδος του.

Ἄνῃρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας λατρεύων τοὺς ἐλευθέρους βράχους του. Ἀφιερωμένος ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὰ θεῖα, ἤνωσεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

Ἦτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρέματο τὸ πολυπαθὲς Σούλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Δι' αὐτὸ ἀνεκηρύχθη τότε ὁ Σαμουήλ πολέμαρχος καὶ ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Σούλι μέχρι θανάτου.

Εἰς τὴν αἵματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἔφοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Κακοσούλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θανάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας ἐξέλιπεν, ἔθεσε τὸ σῶμά του φραγμὸν μετὰξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ὀλίγων Σουλιωτῶν. Καὶ οἱ Σουλιῶται κατάρθωσαν μετὰ τὴν γενναίότητα αὐτῆν τοῦ Σαμουήλ νὰ ὀπισθοχωρήσουν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

Ὁ Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε μετὰ πέντε μόνον συμπολεμιστὰς του, ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι, πύργον κτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀποθήκη πυρίτιδος καὶ ὀπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἡ πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς ἱεράς χεῖρας τοῦ Σα-

μουήλ. Καὶ ὁ μοναχὸς οὗτος εἶχεν ὀρκισθῆ ὄρκον θανάτου, ὅτι καμμία ποτὲ ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν θὰ τὸν ἠνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πύργον.

Περικυκλωμένους ἀπὸ παντοῦ, ὑπέμενον ὁ Σαμουήλ ὅσα ἡ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου δύνανται νὰ ὑπομείνουν. Τὰ πολεμοφόδια ὀλιγόστευον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν. Κουρασμένοι, τραυματισμένοι, δὲν εἶχον οὔτε σταγόνα ὕδατος νὰ δροσίσουν τὰ κατὰξῆρα καὶ φλογισμένα των χεῖλη. Ἡ στιγμὴ τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει.

Τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοῦ 1803 ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ μετὰ τῆς ἀγίας πεντάδος ἀναβαίνουν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου ὡς μάρτυρες, ἀποθιγόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

« Βίος καὶ Ἔργα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου »

(διασκευὴ)

90. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

ἀτραπέ
ἀρτοποιεῖ
ὄσιν ὀρεῖ

Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν σήμερον ποῖαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδοῦλων τότε Ἑλλήνων τὰ πατριωτικὰ καὶ πολεμικὰ ἄσματα τοῦ Ρήγα.

Εἰς φιλέλλην διηγεῖται περὶ τούτου ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἤκουσεν ἀπὸ Ἑλληνα, ὅστις περιῆλθε τὴν Μακεδονίαν, ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐφθασεν εἰς ἓν χωρίον καὶ ἐκεῖ ἐφιλοξενήθη ἀπὸ ἓνα ἀρτοποιόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἀρτοποιεῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον. Βοηθὸς τοῦ ἀρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἑπαιρώτης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀθλητικὴ ἐμφάνισις παρουσίαζε νέον μὲ ἀνδρικὴν καὶ γενναίαν ψυχὴν. Ὁ Ἑπαιρώτης οὗτος εἰς

στιγμὴν κατάλληλον ἐπλησίασε τὸν ὄδοιπόρον καὶ τὸν ἠρώ-
τησε :

— Ἡξεύρεις νὰ διαβάζης;

— Ναί, ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

— Ἐλθὲ μαζί μου, τοῦ εἶπε τότε καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς
ἀπόκεντρον καὶ σκιερὸν ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκάθισαν ἐπὶ μιᾶς πέτρας καὶ ὁ νεανίας ἐξήγαγεν
ἀπὸ τὸ στῆθός του μικρὸν καὶ πολὺ παλαιὸν φυλλάδιον, τὸ
ὁποῖον ἐκρέματο ἀπὸ τὸν λαιμόν του με ράμμα. Ἦτο τὸ
πολεμικὸν ἄσμα, ὁ θούριος τοῦ Ρήγα, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν
ἀπαγγεῖλῃ εἰς αὐτὸν μεγαλοφώνως.

Ἦρχισε λοιπὸν ὁ ὄδοιπόρος νὰ ἀπαγγέλλῃ με τὸν ἐν-
θουσιασμόν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγει-
ρον εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσε τὴν
ἀπαγγελίαν, ἔμεινεν ἔκπληκτος ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα, τὸ
ὁποῖον παρουσίαζεν ἡ ὄψις τοῦ νέου Ἡπειρώτου.

Ἐἶχε σηκωθῆ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ἄλλος τέλειος
ἄνθρωπος, ὡς ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο ὁ ἀπλοῖκὸς ὑπηρέτης
τοῦ ἀρτοποιοῦ. Εἶχε μεταμορφωθῆ εἰς εἰκόνα ἥρωος. Τὸ
πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐ-
σπινθηροβόλουν, τὰ χεῖλη του ἔτρεμον, δάκρυα ἔβαπτον τὰς
παιδείας του καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του καὶ τοῦ γυμνοῦ
του στήθους εἶχον ὀρθωθῆ. Ἰστατο ἀκίνητος, ὡς Ἀχιλλεύς.

— Πρώτην λοιπὸν φορὰν ἀκούεις τὸν θούριον τοῦ Ρήγα;
ἠρώτησεν ὁ ταξιδιώτης.

— Ὅχι· κάθε διαβάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν εἶπῃ καὶ
πολλὰς φορὰς τὸν ἤκουσα.

— Καὶ πάντοτε με τὴν συγκίνησιν αὐτήν;

Ναί, πάντοτε! ἀπεκρίθη ὁ Ἡπειρώτης με φωνὴν στα-
θεράν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν.

I. Γεννάδιος (κατὰ διασκευὴν)

Ὁ πατήρ μου — ἔλεγεν ὁ Μπαρμπαδηῆμος — κατήγετο ἀπὸ χωρίον τῆς Παρνασσίδος. Ἔμενον εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐμπορεύετο ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἠναγκάσθη νὰ φύγη διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγη εἰς τὴν Ἰθάκην, διὰ τὸν ἐξῆς λόγον:

Εἰς Τοῦρκος ἀγάς, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης, ἠγόρασε πολλὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν τὰ ἐπλήρωσεν ὅμως ἀμέσως καὶ ἠρνήθη ἔπειτα νὰ πληρώσῃ. Ὁ πατήρ μου ἐπέμενε καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστὴν, τὸν κατ' ἤν. Ἀλλ' ὁ ἀγάς, ζητῶν πάντοτε πρόσβωλῃν, ἐθεώρησε τοῦτο προσβολὴν. Τόσον δὲ ἐξηγγιώθη, ὥστε ἠπέιλησεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ κατάστημά του. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ πολὺ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλὴν του. Καὶ ὁ πατήρ μου, ἀνησυχῶν ὄχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσον περὶ τῆς μητρός μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινὴν. Ἐπῆρε καὶ τὰ πολυτιμότερα ἐμπορεύματά του καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον. Καὶ ἀπ' ἐκεῖ, διὰ τοῦ πλοίου ἑνὸς συγγενοῦς του, μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἤμην μόλις ὀκτῶ ἐτῶν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχομεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐστρωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠλάττωσε τὴν διαρκῆ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἔβραζε μέσα κρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μῖσος πατροπαράδοτον, τὸ ὁποῖον ἐδυναμώνεν ἡ τελευταία αὐτῆ περιστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ πατήρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἐκπαι-
δεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος
ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ ὁ πατήρ μου ἤθελε νὰ
γίνῃ ἱερεὺς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, βοηθὸν εἰς
τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς γέροντος
διδασκάλου, ὅπου μὲ πέντε - ἕξ ἄλλους μικροὺς ἐμανθάνομεν
ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατῆχησιν καὶ ἱστορίαν. Ὁ διδά-
σκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθὴς καὶ σοφός, εἶχεν ὅμως
πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς
μάθῃ ξηρὰ γράμματα, ἀλλ' ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ
δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφο-
σίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

~~Α~~ Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν
φαλακρὰν κεφαλὴν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι ποὺ ἐσπινθίριζον οἱ
ὀφθαλμοὶ του, ὅταν μᾶς ὠμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν
δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο ὅτι ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαι-
οὺς χρόνους, ὅτι αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅταν
οἱ ἄλλοι ἦσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἕξαφνα καὶ ἐ-
φαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδα νὰ πο-
λεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς
φυγὴν τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας,
τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἐχα-
μήλωνε τὴν κεφαλὴν καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς Ἑλλη-
νικῆς ἱστορίας: τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν
θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν
Τούρκων.

— Ἐχάθη πλέον ἢ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κα-
τήνησε ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασίλισσα
τῆς Ἀνατολῆς!

Ἄλλ' ἐξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλὴν, ὡσὰν νὰ ἤκουε

μακρινήν φωνήν. Ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλά πρὸς τὸν τοῖχον, ὡσάν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνήν ζωηράν καὶ μὲ ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν προσέθετεν :

— Ὅχι! ὄχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ καὶ σεῖς θὰ θερίσῃτε τὸν καρπὸν, ὄχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῆτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσῃτε.

Καὶ ὁ γέρον διδάσκαλος μὲ φωνήν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζί τοὺς ἐπανελαμβάνομεν :

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ δὲν ἤξευρεν ἱστορίαν, μᾶς ὠμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὠμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραῖον, διὰ τὰς φοβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν, ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἤμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ. Καὶ ὅτι ἴσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἦτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμη μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχὴν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέτωμεν τὴν παράκλησιν :

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἤξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας, ἠσθανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα ὡσάν νὰ μ' ἔβρεχεν ἔξαφνα παγωμένον νερόν.

Ἄπὸ τὸ 1814 ἤρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατὰ-

στημά μας κάτω εις τὴν προκυμαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύκτωνεν ἐπηγαίναμεν εις τὴν οἰκίαν. Ἄνθρωποι πολλοὶ ἤρχοντο εις τὸ κατάστημα. Οἱ περισσότεροι ἤρχοντο νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸν πατέρα μου καὶ νὰ συνομιλήσουν ὀλίγον. Ἐγὼ, ἅμα ἔβλεπα κανένα εις τὴν θύραν, εὐθὺς ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καὶ ἂν ἔβλεπα ὅτι ἔρχεται διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ. Ἄν ὅμως ἤρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας, ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυσηρεστημένος. Διότι ἤρχετο νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδα πρῶϊαν τινὰ τὸν πρῶτον—πρῶτον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εις τὸ κατάστημα μας. Ἦτο μεσῆλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμένος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εις τὴν κεφαλὴν ἐφόρει καλογερικὸν σκουῖφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ξένος καὶ ὅτι ἤρχετο ἀπὸ ταξίδιον.

Ἄμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου :

—Ἐδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειά!

Καὶ ἔτρεξα γελαστός νὰ τὸν προϋπαντήσω. Αὐτὸς ὅμως μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὕφος :

—Ποῦ εἶναι ὁ πατήρ σου ;

—Ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εις ὅ,τι θέλετε προστάξατε.

—Καλά, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ἴδιον τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει ὁ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

Ὁ πατήρ μου ἦτο εις τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος. Καὶ ἤνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ παννικὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. Ἐτρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκρι-
νεν ἄξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἤθελε τὸν πατέρα μου.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἄφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του· πηγαίνω ἐγὼ καὶ τὸν εὐρίσκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθειᾶν εἰς τὸ βάθος. Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἐν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατήρ μου τὸ ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μου ἐφάνη, ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθίσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω, εἶπεν εἰς τὸ ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, εἰπέ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἐσύ εἰς τὸ κατάστημα.

Τί ἔλεγον ὀπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἤξεύρω. Θὰ ἦσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. Ὅταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ὁ ξένος διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. Ὁ ξένος ἐπέρασε πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρὸς μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν. Ἐπειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ὦμον καὶ εἶπε:

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἐχάθη.

Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος. Ἡ ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγνώστου μὲ ἔβαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. Ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου:

— Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;

Ἄλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρὰ-ξηρὰ καὶ μοῦ ἔκοψε πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριότης· μοῦ ἔφερε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας Ἡσαΐαν.

Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν παρὰ

τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν με τὸν ἴδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατήρ μου τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὥραν κλεισμένοι. Ἐπειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρός μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῆ καὶ γηράσει, ἀφότου τὸν εἶχον ἰδεῖ διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν με ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον· με ἐχαιρέτισε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅ,τι σοῦ εἶπῃ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς πατρίδος!

Καὶ ἐχάθη πάλιν.

Τόσον με ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νοῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχισμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη, ὅτι με τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσιμένους ὀφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἐσπέραν, ὅταν ἦτο ὥρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλείσε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα κάθισε νὰ σοῦ εἰπῶ.

Ἄφοῦ ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει με φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

~~Δ~~ῆμό μου, παιδί μου, ὅ,τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχὴν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι. Δὲν εἶναι μυστικόν ἰδικόν μας· εἶναι τῆς πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῆς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. Ἄν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. ~~Λ~~οιπὸν ἀκουσε. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἢ ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλάς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς τυράννους τῆς. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός!

~~Α~~ Ο ξένος αυτός, τὸν ὁποῖον εἶδες σήμερον, εἶναι ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Ἑταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζί καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὁ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἡ Ἑταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη της μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ἅλην τὴν Ἀνατολήν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τί λέγεις λοιπόν; ~~Δ~~

—Ὅταν ἤκουον αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλὴν μου, ἡ καρδιά μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

—Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλουν δακρυσμένοσ καὶ τὸν ἠὺχαρίστουν, καὶ διὰ τὴν χαρμόσυνον εἶδησιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποῖαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ἱεροῦ μυστικοῦ.

Ἐπειτα ἀνετινάχθην ἐπάνω. Μία ἰδέα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

~~Π~~ Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἐκεῖ, ἐγὼ θὰ κάθωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα;

—Ὅχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον, ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἀθανάσιος μικρὸς καὶ φιλάσθενος. Ἐσὺ θὰ πηγαίνης δι' ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπῆ! Ἄς πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀργοῦμεν. Εἶσαι μέγας, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμό μου!

«Ὁ Μπαρμπαδημος»

~~Γ~~ Γεώργιος Δροσίνης

92. Ο ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ

Τὸ ὑποψήφιον μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὁ δόκιμος, ὅπως ἐλέγετο, ὀδηγεῖται ὑπὸ τοῦ κατηχητοῦ του εἰς ἀσφαλές μέρος. Ἐκεῖ ὁ κατηχητὴς ἀναγινώσκει καὶ ὁ δόκιμος ἐπαναλαμβάνει « μὲ ὄλον τὸ ἀνήκον σέβας εἰς τὴν ἱερότητα καὶ τὴν μεγαλειότητα τοῦ πράγματος » τὸν μέγαν ὄρκον, τὸν ἐξῆς:

« Ὀρκίζομαι, ἐνώπιον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οἰκειοθελῶς, ὅτι θέλω εἶναι ἐπὶ ζωῆς μου πιστὸς εἰς τὴν Ἑταιρείαν κατὰ πάντα. Νὰ μὴ φανερώσω τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ λόγους τῆς· μῆτε νὰ σταθῶ κατ' οὐδένα λόγον ἢ ἀφορμὴ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μῆτε εἰς συγγενεῖς μου, μῆτε εἰς Πνευματικὸν ἢ φίλον μου.

» Ὀρκίζομαι, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θέλω ἐμβῆ εἰς καμμίαν ἄλλην Ἑταιρείαν, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, μῆτε εἰς κανένα δεσμὸν ὑποχρεωτικόν. Καὶ μάλιστα, ὅποιοιδήποτε δεσμὸν καὶ ἂν εἶχα, καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἑταιρείαν, θέλω τὸν νομίζω ὡς οὐδέν.

» Ὀρκίζομαι, ὅτι θέλω τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου ἀδιάλλακτον μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς Πατρίδος μου,

τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν ὁμοφρόνων μὲ τούτους. Θέλω ἐνεργεῖ
κατὰ πάντα τρόπον πρὸς βλάβην των καὶ αὐτὸν τὸν παντε-
λῆ ὄλεθρόν των, ὅταν ἡ περίστασις τὸ συγχωρήσῃ.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ποτὲ βίαν διὰ νὰ συγ-
γνωρισθῶ μὲ κανέναν Συνάδελφον, προσέχων ἐξ ἐναντίας μὲ
τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μὴ λανθασθῶ κατὰ τοῦτο,
γενόμενος αἷτιος ἀκολούθου τινὸς συμβάντος.

» Ὁρκίζομαι νὰ συντρέχω ὅπου εὔρω τινὰ Συνάδελφον μὲ
ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασίν μου. Νὰ προσφέρω
εἰς αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἂν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὸν
βαθμόν, καί, ἂν ἔτυχε πρότερον ἐχθρός μου, τόσον περισ-
σότερον νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συντρέχω, ὅσον ἡ ἐχθρα
μου ἤθελεν εἶναι μεγαλυτέρα.

» Ὁρκίζομαι, ὅτι, καθὼς ἐγὼ ἔγινα δεκτὸς εἰς τὴν Ἑται-
ρείαν, νὰ δέχομαι παρομοίως ἄλλον Ἀδελφόν, μεταχειριζό-
μενος πάντα τρόπον καὶ ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν ἐω-
σοῦ τὸν γνωρίσω Ἑλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς
Πατρίδος, ἀνθρωπὸν ἐνάρετον καὶ ἄξιον ὄχι μόνον νὰ φυ-
λάττῃ τὸ Μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχήσῃ καὶ ἄλλον ὀρθοῦ
φρονήματος.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ
τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρείας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἱερὸν πρᾶγμα
καὶ ἐνέχυρον, ἀνῆκον εἰς ὅλον τὸ Ἔθνος μου. Νὰ προφυ-
λάττωμαι παρομοίως καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα καὶ στελλόμε-
να ἐσφραγισμένα γράμματα.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ ἐρωτῶ ποτὲ κανένα ἐκ τῶν Φιλικῶν
μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω ποῖος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν
Ἑταιρείαν.

» Ὁρκίζομαι νὰ προσέχω πάντοτε εἰς τὴν διαγωγὴν μου,
νὰ εἶμαι ἐνάρετος. Νὰ εὐλαβῶμαι τὴν θρησκείαν μου, χω-
ρὶς νὰ καταφρονῶ τὰς ξένας. Νὰ δίδω πάντοτε τὸ καλὸν

παράδειγμα. Νά συμβουλευώ και νά συντρέχω τὸν ἀσθενῆ, τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἀδύνατον. Νά σέβωμαι τὴν διοίκησιν, τὰ ἔθιμα, τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς διοικητὰς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον διατρίβω.

» Τέλος πάντων, ὀρκίζομαι εἰς Σέ, ὦ ἱερά πλὴν τρισαθλία Πατρίς! Ὀρκίζομαι εἰς τὰς πολυχρονίους βασάνους σου. Ὀρκίζομαι εἰς τὰ πικρὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα τόσους αἰῶνας ἔχυσαν καὶ χύνουν τὰ ταλαίπωρα τέκνα Σου· εἰς τὰ ἴδια μου δάκρυα, χυνόμενα κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν Ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου, ὅτι ἀφιερώνομαι ὅλος εἰς Σέ! Εἰς τὸ ἐξῆς σὺ θέλεις εἶσαι ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῶν διαλογισμῶν μου. Τὸ ὄνομά σου εἶναι ὁ ὁδηγὸς τῶν πράξεών μου καὶ ἡ εὐτυχία σου εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων μου. Ἡ Θεία δικαιοσύνη ἃς ἐξαντλήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὅλους τοὺς κεραυνούς της, τὸ ὄνομά μου νά εἶναι εἰς ἀποστροφήν καὶ τὸ ὑποκείμενόν μου ἀντικείμενον τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος τῶν ὁμογενῶν μου, ἂν ἴσως λησμονήσω εἰς μίαν στιγμήν τὰς δυστυχίας των καὶ δὲν ἐκπληρώσω τὸ χρέος μου. Τέλος ὁ θάνατός μου ἃς εἶναι ἀφευκτος τιμωρία τοῦ ἁμαρτήματός μου διὰ νά μὴ μολύνω τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐταιρείας μὲ τὴν συμμετοχὴν μου ».

« Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας »

Ἰωάννης Φιλήμων

93. Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐπισήμου κηρύξεως τοῦ πολέμου.
Ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν.

Ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὑπερεμάχησε τῷ 1453 μὲ πεποιθήσιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ αὐταπάρνησιν, ἐνῶ ἔπιπτεν ἡ αὐτοκρατορία.

Μὲ τὴν αὐτὴν πίστιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ μὲ τὴν ἰδίαν αὐταπάρνησιν, ὁ πρῶτος τῶν ἐπιζώντων Ὑψηλάντων Ἀλέξανδρος ρίπτεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀπευθύνει τὴν ἐξῆς προκήρυξιν:

« Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος!

» Ἡ ὥρα ἦλθεν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες! Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῶν ἰδίων δικαιοματίων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς προσεκάλουν εἰς μίμησιν.

» Αὐτοί, καίτοι ὀπωσοῦν ἐλεύθεροι, προσεπάθησαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τῶν νὰ αὐξήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν. Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἶναι πανταχοῦ ἔτοιμοι. Οἱ Σέρβοι, οἱ Σουλιῶται καὶ ὅλη ἡ Ἠπειρος ὀπλοφοροῦντες μᾶς περιμένουν. Ἄς ἐνωθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμόν! Ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ. Ἡ Εὐρώπη, προσηλώνουσα τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς ἡμᾶς, ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινήσιάν μας. Ἄς ἀντηχήσουν λοιπὸν ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἦχον τῆς πολεμικῆς μας σάλπιγγος καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγὴν τῶν ὀ-

πλων μας. Ἡ Εὐρώπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας, οἱ δὲ τύραννοι ἡμῶν, τρέμοντες καὶ ὠχροί, θέλουν φύγει ἀπ' ἐμπρός μας.

» Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰδίας εὐδαιμονίας· καί, πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργεσίας, ἐπιθυμοῦν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡμεῖς, φαινόμενοι ἄξιοι τῆς προπατορικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἴμεθα εὐέλπιδες νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν καὶ βοήθειαν. Πολλοὶ ἐκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουν ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἡμᾶς. Κινηθῆτε, ὦ φίλοι, καὶ θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαιά μας. Θέλετε ἰδεῖ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν μας πολλοὺς, οἵτινες, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν δικαίαν μας αἰτίαν, νὰ στρέψουν τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἡμᾶς. Ἄς παρουσιασθοῦν μὲ εἰλικρινὲς φρόνημα· ἡ πατρίς θέλει τοὺς ἐγκολπωθῆ.

» ὦ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἕλληνες! Ἄς σχηματισθοῦν φάλαγγες ἔθνικαί· ἄς ἐμφανισθοῦν πατριωτικαὶ λεγεῶνες, καὶ θέλετε ἰδεῖ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους κολοσσοὺς τοῦ δεσποτισμοῦ νὰ πέσουν ἐξ ἰδίων ἀπέναντι τῶν θριαμβευτικῶν μας σημαῶν. Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους θέλουν ἀντηχήσει· τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐν καιρῷ εἰρήνης ἤξευραν νὰ ἐμπορεύωνται καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι σπείρει εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον.

» Ποία Ἑλληνικὴ ψυχὴ θ' ἀδιαφορήσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος; Εἰς τὴν Ρώμην εἰς τοῦ Καίσαρος φίλος, σείων τὴν αἱματωμένην χλαμύδα τοῦ τυράννου, ἐγείρει τὸν λαόν. Τί θέλετε κάμει σεῖς, ὦ Ἕλληνες, πρὸς τοὺς ὁποίους

ἡ πατρίς γυμνή μὲν δεικνύει τὰς πληγὰς τῆς, μὲ διακεκομμένην δὲ φωνὴν ἐπικηλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν τέκνων τῆς:

» Στρέψατε τοὺς ὀφθαλμοὺς σας, ὦ συμπατριῶται, καὶ ἴδετε τὴν ἔλεεινὴν μας κατάστασιν!

» Ἴδετε ἐδῶ τοὺς ναοὺς καταπατημένους, ἐκεῖ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα, τοὺς οἴκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἀγροὺς μας λεηλατημένους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἔλεεινὰ ἀνδράποδα! Εἶναι καιρὸς νὰ ἀποτινάξωμεν τὸν ἀφόρητον τοῦτον ζυγόν, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα, τὰ κρημνίσωμεν ἀπὸ τὰ νέφη τὴν ἡμισέληνον, διὰ νὰ ὑψώσωμεν τὸ σημεῖον, δι' οὗ πάντοτε νικῶμεν, λέγω τὸν Σταυρόν, καὶ οὕτω νὰ ἐκδικήσωμεν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν βαρβάρων καταφρόνησιν.

» Μεταξὺ ἡμῶν εὐγενέστερος εἶναι ὅστις ἀνδρειότερως ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ ὠφελιμωτέρως τὴν δουλεύσῃ. Τὸ ἔθνος συναθροιζόμενον θέλει ἐκλέξει τοὺς δημογέροντάς του καὶ εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην βουλὴν θέλουσιν ὑπακοῦει ὅλοι αἱ πράξεις μας. Ἄς κινήθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐν κοινὸν φρόνημα! Οἱ πλούσιοι ἄς καταβάλωσι μέρος τῆς ἰδίας περιουσίας, οἱ ἱεροὶ ποιμένες ἄς ἐμψυχώσουν τὸν λαὸν μὲ τὸ ἴδιόν των παράδειγμα καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἄς συμβουλευσούν τὰ ὠφέλιμα. Οἱ δὲ εἰς ξένας Αὐλὰς ὑπουργοῦντες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὁμογενεῖς, ἀποδίδοντες τὰς εὐχαριστίας, εἰς ἣν ἕκαστος ὑπουργεῖ δύναμιν, ἄς ὀρμήσουν ὅλοι εἰς τὸ ἀνοιγόμενον ἤδη μέγα καὶ λαμπρὸν στάδιον καὶ ἄς συνεισφέρουν εἰς τὴν πατρίδα τὸν χρεωστούμενον φόρον· καὶ ὡς γενναῖοι ἄς ὀπλισθοῦν ὅλοι, ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ, μὲ τὸ ἀκαταμάχητον ὄπλον τῆς ἀνδρείας, καὶ ὑπόσχομαι ἐντὸς ὀλίγου τὴν νίκην καὶ μετ' αὐτὴν πᾶν ἀγαθόν.

» Μὲ τὴν ἔνωσιν, ὦ συμπολιῖται, μὲ τὸ πρὸς τὴν ἱεράν θρησκείαν σέβας, μὲ τὴν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς στρατηγούς

ὑποταγήν, μὲ τὴν εὐτολμίαν καὶ σταθερότητα, ἡ νίκη μας εἶναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος. Αὐτὴ θέλει στεφανώσῃ με δάφνας ἀειθαλεῖς τοὺς ἥρωικούς ἀγῶνάς μας· αὐτὴ μὲ χαρακτηριστῆρας ἀνεξαλείπτους θέλει χαράξῃ τὰ ὀνόματα ὑμῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας διὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Ἡ πατρίς θέλει ἀνταμείψῃ τὰ εὐπειθῆ καὶ γνήσια τῆς τέχνα μὲ τὰ βραβεῖα τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς, τὰ δὲ ἀπειθῆ καὶ κωφεύοντα εἰς τὴν τωρινὴν τῆς παράκλησιν θέλει ἀποκηρύξῃ, ὡς νόθα καὶ ἀσιανὰ σπέρματα, καὶ θέλει παραδώσῃ τὰ ὀνόματά των, ὡς ἄλλων προδοτῶν, εἰς τὸν ἀναθηματισμὸν καὶ κατάραν τῶν μεταγενεστέρων.

» Ἄς καλέσωμεν λοιπὸν ἐκ νέου, ὧ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἕλληνες, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν κλασσικὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος. Ἄς συγκροτήσωμεν μάχην μεταξὺ τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν! Ἄς πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσωσι ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἐκεῖ!

» Τὸ αἷμα τῶν τυράννων δὲν εἶναι δεκτὸν εἰς τὴν σκιάν τοῦ Θηβαίου Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβούλου, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς τριάκοντα τυράννους, εἰς ἐκείνας τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τοὺς ἀναριθμήτους στρατοὺς τῶν βαρβάρων Περσῶν, τῶν ὁποίων τοὺς βαρβαρωτέρους καὶ ἀνανδροτέρους ἀπογόνους πρόκειται εἰς ἡμᾶς σήμερον μὲ πολὺ μικρὸν κόπον νὰ ἐξαφανίσωμεν ἐξ ὀλοκλήρου.

» Εἰς τὰ ὄπλα λοιπὸν, φίλοι, ἡ πατρίς μᾶς προσκαλεῖ!

Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ »

94. ΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

ἈΔεκαεξ ἢ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἦτο ὁ Ἀθανάσιος, ὅτε πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Δὲν προσῆλθε νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ νὰ διδαχθῇ παρὰ τινος καλογήρου τὴν Ὀκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ὁ καλόγηρος αὐτὸς ἐξεπλήρωνε χρέη διδασκάλου, ὅπως συνέβαινε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὑπηρέτει ὁμοῦς ὁ Ἀθανάσιος κάποτε τὴν Μονὴν καὶ τοὺς καλογήρους καὶ ἐκάστην ἑορτὴν προσήρχετο καὶ ἔψαλλεν ἐκεῖ ἣ ἔλεγε τὸν Ἀπόστολον. Α

Μίαν φοράν ἔτυχε νὰ περιοδεύῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁ Δεσπότης Λιδωρικίου, ὡς ἐλέγετο τότε ὀλόκληρος ἡ σημερινὴ Δωρίς, ὅστις ἤκουσε τὸν Ἀθανάσιον νὰ λέγῃ τὸν Ἀπόστολον. Ὁ Δεσπότης τόσον ἐμαγεύθη ἀπὸ τὸ σεμνὸν ἦθος τοῦ νεανίου καὶ τὴν ἐξαισίαν φωνῆν του, ὥστε τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν χειροτονήσῃ διάκονον. Ὁ νεανίας, ὁ ὁποῖος μόνον τὸν τίτλον ἀναγνώστου ὠνειρεύετο, ἐδέχθη χαίρων τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου, ἔμεινε εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὸ μοναχικὸν στάδιον.

Μετὰ καιρὸν, μίαν Κυριακὴν, ἔτυχε νὰ γίνεταί γάμος εἰς τὴν Ἀρτοτῖναν, ὅπου ἐπυροβόλουν ὅλοι, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκεδάζοντες. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦλθε καὶ ὁ Διάκος ἀπὸ τὴν Μονὴν μὲ τὸν κοντὸν «τσάγγρον» του. Ἐκ τινος πυροβολισμοῦ συνέβη νὰ φονευθῇ ὁ υἱὸς τῆς Κουτσουγιάνναινας. Αὕτη ἦτο ἐκ Κωσταρίτσης, κώμης τῆς Δωρίδος, δύο ὥρας ἀπεχούσης τῆς Ἀρτοτίνης, ἐξ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας. Ὁ φόνος ἀπεδόθη ὁμοφώνως παρ' ὄλων, Τοῦρκων καὶ Χριστιανῶν, εἰς τὸν Διάκον, ὅστις ἤρχισε νὰ κρύπτηται εἰς τὰ πέριξ, ἕνεκα τῆς καταζητήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Δὲν ἐξεδύθη ὅμως τὰ ράσα καὶ ἐξηκολούθει τὴν διακονίαν του εἰς τὴν Μονήν.

Κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου ἐτελεῖτο εἰς Ἀρτοτῖναν ἐπὶ Τουρκοκρατίας λαμπρὰ πανήγυρις πρὸς τιμὴν τῆς Παναγίας. Κατ' αὐτὴν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Δωρίδος πολυάριθμοι προσκυνηταί. Ὁ Διάκος, πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀποσπάσματα εἰς τὴν πόλιν, ἐφανερῶθη, καὶ ἤρχισε μετ' ἄλλων νέων νὰ ρίπτῃ τὸ «λιθάρι» εἰς τὸ «ἄπλωμα» τῆς κώμης. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εἶχον κρυφθῆ εἰς τοὺς πλησίον βράχους. Καὶ ὅτε ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περίστασιν, ὤρμησαν πολυάριθμοι καὶ συνέλαβον τὸν Διάκον καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ Καφέτζον, καταδιωκόμενον καὶ τοῦτον

δι' ἄλλα αἷτια. Αὐθημερὸν ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὸν Φεράτ ἐφένδην, διοικητὴν Λιδωρικίου, ὁ ὁποῖος ἔρριψεν ἀμφοτέρους εἰς μικρὰν φυλακὴν, τῆς ὁποίας ἀκόμη σφύζονται τὰ χαλάσματα.

Ὁ Διάκος εὐθὺς παρετήρησεν ὅτι τὸ σανίδινον κιγκλίδωμα τοῦ μικροῦ των παραθύρου εἶχε σαπίσει καὶ τὴν νύκτα ἔθραυσε διὰ τῆς χειρός του ἀθορύβως δύο σανίδας καί, εὐσταλῆς καθὼς ἦτο καὶ λεπτός, ἐπήδησε πρὸς τὰ ἔξω, ἀφοῦ εἰδοποίησε καὶ τὸν σύντροφόν του. Ὁ Καφέτζος ὅμως ἦτο χονδρὸς πολὺ καὶ δυσκίνητος καὶ ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νὰ ὀλισθήσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ὀπῆς. Ὁ Διάκος ὅμως, σύρων αὐτὸν ἐκ τῶν ἔξω, ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμά του. Ὁμοῦ τότε διὰ νυκτὸς ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν καί, ἀνεληθόντες εἰς τὰ ὄρη, ἔφθασαν τὰ γλυκοχάραγμα εἰς τὸ «λημέρι» τοῦ ἀκουστοῦ εἰς τὴν Δωρίδα κλέφτου Τσάμ Καλογήρου.

Ὁ Τσάμ Καλόγηρος κατήγετο ἐξ Ἡπείρου. Ὁ «ταϊφᾶς» του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑβδομήκοντα καλὰ παλληκάρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ ὁ Γούλας καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος.

Ὅτε οἱ δύο φυγάδες ἔφθασαν ἐκεῖ, ἐζήτησαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν εἰς τὸν ταϊφᾶ. Καὶ τὸν μὲν Καφέτζον ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, διότι ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς ἐντύπωσιν τὸ ἀρρενωπὸν παράστημά του. Τὸν Διάκον ὅμως ἐδέχθησαν κατὰ χάριν, λέγοντες ὅτι ἦτο καλὸς διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ.

—“Αεὶ, καλὸς εἶσαι καὶ σὺ γιὰ τ' ἀσὶ, εἶπον περιφρονητικῶς.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐδόθη εἰς τὸν Διάκον ἀφορμὴ νὰ ἀποδείξῃ ὅλως τὸ ἐναντίον. Δηλαδή εἰς τὴν Ζελίτσαν, κώμην τῶν Κραβάρων, ἔγινε κρατερὰ συμπλοκὴ μεταξὺ κλεφτῶν καὶ πολυαρίθμων Τούρκων. Οἱ κλέφται δισκοροπίσθησαν νι-

κηθέντες ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὁ κα-
πετάνιος ἐπληγώθη σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα καὶ ἐκινδύνευσε
νὰ αἰχμαλωτισθῆ.

Ἄ' Ὁ Διάκος τότε κατάρθρωσε διὰ τῆς τόλμης του νὰ λά-
βῃ ἐπ' ὤμων τὸν πληγωθέντα καὶ διερχόμενος διὰ μέσου
τῶν ἐχθρῶν ξιφήρης ἐπέτυχε νὰ φθάσῃ σῶος μετ' αὐτοῦ εἰς
Γραμμένην Ὁξυάν. Ἡ τοποθεσία αὕτη εἶναι ράχιν ὑψηλῆ,
κατάφυτος ἀπὸ ὄξυάς, ἀπέχουσα δύο ὥρας τῆς Ἀρτοτίνης.
Ἐπ' αὐτῆς συνηθροίσθησαν καὶ οἱ διασπαρέντες κλέφται καὶ
ἐνώπιον ὄλων ὠμολόγησεν ὁ Τσάμ Καλόγηρος τὴν ἔξοχον
ἀνδρείαν τοῦ Διάκου καὶ τὸν ὑπέδειξεν ἐν ὥρᾳ θανάτου ὡς
διάδοχόν του. *R*

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ κλέφται, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῆς
ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἐχθρικῶν ἀποσπασμάτων, διε-
μοιράσθησαν εἰς ἀποσπάσματα ἢ, ὡς ἐλέγοντο, «μπουλου-
κια». Ἐν ἀποσπασμα ἀπετέλεσαν τότε ὁ Διάκος, ὁ Γούλας
καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος, ἐξ Ἀρτοτίνης καὶ οὗτος. Περὶ αὐτοῦ
μάλιστα λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ἀρματολικόν του βίον καὶ ἐ-
πειτα ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1872, ὅτε ἀπέθανε,
δὲν «ἐπροσκύνησε καθόλου εἰς τοὺς Τούρκους».

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦλθεν εἰς τὸν Διάκον ἡ εἶδη-
σις τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του καὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ του, τοῦ
'Αποστόλη. Ὁ Διάκος εἶχε δύο ἀδελφούς, τὸν Δῆμον, ὁ ὁ-
ποῖος ἐπωνομάσθη Μασαβέτας, καὶ τὸν Ἀποστόλην, καὶ
δύο ἀδελφάς, τὴν Καλομοῖραν καὶ τὴν Σοφίαν. Ὁ πατὴρ
μετὰ τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Ἀποστόλη εἶχον ἀσπασθῆ τὸν ποι-
μενικὸν βίον καὶ ἔτυχε νὰ εἶναι τότε μετὰ τῶν ποιμνίων των
εἰς τὰ «χειμαδιά». Μίαν πρωίαν εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτοὺς δέ-
κα ἐκ τῶν πέριξ κλεφτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερον τὴν
καρδάραν πλήρη γάλακτος νὰ πίου. Ἄλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν

ᾠραν ἔτυχε νὰ διέρχεται τὸν δρόμον ἀπόσπασμα ἐχθρικόν, κατὰ τοῦ ὁποίου ᾠρμησαν οἱ ποιμενικοὶ κύνες ὑλακτοῦντες. Οἱ κλέφται ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ οἱ κύνες ἀφήσαντες τοὺς Τούρκους ᾠρμησαν ἐναντίον αὐτῶν. Τότε οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὴν καλύβην καὶ παρατηρήσαντες τὴν καρδάραν, τὰ κοχλιάρια καὶ τὰς σειρὰς τοῦ γάλακτος ὑπωπτεύθησαν καὶ συλλαβόντες τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἀποστόλην ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὴν Ὑπάτην. Ὁ Δῆμος ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζῃ τότε καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσώθη. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι τὴν αὐτὴν νύκτα ἀπέθανον εἰς τὴν φυλακὴν εἴτε διὰ φυσικοῦ θανάτου εἴτε φονευθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Διάκος, μαθὼν τὸν θάνατον αὐτῶν, ἤρχισε νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον πολλῶν ἀποσπασμάτων, τὰ ὁποῖα διεσκόρπιζον καὶ συνέτριβον οἱ κλέφται.

Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ στάδιον τοῦ Διακού ὡς ἀληθοῦς ἀρματωλοῦ. Ἡ ἀρχηγία ἐδόθη εἰς τὸν Σκαλτσοδῆμον, καθὼ γεροντότερον καὶ σεβαστότερον, ὅστις ἠγήθη τοῦ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μόρνου ἀποσπάσματος. Ὁ Γούλας καὶ ὁ Διάκος ἔλαβον τὴν ἡγεσίαν τῶν ἐπάνω ἀποσπασμάτων, τῶν ἐφορευόντων τὰ μέρη τὰ ἀκολουθοῦντα τὸν ροῦν τοῦ Μόρνου, ἀπὸ τῶν δύο πηγῶν του, ἀμφοτέρωθεν τῶν Βαρδουσιῶν.

Ἐπὶ δύο - τρία ἔτη ἔζησαν ἡσυχοὶ οἱ ἀρματολοὶ, ἕκαστος εἰς τὴν περιοχὴν του, ἀναγνωρίζοντες ὡς σύντροφοι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Σκαλτσοδήμου καὶ σεβόμενοι αὐτὸν πάντοτε.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἀρχίσει νὰ σκέπτηται ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὰ σχέδιά του ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνεκάλεσεν εἰς τὴν ἔδραν του εἰς σύσκεψιν ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς, Ἀλβανούς καὶ Χριστιανούς. Μεταξὺ τούτων ἐκάλεσε καὶ τὸν Σκαλτσοδῆμον, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρματολικίου

τοῦ Λιδωρικίου. Ἄλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Διάκον, ὅστις ἔμεινε εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ τινα χρόνον. Ἐκεῖ ἐσχετίσθη πρώτην φοράν τότε μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν.

Ὅτε ὁ Διάκος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἀρματολίχι του, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ ἐπισκιαζοῦναι τὸ ὄνομα τοῦ Σκαλτσοδήμου. Ὁ λαός, Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, ἐσέβοντο καὶ ἠγάπων αὐτόν. Οἱ πρόκριτοι τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του χωρίων ἐπήρουν τὴν ἀμεμπτον διαγωγὴν, τὸν γενναϊόφρονα χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὰ παλληκάρια του ἦσαν ἔτοιμα νὰ θυσιασθοῦν δι' αὐτόν. Ὁ Σκαλτσοδῆμος ἐμάνθανε πάντα ταῦτα καί, παρακινούμενος ἀπὸ ραδιούργους ἐχθροὺς τοῦ Διακίου, ἤρχισε νὰ τὸν ὑποπτέυηται ὅτι ἐμελέτα νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. Ἡ ὑποψία του αὕτη ἐφάνη κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Παναγίας, τὸν Αὐγουστον τοῦ 1819, ὅτε συνηντήθησαν μὲν, ἀλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος οὐδὲ ἐχαιρέτισε κἀν τὸν Διάκον. Καὶ ὅτε ὁ Διάκος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ψυχρότητός του, ὁ Σκαλτσοδῆμος τοῦ εἶπε καθαρὰ τὰς ὑποψίας του. Ὁ Διάκος διεμαρτυρήθη ζωηρῶς, ζητῶν νὰ φέρῃ ἐμπρός του τὸν συκοφάντην νὰ ὁμολογήσῃ.

— Τί τὸ θές; εἶπεν ὁ Σκαλτσοδῆμος, δύο ἄτια σ' ἓνα ταβλᾶ δὲν κάνουν· ἢ ἐγὼ νὰ φύγω ἢ ἐσύ.

— Φεύγω ἐγώ, καπετάνιε, εἶπεν ὁ Διάκος εὐσεβάστως.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀποχαιρετίσας τὸν ἐπὶ τόσα ἔτη φίλον καὶ συναγωνιστὴν του, παρητήθη τῆς ὀπλαρχηγίας καὶ ἔφυγε μεθ' ἑνὸς μόνου συντρόφου, τοῦ Περγίγα, εἰς Λεβαδείαν. Ἐκεῖ εὗρε τὸν φίλον του Ὀδυσσεᾶ ὀπλαρχηγὸν τῆς Λεβαδείας ἀπὸ τοῦ 1816, ὅστις τὸν ἐφιλοξένησε μετὰ χαρᾶς καὶ τὸν διώρισε πρῶτοπαλλήκαρόν του.

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας (δασκευὴ)

95. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴν μάννα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...
Ψῆλὰ πού με νανούριζες, καημένο Καρπενήσι!
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα ροβολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίση.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινοὺς
κοτσύφια καὶ βοσκοπούλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια,
νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὀρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

Κάμπε Ἀττικέ, μὲ πλάνεψες κι ἐγὼ γιὰ τὶς κορφές πονῶ
καὶ γιὰ τραχειῆς ἀνηφοριῆς σηκώνω τὸ κεφάλι...
Φυλακωμένη πέρδικα, πού κλαίει γι' ἀλαργινὸ βουνό
δέρνει ἡ ψυχὴ μου στὸ κλουβὶ τὰ νύχια τῆς κοράλλι.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

96. ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Α Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν
τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινε οὔτε εἰς ζωντανός.

Ὁ ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνιας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐ-
χαιρέτισεν ὀρθίους ἄλους. Ἐφώτισε τὰς λευκὰς φουστανέλ-
λας. Ἐχάιδευσε τὰς μαύρας κόμας των. Ἀπήστραψεν εἰς τοὺς

φλογερούς ὀφθαλμούς των. Ἐχρύσωσε τὰς λαβὰς τῶν ὄπλων των. Καὶ τώρα, δύνων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα. Καὶ χάνεται ἀργά - ἀργά καὶ σβήνει, ὡσάν νὰ θέλῃ νὰ ρίψῃ ἀκόμη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους. 7

"Ὀλην τὴν ἡμέραν, ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν. Κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων. Ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγ-
χης. Ἀφοῦ ἔφαγον τὴν πυρῖτιν μὲ τὴν φούκταν· ἀφοῦ καὶ ὁ τελευταῖος κόκκος τῆς πυρίτιδος ἐσώθη εἰς τὰς παλάσκας των· ἀφοῦ ἐραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὄπλου των ἡ κάννη· ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον γιαταγάνι ἔσπασεν εἰς τὰς χεῖράς των, ἔπесαν. "Αψυχοὶ ναί, ἡττημένοι ὄχι.

○ Καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, εὐρίσκετο ἐξηπλωμένος μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους. Κρατεῖ ἀκόμη μὲ σφιγνὰ δάκτυλα τὸ θραυσμένον καὶ αἰμοστάζον γιαταγάνι του. ○

○ Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀναβαίνει ἐν μέσῳ τοῦ καλπασμοῦ τῶν ἵππων καὶ τοῦ ἤχου τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων, ἐνῶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὀρίζοντος τῆς δύσεως. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τῶν αἱμάτων γῆς οἱ Ἄραβες βαδίζουν μὲ πολὺν κόπον καὶ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων γλιστροῦν. Ἄλλ' ἡ χαρὰ διὰ τὴν ἀνέλπιστον νίκην εἶναι τόση, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς αὐτοὺς εἰς τὴν ράχιν.

"Ἦδη ὁ ἀρχηγὸς των ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου· ἀνέβη, καὶ ἐκεῖ ἐστάθη. Περιέφερε τὸ βλέμμα. Ἐχοίταζε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, τὸ ὁποῖον πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων. Παρετήρησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν.

Είδε τούς πεσόντας. Καί με άνοικτόν τὸ ὄμμα άναμετρεῖ τούς ύψηλοὺς κορμούς των καί τά εύρέα στέρνα των, τά μέτωπά των τά άγέρωχα.

— Κρίμα νά χαθοῦν τέτοιιοι λεβέντες, συλλογίζεται.

Καί βλέπει περίξ, βλέπει θαυμάζων, βλέπει άπορῶν, ὡσάν νά μῆ πιστεύῃ ὅτι έχάθησαν τοιοῦτοι άνδρες. Φαίνονται ὡσάν νά κοιμῶνται μόνον, διά νά έξυπνήσουν πάλιν φοβρώτεροι.

— Ποιός εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὄδηγοί του ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτώμα, περιβρόχομενον ἐκ τοῦ ιδρώτος τοῦ άγῶνος, με κατερρακωμένα τά φορέματα, μαῦρον ἀπό τὸν καπνόν.

— Σηκῶστέ τον, πάρτε τον... πάρτε τον, πλύντε τον... Πλύντε το τὸ παλληκάρι...

Δύο άνδρες ἔλαβον αὐτόν ἀπό τῶν μασχαλῶν, τὸν ἔσήκωσαν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τούς πόδας του καί ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς τὴν πλησίον πηγῆν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καί τὸ πρόσωπον. Τὸν ἐκαθάρισαν ἀπό τὸν πηλόν καί τὸν ιδρώτα καί ἀπό τὸν κοινορτόν. Τὸν ἐσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τά σχισμένα του ἐνδύματα καί ἐγύρισαν ὀπίσω φέροντες αὐτόν.

— Στῆστέ τον ἐκεῖ ἀπό κάτω.

ΑΟἱ άνδρες, κρατοῦντες αὐτόν ἐκατέρωθεν, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ δένδρον, πού τούς ἔδειξεν ὁ Ἴμπραῆμ, τὸν ἀπέθεσαν παρά τὴν ρίζαν, τὸν ὕψωσαν. Καί τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἔστέρησαν, τὸν ἰσορρόπησαν, ὡσάν ζῶντα. Ἐπειτα ἀπεμακρύνθησαν καί τὸν ἀφήκαν μόνον, βασταζόμενον ἀπό τὴν ἰδίαν δύναμιν. Τὸ πτώμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν. Ὁ θώραξ ἦτο προτεταμένος, αἱ χεῖρες κρεμάμεναι με ἀναπόσπαστον τὴν λαβὴν τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τά σκέλη άνοικτά καί ἡ κεφαλὴ ὕψηλά.

Τότε ὁ Ἴμπραῆμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον. Στέκεται καὶ προσβλέπει σιγηλὸς τὸ ἄπνουν σῶμα τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτειλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὡσάν νὰ εἶχε βαφῆ ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς μάχης, φιλεῖ μὲ θερμὸν φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρὸν.

« Ἔργα »

Μιχαὴλ Μητσάκης (διασκευή)

ὄσα ἰσραὴλ 97 ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Ἐγνώριζον ὅτι τὸ Μεσολόγγιον εἶναι πόλις μικρά. Ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ πηλώδους ἐδάφους εἰς τὴν ἄκραν ἀβαθοῦς θαλασσολίμνης· ὅτι δὲν ἔχει οὔτε πύργους, οὔτε ἐπάλξεις, οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅσα περιμένει κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς ὄχυρὸν φρούριον. Καὶ ὅμως ὁμολογῶ ὅτι μὲ κατέλαβεν ἐκπληξίς, ὅταν, εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν, διέβην τὴν ξηρὰν τάφρον καὶ εἶδον τὸν μικρὸν τοῖχον περίξ τῆς πόλεως.

Νομίζεις, ὅτι βλέπεις περίφραγμα κήπου!

Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Δὲν ἦτο τόσοσ στερεὸν τὸ τεῖχος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τοιαύτας ἐφόδους καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου τοσάκις ἐξώρμησαν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους κατὰ τοῦ

^χ ἐνδοξοὶ μαχηταί,
^ζ ἰσχυροὶ προμαχῶν

ἐχθροῦ. Πῶς! Τοῦτο εἶναι τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον δις ἀντέστη εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου; Αὐτὰ εἶναι τὰ μεγάλωνυμα ὀχυρώματα, πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς κυρίευσιν τῶν ὁποίων τοσοῦτον αἶμα ἐχύθη; Α

Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν μὲ ὅσα εἶδομεν καὶ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τόσα σιδηρᾶ ἢ ὀρειχάλκινα πυροβόλα θὰ προεκάλουν τὸν γέλωτα τῶν σημερινῶν πυροβολητῶν. Οἱ μαχηταὶ ἐκεῖνοι ἐμάχοντο συνήθως ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἡ σπάθη δὲν ἔμενεν ἀχρηστος εἰς τὴν θήκην. Οἱ ἀντίπαλοι, προτοῦ συμπλακοῦν, ἤρεθίζοντο ἀμοιβαίως διὰ προκλήσεων καὶ ὕβρεων, καθὼς οἱ ἥρωες τοῦ Ὀμήρου. Τοιοῦτου εἴδους πολέμους καὶ πολιορκίας δυσκόλως κανεὶς δύναται νὰ φαντασθῇ χωρὶς πύργους ὑψηλοὺς, πύλας σιδηρᾶς, γεφύρας κρεμαστάς, βράχους μὲ ἐπάλξεις καὶ πυροβόλα φοβερά εἰς τὰς θυρίδας τῶν προμαχῶνων.

Ἐδῶ ὅμως ἡ παντελής τούτων ἔλλειψις ἀνυψᾷ ἀκόμη περισσώτερον τὴν δόξαν τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογγίου. Βλέπει κανεὶς τὴν ταπεινὴν αὐτὴν πόλιν ἐξ ὀλοκλήρου ἀνοχύρωτον.

Ἐπειδὴ ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐκλείσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 27ην Ὀκτωβρίου 1822, οἱ Τοῦρκοι, κύριοι τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, κατήρχοντο πλήρεις θράσους πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐπιλοιποῦ Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ἐπανάστασις κατεστρέφετο, ἐὰν δὲν ἤμποδίζετο ἡ ὁρμὴ τῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος ἐνόησεν ὅτι ὁ φραγκὸς οὗτος ἦτο τὸ Μεσολόγγιον, ἂν καὶ ἦτο ἀκατάλληλον πρὸς ἀμυναν. Ἀπὸ παντοῦ τὸν παρεκίνουν νὰ μὴ θυσιασθῇ ματαίως. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερασπίσῃ πόλιν τοσοῦτον ἀσθενῆ ἐναντίον στρατιᾶς; Ἄλλ' ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν ἀπόφασίν του:

— Ἐὰν δὲν ἀντισταθῶμεν ἐδῶ, εἶπε, διέρχονται οἱ ἐχθροὶ

ἐλεύθεροι, κυριεύεται ἡ Πελοπόννησος καὶ χάνεται τὸ πᾶν.
Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω ἐδῶ.

Εὐτυχῶς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐδοξάσθη.

Τριακόσιοι ὀγδοήκοντα μόνον μαχηταὶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μεταξύ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τριάκοντα πέντε Σουλιώτας του. Δέκα χιλιάδες Ἄλβανοὶ περιεκύκλωσαν τὸ Μεσολόγγιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρ πασᾶ. Ἐπρεπε, διὰ παντὸς τρόπου, νὰ κερδήσουν καιρὸν οἱ πολιορκούμενοι, μέχρις ὅτου ἔλθῃ βοήθεια, ὡς ἠλπίζον. Ἡ ὀλιγάριθμος φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστῇ τὴν ἔφοδον τοσούτων ἐχθρῶν. Ἦτο χρεία, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ περιτειχίσματος, δεκαπλασίου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐὰν ὁ Βρυώνης ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἀνέβαλλε βεβαίως τὴν ἔφοδον.

○ Διὰ νὰ τὸν ἐξαπατήσουν οἱ πολιορκούμενοι, ἔχωναν κατὰ διαστήματα λόγγας τουφεκιῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῶν τειχῶν, διὰ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχον καὶ τακτικά στρατεύματα ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ ἄλλοτε ἐτουφέκιζον διὰ μιᾶς ἀπὸ ἓν μέρος τῶν τειχῶν, καί, τρέχοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐτουφέκιζον ὅλοι μαζί δευτέραν φοράν. ○

Εὐτυχῶς ὁ Ὁμέρ Βρυώνης, ἀπατηθεὶς, ἔκαμε προτάσεις περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκούμενοι, διὰ νὰ κερδήσουν καιρὸν, ἕως ὅτου φθάσουν αἱ ἀναμενόμεναι ἐνισχύσεις, ἐξηκολούθουν τὰς διαπραγματεύσεις, ἂν καὶ ἀπέρριψαν τὰς ταπεινωτικὰς προτάσεις τοῦ Ὁμέρ. Καὶ ἐφεύρισκον καθημερινῶς καὶ νέας προτάσεις. Ἡλπίζον ὅτι θὰ φανῆ ἐπὶ τέλους ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἀνέμενον μὲ μεγάλην ἀνυπομονησίαν. Τίποτε ὅμως δὲν ἐφαίνετο. Ἡ θάλασσα ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ ἀγωνίαν εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν, εἶδον τρελοὶ ἀπὸ χαρὰν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ προσεγγί-

ζουν. Τὰ τουρκικὰ ἐσκορπίσθησαν, ἡ θάλασσα ἔμεινεν ἐλευθέρα καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν των. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε τώρα ἰκανοὺς ὑπερασπιστάς πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐφόδου. Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συμβιβασμοῦ ἔπαυσαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐμήνυσαν πρὸς τοὺς Τούρκους λακωνικῶς:

— Ἐὰν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἐλάτε νὰ τὸ πάρετε!

Ὁ πασᾶς, ὀργισθεὶς, ἤρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν ἐφοδον. Ὄρισε πρὸς τοῦτο τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὁπότε οἱ Ἕλληνες, ἐορτάζοντες ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν θά ἦσαν ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Καὶ ἡ ἄλωσις τότε θά κατωρθοῦτο εὐκολώτερον. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἀγῶνος Σπυρίδων Τρικούπης διηγεῖται, πῶς οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποιήθησαν περὶ τοῦ κινδύνου.

«Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, λέγει, ἔπλεε πλησίον τῆς Ἀσπρης Ἀλυκῆς μονόξυλον, φέρον ἀπὸ τοῦ Αἰτωλικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν Θανάσην, γραμματέα τοῦ Μακρῆ. Ὁ γραμματεὺς εἶδεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄνθρωπον κινοῦντα μανδῆλιον καὶ τὸν ἐπλησίασε:

Α — Ἐγώ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, εἶμαι Χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου. Μὴ ἀπορήσης καὶ πίστευσε εἰς ὅσα θά ἀκούσης ἄς μὲ βλέπης ὅτι συνοδεύω τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κυρίου μου. Ἡ γυνή μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν των, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου. Ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἠθέλησε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του. Καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρῶιας ὡς κυνηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὀμοπίστων μου. Τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶπέ, ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ ριφθοῦν ἐπάνω των τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ τειχώματος.

» Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος, ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐγένεν ἄφαντος ».

Ὁ ἄγνωστος αὐτός, λέγει ὁ Τρικουπης, ἦτο Ἰωαννίτης, καὶ ἔργον εἶχε τὴν προμήθειαν κυνηγίου διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου.

Ὁ Βρυώνης, πληροφορηθεὶς ὅτι αὐτὸς ἦτο πού ἐφανερώσε τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐγένεν αἷτιος τῆς ἥττης του, ἔσφαξε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ δυστυχὴς κατώρθωσε νὰ σωθῆ εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ' ὅτε ἔμαθε τὴν φοβερὰν τοῦ Ὁμέρ ἐκδίκησιν, ἐγένε καλόγηρος. Ἐζῆσε καὶ ἀπέθανεν εἰς ταπεινὸν ἐρημητήριον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σώζονται ἀκόμη πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς Κλεισούρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγρινίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Μεσολόγγιον ἦτο πολίχνη ἀσήμαντος καὶ τελείως ἄγνωστος ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Ὀλόκληρος ἡ πεδιάς, ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐσκεπάζετο ἄλλοτε ἀπὸ δάση, κυρίως ἐλαιῶν ἀγρίων, τῶν ὁποίων ἔχνη ὑπῆρχον ἀκόμη μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τοῦ 1822 αἴγλη ἀμαράντου δόξης περιβάλλει τὸ ἔως τότε ταπεινὸν καὶ ἄγνωστον Μεσολόγγιον.

Ἀ Κατὰ τὸ 1824 ἔδωκεν εἰς αὐτὸ νέαν λάμψιν τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος. Ἐδῶ ἦλθεν ὁ Ἄγγλος ποιητής, ὅτε ἔλαβε τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀφοσιωθῆ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὴν 5ην Ἰανουαρίου ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον, τὴν 18ην Ἀπριλίου ἀπέθανεν. Αἱ τελευταῖαί του λέξεις ἦσαν διὰ τὴν θυγατέρα του καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

—Εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσα τὰ πάντα, εἶπε προτοῦ ἐκπνεύσει τὸν καιρὸν, τὴν περιουσίαν, τὴν υἰεῖαν μου. Τώρα θυσιάζω εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ζωὴν μου. Τί περισσότερον ἠδυνάμην;

Ὁ Πολλὰ ἠδύνατο εἰσέτι νὰ πράξῃ, ἐὰν ἔζη. Ἡ Ἑλλάς

ὅλη ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς αὐτόν. Εἰς αὐτόν ὅλοι προσέτρεχον διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἱ ὅποια ἐσπάρασσον τὴν Ἑλλάδα. ○

Ὁ πρακτικὸς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ θερμὴ φαντασία του, ἡ ἀγγλικὴ ψυχραιμία του, τὸ μεγάλο ὄνομά του, τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἐδικαιολόγουν τὰς ἐλπίδας, ὅσας ἡ ἔλευσις του εἰς Ἑλλάδα ἐγέννησεν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἀπέθανεν. Ἐκεῖ ἡ καρδιά του διετηρήθη ὡς ἱερόν κειμήλιον. Ἐκεῖ τὸν ἐθρήνησε νεκρὸν ἡ Ἑλλάς. Ἐκεῖ ἐστήθη καὶ ἀνδριάς εἰς τὸ μέσον τῶν μνημείων τῶν ὑπερμάχων τῆς ἡρωικῆς πόλεως.

Ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1826 πτώσις του, μετὰ πολιορκίαν, ἡ ὅποια διήρκεσεν ἐπὶ ἕν ὀλόκληρον ἔτος.

« Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίν »

Δημήτριος Βικέλας (διασκευῆ)

98. Ο ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΚΗΡΥΣΣΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗΝ ΤΩΝ ΘΥΣΙΩΝ

Ἄρχαι Ἰουνίου 1826. Τὸ Μεσολόγγιον ἔχει πέσει εὐγενῆς ἀπαρχῆ/τῆς ἐλευθερίας — καὶ οἱ ἡρωικοὶ τοῦ προμάχοι ὅσοι διέφυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἐχθρούς, τραγικὰ θύματα τοῦ λιμοῦ, τῆς ταλαιπωρίας καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἔχουν συρρεῦσει κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ Ναύπλιον. Ζητοῦν ἀπὸ τὴν

Κυβέρνησιν, ὡς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των, ἄρτον ξηρόν, διὰ τὰ τραφοῦν, καὶ πυρῖτιν, διὰ τὰ πολεμήσουν. Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις εἶναι περίτρομος καὶ κρύπτεται. Καὶ οἱ πολῖται, περίτρομοι καὶ αὐτοί, περιμένουν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὰ ἀρχίσῃ ἢ ἀρπαγῇ.

Δοκιμάζει ἡ Κυβέρνησις τὰ φέρη βοήθειαν ἀπὸ τοῦ « ἀτάκτους » τοῦ Ἰτς-Καλέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν λάβει τὸν μισθὸν των καὶ εἶναι ἐξηγριωμένοι. Τὸ Ταμεῖον εἶναι κενὸν καὶ ἡ φοβερὰ κατάστασις ἔχει παραλύσει ὅλων τὰ νεῦρα. Τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐπικήδειος λαμπὰς τοῦ ἀγῶνός της. Ἡ Ρούμελη, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ προμαχῶνός της, ἠσθάνθη τὰς δυνάμεις της ἐξηγλημένας ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν Πελοπόννησον ἐλεηλάτουν οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Ἰμπραήμ, χωρὶς τὰ συναντοῦν καμμίαν ἀντίστασιν. Ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων. Καὶ ἐπέκειτο γενικὴ καταστροφή καὶ διάλυσις, ἂν δὲν ἀπεστέλλετο στρατὸς τὰ ἀναχαιτίσει τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐμψυχώσῃ τοὺς μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας.

Τότε τὴν κατάστασιν σώζει ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος καὶ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος καὶ κατόπιν ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανὴς καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ συγγραφεὺς χρησιμωτάτων διδακτικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων. Ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ὁ δραστήριος ἰδρυτὴς σχολείων, ὀρφανότροφείων, ἄλλων ἰδρυμάτων κοινῆς ὠφελείας καὶ αὐτῆς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Κατόπιν μυστικῆς συνεννοήσεως μετὰ τὴν Κυβέρνησιν, συγκαλεῖ εἰς τὰς 8 Ἰουνίου τὸν λαὸν καὶ τοὺς πειναλέους καὶ ἀπειλητικὸς στρατιώτας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Πλατάνου καὶ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὴν στεντορεῖαν φωνὴν του :

Ἡ πατρίς καταστρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Ἀπαιτεῖται βοήθεια σύντομος. Πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔφαγαν πυρῖτιν καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας καὶ ἤδη μᾶς περιστοιχίζουσι ἀργοὶ καὶ πεινῶντες, πρέπει νὰ σπεύσουν, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι καὶ οἱ πόροι λείπουν. Ἄλλ' ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἂν εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ ζῶμεν ἄνδρες ἐλεύθεροι, εὐρίσκομεν πόρους. Ἄς δώσῃ ὁ καθείς ὅ,τι ἔχει καὶ δύναται. Ἴδου ἡ πενιχρὰ εἰσφορὰ μου. Ἄς μὲ μιμηθῆ, ὅποιοι θέλει. Δ

Καὶ ἐνῶ ἔχειροκρότει τὸ πλῆθος, κατέθεσε τὰς μικρὰς τοῦ οἰκονομίας: ὀκτῶ ἀγγλικὰς λίρας.

— Ἄλλ' ὄχι, συνέχισεν. Ἡ εἰσφορὰ αὐτὴ εἶναι ἀσήμαντος. Ἄλλα χρήματα δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἔχω ὅμως τὸν ἑαυτὸν μου καὶ ἰδοῦ, τὸν πωλῶ! Ποῖος θέλει ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διδάσκαλον διὰ τὰ παιδιὰ του; Ἄς καταβάλλῃ ἐνταῦθα τὸ τίμημα.

Ἡ γενναιοφροσύνη τοῦ Γενναδίου τόσοσιν συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασε μικροὺς καὶ μεγάλους, πλουσίους καὶ πτωχοὺς, ὥστε, κλαίοντες ὅλοι, ἔσπευσαν νὰ καταθέσουν ὅ,τι εἶχον. Ἄλλοι καταθέτουν χρήματα: ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ του ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ ἡ μόνη περιουσία του. Πολλοὶ τὸν μιμοῦνται. Ἄλλοι καταθέτουν κοσμήματα, δὲν ὕστεροῦν δὲ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ρακένδυτοι καὶ μέχρι πρὸ ὀλίγων λεπτῶν ἀπειλοῦντες γενικὴν λεηλασίαν στρατιῶται. Ἐντὸς ἐλαχίστης ὥρας συλλέγονται ἀρκετὰ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ τὴν ἐπόμενῃν ἡμέραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου θὰ προσήρχοντο καὶ αἱ γυναῖκες καὶ θὰ προσέφεραν καὶ αὐταὶ τὴν συνδρομὴν των.

Λίαν πρωί ἐπερίμενον ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἀλλὰ ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ γυναῖκες, πλὴν ὀλίγων, δὲν εἶχον ἐμφανισθῆ, ἴσως φοβηθεῖσαι τὴν συρροὴν τόσων ξένων στρατιωτῶν. Ἐξαλλος ὁ Γεννάδιος στρέφεται πρὸς τοὺς μικροὺς μαθητὰς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, οἱ ὁποῖοι ἐκκλησιάζοντο ἐκεῖ, καὶ τοὺς λέγει:

— Δυστυχῆ μου παιδιὰ, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Γνωρίζουν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σφάζει καὶ ἐξανδραποδίζει, ὅτι αὖριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦν, διότι φειδωλεύονται ὀλίγον χρυσάφι. Ἄλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακαλέσητε!

Καὶ τὰ παιδιὰ ἐγονάτισαν. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὁ διδάσκαλος:

— Ὑψιστε Θεέ, Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθῶν καὶ τῶν μὴ ἐχόντων καταφυγὴν, μὴ ἐγκαταλείψῃς καὶ Σὺ τὰ παιδιὰ αὐτά. Σῶσε αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀφῆκαν εἰς τὴν τύχην των. Ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐγκαταλείπουν αὐτὰ τῆς τὰ τέκνα. Ἄς λάμπῃ καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐλευθερία καὶ τὰ παιδιὰ αὐτά, πολῖται ἐλεύθεροι, ἄς τὴν ὑπηρετήσουν κάποτε μὲ πίστιν καὶ εὐλικρίνειαν! Ἡ, ἂν γνωρίζῃς Σὺ, ὁ Πάνσοφος, ὅτι εἶναι πεπρωμένον, ἐπειδὴ ἀνετράφησαν εἰς τὴν ιδιοτέλειαν καὶ τὴν φιλαρχίαν, νὰ γίνουν αἷτια κακῶν εἰς τὴν πατρίδα, παράδωσέ τα καλύτερα εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδωσε καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὶν ἰδῶ καὶ πάλιν τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν δουλικὴν ἡμέραν!

Μόλις ἐτελείωσεν, ἀφήνει τὸ κατάπληκτον ἐκκλησίασμα καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ αἱ συνεισφοραὶ πίπτουν

βροχηδόν, περισσότεραι παρά χθές, καὶ αἱ γυναῖκες στέλ-
λουν τὰ πάντα, καὶ τὰ δακτυλίδια τῶν ἀρραβώνων.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Γενναδίου ἦτο μέγα. Ἔσωσε τὴν
Κυβέρνησιν. Εὔρε πόρους πρὸς περίθλαψιν χιλιάδων στρα-
τιωτῶν. Χάρις εἰς τὸν Γεννάδιον, ὁ Μιαούλης ἐκπλέει μὲ
εἴκοσι ὑδραϊκὰ καὶ τέσσαρα σπετσιώτικα πλοῖα, καὶ ἐξο-
πλίζεται στρατός, ὁ ὁποῖος, τεθείς ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην,
ἐπανεφέρει τὴν νίκην εἰς τὰς ταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων
σημαίας καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὰ πικραμένα των χεῖλη.

Εἰς τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, αἱ ὀ-
ποῖαι ἀναδεικνύουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὁ Γεώργιος
Γεννάδιος, μὲ τὴν ἀτρόμητον παρρησίαν, ποῦ τοῦ ἐνέπνεεν ἡ
συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, κατέστη δύναμις ἐπισκιάζου-
σα πᾶσαν ἄλλην. Μεγάλοι ἡγήτορες, ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κολο-
κοτρῶνης, τὸν ὠνόμαζον «πατέρα τῆς πατρίδος», «ἅγιον
ἄνθρωπον». Ἀμφότεροι τὸν συνεβούλευον νὰ λάβῃ τὴν ἀνω-
τάτην ἀρχὴν καὶ τοῦ προσέφερον καὶ τότε καὶ ἀργότερα τὸ
ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀπέρριπτε πᾶσαν
προσφορὰν καὶ ἔσπευδε παντοῦ, ὅπου ἠδύνατο νὰ προσφέ-
ρουν τὰς ὑπηρεσίας των ἢ εὐφυῖα, ἢ μεστὴ εὐγλωττία, ἢ ὀρ-
γανωτικὴ ἱκανότης καὶ ἡ σωκρατικὴ ἀρετὴ του.

«Ἑλληνικά»

Ε. Π. Φωτιάδης

ΤΑ ΠΥΡΠΟΛΙΚΑ

Τὰ θαυματουργὰ αὐτὰ πολεμικὰ ὄργανα μὲ τὰ θαρραλέα πληρώματα πολλάκις κατενίκησαν πολὺ ὑπερτέρας ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων. Τὰ πυρπολικά λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀπέβησαν μία δόξα τοῦ νεωτέρου ἡμῶν ναυτικοῦ, ἄς ἴδωμεν πῶς παρεσκευάζοντο.

Κατὰ τὸν πυρπολητὴν Κωνσταντῖνον Νικόδημον, τὸ σκάφος, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς πυρπολικόν, διηρεῖτο εἰς δύο πατώματα. Εἰς τὸ ἄνω, κατὰ διαστήματα, ἐτοποθετοῦντο ἄσκοι πλήρεις πίσσης καὶ ρητίνης καὶ ἀγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος ἢ νάφθης. Καὶ εἰς τὸ κάτω ἐτοποθετοῦντο ὕλαι ἐμπρηστικαὶ καὶ ἰδιαιτέρως πυρῖτις ἐντὸς πίθων, δᾶδες, ἀχινοπόδια καὶ σφαιραὶ ἐξ εὐφλέκτων ὑλῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κάτω πατώματος ἠλείφετο διὰ νάφθης, ρητίνης, πίσσης καὶ οἰνοπνεύματος. Διὰ νὰ μεταδίδεται εὐκόλως τὸ πῦρ, ἠνοίγοντο ὀπαὶ μεταξύ τῶν δύο πατωμάτων. Εἰς τὴν πρύμνην ἔμενεν ὁ πηδαλιούχος, προφυλασσόμενος μεταξύ σπειρῶν σχοινίων. Οὗτος, μετὰ τὴν προσκόλλησιν τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸ κάτω πάτωμα, ἐπήδα μὲ τοὺς συντρόφους του εἰς μίαν λέμβον, ἢ ὁποῖα ἐσύρετο ὑπὸ τοῦ πυρπολικοῦ, καὶ ἀπεμακρύνετο.

Διὰ νὰ ἐπιτύχη τὸ τόλμημα αὐτό, τῆς προσκολλήσεως δηλαδὴ τοῦ πυρπολικοῦ, ἐχρειάζοντο δύο πράγματα: κατάλληλος ἄνεμος καὶ ψυχραιμία τῶν πυρπολητῶν.

Οἱ ναυτικοὶ μας τὸ πυρπολικὸν ὠνόμαζον μὲ τὴν Βενετικὴν λέξιν μπουρλότο. Διότι, φαίνεται, τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑνετῶν θὰ εἶχε μεταχειρισθῆ τὸ ὄπλον τοῦτο.

Τοιαῦτα πυρπολικά, μὲ ἄλλην ὅμως κατασκευὴν καὶ χρησιμοποίησιν, εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μετὰ

Χριστὸν χρησιμοποιούμενα εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον. Εἶναι τὰ λεγόμενα πυρφόρα πλοῖα, τὰ ὅποια ἐξεσφενδόνιζον διὰ σιφωνίων τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦσαν τελειοποιημένα παλαιὰ πυρπολικά, ὅμοια πρὸς τὰ πυρπολικά, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιήθησαν, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἡ τελειοποίησις τῶν βυζαντινῶν πυρπολικῶν συνίστατο εἰς τὸ ἐξῆς:

Τόσον τὰ παλαιότερα πυρπολικά ὅσον καὶ τὰ νεώτερα ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ πῦρ. Οἱ πυρποληταὶ ὅμως τῶν βυζαντινῶν πυρφόρων πλοίων κατέβρεχον ἀπὸ ἀποστάσεως τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον μὲ πετρέλαιον διὰ τῶν σιφώνων. Καὶ ἔπειτα τὸ ἀνέφλεγον διὰ τοῦ ἀνημμένου πετρελαίου, τὸ ὁποῖον ἐξεσφενδόνιζον διὰ εἰδικοῦ σιφωνίου.

Πρῶτοι ὅμως οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, κατεσκεύασαν πυρπολικά, τὰ ὅποια ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰ τελειοποιηθέντα αὐτὰ πυρπολικά ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὸν βυζαντινὸν στόλον μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καλλίνικος ἐφεῦρε τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τότε ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἀκόμη περισσότερον τὰ ἐτελειοποίησε καὶ τὰ τελειοποιηθέντα πυρφόρα πυρπολικά διετηρήθησαν μέχρι τῆς Ἀλώσεως, τῷ 1453. Ἐκτοτε ἐξηφανίσθησαν τὰ πυρπολικά μαζὶ μὲ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους καὶ συνεξηφανίσθη καὶ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός. Οἱ ξένοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔμαθον ποτὲ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἐξηκολούθουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ πυρπολικά τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ὅποτε μετέδωκαν τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν αὐτῶν καὶ εἰς ἡμᾶς.

100. ΚΑΝΑΡΗΣ

AE ΑΟ Όλη ή Βουλή τῶν προεστῶν, στὸν μῶλο συναγμένη,
εἶπε πὼς ἔξω στὴν στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένη.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:

— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰν μ' ἄκουσε ἓνα ἀπ' τὰ τρανὰ καλπάνια μας, ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:

— Ποιὸς εἶν' αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλὲς μᾶς δίνει;

Νά τὰ Ψαρά πῶς χάθηκαν! Κι ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
ἴι εἶπα ἀπὸ κεῖ — δὲν βάσταξα — μὲ χεῖλια πικραμένα:
— Νά πῶς μὲ λέν ἐμένα!

« Ταμπουρᾶς καὶ κόπανος »

Ἄλέξανδρος Παλάης

101. Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Τὸ 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσκέφθησαν τότε νὰ κατασκευάσουν τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ἡ ἰδέα ἐκεῖνη ἐναυάγησε. Καὶ τοῦτο ἦτο πολὺ ὀρθόν. Εἰς τὸ μέλλον ἡ Ἀκρόπολις ἔπρεπε νὰ μένη ἐλευθέρα ἀπὸ τὸν θόρυβον στρατιωτικῶν φρουρῶν καὶ αὐλικῶν ὑποδοχῶν. Ἦτο τόπος, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀγιάσει ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη καὶ τὰ παθήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ ἐξῆς ἔπρεπε νὰ εἰσέρχεται τις εἰς αὐτήν, ὡς εἰς ἱερὸν ναόν, μὲ εὐλάβειαν, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του.

Τὸ ἔθνος ἠσθάνετο ὅτι πρὸς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχε μεγάλην ὑποχρέωσιν. Ἠσθάνετο ὅτι δὲν ἐχρεώσται τὴν ἐλευθερίαν του μόνον εἰς τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὴν συμπάθειαν αὐτὴν ἐχρεώσται πάλιν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ λείψανα τῆς Ἀρχαιότητος, τὰς ἀρχαιότητας. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἶχον ἀρχίσει νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ὅτου οἱ Φράγκοι εἶχον ὑποτάξει τὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερον, μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλοὶ περιηγηταί, Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοὶ καὶ ἄλλοι ἐπεσκέφθησαν τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ ἐθαύμασαν καὶ τὰ περιέγραψαν. Αἱ περιγραφαὶ αὐταὶ ἐνεθουσίασαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Συγχρόνως ὅμως ἐλυποῦντο διὰ τὴν

έξευτελιστικήν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατασκευάσει τὰ ἀριστουργήματα. Ὅταν λοιπὸν τῷ 1821 οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἠνάγκασαν τὰς κυβερνήσεις των νὰ προστατεύσουν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνά των.

Τοιουτοτρόπως τὰ ἄφωνα αὐτὰ ἐρείπια ἔγιναν οἱ ἰσχυρότεροι συνήγοροι τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους. Δι' αὐτό, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τὸ ἔθνος ἀπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ λείψανα τῶν προγόνων του ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἐλευσινήν κατάστασιν. Παντοῦ ἐφαίνοντο τὰ ἔχνη τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου. Παντοῦ συντρίμματα καὶ ἐρείπια. Ἀμέσως ἔπειτα ἤρχισεν ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ τὰ μνημεῖα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀποκτήσουν πάλιν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν ὠραιότητά των. Ἐξηκολούθησεν ὁ καθαρισμὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ μόλις εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν ἡμερῶν μας ἐτελείωσεν. Αἱ μικραὶ ἄθλια τουρκικαὶ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον ὄλον τὸν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τόπον, κατηδαφίσθησαν καὶ ἐσαρώθησαν. Κατηδαφίσθη ὁ προμαχῶν, τὸν ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει οἱ Τούρκοι τῷ 1656 πρὸ τῶν Προπυλαίων. Ἀπ' αὐτὸν ἐξήγαγον ὄλον τὸ ὑλικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ με' αὐτὸ τὸν ἔκτισαν πάλιν εἰς τὴν πρώτην του θέσιν. Ἐπειτα ἀφηρέθησαν ὅλαι αἱ νεώτεραι προσθήκαι, αἱ ὁποῖαι παρεμόρφωνον τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως πανταχοῦ μέχρι τοῦ βράχου. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς αὐτὰς ἀνευρέθησαν πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα.

« Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν »

Χρῆστος Τσοῦνας

ἘΣύμβολον τῆς πατρίδος, τῆς γλυκείας μητρὸς ἄλων ἡμῶν, εἶναι ἡ σημαία. "Ὅπως ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ ἡγιασμένον σύμβολον τοῦ Χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ σημαία παριστᾷ τὴν θρησκείαν τῆς πατρίδος.

Ἡ πατρίς ἐνσαρκώνεται εἰς τὴν σημαίαν, διότι βλέπουν εἰς αὐτὴν τὰ τέχνα τῆς

πατρίδος τὴν κυριαρχίαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμίν της. Α

Ἡ σημαία συμβολίζει τὴν μακροχρόνιον ἱστορίαν τῆς πατρίδος. Εἶναι ἡ ὑπερήφανος εἰκὼν τῶν θριάμβων της. Ὁ δὲ σταυρὸς συμβολίζει τὰ μαρτύριά της, καὶ εἶναι ἡ φωτεινὴ καὶ παρήγορος ἐλπίς ἄλων μας. Ο

"Ὅταν κυματίζῃ εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον ταράσσεται ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς μακρινὰς θαλάσσας, κηρύττει ὑπερήφανος, ὅτι τὸ σκάφος ἐκεῖνο εἶναι τμῆμα ἀχώριστον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ὠραία, πολὺ ὠραία ἡ σημαία μας, ὅσον ὠραία εἶναι ἡ Ἑλλάς. Ἐχει τὸ γλυκύτατον χροῖμα τοῦ μυροβόλου ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μυρωμένου κρίνου, ὅπως τὴν χαιρετίζει ἡ ἔθνικὴ μας ποίησις:

*Ὀδρανοχρωματισμένη
καὶ σὰν κρίνο ἀγροῦ λευκή.*

Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ναυτικὴ σημαία, τὴν ὁποῖαν βλέπεις ὑπερηφάνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἰσθμὸν τῶν ἔθνικῶν πλοίων τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Αὐτὴ, τὴν ὁποῖαν βλέπεις, ὅταν ὁ

ἥλιος κρύπτεται ὀπισθεν τῶν ὀρέων, νὰ κατέρχεται βραδέως εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου. Καὶ ἐνῶ σαλπίζει ὁ σαλπικτής, ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τὴν χαιρετίζουν εὐλαβῶς.

Καὶ ὅταν βλέπῃς τὴν σημαίαν εἰς τοὺς προμαχῶνας, νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ σημαία, τὴν ὁποίαν ὕψωσαν ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου οἱ νικηταὶ καὶ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Μεσολογίου. Καὶ ὅταν βλέπῃς τὴν σημαίαν τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ μας, νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτέ, ὅτι ἔφεραν αὐτὴν καὶ ἐτίμησαν πάντοτε οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῆς χύνει τὴν χρυσὴν λάμπιν του ὁ Σταυρός, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἠνωμένοι καὶ ἀχώριστοι ἡ πίστις καὶ ἡ πατρίς.

Ἡ σημαία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ Ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάλειψίς της εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Πρὸς αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῆς μάχης. Αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβιδων. Τὸ ἀφθονώτερον αἶμα χύνεται περὶ αὐτῆς καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν της. Ὅταν ὁ σημαιοφόρος πίπτῃ, ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι ποῖος πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ. Ποῖος πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας, τὰς ὁποίας παρέλυσεν ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος.

Ἀλλὰ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς σημαίας, ἔξω, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, αἰσθάνεται ὁ Ἕλλην ἰσχυρότερον.

Ὅταν διέρχεται ἡ σημαία, τὴν βλέπεις ὡσὰν νὰ συναντᾷς ἀσκεπῆ ἱερέα, ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὰ Ἄχραντα μυστήρια.

« Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου »

Ἐμμανουὴλ Λυκούδης

103. Η ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1912

Ποτέ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Ἦτο τετάρτη πρὸς τὴν πέμπτην Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ Μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εὐρίσκετο εἰς Βλοχόν, χωρίον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας. Ἀπὸ ἐνωρίς τίποτε δὲν ἐμαρτύρει, ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν πυροβολισμοὺς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας.

Ἐπειτα ἀπὸ μίαν ἐξαισίαν, σχεδὸν καλοκαιρινήν, ἡμέραν, ὃ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλινοῦ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργά, ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ ροδαλὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαμηλωμένους ὀφθαλμούς, ὠδήγουν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὀπίσω τὰς ἀγέλας τῶν ζώων.

Ἐν μέσῳ τῆς γαλήνης καὶ τῆς γλυκειᾶς σιγῆς, τὴν ὁποίαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων, ὃ νοῦς μας δὲν ἐπήγαινε εἰς ἐχθροπραξίας. Πολλοὶ

ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκάθηντο κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς τὰς ἄκρας τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν μὲ τοὺς πόδας κρεμασμένους πρὸς τὰ φευγαλέα νερά. Ἐκεῖ ἔφερον εἰς τὸν νοῦν των τὰς τρυφεράς σκηνάς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αἱ σκέψεις αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας.

Εἶχομεν ἀκόμη ἔμπρὸς μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεκίνησαν ἀπὸ χωρία μακρινά, διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἰδικοὺς των καὶ νὰ τοὺς ἴδουν ἀκόμη μίαν φοράν.

Ἐβλέπομεν ἔμπρὸς μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ ταλαιπωρημένος, ἰδρωμένος, νὰ κατακλύζῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου. Ἦρχετο μὲ ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκεύη, χωρὶς νὰ εὐρίσκη τί νὰ φάγῃ καὶ νὰ μαγειρεύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου. Νὰ μὴ ἔχη ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μέγαν συνωστισμόν καὶ νὰ διανυκτερεύῃ ὄρθιος εἰς τὸ ὑπαιθρον. Ἐβλεπε κανεὶς συζύγους μὲ τὰ μωρά των εἰς τὴν ἀγκάλην των, μητέρας μὲ λευκὴν κόμην καὶ κυρτωμένην ράχιν.

Τέλος ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ σιωπηλαὶ καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Εἶδον ἐγὼ χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ χωρίον του, τεσσάρων ὥρῶν διάστημα δρόμου, καὶ ἤλθεν ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάβλους τῆς Μεραρχίας. Ἦθελε νὰ ἴδῃ διὰ τελευταίαν φοράν τὸ ἄλογόν του, ἓνα ὠραῖον ψαρῆν, τοῦ ὁποίου οἱ παχύτατοι γλουτοὶ ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὐφυστάτην του κεφαλὴν, ἐχρεμέτισε καὶ ἔσκαψεν ἀνυπόμονον τὴν γῆν μὲ τὴν ὀπλήν του. Ὁ χωρικός ἐξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὤμόν του ἓν σακκίδιον γεμᾶτον κριθῆν καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ, ἂν καὶ τὸν διεβεβαίωσαν οἱ σταβλοφύλα-

φῶς, νύξ, χιανῶν, ἡ γῆ, τῶν οὐρανῶν, ἡ οὐρα
θνοῦς, δηατῶν

κες, ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχον δώσει φαγητὸν εἰς τὰ ἄλογα.

— Παιδιά μου, ἤρχισε νὰ κλαυθμηρίζῃ τότε. Νὰ τὰ ἀγαπᾶτε τὰ ζωντανά. Εἶναι τοῦ Θεοῦ.

Ἔμεινε πλησίον τοῦ ζῴου του μέχρι βαθείας νυκτὸς καὶ δὲν ἔφυγε παρὰ μόνον, ὅταν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περιποιηθοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν.

Ἄ. Οὐ Φαρῆς! Μέχρι τινὸς εἶδον νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ρά-
χεώς του τὸν ταμίαν τῆς Μεραρχίας. Ἄλλ' αἴφνης ἔχασα
τελείως τὰ ἴχνη του. Νὰ ἀνεπαύθη διὰ παντὸς ἄρά γε τυμ-
πανιαῖος εἰς καμμίαν Μακεδονικὴν πεδιάδα, εἰς τὴν διά-
θυσιν τῶν μαύρων ἐθνῶν, τῶν κοράκων; Νὰ ἀνεπαύθη ἄρά
γε ἐκεῖ, ἀφοῦ διέβη τὰ Καμβούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν
'Αξιὸν καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὰ θολὰ νερά τῆς θαυμασίας λίμνης
τοῦ Ὀστρόβου; Ἡ νὰ ἐπέζησε, διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὸν θερ-
μὸν στάβλον του καὶ νὰ δεχθῇ τὰς περιποιήσεις τοῦ κυ-
ρίου του; Α

Μία συναυλία σαλπίγγων ἐκάλει τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ
συσσίτιον. Ἐδῶ ἀχνίζει τὸ φαγητὸν τοῦ ἵππικοῦ, πέραν οἱ
πυροβοληταὶ ἐπολιόρκουν τὸ ἰδικὸν των. Πλησίον τῆς ἀρι-
στερᾶ ὄχθης παρετάσσετο μὲ τὰ ἐπιτραπέζια σκευὴ του ὁ
λόχος μηχανικῶν, ἐνῶ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐβόμβει τὸ πεζι-
κόν. Ἡ νύξ εὔρε τὸ πεζικὸν κοιμώμενον μακαρίως.

Εἰς τὰς ἑνδεκα νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἐκάλπαζε πρὸς
τὸ μέρος τοῦ Στρατηγείου. Ἀφίππευσεν, ἔδωκε τὸ ἄλογόν
του εἰς τὸν ἵπποκόμον του καὶ ἀνέβη εἰς τὸ κτίριον ὅπου ἐ-
φιλοξενεῖτο τὸ Ἐπιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον ὅλα τὰ παράθυρα
τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. Ἐξω
δύο-τρεῖς ἀγρυπνοῦντες ἐβλέπομεν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς
τοίχους τὰς σκιὰς τῶν εἰς διαρκῆ κίνησιν ἀξιωματικῶν. Ἡ
νυκτερινὴ αὐτὴ κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἐξαιρετικόν. Εἰς ὅλα τὰ

δωμάτια εἰργάζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ συμβαίῃ ἄρά γε ;
Μήπως πρόκειται νὰ ἐκκινήσωμεν ;

Τέλος εἰς τὸν ἐξώστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομ-
ψὸν παράστημα τοῦ ἱλάρχου Πέτρου Μάνου.

— Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας !... Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας !...

— Παρών, κύριε ἱλαρχε, ἀπήντησεν ἡ φωνὴ τοῦ ὑπαξιω-
ματικοῦ, βαδίζοντας ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του. Διατάξατε !

— Νὰ ἐτοιμαστοῦν ἀμέσως οἱ ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα.

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σᾶς ἐπέτρεπον νὰ
ἀναβῆτε εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον, θὰ ἐβλέπατε πράγματα ἐνδιαφέ-
ροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικὴν, αἴθουσαν θὰ ἀντι-
κρύζατε τὴν ἐπιβλητικὴν, τὴν γνησίαν στρατιωτικὴν, τὴν
ἡλιοκαῆ μορφήν τοῦ Μεράρχου. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἦσαν
ζωγραφισμένα τὸ θάρρος, ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀποφασιστικότης.
Πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ.

Ἐμπρὸς του, ἐπάνω εἰς παλαιὰν ξυλίνην τράπεζαν, θὰ
ἐβλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ Ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ ὁ-
ποίου ἦτο βυθισμένος εἰς σκέψεις. Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ
ἐβλέπατε τὸν ὑπασπιστὴν του, ὁ ὁποῖος ὑπηγόρευεν εἰς πέν-
τε γραφεῖς συγχρόνως πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς
πέντε διάφορα σώματα με φωνὴν χαμηλὴν, διὰ νὰ μὴ τα-
ράξῃ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ.

Ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγον καλπάζον-
τες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἐλάμβανον τοὺς φακέλους
τῶν διαταγῶν, ἔκαμνον τὸν σταυρόν των καὶ ἐβύθιζον
τοὺς πτερινιστῆράς των εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων. Πλη-
σίον τῆς μάνδρας τοῦ κτιρίου ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυ-
ανοῦ φωτός, ἡ ὁποία ἔσβηνε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν
ἔσβηνε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸν ποταμόν,

ὅπου εἶχον μεταβῆ διαὶ νὰ φέρουν νερόν, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, παιδιά; τί τρέχει;

— Ὁ ὀπτικὸς τηλεγράφος, ἀπῆντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμπσεως.

Ἄπὸ τὴν ἀπέναντι ράχιν ἐπρόβαλε μετ' ὀλίγα λεπτά ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία μας μετ' τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῆ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωίας ἡ πεδιάς τοῦ Βλοχού ἐγένετο περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς ἄνδρας, διὰ νὰ ἐτοιμαστοῦν.

— Τὰ ἐμάθατε λοιπόν, κύριε συνάδελφε;

— Τί πρᾶγμα;

— Ἐνα τάγμα τοῦ ὀγδόου συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἐλευθεροχωρίου.

— Ἀλήθεια;

— Ἀλήθεια. Μάλιστα αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἴσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ.

— Συνάδελφε, νὰ σὲ φιλήσω! Ζήτη τὸ Ἔθνος!

Μακρὰ σειρὰ φορτηγῶν ἀμαξῶν ἐτρόχαζε κατεσπευσμένως ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Τὰ μαστίγια ἔτριζον εἰς τὸν ἀέρα, οἱ τροχοὶ ἐκρότουν δαιμονιωδῶς καὶ ἔπνιγον τὰς φωνὰς καὶ τὰς διαταγὰς τῶν βαθμοφόρων. Ἦτο ἡ ἐφοδιοπομπὴ τῆς Μεραρχίας, ἡ ὁποία ἔφευγε διὰ τὸ χωρίον Ὀρφανά, νὰ φέρῃ ἄρτον καὶ ἄλλα φαγώσιμα.

Ὁ λόχος τοῦ μηχανικοῦ συνετάσσετο, οἱ ἵππεῖς τῆς Ἀνεξαρτήτου Ταξιαρχίας ἔσυρον τὰ ἄλογά των εἰς τὸ πότισμα, ἐνῶ οἱ συνάδελφοὶ των τοῦ μεραρχιακοῦ ἵππικοῦ ἐσέλ-

λωνον τὰ ἰδικά των. Ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσουν πρῶτοι ἐξ ὄλων πρὸς ἀναγνώρισιν.

Ἦτο σκότος ἀκόμη, ὅταν ὁ Μάνος διέταξε :

— Ἐπὶ τῶν ἵππων!

Καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του.

Εἰς λοχίας τὸν προέπεμψε φεύγοντα.

— Στὸ καλὸ, κύριε Ἰλαρχε. Καλὴ ἐπιτυχία!

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὰ χαράγματα, τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Μεραρχίας ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὸ πεδῖον τῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅλοι αἱ σκηναί, οἱ κατάφωτοι ἐκεῖνοι συνοικισμοὶ τῆς παρελθούσης νυκτός, εἶχον ἐξαφανισθῆ ὡς διὰ μαγείας. Αἱ νυκτεριναὶ διαταγαὶ εἶχον σαρώσει τοὺς καταυλισμούς, τὰ σώματα ἐτέθησαν ἑνωρὶς εἰς πορείαν. Καὶ εἰς τὴν πεδιάδα, ἔρημον καὶ γυμνὴν ζωῆς πλέον, ἐβασίλευεν ἀπέραντος σιγή, τὴν ὁποίαν διέκοπτον μόνον οἱ μονότονοι καὶ ἀραιοὶ κωδωνισμοὶ τῶν ποιμνίων. Οἱ ποιμενόπαιδες τοῦ Βλοχοῦ ματαίως ἀνεζήτησαν τὰς πυροβολαρχίας, αἱ ὁποῖαι τὴν προηγούμενην εἶχον γίνει ἀντικείμενον ζωηροτάτου ἐνδιαφέροντος. Πέραν, εἰς τὸ βάθος, μόλις ἠδύνασο νὰ διακρίνης εἰς τὸ γλυκὸ πρῶινόν λυκόφως μακρὰν φάλαγγα πεζικοῦ πορευομένην. Ἐσύρετο διὰ μέσου θάμνων καὶ λόφων καὶ ὕψωνεν ἐλαφρὰ νέφη σκόνης, ὡσάκις ἤρχετο εἰς ἐπαφήν με τὸν δημόσιον δρόμον.

Ἦτο ἐξαίσιον πρῶι με οὐρανὸν αἴθριον, ὁ ὁποῖος μᾶς ὑπέσχετο ἥλιον βασιλικόν. Εἰς τὴν ἐξοδὸν τοῦ χωρίου αἱ γυναῖκες παρατεταγμέναι δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κατὰ μῆκος τῶν φρακτῶν τῶν κήπων, με τὰ κάνιστρα γεμᾶτα τρόφιμα, προσέφερον εἰς τοὺς στρατιῶτας καὶ τοὺς προέπεμπον δακρύζουσαι :

— Στὸ καλὸ, παιδιά! Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς φυλάξῃ!

Εἰς τὸ τέλος τῆς παρατάξεως εἰς γέρων με χιονισμένην

γενειάδα ἐστηρίζετο εἰς τὴν ράβδον τοῦ σιωπηλὸς καὶ σκεπτικός, ὡς κάτι νὰ ἐμελέτα, κάτι νὰ ἀνεσκάλευε καὶ νὰ ἀνεζήτηι εἰς τὴν μνήμην του. Τὸ πρόσωπόν του ἀνέλαμψεν αἴφνης. Ἀπεκαλύφθη, ἔσεισεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν πανάρχαιον μαῦρον πῖλόν του καὶ ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ ἕξαλλος πρὸς τοὺς διαβαίνοντας ἀνδρας:

— Ἐμπρός! Ἐμπρός!

*Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.*

Ἐμπρός! Ἐμπρός!

« Πολεμικαὶ Σελίδες »

Σπύρος Μελάς

104. ΕΜΠΡΟΣ

Ἐμπρός! Ὀλόρθοι, ἀτρόμητοι.

Μαυρίλα. Ἀστροπελέκι.

Νά, τὸ σπαθὶ ἐγοργόστραψε

καὶ νά, ἡ βροντὴ τουφέκι!

Στὴν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταύγετο

καὶ στὰ Βαλκάνια ὡς πέρα,

μιὰ φλόγα, μιὰ φοβέρα,

καὶ ἓνας νοῦς. Ἐμπρός!

Ἐμπρός! Βουνά, ψηλῶστέ μας

καί, ὦ θάλασσα, νά ἡ ὥρα!

Στοιχείωσε τὰ καράβια μας

καὶ βόηθα νικηφόρα!

Κρήτη, ὁ Μωριάς, ἡ Ρούμελη,

ἐμπρός! Ἡ Ἑλλάδα λάμπει!

Ἡχολογοῦν οἱ κάμποι.

Καῖνε οἱ καρδιές. Ἐμπρός!

Κωστής Παλαμᾶς

ΤΑ ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα! Μάτια πολλά τὸ λένε,
μάτια πολλά τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε.
Τὸ λέν πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου
πού τὰ 'σκιαζεν ἡ παγωνιά κι ἀνατριχίλα φόβου.
Τὸ λένε κτύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κι οἱ καμπάνες,
τὸ λένε κι οἱ χαρούμενες καὶ οἱ μαυροφόρες μάννες.
Τὸ λένε καὶ Γιαννιώτισσες, πού ζοῦσαν χρόνια βόγγου,
τὸ λένε κι οἱ Σουλιώτισσες στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου.
Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!

Γεώργιος Σουρῆς

106. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

Ἐκάστην 21ην Ἰουνίου ἐορτάζει ὁ Ἑλληνισμὸς μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας μάχας τῆς ἱστορίας του: Τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἡ ὁποία ἔκρινε, τῷ 1913, τὴν τύχην τοῦ δευτέρου βαλκανικοῦ πολέμου. Τὰ ἀπόρθητα θεωρούμενα ὑπὸ τῆς διεθνoῦς στρατιωτικῆς κριτικῆς ὄχυρά — ἔργα τῆς βουλγαρι-

κῆς φιλοπονίας, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς τέχνης — ἐξεπορθήθησαν. Καί, παρὰ τὰς σοβαρὰς μάχας, ποὺ ἐπηκολούθησαν, ὁ ἀγὼν ἐκρίθη ἐκεῖ.

Ἄλλ' αἱ θυσίαι ὑπῆρξαν μεγάλαι, μέγισται, καὶ ὁ στρατὸς ἐβάδισε μὲ πλήρη ἐπίγνωσιν πρὸς αὐτάς. Διότι ὅλοι ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ἄλλη λύσις δὲν ὑπῆρχεν.

Ἀπὸ τῆς 19ης Ἰουνίου μέχρι καὶ τῆς 21ης ἐπίμονος, σφοδρὰ καὶ πολυαίμακτος διεξήχθη ἡ μάχη, μάχη κυρίως ξιφολόγχης, δικαίως ἐπικληθεῖσα γιγαντομαχία. Τὸ σάρωμα τῶν βουλγαρικῶν γραμμῶν ὑπῆρξε πλήρες. Ἄλλὰ καὶ τὸ τίμημα, ὅπως εἶπομεν, ὑπῆρξε βαρὺ· 32 ἀξιωματικοὶ μας νεκροὶ — εἷς συνταγματάρχης, ὁ ἥρωας Ἀντώνιος Καμπάνης, δύο ἀντισυνταγματάρχαι, δύο ταγματάρχαι — καὶ 57 τραυματίαι. Στρατιῶται 749 νεκροὶ καὶ 3811 τραυματίαι.

Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὴν 11ην νυκτερινὴν τῆς 21ης Ἰουνίου ἀπευθύνει τὴν διαταγὴν:

« Εἰς τὸν ἀνδρεῖον στρατὸν Μου, τὸν ἐπιδείξαντα τοιοῦτον ἥρωισμόν κατὰ τὰς μάχας τῶν ἡμερῶν τούτων, τὸν συντρίψαντα τὸν ἐχθρὸν ὅπουδῆποτε καὶ ἂν τὸν συνήνητησεν, ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν Μου καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν Μου, διότι ἠγοῦμαι αὐτοῦ ».

Ἐγράψαμεν προηγουμένως ὅτι ὅλοι, βαδίζοντες πρὸς τὴν μάχην, ἐγνώριζον τί τοὺς περιμένει. Ὁ Κωνσταντῖνος, σκυθρωπός, ἀναπτύσσων πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης, τὴν σημασίαν τοῦ νέου ἀγῶνος, καταλήγει:

— Πολλοὺς ἀπὸ σᾶς ἴσως σᾶς βλέπω διὰ τελευταίαν φορὰν! Σκεφθῆτε, κύριοι, ὅτι θὰ γίνῃ ἄμιλλα θανάτου!

Καὶ οἱ ἀξιωματικοί, τὴν τραγικὴν ἐκείνην στιγμὴν, σφύρουσι τὰ ξίφη των, τὰ ὑψώνουν πρὸς τὸ πηλὴκίον, τὰ φέρουσι κατόπιν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐπευφημοῦσι:

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!

Ἄπο τὰ πολλὰ περιστατικά, πού δεικνύουν τῶν μελλοθανάτων τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, μνημονεύομεν δύο :

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ἀντώνιος Καμάρας — ἥρωας καὶ νεκρὸς τοῦ Κιλκίς — διατάσσεται ἀπὸ τὸν Μέραρχόν του νὰ ὀδηγήσῃ τὸ 16ον πεζικὸν τάγμα πρὸς τὸν λόφον τοῦ θανάτου.

— Μάλιστα, Μέραρχέ μου ! ἀπαντᾷ. Τὸ 605 θὰ πέσῃ καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον !

Ἔπεσε τὸ 605, ἔπεσε καὶ ὁ Καμάρας.

Ἄλλὰ καὶ ὁ ταπεινὸς ἀνθυπολοχαγὸς δὲν ὑστέρησε τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Εἰς συνταγματάρχης διατάσσει ἔφεδρον ἀνθυπολοχαγὸν νὰ καταλάβῃ, κατὰ τὴν πρώτην σύρραξιν, ἓν πλατὺ καὶ βαθὺ ὀχύρωμα.

— Θὰ τὸ καταλάβω, κύριε συνταγματάρχα, ἀπαντᾷ.

Καὶ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μονάδος του. Σφαῖραι καὶ λογχισμοὶ κάμνουν κόσκινον τὸ σῶμά του. Ἄλλὰ τὸ ὀχύρωμα πίπτει. Καὶ οἱ στρατιῶται ἐξοντώνουν μέχρις ἑνὸς τοὺς ὑπερασπιστάς του.

« Στρατιωτικὰ Νέα »

Ε. Π. Φωτιάδης

107. ΕΛΛΑΔΑ...

Γῆ Ἑλληνική, τὸ χῶμά σου νὰ ὀργάνω
χαρά μου καὶ τιμή.

Σιμά σου πάντα ἐγλύκανα τὴν πίκρα καὶ τὸν πόνο
μὲ τοῦ ἰδρωτὰ μου τὸ γλυκὸ ψωμί.

Καὶ δουλευτὴς μὲ χέρι ἀδρό, γεμᾶτο,
σπέρνω, θερίζω ἀδιάκοπα. Τὰ φύτρα θησαυροί.

Κι ἡ εὐλογημένη κούραση, σὰν ἔρθῃ καὶ μὲ βρῆ,
μαζὶ καθίζουμε στὸν ἔλατο ἀπὸ κάτω,
νὰ ὄνειρευτοῦμε, κλείνοντας τὰ μάτια,
μιᾶς δόξας σου παλαιῆς τὰ σκαλοπάτια.

Στέλιος Σπεράντσας

Εἰς ἐπιστολὴν πολεμιστοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς τὴν σύζυγόν του γράφονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, τὴν παραμονὴν τῆς πολυνέκρου μάχης τοῦ Κιλκίς, ἢ ὁποῖα ἐδόξασε τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα καὶ ἐξηυτέλισε τοὺς Βουλγάρους:

— Γνωρίζω ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου οὐδεὶς Ἕλληρ ἡγεμὼν καὶ συγχρόνως στρατηγὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς κλίνης του. Ὁ ἀγὼν, τὸν ὁποῖον θὰ ἀναλάβωμεν αὔριον, εἶναι ὑφίστης σπουδαιότητος. Μὲ ἄλλος προβλέπω ὅτι δὲν θὰ ἐπανάδω πολλοὺς ἀπὸ σᾶς. Δὲν δύναμαι νὰ σφίξω τὴν χεῖρα ἐκάστου χωριστὰ καὶ σᾶς λέγω τοῦτο μόνον: Ἀξιωματικοί, τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν σας καὶ ἐκπληρώσατε τὸ καθήκον σας!

Στραφεῖς δὲ πρὸς τὸν παριστάμενον Διάδοχον, λοχαγὸν τότε, τὸν κατόπιν ἔνδοξον Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β', εἶπε:

— Καὶ σύ, Διάδοχε, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου σου!

109. Ο ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ

« Ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους του » ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς, μὲ τὴν ὁποίαν συνίστα εἰς Ρόδιος εἰς ἄλλον Ρόδιον, διαμένοντα εἰς Ἀθήνας, τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Προφυλίας τῆς νήσου Ρόδου παπᾶν Ἐμμανουήλ, ἐφημέριον τοῦ χωρίου Τριάντα.

Ὁ ἱερεὺς οὗτος τῷ 1912 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐξήκοντα Ροδίων ἐθελοντῶν. Ἀλλὰ μόνον μὲ δώδεκα ἐξ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν (διότι τότε ἡ Δωδεκάνησος ἦτο ὑπὸ Ἰταλικὴν κατοχὴν) καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μολονότι ἦτο γέρων, ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς παρουσιάσθη εἰς τὸ στρατολογικὸν γραφεῖον καὶ ἐπέμενε νὰ ἀποσταλῆ εἰς τὸ πεδῖον τοῦ πολέμου, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπως τὴν ἔλεγε.

Πρὸς δὲ τὸν υἱὸν του ἔγραφεν ἐξ Ἀθηνῶν τὰ ἐξῆς:

« Υἱέ μου, ἀναχωρῶ διὰ Θεσσαλονίκην καὶ σὲ περιμένω νὰ ἔλθῃς διὰ νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ πρὸς τὴν γλυκεῖαν πατρίδα καθήκόν σου. Μὲ τοιαῦτα αἰσθήματα ἀποδεικνύεται ὁ Ἕλληνας ἥρωας εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ δὲν ἤξερει ἄλλο παρὰ νὰ προχωρῇ ἐμπρός, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ μεγάλου μας Βασιλέως!... ».

Ὁ λοχαγὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυον οἱ ἀτρόμητοι πολεμισταὶ του.

— Εὖγε! Εὖγε! παιδιά, τοὺς ἐφώναζεν ἀδιακόπως μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν.

Αἴφνης παραπλεύρως του εἷς στρατιώτης σηκώνεται ὀρθίως ἀποτόμως ἀπὸ τὸ προφυλακτήριόν του.

— Τί κάνεις ἐκεῖ, παιδί μου; φωνάζει ὁ λοχαγός. Θὰ πᾶς χαμένος.

— Οὐφ! κύριε λοχαγέ, ἀπαντᾷ ὁ ἥρωικὸς μαχητής, ἀπὸ χαμηλὰ μοῦ φεύγουν πολλὲς σφαῖρες ἄδικα. Ἐγὼ δὲν ἐννοῶ νὰ χάσω καμμιὰ.

Καὶ πυροβολεῖ.

— Κοίταξε, κύριε λοχαγέ. Τὸν ἔρριξα καὶ αὐτόν.

— Κύριε λοχαγέ... Νά, τὸν ἐπῆρα κι αὐτόν... Τὸν παίρνω καὶ ἐκεῖνον!

Καὶ ἐξηκολούθει πυροβολῶν μὲ ἀταραξίαν καὶ εὐστοχίαν θαυμαστὴν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρῶν.

Ὀλίγον μακρύτερα ἀκούεται μία κραυγή.

— Ἄχ! Πάει καὶ ὁ Κύπριος! Τὸν ἐχάσαμεν καὶ αὐτόν!...

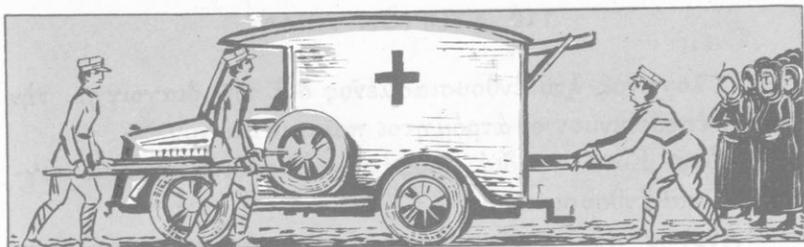
Ὁ λοχαγὸς στρέφεται πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Πράγματι ὁ Κύπριος ἦρως ἔκειτο κατὰ γῆς ψυχορραγῶν. Ἡ ἀγνή ψυχὴ τοῦ μαχομένου ὀρθίου ἦρως ἐφυγε. Πάει νὰ ἐπικαλῆται τὴν προσοχὴν τοῦ λοχαγοῦ διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς βολὰς του.

Ἦτο ὁ στρατιώτης αὐτὸς ἀνὴρ κατέχων σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Κύπρου.

Ἦτο ὁ Σῶζος, ὁ ἥρωικὸς βουλευτὴς τῆς Κύπρου.

E. Π. Φ.

111. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΚΡΑ

Ἡ ἀμαξοστοιχία ἀνέλαβε τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρει ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμνίστης, τελευταῖον ὄριον τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου.

Ἡ ἀμαξοστοιχία αὕτη ἐδικαιολόγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὀνομασίαν της, ὅτι ἐχρησιμοποίει ὡς κινητήριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν καὶ ὅτι ἐκυλίετο ἐπὶ σιδηροτροχιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο μία κιβωτός, ὅπου ἄνθρωποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα ἐσχημάτιζον ὀλόκληρον πολεμικὸν μέτωπον.

Ὡχρὰ καὶ ἀμφίβολα ἐφαίνοντο τὰ πρῶτα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐσπεύδομεν νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἣ ὅποια προωρίζετο νὰ στεφανώσῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον Ἑλληνικὴν λόγχην. Ἐφθάσαμεν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς πρωίας εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὅπως τὰ πλεῖστα τῶν Μακεδονικῶν. Ἡ πλοῦτο ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὀστᾶ τῶν ἠρώων. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο βαρεῖα, καταθλιπτικὴ. Ὁ ἀήρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὀσμὴν, ἣ ὅποια προηγεῖται τῆς θυέλλης. Ἡ βροντὴ ἀνεμειγνύετο μὲ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων.

Ἡ μάχη εἶχεν ἤδη ἀρχίσει.

Ἡ μικρὰ πλατεῖα τῆς Βοεμίτσης ἐστεγάζετο ὑπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων. Εἰς τὰς σκολιάς ὁδοὺς τῆς ἡ κίνησις ἦτο καταπληκτικὴ. Τὸ χωρίον ἐχρησίμευεν ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Καὶ εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο διὰ τὰ ἐξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Ἴατροὶ ἰδικοὶ μας καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανῆν καλύπτραν. Μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα διήρχοντο μὲ ταχύτητα κινηματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὄλων τὰ πρόσωπα ἡ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἡ ἀδημονία διὰ τὴν ἐκβασὴν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρώς.

Ἐπὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐφάνη ἐρχόμενον. Τὸ τηλεβόλον δὲν ἤκούετο πλέον παρὰ κατὰ ἀραιὰ διαλείμματα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον εἶχε τελειώσει. Ὅλοι ὅσοι εὐρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπὸν;

Ἐκεῖνος, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὁποίου διετηρεῖτο ζωντανὴ ὀλόκληρος ἡ φρίκη τῶν δραμάτων, τῶν ὁποίων πρὸ ὀλίγου ἦτο μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν:

— Ἐνικήσαμεν.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἶχεν ἀπαντήσῃ καὶ ὁ ἀρχαῖος Μαραθωνομάχος.

Ἐπροχώρησεν ἔπειτα πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ αὐτοκινήτου. Τὸ ἦνοιξε καὶ ἀφῆκε τὰ φανῆ πρὸ τῶν ἐκπληκτικῶν ὀφθαλμῶν μας ἐν μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχομεν κερδήσῃ τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. Ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὁποίαν ἡμεθα ἔτοιμοι τὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Μετὰ μίαν ὥραν διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αὐτοκινήτου ἐφθασα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγείου τοῦ Σώματος. Μόλις ἐφθασα, ἡ θύελλα εὗρίσκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας της καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ ὀλίγου ἡ μεραρχία Κρητῶν εἶχε καταλάβει καὶ τὸ τελευταῖον ἐχθρικὸν ὄχυρωμα. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε συντριβῆ καὶ κατεδιώκετο πλέον ἀπὸ τὰ ἀραιὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νύξ διῆλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμόν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν. Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται, οἱ ὅποιοι ἔφερον περισσότερα τοῦ ἐνὸς τραύματα, ἐξηπλωμένοι εἰς τὰς κλίνας των, ἔλεγον μεταξύ των τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τῆς μάχης. Συνεζήτητον περὶ τῆς μάχης ὡς περὶ συνήθους καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Καμμία ὑπερηφάνεια. Μὲ φωνήν, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ὁ πόνος, διηγοῦντο ἀπλᾶ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἐξορμήσει χθὲς ἀπὸ τὰς θέσεις των. Πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας εἶχον ὑπερπηδήσει σειράς ὀλοκλήρους συρματοπλεγμάτων. Εἶχον περιφρονήσει τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον. Εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγχην τὴν νίκην.

Τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα μὲ τὴν θύελλαν τῶν ὀβίδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῆ. Καὶ ὁ Ἕλλην ὀπλίτης, ὁ ἀφανὴς καὶ ἐνδοξος οὗτος ἥρωας, εἶχε περάσει διὰ μέσου τῆς κολάσεως τοῦ πυρὸς ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος ὡς εἰς ἡμέραν παρατάξεως... Εἶχε νικήσει τοὺς Βουλγάρους.

Ἐφημερίς « Ἐλεύθερος Λόγος »

Γεώργιος Βραχηνός (διασκευή)

Οί εϋζωνοί ἦσαν πάντοτε ἡ ἰδιαίτερα συμπάθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸν εϋζωνον ὑπάρχει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρουμελιώτου. Τὸ χακί, τὸ φέσι, ὁ ντουλαμαῆς ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν. Ἀπὸ μέσα ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ὁ ἴδιος, λεπτός, ὀξύς, ταχύς, γενναῖος, ὀρμητικὸς, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, ὑπερήφανος, αἰσιόδοξος.

Λεπτὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. Ὅπως εἶναι συνηθισμένοι ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχνὴν φουστανέλλαν νὰ φέρῃ μίαν « γυροβολιά » καὶ νὰ εὐρίσκηται εἰς τὴν θέσιν του, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πνεῦμά του, ὀξύ καὶ εὔστροφον, γυρίζει παντοῦ καὶ ἀντιλαμβάνεται τὰ πάντα εἰς μεγάλην ἀκτῖνα πέριξ. Ὅσοι τὸν διδάσκουν νὰ γίνῃ ἀπὸ βοσκοῦ στρατιώτης δὲν παρεπονέθησαν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀντίληψίν του. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ ὄπλου δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εϋζωνον. Ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν, πού θὰ κρατήσῃ τὸ ὄπλον εἰς χεῖράς του, τὸ γνωρίζει.

Καὶ ταχύς. Ἡ γῆ φεύγει κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του. Τὰ βουνὰ τὰ ἀπότομα δὲν εἶδον ὀρμητικωτέρους ἀπὸ τοὺς εϋζώνους. Δὲν ἀναβαίνουν αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Ἀναρριχῶνται καὶ τυλίγονται καὶ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν.

Καὶ εἶναι γενναῖοι. Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὔτε τὰ ταχυβόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον, τῷ 1912, οἱ Τοῦρκοι εἶχον παρατάξει κορμούς ἐλαίας βαμμένους μέλανας, διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εϋζωνοὶ ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον, καί, ἀφήσαντες τὰ ξύλινα κανόνια ἤσυχα, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνα ἔχυνον ἀπὸ τὰ στόματά των τὸν θάνατον, οἱ εϋζωνοὶ συρόμενοι τὰ ἐπλησίασαν καὶ ἐχύθησαν εἰς

τοὺς πυροβολητάς καὶ τοὺς συνέλαβον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἐδειλίασαν οὐδὲ στιγμὴν.

— Παιδιά, εἶπεν εἰς ἀξιωματικὸς εἰς τινα μάχην, θὰ ἀφήσωμεν αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς σκοτίζουν μὲ τὶς τουφεκιές των;

— Νὰ τοὺς συλλάβωμεν, εἶπον οἱ εὐζωνοί.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνεи. Οἱ Βούλγαροι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Μετὰ δέκα λεπτά τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῶ οἱ εὐζωνοί, ὄρθιοι καὶ ἀλαλάζοντες ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ὀχυροῦ, ἔρριπτον τὰ σκουφάκια εἰς τὸν ἀέρα.

Ἡ ὁρμὴ των θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἥρωικὰς σελίδας. Ὅπως τοὺς ἄραβικοὺς ἵππους, καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον εἶναι νὰ τοὺς νικήσῃ κανεὶς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ἡ στασιμότης τοὺς θανατώνει.

— Θὰ μείνετε ἐδῶ καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκὴν.

Οἱ εὐζωνοί ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλ' ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε τοὺς εὔρε παραπονομένους.

— Ἐδῶ θὰ καθώμαστε; ἐμουρμούρισε κάποιος ἀπὸ ὅλους παραπονούμενος.

Εὐτυχῶς τὴν ἰδίαν στιγμὴν εἰς ἀγγελιαφόρος ἔφερε τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εὐζωνοί ἐχύθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ ἐμπρὸς μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς ὑπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτοὺς. Ἄν δὲν ἤκουον τὸν ἀλαλαγμὸν των, θὰ ἐνόμιζον ὅτι μία ὁμοβροντία τοὺς ἔρριψε κάτω ὅλους νεκρούς!

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχὴ των! Χαλύβδινοι ἄνθρωποι κρύπτονται εἰς τὴν φουστανέλλαν καὶ ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος τοὺς κινεῖ, δὲν ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ διὰ κόπους καὶ στερήσεις.

Μὲ ὀλίγην κουραμάναν ἢ χωρὶς αὐτήν, μὲ νερὸν τῆς πηγῆς ἢ καὶ χωρὶς αὐτό, ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τὴν βροχὴν, προχωροῦν, ἀγρυπνοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στεγνὰ χαρακτηριστικά, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος λίπους, νὰ ζωγραφηθῇ ἢ ἐλαχίστη κόπωσις.

Μέσα εἰς τὸ σκότος βλέπουν ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν καὶ ποτὲ ὁ στρατὸς δὲν εἶναι τόσον ἡσυχος, ὅσον ὅταν αἱ προφυλακαὶ τοῦ εἶναι εὐζωνοί· ἔστω καὶ ἂν οἱ εὐζωνοὶ αὐτοὶ ἐβάδισαν ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὴν ἑσπέραν καὶ πρόκειται νὰ πολεμήσουν πάλιν τὸ πρωί.

Ἡ ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος. Τοὺς ἠγάπησε πολὺ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πτερὰ. Μὲ περιφρόνησιν βλέπουν τὸν ἐχθρόν.

Ἐπάρχουν εὐζωνικά τραγούδια, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὐζώνου. Μὲ δύο στίχους ἐζωγράφησαν οἱ ἴδιοι τὴν εἰκόνα των:

*Φουστανέλλα, φούντα, φέσι
καὶ δακτυλιδένια μέση.*

Εἰς τὰ σύνορα, ὅσον ἐφύλασσαν σκοποὶ, εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, ἐγνώρισαν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους των. Καὶ ἔμαθον νὰ τοὺς περιφρονοῦν καὶ νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ κάποιον ὕψος.

Εἰς ἄσμα ὁ εὐζωνος προκαλεῖ τὸν ἐχθρόν νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὰ φανερά, ὅποτε θὰ ἴδῃ ὁ ἐχθρὸς:

πῶς πολεμαίει ὁ εὐζωνος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Κάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παλαιοῦ κλέφτου ἐκληρονόμησεν ὁ σημερινὸς εὐζωνος. "Ὅπως ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικὸς, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληρώνει ἀμέσως.

Ἡ πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἢ σκέψῃς ὅτι ἀνεμένομεν τόσον καιρὸν τοὺς ἐχθροὺς μας.

— Αὐτοὶ ἦτανε! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λοχίας τῶν εὐζώνων, δεικνύων τοὺς ἐχθροὺς φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης (1912).

Καὶ αὐτὸ τὸ « αὐτοὶ ἦτανε! » ἐσήμαινε:

— Καμαρῶστέ τους· αὐτοὶ ἦτανε, πού δὲν μᾶς ἄφηναν τόσα χρόνια νὰ τοὺς φᾶμε!

Διότι ὁ εὐζωνος ἐκεῖ ἐπάνω, πού ζῆ, μακρὰν τοῦ κόσμου, εἰς τοὺς ἐρημικοὺς σταθμούς, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς, εὐρίσκει πολὺ φυσικὸν πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ ἐθνῶν νὰ λύηται μὲ τὸ ξίφος. Ὁ δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῆ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτὸς καὶ ὄχι ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων.

Ποία εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τοὺς εὐζώνους;

Σεῖτάν ἀσκέρι — διαβολικὸν στρατὸν — τοὺς ὠνόμαζον οἱ ἄλλοτε ἐχθροὶ μας, οἱ Τοῦρκοι. Κάτι τὸ σατανικὸν ἐφαντάζοντο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ἰδέαν λευκῶν φανταστικῶν πτερῶν.

Ὅπως γνωρίζουν οἱ εὐζωνοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὴν γειτονίαν τῶν συνόρων, γνωρίζουν καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς εὐζώνους. Ὅσακις ἄλλο σῶμα ἔτυχε νὰ φρουρῆ τὰ σύνορα καὶ συνέβη κάποια παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἐπεκράτησε περισσότερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμμὴν. Ὅταν ἀπέναντι τῶν Τοῦρκων ἦσαν εὐζωνοὶ, ἡ λογικὴ ἔμεινε κατὰ μέρος καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπὴν. Δι' ἓνα εὐζωνον, ὁ ὁποῖος, πηγαίνων νὰ πάρῃ νερόν, ἐπυροβολήθη, τὸν Μάιον τοῦ 1912, τρεῖς ἐχθροὶ ἐξηπλώθησαν νεκροί, πρὶν προφθάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς εὐζώνους του.

Ἡ ἐμφάνισις πυκνῆς πρωτοπορίας εὐζώνων εἰς τὴν μάχην ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θάρρους τῶν ἐχθρῶν. Εἰς οἰανδῆποτε θέσιν καὶ ἂν εὐρίσκωνται αὐτοί, δὲν θεωροῦν

έαυτούς άσφαλεῖς, όταν βλέπουν εϋζώνους έρχομένους έναντίον των.

Ὁ έχθρὸς εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ εϋζωνὸς τρέφει ἄσπονδον τὸ ἐθνικὸν μῖσος μέσα του. Τὸ ἔνδυμα δὲν κάμνει βέβαια τὸν καλόγηρον. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἀρνηθῆ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ φορέματος. Καὶ μέσα εἰς τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς στολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ξεχωρίζει ἡ φουστανέλλα, ἡ ὁποία ἐπολέμησεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Οἱ έχθροὶ εἶχον εἰς τὸ αἶμά των κληρονομικὸν τὸν φόβον τῶν ἡρωικῶν ἐκείνων φουστανελλάδων, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἔταπείνωσαν τὸν Σουλτάνον, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔκυπτεν ἐντρομος ἐνώπιόν του.

Γεώργιος Τσοκόπουλος (Διασκευή)

113. ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Γιὰ τὴν ἐνδοξὴ Πατρίδα, γιὰ τὴν Πίστι, γιὰ τὸ Γένος,
τὸ κορμί μας, τὴν καρδιά μας, τὴν ψυχὴ μας, τὴ ζωή!
"Ὅλοι ἀδελφία εἴμαστε τώρα καὶ κανεὶς δὲν εἶναι ξένος,
ὅλους τώρα μᾶς ἐνώνει ἓνας πόθος, μιὰ πνοή.

"Ὅλοι ἀδελφία εἴμαστε τώρα καὶ ἡ μεγάλη μας Μητέρα
μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα, μὲ λυμένα τὰ μαλλιά,
λαμπροφώρα σὰν τὸν Ἥλιο καὶ γοργή σὰν τὸν ἀγέρα,
μᾶς καλεῖ καὶ μᾶς συνάζει στὴ θερμὴ τῆς ἀγκαλιά.

Ἰωάννης Πολέμης

ΠΙΝΔΟΣ

ὦν προγόνων βλαστοί, μ' ἀτσαλένια κορμιά,
τοῦ πολέμου περνῶντας τὴ φρίκη,
τῆς καρδιάς μας τὴ ~~φλόγα~~ τὴν ἐφέραμε μιά
ὡς ἐκεῖ πού μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

ἐ τὴν λόγῃ χαράξαμε ἀδρὸ στὰ βουνά
τ' ὄνομά μας — γαλάζιο λουλούδι —
νά τὸ πάρῃ ὡς τὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νά τὸ κάμῃ τραγουδί.

ροσταγὴ στὴ φυλή μας, σὰν νόμος βαρειά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσουμε θάμα.
Νά 'ναι αἰώνια σὲ τούτῃ τὴ γῆ ἡ Λευθεριά,
κάποιος μοίρας βρίζει τὸ τάμα.

άννα Ἑλλάδα, δική σου μιά σάλπιγγα ἤχεϊ,
μέσ' ἀκόμα στῆς Πίνδου μιά κόχη,
στοὺς λαοὺς νά θυμίζῃ γεμᾶτο ~~φυλῆ~~
τὸ τρανό, πού ξεστόμισες, «Ὁχι». Α

Στέλιος Σπεράντζας

Παραμονή τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1951. Ψῦχος ἰσχυρὸν διεπέρα μέχρις ὀνύχων τοὺς ἥρωικούς υπερασπιστάς τοῦ ὑψώματος 381, τὸ ὁποῖον πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχον καταλάβει οἱ γενναῖοι Ἕλληνες μαχηταὶ κατὰ μίαν θουελλώδη ἐπίθεσιν των.

Αἱ ὀλίγαι καλύβαι τοῦ Κινάν ἦσαν σκεπασμέναι ἀπὸ τοῦ σκότους· ἀπόλυτος σιγὴ ἐπεκράτει, πού ἔκαμνε τοὺς στρατιώτας νὰ μετροῦν τοὺς παλμούς τῆς καρδίας των.

— Λεβέντες τί γίνεται; ψιθυρίζει ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικός. Κάτι μοῦ λέει πὼς σήμερα θὰ τὸ γλεντήσωμε πάλι.

Τὸ ὑψωμα ἦτο ζωτικῆς σημασίας διὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀσφαλῶς θὰ κατέβαλλε προσπαθείας διὰ νὰ τὸ ἐπανακτήσῃ.

Μακριναὶ ὁμοβροντίαι διακόπτουν τὴν ἡσυχίαν, πού ἐξαπλοῦται παντοῦ. Πλησιάζει ἡ τετάρτη πρωινὴ καὶ οἱ στρατιῶται τρίβουν τὰς χεῖράς των. Εἶχον σηκωθῆ ἑνωρίς, ὅπως πάντοτε, ὅταν ἐν πανδαιμόνιον ἀπὸ ριπὰς πολυβόλου καὶ φωνὰς ἀναμείκτους μὲ περιέργους κρότους μεταβάλλει τὰ πάντα. Οἱ λυσοῶντες Κινέζοι ὀρμοῦν μὲ ἀγρίας κραυγὰς εἰς τὸ ὑψωμα 381.

Ο ἀξιωματικὸς δὲν εἶχεν ἀπατηθῆ. Ἡ φωνὴ του ἀκούεται βροντερὰ μέσα εἰς τοὺς κρότους τῆς μάχης:

— Ἀπάνω τους, λεβέντες! Πρέπει νὰ τοὺς δεῖξωμεν τί θὰ πῆ Ἕλλην!

Ἡ ἡμέρα ρίπτει τὸ πρῶτόν της φῶς καὶ ἡ μάχη γίνεται περισσότερον σκληρά. Οἱ Κινέζοι ἀτελειώτοι ὀρμοῦν κατὰ κύματα. Φθάνουν εἰς τὰς θέσεις τῶν ὀλίγων υπερασπιστῶν, οἱ ὅποιοι, ὡς νέοι Λεωνίδαί, κλείουν τὸν δρόμον εἰς τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας.

Μὲ υπεράνθρωπον ἥρωισμόν ὁ γενναῖος ἀνθυπολοχα-

γός παλαίει κατά τῶν Κινέζων, οἱ ὁποῖοι εἶχον θέσει τὸν πόδα εἰς τὸ ὕψωμα. Πέριξ οἱ γενναῖοι στρατιῶταί του ἀναμετροῦνται σῶμα πρὸς σῶμα, ἀμιλλώμενοι εἰς ἥρωισμὸν μὲ τὸν διμοιρίτην των.

Εἶναι πλέον μεσημβρία καὶ ὁ ἄνισος ἀγὼν συνεχίζεται. Οἱ πολυάριθμοι ἐχθροὶ δὲν πτοοῦν τὸν ἐπίμονον Ἕλληνα ἀξιωματικόν, ὁ ὁποῖος οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς βαρβάρους.

Ὁ ἀγὼν συνεχίζεται ἐπὶ πτωμάτων μέχρι τοῦ ἀπογεύματος. Ὁ ἥλιος, κουρασμένος, κλίνει πρὸς τὴν δύσιν του. Ἡ ἡμέρα φεύγει, ἀλλὰ μαζί μὲ αὐτὴν καὶ ὁ ἥρωικὸς ἀξιωματικὸς. Τὸ ὕψωμα μένει εἰς τοὺς Ἕλληνας μὲ πολλοὺς νεκροὺς Κινέζους, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι ὑποχωροῦν ἀτάκτως καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας στρατιώτας.

Ἡ νύξ σκεπάζει πάλιν τὸ 381 καὶ ἡσυχία ἀπλώνεται παντοῦ. Μόνον οἱ γενναῖοι τοῦ Ἑλληνικοῦ τάγματος θρηνοῦν τὸν ἥρωικὸν διμοιρίτην των, νεκρὸν ἐμπρὸς των. Εἶναι ὁ ἐφεδρὸς ἀνθυπολοχαγὸς Ἀπόστολος Σταθιάς ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, ὁ πρῶτος πεσὼν Ἕλληνα ἀξιωματικὸς εἰς τὴν μακρινὴν Κορέαν, φωτεινὸν παράδειγμα ἥρωισμοῦ. Ἐδόξασε διὰ μίαν ἀκόμα φορὰν τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ ἐχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐλευθέρων λαῶν.

Ἐφημερὶς « Στρατιωτικὰ Νέα »

Φ. Λιβιτσιάνος (διασκευή)

Μία έκπληκτική ήσυχία έπεκράτησεν επί πολλές ήμέρας μεταξύ τῶν τομέων τῶν ὑψωμάτων Ντικ καί Χάρρου. Διά τούς έμπείρους στρατιωτικούς ἦσαν φανερά τά σημεῖα. Κάποιος ἀπό τούς ἀντιπάλους συνεκέντρωνε δυνάμεις διά νά ἐκδηλωθῇ αἰφνιδιαστικῶς τήν ὥραν, πού θά ἔκρινε κατάλληλον.

Αἱ ἀμερικανικαί ὑπηρεσίαι πληροφοριῶν δέν ἔμειναν, φυσικά, ἄπρακτοι. Ἀναγνωριστικά ἀεροπλάνα ἤρχισαν νά ἐξερευνοῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τήν ἐχθρικὴν περιοχὴν. Καί ἐλάμβανον ἀεροφωτογραφίας, παρά τὸν κίνδυνον τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων. Αἱ ὑπηρεσίαι κατασκοπίας συνέλεξαν καί αὐταὶ τὰς πληροφορίες τῶν ἀπὸ πατριώτας Κορεάτας, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τήν ἄλλην πλευρὰν τῶν κομμουνιστικῶν γραμμῶν. "Ὅλα αὐτὰ ἐμελετήθησαν καί κατόπιν προσεκτικῆς κριτικῆς ἰδοῦ τὸ συμπέρασμα :

Πέντε ὁλόκληρα κινεζικά συντάγματα, δυνάμειος 16 ἕως 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἶχον συγκεντρωθῆ διά νά προσβάλουν μίαν περιοχὴν, τήν ὁποίαν ὑπερήσπιζον μόνον δύο τάγματα. Τὸν ἀριστερὸν τομέα τῆς περιοχῆς, εἰς τὸν ὁποῖον περιελαμβάνετο καί τὸ ὑψωμα Ντικ, κατεῖχε τὸ ἐλληνικὸν τάγμα. Τὸν δεξιὸν τομέα μὲ τὸ ὑψωμα Χάρρου κατεῖχεν ἀμερικανικὸν τάγμα τοῦ 15ου Συντάγματος.

Καί ἐτίθετο τὸ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα εἰς τούς συμμαχοὺς καί τούς ἡμετέρους στρατιωτικούς: Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὑψώματα θά ἐπεχειρεῖ νά καταλάβῃ ὁ ἐχθρὸς; Τὸ Ντικ ἢ τὸ Χάρρου; Καί τὰ δύο παρεῖχον σημαντικὰ πλεονεκτήματα εἰς τὸν ἐχθρόν, ὥστε ἤξιζε νά προσπαθῆσθαι νά τὰ καταλάβῃ.

Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Κινεζοὶ ἀνεζήτησαν τὸ ἀδυνατώτερον σημεῖον.

Ὁ λοχαγὸς Τζαϊδᾶς, διοικητὴς τοῦ 1ου λόχου, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, συνέστησεν ἰδιαιτέρως ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας νὰ αὐξήσουν περισσότερον τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Οἱ ὑπολοχαγοὶ Ἀλεβίζος, Μπουζῆς καὶ Χρυσὸς παρηκολούθουν ἀγρύπνως τὰς θέσεις τῆς μάχης. Ἐνῶ ὁ ὑποδιοικητὴς Καφφᾶτος ἀνέλαβε νὰ παρακολουθῇ καὶ συμπληρῶνῃ τὰς ἐνεργείας των.

Οἱ Κινέζοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψώματος Ντίκ. Ἐξέλεξαν τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ντίκ, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς τὴν περισσότερον εὐπρόσβλητον καὶ κατάλληλον δι' αἰφνιδιασμόν. Ὅπισθεν τῶν ὀλιγαρίθμων προφυλακῶν ἠκολούθουν αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ἀποτελούμεναι ἀπὸ τρία τάγματα. Ἀκριβῶς ὅμως εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον ὁ ὑπολοχαγὸς Μπουζῆς εἶχε τοποθετήσῃ δύο φυλάκια εἰς ἀπόστασιν 70 μέτρων τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Εἰς τὸ πρῶτον εὐρίσκοντο οἱ στρατιῶται Μπάτζογλου, Θεοδώρου καὶ Ζαβαλιάρης. Καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἦσαν οἱ στρατιῶται Μπρικόρης, Κορομηλᾶς καὶ Τζελάκης.

Πρῶτος ἀντελήφθη τοὺς Κινέζους ὁ Μπάτζογλου. Εἰδοποίησε τοὺς συντρόφους του καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀφήσῃ τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτὰς νὰ τὸν πλησιάσουν εἰς τὰ δέκα μέτρα. Καὶ τὴν κατάλληλον στιγμήν ἐξαπέστειλε δύο σφαίρας. Ἡ πρώτη εὔρε τὸν ἓνα Κινέζον εἰς τὴν κοιλίαν. Ὁ ἄλλος, ὅταν εἶδε τὸν σύντροφόν του νὰ πίπτῃ, ἔστρεψε ἀποτόμως διὰ νὰ φύγῃ. Ἐκείνην τὴν στιγμήν τὸν εὔρεν ἡ δευτέρα σφαῖρα τοῦ Μπάτζογλου καὶ τὸν ἐφόνευσε. Σχεδὸν ἀμέσως ἤρχισε νὰ βάλλῃ ὁ Θεοδώρου μὲ τὸ πολυβόλον του καὶ ὁ Ζαβαλιάρης μὲ τὸ αὐτόματον. Ἠκολούθησαν καὶ τὰ πυρὰ τοῦ δευτέρου φυλακίου. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ πρώτη ὁμάς τοῦ ἐχθροῦ διεσκορπίσθη κακῆ κακῶς.

Οἱ Κινέζοι ὅμως ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ προχωρήσουν

ὀπωσδήποτε, ἀφοῦ μάλιστα ἦσαν ὑπέρτεροι ἀριθμητικῶς. Κατέλαβον λοιπὸν θέσεις καὶ ἤρχισαν νὰ ρίπτουν χειροβομβίδας καὶ νὰ ἀπαντοῦν μὲ ριπὰς αὐτομάτων ὄπλων. Ἐνας μάλιστα ἐρυθρὸς ἐπλησίασε συρόμενος τὴν θέσιν τοῦ Μπάτζογλου καὶ ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Συνέβη τότε ἓν ἀπὸ τὰ σπανιότερα πολεμικὰ περιστατικά. Καθὼς ὁ Μπάτζογλου ἐκάθητο μέσα εἰς ἓν χωμάτινον κοίλωμα, βάθους 50 ἑκατοστῶν, ἡ χειροβομβὶς ἔπεσεν ἀκριβῶς ἀνάμεσα εἰς τὰ σκέλη του. Χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ψυχραιμίαν του, τὴν ἤρπασεν ἀστραπιαίως καὶ τὴν ἔστειλε ὀπίσω. Ἡ χειροβομβὶς ἐξερράγη ἄνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Κιτρίνου, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωσεν οὕτω ἀκριβὰ τὸ θράσος του.

Ἐνῶ συνεχίζετο ἡ μάχη, αἱ μεγάλαι κινεζικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἤκολούθουν τὰς προφυλακάς, προσεπάθησαν νὰ κινηθοῦν πρὸς τὰ ἐμπρός. Σκοπὸς των ἦτο νὰ συντρίψουν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἑξ γενναίων. Ἡ κίνησις αὕτη συνωδεύθη μὲ τρομακτικὴν βροχὴν βλημάτων ὄλμων. Ἐστρέφετο δὲ ὄχι μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῶν φυλακίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὸν τομέα τοῦ 1ου λόχου. Ὁ σκοπὸς των ἦτο φανερός: νὰ ἐμποδίσουν πᾶσαν ἐνίσχυσιν τῶν φυλακίων. Συνέβη ὅμως ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον: Οἱ ὄλμοι τοῦ λόχου καὶ τοῦ τάγματος ἐσχημάτισαν πύρινον τεῖχος, τὸ ὁποῖον αἱ κινεζικαὶ δυνάμεις ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπερβοῦν. Ἀντιθέτως, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας ἠδυνήθη νὰ σπεύσῃ μὲ 20 στρατιώτας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ φυλάκια.

Μόλις ἔφθασαν αἱ ἐνισχύσεις, οἱ Ἕλληνες ἐπετέθησαν μὲ τὴν σειρὰν των. Οἱ Κινέζοι ἤρχισαν τότε νὰ ἐξασθενοῦν καὶ νὰ χάνουν τὸ θάρρος των πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρείας. Τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν μαχητῶν μας, συνέλεξαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίας των, ὅσους ἠδυνήθησαν, καὶ ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Κάποτε ἐκόπασεν ἡ μάχη καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας, κατὰ διαταγὴν τοῦ λοχαγοῦ Τζαϊδᾶ, ἐξηρέυνησε μὲ προφανῆ κίνδυνον τὸ πεδίου τῆς μάχης. Ἦτο κατεσπαρμένον ἀπὸ Κινέζους νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ ἀπὸ ἄπειρον πολεμικὸν ὕλικόν.

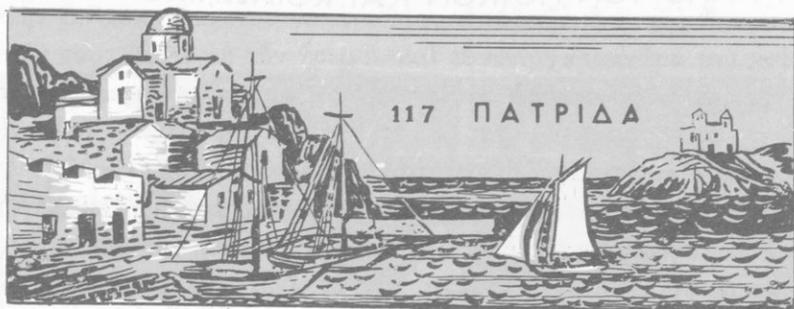
Θὰ ἐνθυμῆσθε ἀσφαλῶς τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτάς, οἱ ὁποῖοι ἐκτυπήθησαν ἐξ ἀποστάσεως 10 μέτρων. Μόλις ἐπῆγαν οἱ στρατιῶταί μας νὰ τοὺς παραλάβουν, ὁ τραυματισμένος εἰς τὴν κοιλίαν τοὺς ἔριψε μίαν χειροβομβίδα. Ἦτο ὅμως ἐξηγνημένος ἀπὸ τὴν αἱμορραγίαν καὶ ἡ χειροβομβὶς του δὲν ὑπερέβη τὸ ἓν μέτρον. Ὁ ἀνόητος μὲ τὴν πρᾶξίν του αὐτὴν εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ τὴν περιθάλψιν τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων.

Ἄφοῦ οἱ Κινέζοι ἀντελήφθησαν ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ κατάληψις τοῦ Ντίκ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν των, ἐπετέθησαν τὴν ἐπομένην μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Χάρρου, Τέσσαρας λυσσώδεις ἐπιθέσεις ἐνήργησαν τὴν ἐσπέραν ἐκείνην καὶ τρεῖς φορὰς κατέλαβον τὴν κορυφὴν, ἀλλὰ ἰσάριθμοι ἀμερικανικαὶ ἀντεπιθέσεις τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἀποχωρήσουν.

Ὅταν ἐξημέρωσεν, ἡ Ἀστερόεσσα — ἡ Ἀμερικανικὴ σημαία — ἐξηκολούθει νὰ κυματίζῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος. Ἐφαίνετο ὡς νὰ ἔστελλε τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, ἡ ὁποία ἐκυμάτιζεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ντίκ.

Ἐφημερὶς « Στρατιωτικὰ Νέα »

Φ. Θωμόπουλος (Διασκευὴ)

- Ξένε, πού μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιὸς εἶναι ὁ τόπος σου καὶ ποιά πατρίδα ἔχεις :
- Στ' ἀγαπημένο μου χωριὸ πάντα χαρὲς καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια.
Κι ὅταν χορευῆ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιάς τῆ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τύμπανο καὶ κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
- Στὴν μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐωδιὰ καὶ χάρι
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι.
Στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιάς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια
καὶ φέρνουνε τὴν ἀνοιξὶ γοργὰ τὰ χελιδόνια.
- Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
Ἡ ἀσημένια θάλασσα μ' ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα του τὴν χρυσοστεφανώνει.
- Τῆ μακρινὴ πατρίδα μου, πρὶν ἢ σκλαβιά πλακώσῃ,
τὴν δόξαζ' ἡ παλληκαριά, τὴν φώτιζεν ἡ γνῶσι.
Καὶ τῶρ' ἀπὸ τῆ μαύρη γῆ, τῆ γῆ τῆ ματωμένη,
πρόβαλε πάλ' ἡ Λευτεριά, σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη!
- Φτάνει!... Τῆ χώρα, πού μοῦ λές, τὴν γνώρισσ, τὴν εἶδα!
Τῆ μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα!

Γεώργιος Δροσίνης

118. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΚΑΙ Ο ΞΕΝΟΦΩΝ

Ὁ ἐνάρετος Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι τὸ πολυτιμότερον καὶ χρησιμότερον ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅσα δύναται νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ὁ εἰλικρινὴς καὶ πιστὸς φίλος. Πολλάκις δὲ παρεκίνει τοὺς μαθητάς του νὰ προσπαθοῦν μὲ τὴν ἀρετὴν των καὶ τὰς καλὰς των πράξεις νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὸν πολῦτιμον αὐτὸν θησαυρόν.

Ὁ Σωκράτης ἦτο εἷς ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίδασκον μόνον, ἀλλὰ ἔπραττον καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ διδάξῃ καὶ θὰ ἐκτελέσῃ ὅσα διδάσκει, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ μέγας».

Ὁ Σωκράτης ἐπεσφράγιζε πάντοτε τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ τὰ ἔργα του. Δι' αὐτὸ καὶ

τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ φιλίας ἀπέδειξε διὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ. Διότι μὲ τὸν ἡρεμον καὶ εὐγενῆ χαρακτῆρά τοῦ καὶ μὲ τὰς ὠφελίμους συμβουλὰς τοῦ κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολλοὺς φίλους.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων συνεδέθη διὰ φιλίας καὶ μὲ τὸν νέον Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ τὸν κάμῃ χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα. Διότι διὰ τοῦ μέσου τούτου, τῆς φιλίας, προσεπάθησε νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς πολυτελείας, τῆς ὑπερηφανείας, τῆς δοξομανίας καὶ τῆς ἀσταθείας, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἐχαρακτήριζον τὸν βίον τοῦ εὐφυοῦς καὶ ζωηροῦ τούτου νέου τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ φίλου τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Κατὰ τὴν μάχην καὶ οἱ δύο ἠνδραγάθησαν, ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης τραυματισθεὶς ἔπεσεν. Οἱ ἐχθροὶ θὰ τὸν ἤχμαλῶτιζον ἢ θὰ τὸν ἐφόνευον, ἀν ὁ Σωκράτης δὲν διεκινδύευσεν τὴν ζωὴν τοῦ, διὰ νὰ σώσῃ τὸν φίλον τοῦ.

Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Στρατηγοὶ θὰ ἔδιδον τὰ βραβεῖα τῆς ἀνδρείας εἰς τὸν ἀριστεύσαντα κατὰ τὴν μάχην, πρῶτος ὁ Σωκράτης ὠμίλησεν ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τὸν νέον τοῦτον τὰ βραβεῖα, ὁ στέφανος καὶ ἡ πανοπλία, ἐνῶ ταῦτα ἀνῆκον κυρίως εἰς τὸν Σωκράτην. Οὗτος ὅμως ἐπεθύμει μὲ τὴν βράβευσιν αὐτὴν νὰ αὐξήσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔργα. Ὡς ἀληθὴς φίλος, ἐθεώρει ὅτι ἡ εὐτυχία τῶν φίλων αὐτοῦ εἶναι καὶ ἰδική τοῦ εὐτυχία.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Ξενοφῶντα τὰ ἴδια γενναῖα καὶ φιλικὰ αἰσθήματα ἔδειξεν ὁ Σωκράτης.

Εἰς μίαν παρὰ τὸ Δῆλιον, πόλιν τῆς Βοιωτίας, μάχην

μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν ἔλαβε μέρος ὁ Σωκράτης μὲ τὸν φίλον του Ξενοφῶντα.

Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὁ Ξενοφῶν ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἢ νὰ φονευθῇ. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης, ἂν καὶ πεζός, ὄρμᾳ διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν κινδυνεύοντα φίλον του. Τὸν ἀρπάζει ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του καὶ, τρέχων δρομαίως, τὸν σφάζει καὶ τὸν φέρει μακρὰν τῶν ἐχθρῶν.

(Κατὰ διασκευὴν)

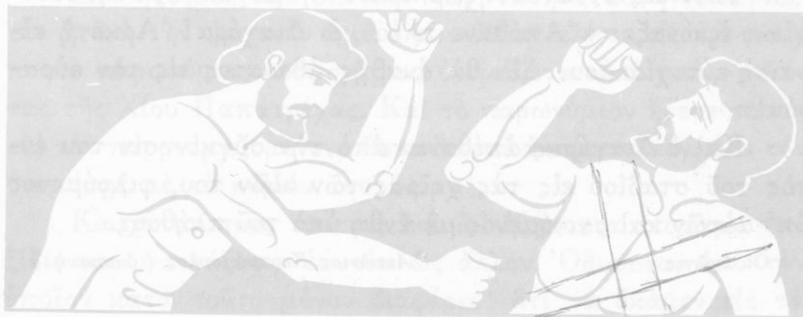
119. Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΦΩΚΙΩΝ

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐξ ὅλων τῶν Ἀθηναίων ἐτίμα κατ' ἐξοχὴν τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα. Ὅταν ἔγραφε πρὸς αὐτόν, προσέθετεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς του τὴν λέξιν « χαῖρε », πράγμα τὸ ὁποῖον εἰς οὐδένα ἄλλον ἔκαμνε.

Θέλων κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ δείξῃ πόσον πολὺ τιμᾷ τὸν Φωκίωνα, ἔστειλεν εἰς αὐτόν ὡς δῶρον ἑκατὸν τάλαντα, δηλ. εἴκοσι τέσσαρας περίπου χιλιάδας Ἀγγλικὰς χρυσᾶς λίρας. Καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτόν ἀκόμη ὅτι τοῦ χαρίζει καὶ μίαν πόλιν, διὰ νὰ εἰσπράττῃ τὰ εἰσοδήματά της.

(1) Φωκίων όμως, αν και ήτο πάμπτωχος, ούτε τὰ χρήματα ούτε τὴν πόλιν ἐδέχθη. Προετίμησε νὰ ζῆ πτωχικά, χωρὶς καμμίαν ὑποχρέωσιν, παρὰ νὰ ζῆ πλούσιος καὶ νὰ εἶναι εἰς ἄλλον ὑποχρεωμένος. Ἐπειδὴ ὅμως ήτο καὶ εὐγενής ἄνθρωπος καὶ δὲν ήθελε νὰ φανῆ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι τὸν περιφρονεῖ, τὸν παρεκάλεσε νὰ δεχθῆ μὲν ὀπίσω τὰ δῶρά του αὐτά, νὰ τοῦ προσφέρῃ δὲ ἄλλο δῶρον, τὸ ὁποῖον θὰ ήτο εἰς αὐτὸν περισσότερον εὐχάριστον: νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρους τέσσαρας φίλους του, τοὺς ὁποίους ὁ Ἀλέξανδρος ἐκράτει εἰς τὰς φυλακάς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ἀμέσως αὐτοὺς ἐλευθέρους. Ἐκτοτε ἐτίμα τὸν Φωκίωνα πολὺ περισσότερον.

(Κατὰ διασκευὴν)

120. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ

Ἡ νῆσος Ρόδος ἐφημίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ἀπέστελλεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ρωμαλεωτάτους πυγμάχους. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπερτέρει καὶ αὐτὴν τὴν ἐνδοξον διὰ τοὺς ἀγωνιστάς της νῆσον Αἴγιναν.

Ἐκ τῆς νήσου Ρόδου εἶναι καὶ ἡ περίφημος εὐγενὴς οἰκογένεια τῶν Διαγοριδῶν.

Ὁ Διαγόρας, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς ἀγῶνας ὡς πυγμαχος, ἠτύχησε νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς υἱοὺς του καὶ τοὺς ἐγόνους του νὰ νικοῦν εἰς τὰ Ὀλύμπια.

Λέγεται δέ, ὅτι ἀπέθανε κατὰ τρόπον πολὺ εὐτυχῆ. Εἶχον νικήσει εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ δύο υἱοὶ του, ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Δημάγητος. Τοὺς ἐστεφάνωσαν οἱ Ἑλλανοδῖκαι καὶ τοὺς ἐχειροκρότει τὸ πλῆθος.

Τότε οὗτοι πλησιάζουν τὸν γέροντα πατέρα των, ὁ ὁποῖος παρευρίσκετο εἰς τοὺς ἀγῶνας, καὶ θέτουν ἐπὶ τῆς λευκῆς κεφαλῆς του τοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους εἶχον λάβει. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐσήκωσαν εἰς τοὺς ὤμους των, τὸν περιέφερον θριαμβευτικῶς καὶ ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν πέριξ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός.

Τότε εἰς στρατιωτικῆς, βλέπων τὴν μεγάλην αὐτὴν εὐτυχίαν, ἐφώναξε: « Ἀπόθανε πλέον, ὦ Διαγόρα! Ἀρκετὴ εἶναι ἡ εὐτυχία σου. Δὲν θὰ ἀναβῆς ἀθάνατος εἰς τὸν οὐρανόν! ».

Καὶ ὁ Διαγόρας ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του ἐν τὸς τοῦ σταδίου εἰς τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν του, φιλούμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ραινόμενος μὲ ἀνθη ὑπὸ τοῦ πλῆθους.

« Οἱ ἀγῶνες »

Ἀντώνιος Κεραμόπουλος (διασκευῆ)

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰ ἄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὄλην τὴν νῆσον δὲν εὐρίσκεται ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκη ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ πταρνισθῆ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσοσιν δυνατά, ὥστε νὰ σβήσῃ τὴν λαμπάδα.

Ὅταν τὴν ἤναψαν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε, προετίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῆ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σῦνηθες.

Δὲν ἤξεύρω, ἐὰν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσοσιν εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν ὀνομάσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ δι' ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νήσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἐξῆς περιστατικόν:

Ἐπέρασεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος περιηγητής. Εἶχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἠρώτησεν ἐκστατικὸς:

- Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν:
 — Τὴν ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκρίθη.

Καὶ ἡ ἔκστασις τοῦ ἐγένεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρά παιδιά ἦτο δυνατόν νὰ ὀμιλοῦν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον.

Δὲν ἤξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ ὀμιλοῦν τῶν Ἑλλήνων τὰ τέκνα!

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελαῖς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἄλλὰ τί θὰ ἔκαμνες, εἰάν ἦσο παρῶν καὶ ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

- Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ ὀμιλοῦν Ἑλληνικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσης διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν.

Ναί! σεβάσμιος πράγματι εἶναι. Μ' ὄλην αὐτὴν τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον εἶναι φιλόφρωνος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ μικροῦ τοῦ ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

○ Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε. Δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολυλάκις διὰ τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος ἡ χαρὰ του ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον του. Καὶ μὲ ἠρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτο Χριστιανός.

— Ἀδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἐνακόσια σχεδὸν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἐκάστην ἡμερᾶν ὁ σεβάσμιος φίλος μου. ἀησιοὶ οὗ ἐφημέριον ἔχουσιν

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσο ὀλίγοι, ὥστε ἡ στωικὴ παρορμητικὴ πολὺ μικρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δύνανται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους. Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τούτους προύχοντες, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ εὐρύνουν τὸ οἰκοδόμημα. Ἐκαμαν γνωστὴν τὴν γνώμην τῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὁποῖος τοὺς συνεβούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἔπειτα ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

Ὅταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σεβάσμιος οὗτος ἱερεὺς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε :

Α Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν Χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε, ὅτι δὲν εἴμεθα ἄρκετοὶ νὰ τὸ γεμισώμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἤξεύρουσιν μήτε νὰ ἀναγινώσκουν. Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοιχίζομεν τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα, διὰ νὰ πληρῶνῃται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζηται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεῖα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας. Καὶ μετὰ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον εἴμεθα ψωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστά τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὁποῖον δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, γνωστῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνῃ κάπου ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς

αὐτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῆ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἰδικὴν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακολοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως. Καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:

 — Ἐγὼ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος. Αὐτός, τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι καταλλήλοτερος ἐμοῦ νὰ διδάσκη καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;

Ἐκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζί με τοὺς συμπατριώτας μου καὶ ἀνεμένομεν μὲ λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως. Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμαίων δὲν ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοιουτρόπως εἶναι, φίλε, ὅπως σοῦ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλοῦστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριός μας. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὲν ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἄλλὰ ἤλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος δὲν ἐγνώριζε τὴν σκόνην ταύτην.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς

122. ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐγεννήθη τῷ 1769 ἐν Ὑδρα, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Μόλις 14 ἐτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν τοῦ πατρός του ἐν Ὑδρα, ἐπειδὴ οὗτος διέμενεν ἐν Γενούῃ τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ θεοσεβής, πρᾶος, ὀλιγόλογος καὶ σοβαρός. Ἠγάπα τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτε δὲ

ἐξετίμα τὸν ψεύστην, ὅσα ἄλλα προτερήματα καὶ ἂν εἶχεν.

Ὁ πατὴρ τοῦ Λαζάρου ἀπέθανε δολοφονηθεὶς. Μετὰ ἔτη ἤλθεν ὁ φονεὺς εἰς Ὑδραν καὶ διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐζήτησε συγχώρησιν παρὰ τοῦ Λαζάρου, ὅστις τὸν συνεχώρησε. Καὶ ὅταν ὁ φονεὺς ἐδυστύχησε, τὸν συνέδραμε χρηματικῶς· ὅταν, ἕνεκα ἀσθενείας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργάζεται, τῷ ἐχορήγησε σύνταξιν· καὶ ὅταν ἀπέθανε, τὸν ἐκῆδευσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ. Ἐν μόνον εἶχεν ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ: μηδέποτε νὰ τὸν ἴδῃ. Οὕτω δὲ συνεβίβασε τὸ πρὸς τὴν χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν καθῆκον πρὸς τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ὤφειλεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρός του.

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς ἐντιμότητος αὐτοῦ, ὥστε ὅτε οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ κειμήλια τῶν μοναστηρίων, σφύζοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὸν Κουντουριώτην τὰ παρέδωκαν πρὸς φύλαξιν, χωρὶς νὰ θελήσωσιν οὐδὲ ἀπόδειξιν νὰ λάβωσι.

Καθ' ὑπερβολὴν ἐτίμων τὸν Κουντουριώτην οἱ συμπολιταὶ του. Ὅτε ὁ κύρ Λάζαρος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, κατέβαινε εἰς τὴν ἀγοράν, πάντες, πλοίαρχοι καὶ ναῦται, ἐσηκώνοντο μετὰ σεβασμοῦ ἀπὸ τὴν θέσιν των καὶ ἐσιώπων, ἕως ὅτου ἀπομακρυνθῇ.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχε σταλῆ στρατὸς πολὺς εἰς Ὑδραν. Ἄλλ' ἡμέραν τινὰ οἱ στρατιῶται ἤλθον εἰς φοβερὰν λογομαχίαν πρὸς τοὺς Ὑδραίους. Οἱ στρατιῶται ὠχυρώθησαν. Οἱ Ὑδραῖοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα εἶχον ἔτοιμα τὰ πυροβόλα. Ὁ κύρ Λάζαρος καταβαίνει ἀπὸ τῆς οἰκίας του μόνος καὶ ἔρχεται πρὸς τὸ ἐξηγριωμένον πλῆθος. Ὡς τὸν εἶδον νὰ ἔρχεται οἱ κραυγάζοντες ἐσιώπησαν καὶ τὸ πλῆθος ἐχωρίσθη εἰς δύο, διὰ νὰ διέλθῃ. Ὁ μέγας προεστὼς ὠμίλησε πρὸς τ' ἀντίπαλα μέρη

καὶ εὐθὺς οἱ τραχεῖς ἐκεῖνοι ὄρειοι καὶ οἱ ναῦται, οἱ ἔτοιμοι πρὸ μικροῦ ν' ἀλλήλοσφαγῶσιν, ἔδωκαν τὰς χεῖρας καὶ ἠσπάσθησαν ἀλλήλους δακρύνοντες.

Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει. Ἡ Πελοπόννησος, πλὴν ὀλίγων φρουρίων, ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰμβραήμ. Καὶ διεδίδετο ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος θ' ἀποβιβάσῃ στρατὸν πολυάριθμον εἰς Ἵδραν. Τρόμος κατέλαβε πάντας. Ὁ λαὸς συνῆλθε νὰ σκεφθῇ περὶ φυγῆς, προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ εἴπῃ πρῶτος τὴν γνώμην του, ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο σιωπῶν. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ φύγῃσι. Τότε λαβὼν τὸν λόγον εἶπε :

— Κατευόδιον, ἀδελφοί! Εὐχομαι νὰ εὐτυχήσετε εἰς τὰ ξένα καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τοῦτον ἢ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐγὼ, ἡ οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ πλοίαρχοί μου καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοίαρχων μου θὰ μείνωμεν εἰς τὴν Ἵδραν μας.

Ἄλλοι μὲ μίαν φωνὴν ἀνεβόησαν :

— Ὅταν μείνης σύ, κανεῖς δὲν φεύγει.

Καὶ πράγματι οὐδεὶς ἔφυγε. Καὶ ἡ Ἑλλάς ἐσώθη.

Εἰς τὸν ἱερόν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας Ἀγῶνα ὁ Κουντουριώτης ἀφιέρωσε τὴν μεγάλην ἐκ τριῶν ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν περιουσίαν του, ἐξοπλίζων πλοῖα καὶ χορηγῶν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους.

Ὁ ἐπιφανὴς οὗτος ἀνὴρ οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ λάβῃ ὑπὸ ῥύγχημα, οὐδὲ ἀπεδήμησέ ποτε ἐκ τῆς Ἵδρας. Ἐν Ἵδρᾳ ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας· ἐν Ἵδρᾳ τρίς ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς Ὀθων, ὅστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου· ἐν Ἵδρᾳ δὲ καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1852.

Ε. Α. Σίμος (Κατὰ διασκευὴν)

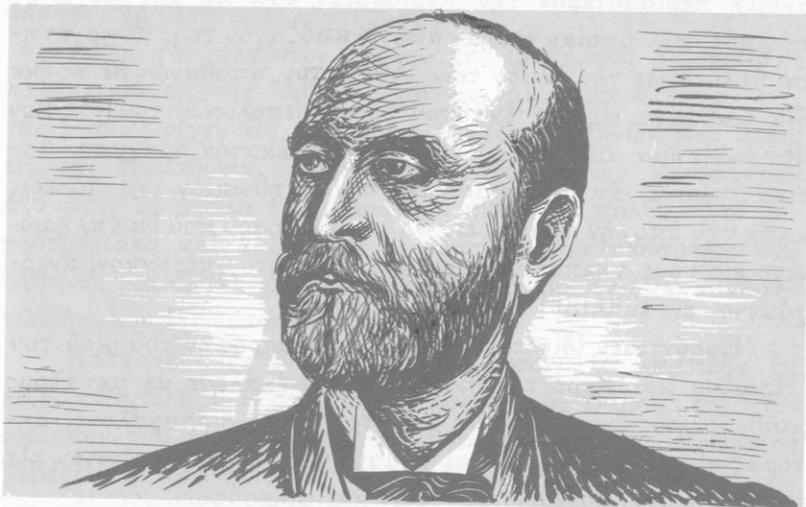
Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός κατήγετο ἐκ τῆς Χίου. Ἦτο υἱὸς ἱατροῦ.

Ὁ πατήρ του τὸν προώριζε καὶ τὸν ἀνέτρεφε διὰ νὰ τὸν σπουδάσῃ καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἐπιστήμονα. Ἄλλ' ὁ μικρὸς Ἀνδρέας, μαθητῆς τότε τοῦ Γυμνασίου Σύρου, ἔχασκεν ἐπὶ ὤρας ἐμπρὸς εἰς τὰς λίρας τῶν ἀργυραμοιβῶν. Καὶ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ γίνῃ ἔμπορος. Ἐχρειάσθησαν χίλια βάσανα, μέσα καὶ παρακλήσεις, διὰ νὰ πεισθῇ ὁ πατήρ του νὰ ἀλλάξῃ ἀπόφασιν. Καὶ ἅμα ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον, τὸν ἔστειλε «χάριν δοκιμῆς» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μαθητεύσῃ ἐκεῖ εἰς γραφεῖον ἐμπορικόν.

Ὁ Ἀνδρέας ἦτο μόλις δεκαεξαετής, ὅταν μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἐμπορικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ, ἦτο ὑποκατάστημα μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχε τελειώσει, ὡς εἶπομεν, τὸ Γυμνάσιον. Ἦξευρεν ἀρκετὰ γαλλικά, ὀλίγα ἰταλικά καὶ ἀγγλικά. Εἶχε σπουδάσει κατὰ τοὺς μῆνας τῶν διακοπῶν στοιχεῖα διπλογραφίας καὶ λογιστικῆς. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατῶρθωσεν ἐντὸς ἑξ μηνῶν νὰ μάθῃ καὶ τὰ τουρκικά, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἐργασίαν του. Μετὰ ἓν ἔτος, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, ὁ ἀπλοῦς μαθητευόμενος ὠνομάζετο πρῶτος γραμματικὸς καταστικτῆριος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διευθυντοῦ του, πού ἐλέγετο Δαμιανός. Εἶκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἤδη σχηματίσει τὴν ἀρχὴν τῆς περιουσίας του ἀπὸ τὰς οἰκονομίας του καὶ ἀπὸ μικρὰς ἐμπορικὰς πράξεις, τὰς ὁποίας εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ κάμνῃ διὰ λογαριασμόν του. Εἶχε τότε ἕως 40.000 φράγκα ἰδικά του. Εἶκοσι δύο ἐτῶν ἔγινε συντάειρος τῆς μεγάλης ἐταιρείας. Ὁ Δαμιανός εἶχεν ἀποθάνει καὶ αὐτὸς ἦτο τώρα

πλέον ὁ διευθυντής. Εἰς ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄλλοι μόλις ἀρχίζουν τὸ στάδιόν των, ὁ Ἄνδρέας Συγγρός ἦτο ἤδη μεγαλέμπορος.

Ἐπὶ ἔτη ἀκόμη πολλὰ ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζεται με τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ με τὴν ἴδιαν ἐπιτυχίαν. Τὸ στάδιόν του ἦτο ὡς κλίμαξ, τῆς ὁποίας σταθερῶς, ἀσφαλῶς, ἀνέβαινε καθ' ἐκάστην μίαν βαθμίδα. Ποτὲ δὲν ἐστάθη, ποτὲ δὲν ὠπισθοχώρησεν ἀπὸ ἀδυναμίας. Πάντοτε ἐμπρός, πάντοτε πρὸς

τὰ ἐπάνω! Καὶ οὕτως ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφήν.

Ὁ Ἄνδρέας Συγγρός ὡς σύμβολον τῆς ζωῆς του εἶχε νὰ κάμνη πάντοτε τὸ καλόν. Τὰς πολυαριθμούς δὲ εὐεργεσίας του συνέχισεν ὁ μέγας εὐεργέτης καὶ μετὰ θάνατον, διὰ τῆς διαθήκης του, ἡ ὁποία δικαίως ἐπωνομάσθη «ποίημα εὐποιίας». Διὰ τοῦτο ὀλίγων πλουσίων τὸ ὄνομα παραμένει τόσον λατρευτὸν καὶ εὐλογητὸν, ὅσον τὸ ὄνομα τοῦ Ἄνδρέου Συγγροῦ.

Γρηγόριος Ξενόπουλος (Διασκευή)

Δ' ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

124. Ο ΗΡΩΔΗΣ Ο ΑΤΤΙΚΟΣ

Ὁ Ἡρώδης ἐφημίζετο ὡς ἀπόγονος ἐνδόξων προγόνων, ὁ δὲ οἶκός του ἔγινεν ὀνομαστός ἀφ' ὅτου ὁ πατήρ του, ὁ Ἰούλιος Ἀττικός, ἀνεῦρε κατὰ τύχην ἀμέτρητον θησαυρὸν εἰς μίαν οἰκίαν του. Μετὰ τὸν γάμον δὲ αὐτοῦ ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον τὴν περιουσίαν του διὰ τῆς μεγάλης προικός, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν σύζυγόν του. Εὐηργέτησε πολυειδῶς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀποθανῶν δὲ ἀφῆκε διὰ διαθήκης εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν συμπολιτῶν του ἐτήσιον κληροδότημα μιᾶς μνᾶς. Ἡ μνᾶ εἶχεν ἑκατὸν δραχμάς Ἀττικάς· ὥστε, ἂν ὑπολογίσωμεν τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς 6.000, τὸ ποσὸν πού θά ἐπληρώνετο εἰς τοὺς συμπολίτας του κατ' ἔτος ἦτο ὑπέρογκον, ἀνερχόμενον εἰς 600.000 Ἀττικῶν δραχμῶν.

Ἐφρόντισεν ἰδιαιτέρως, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ του Ἡρώδου καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκάλεσε μὲ μεγάλους μισθοὺς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀπὸ τοὺς τότε διδασκάλους, ρήτορας καὶ φιλοσόφους. Καὶ ὁ μαθητὴς πράγματι ἔγινεν εἰς ἐκ τῶν περιφημοτέρων ρητόρων καὶ φιλοσόφων.

Ἐνῶ ἀκόμη ἔζη ὁ πατήρ του, ὁ Ἡρώδης, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ διοικητὴς τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς Ἀσίας. Βλέπων δὲ ὅτι ἡ πόλις τῆς Τρωάδος ἐστερεῖτο ὕδατος, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως ἑξακόσια τάλαντα διὰ τὴν κατασκευὴν νέου ὑδραγωγείου. Ἀλλὰ τὸ ἔργον, διὰ νὰ συμπληρωθῇ, ἐχρειάζετο ἄλλα ἑκατὸν τάλαντα, οἱ δὲ ἄλλοι διοικηταὶ τῆς Ἀσίας δὲν ἠθέλησαν νὰ συμπληρώσουν τὸ ποσὸν τοῦτο, λέγοντες ὅτι εἶναι ἄδικον νὰ δαπανῶνται τὰ εἰσοδήματα

πεντακοσίων πόλεων εις τὰς κρήνας μιᾶς καὶ μόνης πόλεως. Καὶ τότε ὁ γενναῖος πατὴρ τοῦ Ἡρώδου ἐχορήγησεν ἐξ ἰδίων τὸ ἐπὶ πλέον τῆς δαπάνης.

Ὁ Ἡρώδης μετὰ ταῦτα ἔλαβε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου, κατὰ τὸ ἔτος 143, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς. Διότι, καθὼς οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐλάμβανον τὰ μέγιστα πολλάκις ἀξιώματα τῶν Ἀθηναίων, οὕτω συνέβαινε καὶ Ἕλληνες, ἰδίως Ἀθηναῖοι, νὰ διορίζωνται ὑπατοὶ τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας.

Ἀλλὰ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς ζωῆς του ὁ Ἡρώδης παρέμεινε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς ἐπαυλεις, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἰδίως εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον κατέστησεν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρώδου, εἶναι τὰ πολυάριθμα οἰκοδομήματα καὶ ἄλλα κτίρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἐξώδευσε ἀμύθητα ποσά.

Κατεσκεύασεν ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν τὸ λαμπρὸν ἐκ λίθου πεντελησιῦ στάδιον, πλησίον τοῦ Ἴλισοῦ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ ἔκτισε τὸ σημερινὸν στάδιον τῷ 1896, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ἦτο μῆκος ἑξακοσίων ποδῶν καὶ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ὀλόκληρον τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ συμπολιταὶ τοῦ Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν τὸ ἔργον καὶ παρετήρησαν ὅτι ὀρθῶς πράγματι ἐπωνομάσθη Παρθναϊκόν.

Ὁ Ἡρώδης ἐσκέπτετο ὅτι τὸ νὰ ἐξοδεύῃ τὰ χρήματά του διὰ κατασκευὴν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουσαν τὰς πόλεις καὶ ἔτρεφον τοὺς ἐργαζομένους, ἦτο προτιμότερον ἀπὸ τοῦ νὰ τρέφῃ τοὺς ἀργοὺς συμπολίτας του.

Ὁ Ἡρώδης ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μνήμην τῆς συζύγου

του Ρηγίλλης θέατρον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ κέδρον, τοῦ ὁποίου ὅμοιον δυσκόλως ἠδύνατο νὰ εὐρεθῆ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκτὸς τούτου ἔκτισεν Ὁδεῖον, κείμενον εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπωρείας τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὀνομαζόμενον Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἐκτίσεν ἐπίσης θέατρον εἰς τὴν Κόρινθον, ἐχορήγησε πλούσια ἀναθήματα καὶ κοσμήματα εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ κατεσκεύασε λουτρὰ εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ Ἰταλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Εὐβοία, ἡ Βοιωτία, ἡ Πελοπόννησος ἔτυχον παρ' αὐτοῦ πολλῶν εὐεργεσιῶν. Αἱ δὲ Ἑλληνίδες πόλεις ἐνταῦθα καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξεδήλωσαν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς αὐτὸν εἰς πολλὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὸν ἀπεκάλεσαν προστάτην καὶ εὐεργέτην.

Ὁ Ἡρώδης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν, εἰς τὸν Μαρθῶνα, καὶ ἐκηδεύθη πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν Παναθηναϊκὸν στάδιον.

Κ. Παπαρηγόπουλος (διασκευή)

125. ΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Τὸ ἄρθρον 60 τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος προστατεύει τὰς ἀρχαιότητας, διατάσσει: «Ὅλαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρχαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, θεωροῦνται κτῆμα ἐθνικὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει».

Εἶναι λοιπὸν καθῆκον ἐξαιρετικὸν ὅλων ἡμῶν νὰ προστατεύωμεν καὶ προστατεύωμεν τὰς ἀρχαιότητας, αἱ ὁποῖαι εἶναι σφζόμενα κειμήλια τοῦ βίου τῶν προγόνων μας. Διότι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἦσαν ὁ εὐγενέστατος λαὸς τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐδώρησαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον καθοδηγεῖ σήμερον τὸν κόσμον.

Κειμήλια τῶν προγόνων μας εἶναι οἱ ἡρειπωμένοι

ναοί των, τὰ ἀγάλματα, οἱ τάφοι, οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι, τὰ ἀγγεῖα, τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα στολίζουν τοὺς τάφους των, καὶ πᾶν ἐν γένει ἔργον τέχνης. Πάντα ταῦτα ἐξῆλθον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν προγόνων μας. Καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἱερά, προσφιλῆ καὶ πολύτιμα. Εἶναι ἱερά ὡς μία οἰκογενειακὴ εἰκών, τὴν ὁποῖαν ἔχομεν ἀπὸ γενεῶν παρὰ τῶν πατέρων μας.

Θὰ τὴν παρεδίδετε ποτὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνην εἰς ξένον; Θὰ ἐδέχεσθε νὰ τὴν ἐμπορευθῆτε καὶ νὰ τὴν πωλήσετε ποτὲ τὴν εἰκόνα αὐτήν; Ὁχι βέβαια! Ἡ εἰκὼν αὕτη θὰ μένη πάντοτε ἱερὸν κειμήλιον τῆς οἰκογενείας. Ὅποιονδῆποτε τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ἂν τὴν κατέχη, ἀνήκει εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Διότι μὲ τὴν εἰκόνα αὐτὴν μετεδόθη εἰς ἡμᾶς ὡς κληρονομία ἢ εὐλογία τῶν γενεῶν τῶν προπατόρων μας.

Τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ κειμήλια τῶν προγόνων μας. Δι' αὐτῶν μετεβίβασαν εἰς ἡμᾶς τὸ φῶς τῆς δόξης των καὶ τὴν εὐλογίαν των. Διότι τὸ ἀθάνατον πνεῦμά των ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς χαρίζη διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν προστασίαν του. Δι' αὐτῶν μᾶς ἀφῆκαν ὡς κληρονομίαν δύναμιν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀνωτέρα τῶν ὄπλων μας καὶ τῶν βραχιόνων μας.

Τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποῖαν προσέφερον οἱ φιλελληνικοὶ λαοὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν πατέρων μας, εἰς τὴν μνήμην τῶν προγόνων μας τὴν προσέφερον. Εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ ἀγῶνος τῶν πατέρων μας, τῆς Ἑρεσοῦ, τῆς Σάμου, τῶν Πατρῶν, τοῦ Ναυπλίου, ἐξύμνει ἢ παγκόσμιος ποίησις τὴν Σαλαμίνα καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀμπλιανης, τῆς Γραβιάς, τῶν Δερβενακίων ἐνεθυμεῖτο τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ παλαιοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐμάχοντο καὶ αὐτοί, ἀό-

ρατοι, εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, εἰς τὰς τάξεις τῶν πατέρων
μας, διότι προέβαλλον ὑπὲρ αὐτῶν λάμπουσαν ἀσπίδα τὴν
δόξαν των.

Διὰ τοῦτο πᾶν ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὸν βίον τῶν προγό-
νων μας, πρέπει νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ἱερὸν καὶ ἅγιον, ὅπως τὰ
ιερά σκεύη εἰς τοὺς ναοὺς. Τὰ εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Ἑθνους
ἀρχαῖα κειμήλια ἀνήκουν ἐξ ἴσου εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας.
Δύναται λοιπὸν κανεὶς νὰ φαντασθῇ ἱερώτερον καθῆκον τῆς
Ἑλληνικῆς φιλοπατρίας ἀπὸ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην
πρὸς τὰ ἀρχαῖα κειμήλια; Δὲν πρέπει ὅλοι οἱ πολῖται νὰ ἀ-
γρυπνοῦν ἐπ' αὐτῶν;

Ὁ τυμβωρύχος, ἐκεῖνος δηλαδὴ ὁ ὁποῖος ἀνασκάπτει
κρυφίως ἀρχαίους τάφους καὶ σχίζει τὰ στέρνα τῆς γῆς διὰ
νὰ ἀνεύρη καὶ κλέψῃ ἀρχαῖα κειμήλια, ὁμοιάζει μὲ τὸν ἱερό-
συλον, ὁ ὁποῖος θραύει τὴν θύραν τοῦ ναοῦ διὰ νὰ κλέψῃ τὰ
ιερά σκεύη. Ὁ πωλῶν κρυφίως εἰς ξένους ἀρχαῖα κειμήλια
ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Κράτους, ὁ ἀρχαιοκάπηλος, ὅπως λέ-
γεται, εἶναι ἐξ ἴσου ἔνοχος. Ὅσοι καταστρέφουν ἢ ρυπαίνουσι
τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα τῆς προγονικῆς δόξης εἶναι ἐξ ἴσου ἔνο-
χοι. Ὅμοιάζουν πρὸς τοὺς ἀγρίους ἐκείνους τυράννους τῶν
χρόνων τῆς δουλείας, οἱ ὁποῖοι εἰσῆρχοντο εἰς τοὺς ναοὺς
μας, ὕβριζον τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ἐρρύπαινον τὰς ἀγίας εἰ-
κόνας καὶ ἐξώρυσσον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀγίων.

Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Ἑθνους. Οἱ πολῖται, εἰς
τοὺς ὁποίους, ὡς μέλη τοῦ Ἑθνους, ἀνήκουν αἱ ἀρχαιότητες,
ἄγρυπνοι φύλακες τούτων, ὀφείλουσι νὰ καταγγέλλουσι εἰς τὰς
ἀρχὰς τοὺς ἐχθροὺς τούτους τοῦ Ἑθνους διὰ τὰς πράξεις
των, ὡς τὰ βαρύτερα κατὰ τῆς Πατρίδος ἐγκλήματα.

Ἐμμανουὴλ Λυκούδης (Κατὰ διασκευὴν)

Ὁ μέγας οὗτος μαθηματικός καὶ μηχανικός τῆς ἀρχαιότητος ἐγενήθη εἰς τὰς Συρακούσας τῆς Σικελίας κατὰ τὸ 287 π.Χ. Κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν καὶ βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνος. Νέος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔμεινε πολὺν χρόνον καὶ ἐκεῖ συνεπλήρωσε τὰς μαθηματικὰς γνώσεις του. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Συρακούσας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ συγγενοῦς του Ἰέρωνος.

Ὁ Ἰέρων ἐτίμα τὸν Ἀρχιμήδην καὶ προσέφερον εἰς αὐτὸν τὰ μέσα βίου ἀνέτου. Ἄλλ' ἢ ἐπιστήμη ἦτο ἡ μόνη ἀπόλαυσις τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Ἀνακαλύψεις ἐξοχοὶ ἐδόξασαν τὸ ὄνομά του.

Εἶχε κατασκευάσει πλῆθος ὀργάνων. Μὲ τὴν βοήθειαν μοχλῶν καὶ τροχαλιῶν ἠῤῥξανε καταπληκτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Καὶ δι' αὐτῶν διὰ μετρίας ἐνεργείας ἐνίκα ὑπερμεγέθεις ἀντιστάσεις.

Ὁ Ἀρχιμήδης εἶπε κάποτε εἰς τὸν Ἰέρωνα ὅτι μὲ ἀσήμενον σχεδὸν δύναμιν ἠδύνατο νὰ σηκώσῃ φορτίον βάρους ὅσον ἤθελε φαντασθῆ μεγάλου. « Δός μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γᾶν κινήσω », ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰέρωνα. Δηλαδή « δός μου ποῦ νὰ σταθῶ καὶ θὰ κινήσω τὴν γῆν ». Ἐκεῖνος ἐζήτησε τότε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδην νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του μὲ ἓν πείραμα. Τὸν ἐκάλεσε νὰ κινήσῃ μέγιστον βᾶρος διὰ μικρᾶς δυνάμεως. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἰδοὺ τί ἔκαμεν :

Ὁ Ἰέρων διετήρει εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν πλοῖα βάρους πολλῶν τόννων. Ὁ μαθηματικός ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν τὸ βαρύτερον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ μὲ πολὺν κόπον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν χειρῶν. Κατόπιν διέταξε

νά θέσουν εἰς αὐτὸ τὸ φορτίον καὶ τόσους ἄνδρας, ὅσους ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ. Τότε, ἀφοῦ ἐκάθισεν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πλοίου τούτου, ἔσυρε διὰ μόνης τῆς χειρὸς ἡσύχως τὸ ἄκρον τῆς μηχανῆς με̄ πολλές τροχαλίας. Καὶ ἔφερε τὸ πλοῖον πρὸς τὸ μέρος του. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ λαὸς τῶν Συρακουσῶν δὲν εἶχε καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ σοφοῦ μηχανικοῦ.

Εἰς τὸν Ἀρχιμήδην ἀνήκει ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν «πᾶν σῶμα βυθιζόμενον εἰς ὑγρὸν χάνει τόσον βάρος, ὅσον εἶναι τὸ βάρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ἐκτοπίζει».

Τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ἔκαμεν ὡς ἐξῆς:

Ὁ Ἱέρων εἶχε παραδώσει εἰς χρυσοχόον ποσότητα χρυσοῦ διὰ νὰ τοῦ κατασκευάσῃ ἓνα στέφανον. Ὁ χρυσοχόος ἀφῆρεσε μέρος τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ ἀντικατέστησε με̄ ἄργυρον ἴσου βάρους. Οὕτω κατεσκεύασε στέφανον, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἐκ καθαρῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ ἦτο μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὁ Ἱέρων ὑπώπτευσεν τὴν ἀπάτην. Δὲν ἤθελεν ὅμως νὰ χαλάσῃ τὸν στέφανον, διότι ἦτο ἀριστούργημα τέχνης. Προέτεινε λοιπὸν εἰς τοὺς φυσικοὺς καὶ μαθηματικοὺς νὰ λύσουν τὸ ἐξῆς πρόβλημα: «Χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε ὁ στέφανος, νὰ εὔρεθῇ ἂν εἶναι κατεσκευασμένος ἀπὸ καθαρὸν χρυσὸν ἢ εἶναι μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Καὶ ἂν εἶναι μεῖγμα, νὰ εὔρεθῇ ἡ ποσότης τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου».

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦτο παίγνιον διὰ τὸν Ἀρχιμήδην. Ἐζύγισεν τὸν στέφανον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Παρητήρησεν ὅτι ἔχανεν ἀπὸ τὸ βάρος του μέρος, τὸ ὁποῖον ἀντεστοίχει ὄχι εἰς καθαρὸν χρυσὸν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, πού ἀνεμείχθησαν. Διότι τὰ μέταλλα αὐτά, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ἔχουν διάφορον βάρος εἰς ἴσον ὄγκον.

Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ εὔρεν ὁ Ἀρχιμήδης, ὅταν εὕρισκετο εἰς τὸ λουτρόν. Καὶ ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὴν λύσιν αὐτὴν, ὥστε ἐξῆλθε γυμνὸς ἀπὸ τὸ λουτρόν καὶ ἔτρεχεν εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Συρακουσῶν φωνάζων: « Εὕρηκα! Εὕρηκα! ».

Ὁ Ἀρχιμήδης ἐφονεύθη τῷ 212 π. Χ. ὑπὸ Ρωμαίου στρατιώτου. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἐκυρίευσαν αἰφνιδίως τὰς Συρακούσας καὶ διέταξαν γενικὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων. Ὁ Ἀρχιμήδης ἐκάθητο εἰς τὴν δημοσίαν πλατεῖαν καὶ παρετήρει τὰ γεωμετρικὰ σχήματα καὶ τοὺς κύκλους, τοὺς ὁποίους εἶχε χαράξει ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅτε ὁ Ρωμαῖος στρατιώτης ὤρμησεν ἐναντίον του. Ὁ Ἀρχιμήδης τόσον ἤτο προσηλωμένος εἰς τὰ σχέδιά του, ὥστε ἐφώναξε: « Μὴ μου τοὺς κύκλους τάρασσε! ». Ὁ στρατιώτης ὕψωσε τὸ ξίφος καὶ τὸν ἐφόνευσε, παρὰ τὴν ρητὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ, ὅπως μὴ φονευθῆ ὁ Ἀρχιμήδης.

(κατὰ διασκευὴν)

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

127. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ (Ο.Η.Ε.)

Ἐπὶ ἕξ ἔτη περίπου αἱματοκυλίετο ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὸν τελευταῖον δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Ἄνυπολόγιστοι εἶναι αἱ ζημίαι καὶ αἱ καταστροφαὶ δι' ὅλα τὰ Κράτη, ὅσα ἔλαβον μέρος εἰς αὐτόν.

Πόλεις καὶ χωρία μὲ τὰς οἰκίας, τὰ μεγάλα δημόσια οἰκοδομήματα, τὸς ναοὺς, τὰ διδασκτήρια, τὰ ἐργοστάσια μετεβλήθησαν ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν εἰς σωροὺς ἐρείπιων. Ἀτμομηχαναὶ, ἐπιβατηγὰ καὶ φορτηγὰ σιδηροδρομικὰ βαγόνια κατεστράφησαν ἢ παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Σιδηροδρομικαὶ γέφυραι ἀνετινάχθησαν. Δρόμοι ἀνεσκάφησαν. Λιμένες κατεχώσθησαν μὲ πλοῖα βυθισμένα ἐντὸς αὐτῶν. Βουνὰ καὶ λόφοι ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ τὸ πράσινον. Τὰ ζῶα, τὰ ὅποια βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἐργασίας του ἢ χρησιμεύουν ὡς τροφή του, σιγὰ — σιγὰ ἠφανίσθησαν.

Ἐκατομμύρια εἶναι οἱ στρατιῶται, οἵτινες ἐφονεύθησαν εἰς τὰς μάχας ἢ ἀπέθανον ἀπὸ τὰς κακουχίας, τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν, τὰς στερήσεις. Πολλοὶ ἠκρωτηριάσθησαν καὶ ἔμειναν ἀνάπηροι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐργασθοῦν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ὕλικῶν, ἡ ἀνθρωπότης εἶχε καὶ μεγάλας ἠθικὰς ζημίας. Ἐμειώθη ἡ ἀξία, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχαλαρώθη ὁ σεβασμὸς τοῦ πολίτου πρὸς τὸν νόμον, ὁ σεβασμὸς τῶν παιδίων πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους. Ἐκλονίσθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκογενείας. Ἐκλονίσθη ἡ ἐντιμότης, ἡ φιλαλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ φιλία. Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐνεφώλευσε τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη, τὸ μῖσος καὶ ἡ δίψα τῆς καταστροφῆς.

Ἡ φρίκη τοῦ πολέμου μὲ τὰς μεγάλας καὶ ἀνυπολογί-
στους ζημίας καὶ καταστροφὰς συνεκίνησεν ὅλους τοὺς λαοὺς
τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο, ἀντιπρόσωποι 51 Ἐθνῶν συνῆλθον, κατ'
ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1945,
εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀπεφάσισαν
νὰ ἐνωθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν Ἐθνῶν τούτων, διὰ νὰ δημι-
ουργηθῇ μία Παγκόσμιος Ὀργάνωσις, μὲ σκοπὸν νὰ ἐξα-
σφαλισθῇ εἰς τὸ μέλλον ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου.

Πρὸς τοῦτο ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι τὸν
Καταστατικὸν Χάρτην, ὅστις ἐρρύθμισε τὸν Ὀργανισμὸν
τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Ο. Η. Ε.). Κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώ-
βριον τοῦ 1945 ὁ Ο. Η. Ε. ἔκαμεν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν του.
Συνῆλθον δηλαδὴ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν
εἰς συνέλευσιν καὶ ἤρχισαν νὰ συζητοῦν πῶς θὰ λυθοῦν τὰ
διεθνή ζητήματα μὲ εἰρηνικὰ μέσα.

Ἴδου τί ἐκήρυξαν τὰ Ἠνωμένα Ἐθνη εἰς ὅλον τὸν
κόσμον μὲ τὴν κοινὴν των συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέγρα-
ψαν οἱ ἀντιπρόσωποί των:

Ἡμεῖς οἱ λαοὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἀπεφασίσαμεν
νὰ ἐπιδιώξωμεν μὲ κοινὰς προσπάθειας τὰ ἑξῆς:

— Νὰ διαφυλάξωμεν τὰς μελλούσας γενεὰς ἀπὸ τὴν κα-
τάραν τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος δύο φορές ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς
ἐπροξένησεν ἀνεκδιήγητον δυστυχίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

— Νὰ βοηθήσωμεν νὰ διατηρηθῇ ἡ Δικαιοσύνη καὶ ὁ σε-
βασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις μας, τὰς ὁποίας ἀναλαμβά-
νομεν μὲ διεθνεῖς συμβάσεις.

— Νὰ προαγάγωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ νὰ δι-
μιουργήσωμεν καλυτέρους ὅρους ζωῆς μὲ μεγαλυτέραν ἐλευ-
θερίαν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ εἴμεθα ἀποφασισμένοι:

— Νὰ ἐπιδείξωμεν ἀνοχήν καὶ νὰ ζήσωμεν ὁμοῦ ἐν εἰρήνῃ ὡς καλοὶ γείτονες.

— Νὰ ἐνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν διεθνήν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν.

— Νὰ ἀποφύγωμεν πολέμους καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσωμεν ἔνοπλον δύναμιν παρὰ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν κοινοῦ συμφέροντος.

Ἡ ἴδρυσις τοῦ Ο. Η. Ε. καὶ αἱ ἀρχαί, τὰς ὁποίας ἐκήρυξε, μᾶς ὑπενθυμίζουν τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Ἀμφικτιονιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεδίωξαν νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ τῆς ἐνώσεως γειτονικῶν πόλεων τὰ κοινὰ των συμφέροντα. Μᾶς ὑπενθυμίζουν ἀκόμη τὴν ἀπόπειραν τοῦ Περικλέους νὰ συγκροτήσῃ Πανελλήνιον συνέδριον εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συζητηθῇ πῶς θὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν.

Τὰ 51 Ἔθνη, τὰ ὁποῖα ὑπέγραψαν εἰς Ἄγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς τὴν κοινὴν συμφωνίαν καὶ ἐπεκύρωσαν αὐτήν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Αἴγυπτος

Αἰθιοπία

Ἄιτῆ

Ἀργεντινῆ

Αὐστραλία

Βέλγιον

Βενεζουέλα

Βολιβία

Βραζιλία

Γαλλία

Γιουγκοσλαβία

Γουατεμάλα

Δανία

Δομινικανὴ Δημοκρατία

Ἑλλάς

Ἐνωσις Ρωσικῶν Σοβιετικῶν
Δημοκρατιῶν

Ἡν. Πολιτεῖαι Β. Ἀμερικῆς

Ἰνδία

Ἰράκ

Ἰράν

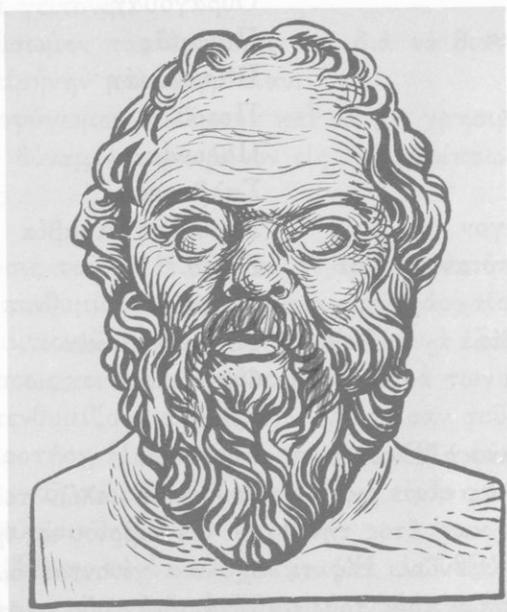
Ἰσημερινὸς

Καναδάς	Όλλανδία
Κίνα	Ούκρανία
Κολομβία	Ούραγουάη
Κόστα - Ρίκα	Παναμάς
Κούβα	Παραγουάη
Λευκορωσία	Περου
Λίβανος	Πολωνία
Λιβερία	Σαλβαντόρ
Λουξεμβούργον	Σαουδική Άραβία
Μεγάλη Βρετανία	Συρία
Μεξικόν	Τουρκία
Νέα Ζηλανδία	Τσεχοσλοβακία
Νικαράγουα	Φιλιππίναι
Νορβηγία	Χιλή
Νοτιοαφρικανική Ένωση	Χονδούρα.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τοῦ Ο. Η. Ε. καὶ ἐορτάζει κατ' ἔτος τὴν 24ην Ὀκτωβρίου ὡς ἡμέραν τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν. Εἰς τὰ σχολεῖα γίνονται ὁμιλίας ὑπὸ τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποίους ἔχει ὁ Ο. Η. Ε., πῶς δηλονότι θὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν κόσμον καὶ θὰ εὐτυχήσῃ ἡ ἀνθρωπότης.

Θεόδωρος Παρασκευόπουλος

128. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Ὁ σοφώτατος Σωκράτης ἰδοῦ τί ἔλεγε διὰ τὴν γεωργίαν:

Καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι δύνανται νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, διότι ὄχι μόνον φέρει πλοῦτον, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως εὐχάριστος καὶ διασκεδαστική. Μᾶς συνηθίζει νὰ ὑπομένωμεν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν θερμότητα, νὰ σηκωνώμεθα πρῶτὶ καὶ νὰ περιπατῶμεν πολὺ. Τοιοῦτοτρόπως ἐνδυναμῶναι τὸ σῶμα καὶ μᾶς καθιστᾷ ὑγιεῖς, εὐρώστους καὶ ἱκανοὺς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος. Τὰ ψυχρὰ ὕδατα τῆς ἐξουχῆς, οἱ σύνδενδρονι

καί σκιεροί τόποι καί ὁ δροσερός καί καθαρός ἀήρ ὄχι μόνον ὑγείαν ἀλλά καί τέρψιν προξενοῦν εἰς τοὺς γεωργούς. Εἶναι δὲ ἀδύνατον ἐλεύθερος ἄνθρωπος νὰ εὕρη ὠφελιμωτέραν καί τερπνοτέραν ἀσχολίαν.

Ἡ γεωργία διδάσκει τὴν ἀγάπην τῆς ἐργασίας καί τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ μὲν κόποι τοῦ ἐπιμελοῦς γεωργοῦ πλουσίως ἀνταμείβονται, ἡ δὲ ὀκνηρία τοῦ ἀμελοῦς τιμωρεῖται μὲ τὴν δυστυχίαν του. Διδάσκει ἡμᾶς καί τὰ καλὰ τῆς ἐνώσεως καί τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας. Δικαίως δὲ ἐπωνομάσθη μήτηρ καί ὄλων τῶν ἄλλων τεχνῶν. Διότι, ὅταν ἡ γεωργία ἐνός τόπου ἀκμάζη, ἀκμάζουν καί αἱ ἄλλαι τέχναι. Ὅπου ἡ γεωργία παραμελεῖται, ἐκεῖ καί αἱ ἄλλαι τέχναι εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν.

129 ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἄγριος καί ἀπολίτιστος, τότε ὅ,τι ἐχρειάζετο διὰ νὰ συντηρηθῇ καί νὰ ζήσῃ τὸ ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν φύσιν. Μὲ τὸ δέρμα τοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον φονεύει, καλύπτει τὴν γυμνότητά του. Ἡ δὲ σὰρξ τοῦ φονευομένου ζώου χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτίστην τροφήν του. Τὸ πλησίον δάσος δίδει εἰς αὐτὸν ξύλα διὰ νὰ στήσῃ τὴν καλύβην του, πυκνὸν φύλλωμα διὰ νὰ τὴν στεγάσῃ, καί πλῆθος ἀγρίων καρπῶν διὰ νὰ ποικίλῃ τὸ ἄχαρι γεῦμά του.

Ἄμα ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἡμερωθῆ καί μορφωθῆ, δηλαδὴ πολιτισθῆ, μεταβάλλει τὴν ζωὴν του.

Δὲν τοῦ εἶναι ἀρκετὰ τὰ πρῶτα αὐτὰ φυσικὰ ἐφόδια, τὰ πρωτογενῆ, οὔτε ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλὴν καί ἀκατέργαστον τροφήν του. Ζητεῖ νὰ εὕρη ἄσυλον ἀσφαλέστερον, ἐνδύματα καλύτερα, φαγητὰ ὀρεκτικώτερα καί περισσότερον εὐκολο-

χώνευτα. Ἄν καὶ αἱ νέαι αὐται ἀνάγκαι τοῦ δὲν εἶναι καὶ τόσον μεγάλαι, βλέπει ὅμως ὅτι μερικὰ πράγματα δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰ προμηθευθῆ ἴδιος τοῦ. Καὶ ζητεῖ τότε τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τῶν ὁμοίων τοῦ.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον. Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐθεράπευσε τὰς πρώτας ἀνάγκας τοῦ, ἄλλαι ἀνάγκαι παρουσιάζονται εἰς αὐτόν. Ὁ ἄγριος ἐνεδύετο τὸ δέρμα τῆς ἐλάφου ἢ τῆς ἄρκτου. Ὁ πολιτισμένος ὅμως ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν διὰ τοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, δηλαδὴ διὰ τοῦ ἐρίου τῶν ζώων τὸ ὁποῖον γνέθει καὶ ὑφαίνει.

Βραδύτερον εἰς τὸ μοναδικὸν αὐτὸ ἐνδυμα προσθέτει καὶ ἄλλα. Χρειαζέται εἰς αὐτὸν χιτῶν, ὑποκάμισον ἐκ λίνου ἢ βάμβακος, μάλλινον ἢ μεταξινον, περιπόδιον, ὑποδήματα ἐκ δέρματος κατεσκευασμένα, περισκελὶς, πῖλος ἀδιάβροχος καὶ χίλια ἄλλα πράγματα.

Δὲν δύναται πλέον νὰ διαμείνη ἐντὸς τρώγλης ἢ καλύβης. Ἡ κατοικία τοῦ θὰ εἶναι ἀπὸ ξύλα καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίθους ἢ ὀπτοπλίνθους, θὰ ἔχη πολλὰ διαμερίσματα ἢ χωριστὰ δωμάτια. Θὰ εἶναι κτισμένη, διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, ἐπὶ στερεῶν θεμελίων, ἢ, διὰ νὰ εἶναι περισσότερον ὑγιεινὴ, τὴν κτίζει ὑπεράνω θολωτοῦ ὑπογείου.

Ἡ κλίνη τοῦ ἄλλοτε ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξηρὰ φύλλα δένδρων. Τώρα ἔχει στρωμνάς, σινδόνας, προσκεφάλαια, κλινοσκεπάσματα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον ἱκανὸς νὰ κατασκευάσῃ μόνος τοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην. Κατασκευάζει μερικὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὑπόλοιπα ὅμως τὰ ζητεῖ ἀπὸ φίλους τοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς γείτονάς τοῦ. Καὶ ὅσα τοῦ περισσεύουν καὶ εἶναι ἄχρηστα εἰς αὐτὸν ἀνταλλάσσει μὲ ὅσα περισσεύουν εἰς ἄλλους.

Ὁ Πέτρος καλλιεργεῖ τὴν ἄμπελόν τοῦ καὶ παράγει

οἶνον. Ὁ Παῦλος καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν του καὶ παράγει σι-
τον. Ὁ Παῦλος δίδει εἰς τὸν Πέτρον τρία κιλά σίτου καὶ
λαμβάνει εἰς ἀνταλλαγὴν ἕξ κιλά οἴνου.

Ἡ ἀμοιβαία αὕτη δόσις λέγεται ἀνταλλαγὴ, δηλαδή μια
πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ἀνταλλάσσει τις ἀπ' εὐθείας ἐν προῖον
ἀντὶ ἄλλου προῖόντος τῆς ἰδίας ἀξίας. Ἡ ἀνταλλαγὴ αὕτη
ἔχει σκοπὸν νὰ προμηθεύσῃ καὶ εἰς τοὺς δύο ἐκεῖνο, τοῦ
ὁποίου ἔχουν ἀνάγκην. Ἐκαστος λαμβάνει τὸ πρᾶγμα, τὸ
ὁποῖον τοῦ λείπει, καὶ δίδει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοῦ περισσεύει.
Ἐνεργεῖ μίαν καλὴν πρᾶξιν διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ ἀνταλ-
λαγὴ αὕτη εἶναι ὠφέλιμος καὶ διὰ τοὺς δύο.

Ἄλλὰ καὶ αὕτη, ὅσον προχωρεῖ ὁ χρόνος, δὲν ἐπαρκεῖ
εἰς τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Διότι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἄν-
θρωπος ὅ,τι τοῦ εἶναι ἀπαραίτητον, πρέπει νὰ εὕρῃ αὐτὸ
ἔτοιμον καὶ ἀμέσως νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτόν. Τοῦτο ὅμως συ-
νήθως δὲν συμβαίνει. Εἶμαι ἀμπελοργὸς καὶ διὰ τὸν τρυ-
γητὸν ἔχω τὴν ἀνάγκην π.χ. ἐνὸς κάδου. Διὰ νὰ τὸν ἀπο-
κτήσω, προσφέρω εἰς τοὺς γείτονάς μου δέκα βαρέλια οἴνου,
τὰ ὁποῖα πολλοὶ θὰ τὰ ἤθελον. Ἄλλὰ κανεὶς ἀπὸ αὐτούς δὲν
ἔχει τοιοῦτον κάδον. Ἐδῶ ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος,
διότι ἐλλεῖπει τὸ ἀνταλλάξιμον ἀντικείμενον.

Ἄλλη ἀδυναμία. Ἐγὼ ἀνατρέφω βοῦς, σεῖς ἀνατρέφετε
πρόβατα. Εἰς βοῦς ἰδικός μου ἀξίζει ὅκτῳ πρόβατα ἰδικά
σας. Ἐὰν ἔχω ἀνάγκην ὅκτῳ προβάτων, σᾶς προσφέρω ἕνα
βοῦν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται
εὐκόλως. Ἄλλ' ἐὰν μοῦ χρειάζεται ἐν καὶ μόνον πρόβατον,
δὲν δύναμαι νὰ σᾶς προσφέρω τὸ ἐν ὄγδοον τοῦ βοός μου.
Ἐδῶ πάλιν ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι δὲν ὑπάρχει
ἀντικείμενον δυνάμενον νὰ διαιρεθῇ.

Εἰς βοῦς ἀξίζει ὅκτῳ πρόβατα. Ὁ κάτοχος τοῦ βοός
δὲν δύναται, χωρὶς θυσίαν μεγάλην, νὰ ἀνταλλάξῃ τὸν ἰδικόν

του βοῦν μὲ ἓν πρόβατον ξένον. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ προμηθευθῇ ἓν πρόβατον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς. Μεταξὺ ὅμως τοῦ βοῦς καὶ τοῦ προβάτου δύναται νὰ εἶναι ἓν κοινὸν μέτρον.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἓν τοιοῦτον μέτρον, ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ. Τοῦτο ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐπενόησαν τὸ νόμισμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἓν μέτρον τῆς ἀξίας τῶν εἰδῶν δι' ὅλους.

Μὲ τὸν χρυσὸν ἢ μὲ τὸν ἄργυρον, μέταλλα πολῦτιμα, διότι εἶναι σπάνια, κατεσκευάσαν μικρὰ στρογγυλὰ τεμάχια. Εἶχον διαφορετικὸν μέγεθος, διαφορετικὸν βάρος καὶ διαφορετικὴν ἀξίαν, π.χ. ἑνὸς φράγκου, δύο, πέντε, δέκα, εἴκοσι φράγκων καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ τὰ μέταλλα αὐτὰ νομίσματα χρησιμεύουν ὡς μέτρον μεταξὺ διαφόρων ἐμπορευμάτων. Εἰς βοῦς π.χ. ἀξίζει 200 τοιαῦτα μονόφραγκα, ἓν πρόβατον ἀξίζει 25. Ὁ Πέτρος δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀνταλλάξῃ ἀπ' εὐθείας τὸν βοῦν αὐτοῦ μὲ ἓν πρόβατον τοῦ Παύλου. Ἄλλὰ τί κάμνει; Λαμβάνει 25 νομίσματα τοῦ ἑνὸς φράγκου, δίδει αὐτὰ εἰς τὸν Παῦλον καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ πρόβατον, τὸ ὁποῖον ἐζήτει. Ὁ Παῦλος ἐπώλησε τὸ πρόβατόν του, ὃ δὲ Πέτρος τὸ ἠγόρασεν. Ἡ ἀγοραπωλησία ἢ, ἀπλούστερον, ἡ πώλησις ἀντικατέστησε τὴν ἀνταλλαγὴν. Ἴδου ἡ πρώτη πρόοδος.

Εἶμαι ἀμπελουργὸς καὶ ἔχω ἀνάγκην ἑνὸς δοχείου. Πωλῶν λιανικῶς οἶνον, ἔχω ἀνάγκην φιαλῶν καὶ πωμάτων. Θέλω νὰ προμηθευθῶ ταῦτα διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ προσφέρω οἶνον. Οὐδεὶς ὅμως τῶν γνωρίμων μου ἔχει φιάλας ἢ πώματα. Τί νὰ κάμω; Ἄλλοι ἄνθρωποι τότε, λιανοπῶλαι, θέτουν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ζητῶ. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰς πτωχὰ μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ὁδοί, εἶναι γυρολόγοι καὶ μεταφέρουν παντὸς εἶδους ἐμπορεύματα μικροῦ βάρους καὶ ὄγκου. Ταξιδεύουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον

καὶ πηγαίνουν ἀπὸ θύρας εἰς θύραν, προκαλοῦντες τὸν ἀγοραστήν.

“Ὅλαι αὐταὶ αἱ πράξεις τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν εἶναι τὸ λεγόμενον ἐμπόριον καὶ οἱ πωλοῦντες αὐτὰ λέγονται ἔμποροι. “Ὅταν ὅμως τὰ διάφορα προϊόντα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ μεταφέρωνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τότε εἰς τὰς προωδευμένας πόλεις καὶ χώρας συγκεντρώνονται τὰ ἐμπορεύματα εἰς ἐμπορικὰ καταστήματα, εἰς ἀποθήκας ἢ εἰς ὑπόστεγα. Καὶ ἐκεῖ περιμένουν τοὺς πελάτας, τοὺς ἀγοραστάς, νὰ προσέλθουν καὶ ἀγοράσουν ἐξ αὐτῶν. Οἱ ἔμποροι αὐτοί, ἀναλόγως τῶν μεγάλων ἢ μικροτέρων ἐργασιῶν των, λέγονται μεγαλέμποροι, μικρέμποροι ἢ μεταπράται.

Ἐξ ὧσων ἐμάθομεν περὶ τοῦ ἐμπορίου βλέπομεν ὅτι τὸ ἐμπόριον ἐγεννήθη μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων· πρὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἐμπόριον δὲν ὑπῆρχεν.

« Τὸ Ἐμπόριον »

Σπυρίδων Λοβέρδος (διασκευῆ)

Ἡ ναυτιλία, δηλαδή ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία, ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ναυτιλία περιωρίζετο εἰς τὴν διὰ μικρῶν πλοίων συγκοινωνίαν, τὴν ἀκτοπλοίαν, καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν, συγκοινωνίαν, διότι ἡ κατασκευὴ καταλλήλων πλοίων ἦτο ἀτελής.

Βαθμηδὸν ὅμως ἐναυπηγήθησαν μεγαλύτερα πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ἠδύνατο νὰ ἐπιχειροῦν μεγαλύτερα ταξίδια. Τὰ ταξίδια αὐτὰ δὲν εἶχον μόνον ἐμπορικούς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ πολεμικούς σκοπούς.

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν διεκρίθησαν ὡς τολμηροὶ ναῦται οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ βραδύτερον ἀκόμη εἶχον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένουα μὲ τὸ μέγα ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν ναυτικὸν των.

Σπουδαίαν πρόοδον εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐπέφεραν ἡ εὕρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος. Ἡ πυξὶς εἶναι ἐν ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Δι' αὐτοῦ οἱ ναυτικοὶ εὐρίσκουν ἀσφαλῶς τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσιν νὰ ἀκολουθήσουσιν κατὰ τὸν πλοῦν.

Τὸ κύριον μέρος τῆς ναυτικῆς πυξίδος εἶναι ἡ μαγνητικὴ βελόνη. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ κατακορύφου ἄξονος καὶ δύνανται νὰ κινῆται ἐλευθέρως. Καὶ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ λαμβάνῃ τοιαύτην θέσιν, ὥστε τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς νὰ διευθύνεται πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον. Τοποθετεῖται ἐπὶ κυκλικοῦ πίνακος, τοῦ ὁποῖου ἡ περιφέρεια διαιρεῖται εἰς 32 ἴσα μέρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων σημειοῦνται τὰ 32 σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος.

Διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου ὁ ναυτικός γνωρίζει ἀκριβῶς εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους εὐρίσκεται ὁ βορρᾶς καὶ πρὸς ποῖον ὁ νότος. Γνωρίζει ἀκόμη καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος.

Τὸ χρησιμώτατον αὐτὸ ναυτικὸν ἐργαλεῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Γιόγιας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος μ. Χ.

Ἐπίσης συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς, τῆς ὁποίας πρῶτος ἐφευρέτης εἶναι ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς Ἡρῶν ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Πρὸ τῆς πρώτης εἰκοσαετίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, τὰ πλοῖα ἦσαν μόνον ἰστιοφόρα. Καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ταξιδεύσουν παρὰ ὅτε ἔπνεεν ἄνεμος καὶ μάλιστα εὐνοϊκός.

Διὰ τοῦτο τὰ ἰστιοφόρα πλοῖα χρειάζονται πολλάκις πολλὰς ἡμέρας δι' ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν τὰ ἀτμόπλοια δύνανται εἰς ὀλίγας μόνον ὥρας νὰ διαπλεύσουν.

Οἱ κίνδυνοι τῆς θαλάσσης εἶναι μεγαλύτεροι κατὰ τὴν νύκτα. Ἐνεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους ὁ πλοίαρχος δὲν βλέπει νὰ διευθύνῃ ἀσφαλῶς τὸ πλοῖον. Τὸ κακὸν ἐμετριάσθη κατὰ πολὺ διὰ τῶν φάρων, οἱ ὅποιοι ἀνηγέρθησαν κατ' ἀποστάσεις εἰς τὰς παραλίας καὶ ἰδίως εἰς θέσεις ἐπικινδύνους. Οὕτως οἱ θαλασσοπόροι ὀδηγοῦνται κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς κινδύνους.

Μεταξὺ τῶν κρατῶν, τῶν ὁποίων ἡ ναυτιλία ἔκαμε μεγάλην προόδον, κατατάσσεται καὶ ἡ Ἑλλάς. Τὰ ἐμπορικὰ μας πλοῖα διαγωνίζονται εἰς πολλοὺς λιμένας μὲ τὰ πλοῖα τῶν μεγάλων κρατῶν. Καὶ οἱ διεσπαρμένοι Ἕλληνες εἰς ὅλην τὴν γῆν βλέπουν μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν τὴν ὠραίαν μας κυανόλευκον σημαίαν ἐπὶ τῶν ἐρχομένων πλοίων.

(κατὰ διασκευὴν)

131. ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ, ΩΡΑ ΣΟΥ ΚΑΛΗ!

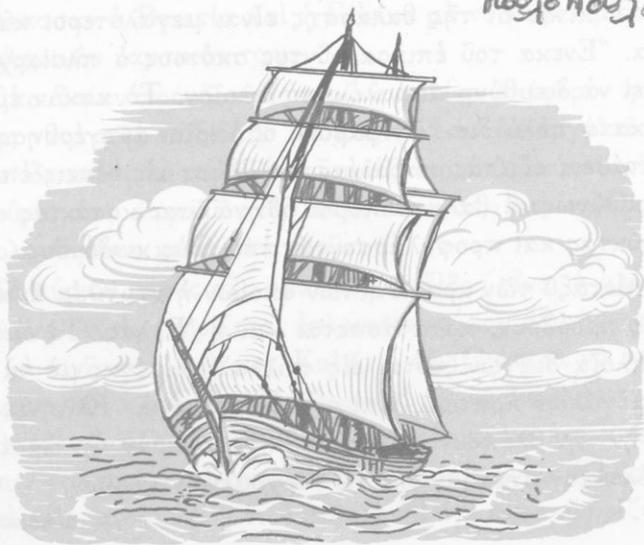
Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα κι ἐβουρκωθῆχαν τὰ βουνά!
Εἶναι βουβά τ' ἀηδόνια ἡμᾶς καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά,
κι ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Εἶναι φωτιά τὰ σπλάγγνα μου καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά!
Σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰν δενδρί, ποῦ στέκει ἀντίκρυ στὸν χιονιᾶ
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

Βουίζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴν βοή!
Λιποθυμᾷ ἡ καρδούλα μου καὶ μοῦ ἐκόπηκε ἡ πνοή,
στὸ ὕστερό σου τὸ φιλί.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

« Ἀθίδες Αἰραὶ »

Γεώργιος Βιζυηνός
Παιδονομῆς

132. Η ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς φύσεως, διὰ νὰ γίνουν χρησιμώτερα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, πρέπει νὰ μεταβληθοῦν διὰ τῆς τέχνης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ βιοτεχνία τῶρα περιλαμβάνει ὅλας ἐκεῖνας τὰς τέχνας, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἰς χρήσιμα διὰ τὸν βίον ἀντικείμενα. Καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτὴ δὲν γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μεγάλων μηχανῶν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τεχνιτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων.

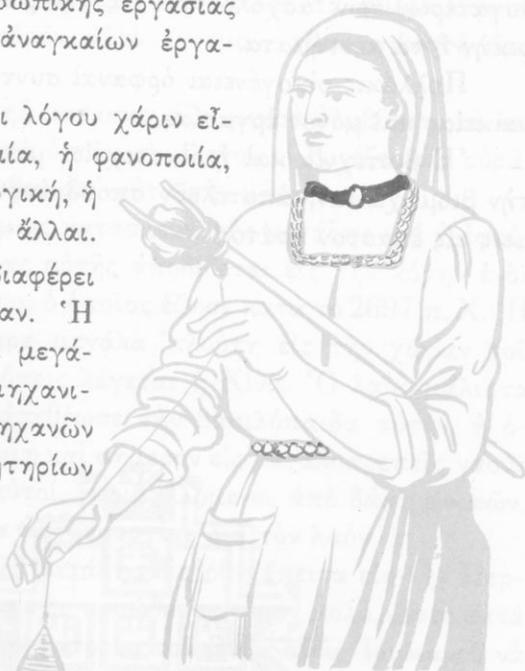
Τοιαῦται τέχναι λόγου χάριν εἶναι ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ φανοποιία, ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργική, ἡ ἀγγειοπλαστική καὶ ἄλλαι.

Ἡ βιοτεχνία διαφέρει ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ βιομηχανία παράγει μεγάλας ποσότητας βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ μηχανῶν καὶ μηχανικῶν κινητηρίων δυνάμεων. Ἡ βιοτεχνία παράγει μικρὰς σχετικῶς ποσότητας πραγμάτων διὰ τῶν χειρῶν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν

Οἰκοτεχνία εἶναι

ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰς γυναῖκας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἶναι συ-

χειροκινήτων ἐργαλείων.

Ἡ βιοτεχνία, ἡ ὁποία προέρχεται

νηθέστατον νὰ ἐργάζωνται κατ' οἶκον αἱ γυναῖκες, χωρὶς νὰ παραμελοῦν τὰς οἰκιακὰς τῶν ἐργασίας. Διὰ τῆς ἐργασίας τῶν κατασκευάζουν διάφορα πράγματα πρὸς πώλησιν ὑφαίνου βαμβάκινα ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἢ μαλλίνους τάπητας, κεντοῦν, πλέκουν καλάθια, ράπτουν, τρέφουν ἐπίσης μεταξοσκώληκας, συντηροῦν ὄρνιθῶνας ἢ μελισσῶνας καὶ ἐκτελοῦν ἐργασίας καταλλήλους διὰ τὴν γυναικείαν φύσιν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐπίσης πολλαὶ οἰκογένειαι συντηροῦνται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τῶν θυγατέρων τῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν, τὴν ζωγραφικὴν ἢ τὰ κεντήματα.

Πολλάκις οἰκογένειαι ὀρφαναὶ συντηροῦνται ἐκ τῆς γυναικείας καὶ μόνον ἐργασίας.

Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία, μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀποτελοῦν σπουδαίας παραγωγικὰς δυνάμεις εἰς ἕκαστον κράτος.

(κατὰ διασκευὴν)

133. Η ΜΕΤΑΞΑ

Πατρίς τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς μετάξης εἶναι ἡ Βόρειος Κίνα. Εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν χώραν ἡ ἀγρία λευκὴ μορέα, τῆς ὁποίας τὰ φύλλα ἀγαπᾷ κυρίως τὸ μεταξοφόρον αὐτὸ ἔντομον, εἶναι γνωστὴ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων.

Ὁ μεταξοσκώληξ κατασκευάζει μικρὰ βομβύκια, τὰ λεγόμενα κουκούλια, τὰ ὁποῖα συνέλεγον οἱ Κινέζοι ὡς οὐράνιον δῶρον καὶ ἐκλωθον ἀπ' αὐτὰ τὴν μέταξαν.

Ἡ τελειότερα ὅμως κατασκευὴ τῆς μετάξης καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς βιομηχανίας αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς τὴν κόρην ἐνὸς αὐτοκράτορος Κινέζου, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ 2697 π. Χ. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτὴ ἔφερε μεγάλα πλούτη εἰς τὴν χώραν τοῦ Οὐρανίου Κράτους, ὅπως λέγεται ἡ Κίνα. Ὁ λαὸς μάλιστα ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἀπεθέωσε τὴν βασιλόπαιδα αὐτήν, ἡ ὁποία λατρεύεται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς τῆς Κίνας. Οἱ ναοὶ αὐτοί, περιβαλλόμενοι ἀπὸ δάση μορεῶν, εἶναι κυρίως σχολεῖα μεταξουργίας διὰ τὸν λαόν.

Ἡ παραγωγὴ τῆς μετάξης διεδόθη ἔπειτα εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἡ βιομηχανία τῆς προώδευσε τόσον πολὺ, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουλιανοῦ νὰ ὀνομάζωνται οἱ μεταξοσκώληκες Περσικοὶ σῆρες.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὁ μεταξοσκώληξ ἦτο ἀγνωστος καὶ ἐνομιζέτο ὅτι ἦσαν τὰ βομβύκια, καθὼς ὁ βάμβαξ, προῖδν φυτοῦ. Ἄλλοι δὲ ἐνόμιζον τὴν μέταξαν ὡς τὴν κλωστὴν τῆς ἀράχνης.

Περισσότερον γνωστή ἔγινεν ἡ μέταξα διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Ἰνδικήν, ἐνεδύετο μὲ τὰς πολυτελεῖς στολάς τῶν Μήδων Βασιλέων. Ἀργότερον διεδόθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν μεταξωτῶν (τῶν σηρικῶν, ὅπως ὠνομάζοντο) ὑφασμάτων ἀκόμη περισσότερο, ἀλλὰ ἡ ἀξία τῶν ὑφασμάτων τούτων ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχε τὴν ἀξίαν χρυσοῦ καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἦτο περιωρισμένη. Εἰς τὴν Ρώμην μόνον αἱ γυναῖκες τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας ἠδύναντο νὰ φοροῦν μεταξίνας ἐσθῆτας. Ὅταν δὲ ἤρχισαν νὰ ἔρχονται ἐνδύματα ἀπὸ καθαρὰν μέταξαν, ἡ σπατάλη ἐκείνη τῆς πολυτελείας ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ. Ματαίως προσεπάθησαν σοφοὶ ἡγεμόνες νὰ σταματήσουν τὸ ρεῦμα τοῦτο τῆς πολυτελείας. Καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἑκκλησίας, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Βασίλειος, ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῆς μεγάλης πολυτελείας τῶν μεταξωτῶν καὶ ἐπιχρύσων ὑφασμάτων. Ἀργότερον, κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα, ὁ ἰδρυτὴς τῆς νέας θρησκείας, ὁ Μωάμεθ, ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν χρῆσιν τῶν μεταξωτῶν ἐσθῆτων, μὲ ποινὴν τὴν ἀπώλειαν τοῦ Παραδείσου.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς συμβουλάς τῶν ἀγίων Πατέρων καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν ἄλλων, ἡ μέταξα διεδίδετο πάντοτε. Ὅσον δὲ ἠύξανεν ἡ πώλησις τῆς μετάξης, τόσον περισσότερο ἐπλούτει τὸ περσικὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ μονοπώλιον τῆς μετάξης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐξ αἰτίας τῶν πολέμων πρὸς τοὺς Πέρσας, ἡ τιμὴ τῆς μετάξης ὑψώθη τόσον, ὥστε καὶ οἱ πλουσιώτεροι ἐδυσκολεύοντο νὰ προμηθευθοῦν μεταξωτὰ ὑφάσματα. Διότι οἱ Πέρσαι κατέλαβον τότε τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ ἐμπορίου τῆς μετάξης καὶ αἱ ἐμπορικαὶ συγκοινωνίαι διεκόπησαν.

Οἱ Βυζαντινοὶ τότε ἐσκέφθησαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν

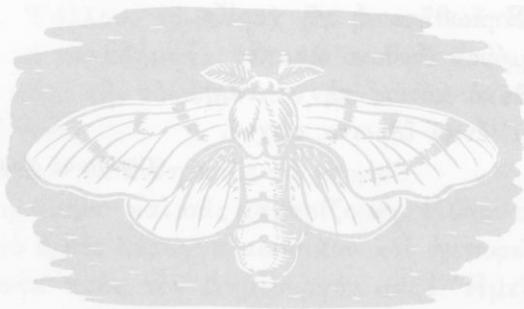
βιομηχανίαν τῆς μετάξης καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ μεταξοσκώληκος, ὁ ὁποῖος θὰ προσέφερε μεγάλους πόρους εἰς τὸ κράτος. Εἶχον φθάσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν δύο μοναχοί, οἱ ὁποῖοι διηγοῦντο τὰ θαυμάσια τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ ὑπέσχοντο νὰ φέρουν μεταξόσπορον. Τοὺς μοναχοὺς τούτους, μετὰ τὴν συμβουλὴν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας, ἀπέστειλεν ὁ Ἰουστινιανός, κατὰ τὸ 555 μ. Χ., εἰς τὴν Σηρικὴν, δηλαδὴ τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν. Τοὺς ἀντήμειψε πλουσίως καὶ ὑπέσχεθη εἰς αὐτοὺς μεγάλας δωρεάς, ἐὰν ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν μεταξόσπορον.

Οἱ δύο μοναχοὶ μετέβησαν κρυφίως εἰς τὴν χώραν τῶν Σηρῶν. Ἐκεῖ ἔμαθον πῶς παράγεται καὶ ὑφαίνεται ἡ θαυμασία αὐτὴ κλωστή τῆς μετάξης. Ἐπειτα ἔκρυψαν εἰς τὸν νάρθηκα (δηλαδὴ εἰς τὸ κούφιο μέρος) τῶν ράβδων των ὡσεία μεταξοσκωλήκων καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖ ἐξέθρεψαν τοὺς σκώληκας μετὰ φύλλα μορέας καὶ ἐδίδαξαν τὴν ἀνατροφὴν των καὶ τὴν παραγωγὴν μετάξης.

Ἀπὸ τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἱδρυσεν βιομηχανικὰ ἐργαστήρια μετάξης καὶ πολὺ γρήγορα τὸ πολῦτιμον αὐτὸ νῆμα ἔγινε μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ ἐπωλεῖτο εἰς μεγάλας τιμάς.

« Μέταξα »

Γ. Κυριακὸς (διδασκηνή)

Εημερώνει. Αύγη δροσάτη
 με τὸ πρῶτό της πουλί
 λές και κράζει τὸν ἐργάτη
 στὴν φιλόπονη ζωή.

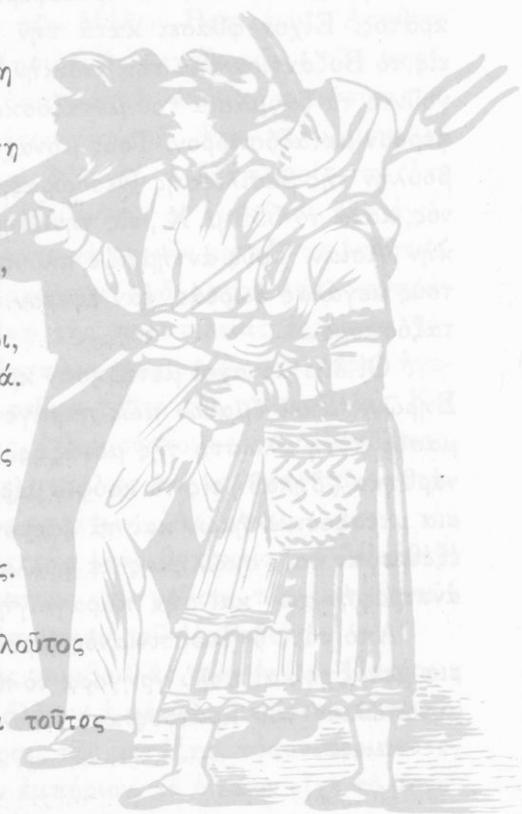
Πρὶν ἀχνίση κάθε ἀστέρι,
 με χαρούμενη καρδιά,
 νέοι, μεσόκοποι και γέροι,
 τρέξετε ὅλοι στὴν δουλειά.

Τώρα ἐκεῖθε οἱ φροντίδες
 ἄς πετάξουνε, καθὼς
 ξαφνιασμένες νυκτερίδες,
 ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
 ἐν' ἀγκάθι στὴν καρδιά,
 πέστε ἀζήλευτα: «Εἶναι τοῦτος
 ἐργασίας κληρονομιά!».

Σηκωθῆτε· ἡ γῆ χαρίζει
 μόνον ἄφθονο καρπό,
 ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζη
 μ' ἓναν ἴδρωτα συχνό.

Γεράσιμος Μαρκοράς

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

135. ΜΑΪΟΣ

Ἦλθεν ὁ Μάιος.

Ο Μεγάλη έορτή εἰς τὸν δροσερὸν καὶ άνθοστόλιστον κήπον. Ἄνθη εἰς τὰ δένδρα, ἄνθη εἰς τοὺς θάμνους, ἄνθη εἰς τὴν χλόην, ἄνθη παντοῦ. Τὰ χρώματα συνδυάζονται ἄρμονικῶς μετὰ τὰ ἀρώματα. Αἱ κατακόκκιναι παπαροῦναι ἀδελφώνονται μετὰ τὰς λευκὰς μαργαρίτας καὶ τὸ βαρὺ ἄρωμα τῶν κρίνων μετὰ τὴν λεπτὴν εὐωδίαν τῶν ρόδων. Καὶ ἡ πρωινὴ δρόσος στολιζει τὰ φύλλα καὶ τὰ πέταλα μετὰ ἀδάμαντας, μετὰ τοὺς ὁποίους παίζουσι φαιδρῶς αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες. *ρ*

Εἰς τὴν καθαράν, τὴν γαλανήν, τὴν εὐώδη ἀτμόσφαιραν τοῦ κήπου πετοῦν ἀναρίθμητα ἔντομα καὶ πτηνὰ, βομβοῦντα, τερετίζοντα, κελαδοῦντα. Ἡ συναυλία τῶν ἢ πανηγυρικὴ συμπληρῶναι τὴν ἔψιν τοῦ κήπου τὴν έορτάσιμον, ἀντὶ τῶν ἀφώνων ἀνθέων, τὰ ὅποια κοιτάζουσι μετὰ ἀγάπην καὶ θαυμασμόν. Ψάλλουσι τὰ πτηνὰ τὸν ὕμνον τοῦ Μαΐου. Καὶ ἐνῶ πετοῦσι μετὰ κελαδήματα, πλησιάζουσι τὰ ἄνθη, ὡς διὰ νὰ αἰσθανθοῦσι αὐτὰ τὴν εὐωδίαν τῶν, ὡς διὰ νὰ ἀκούσουσι ἐκεῖνα τὸ ἄσμα τῶν.

Καὶ λέγουσι τὰ ἄνθη πρὸς τὰ πτηνὰ:

— Σᾶς ζηλεύομεν καὶ σᾶς μακαρίζομεν. Πόσον εἴσθε εὐτυχισμένα, πού ἔχετε λάρυγγα μουσικὸν καὶ ἠμπορεῖτε νὰ τονίζετε ἄσματα πρὸς τὸν Δημιουργόν σας! Ἡμεῖς εὐωδιά-

ζομεν καὶ αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἐκφράσω-
μεν ὅ,τι αἰσθανόμεθα μὲ ἄσματα.

Καὶ ἀπαντοῦν τὰ πτηνὰ πρὸς τὰ ἄνθη :

— Ἡ εὐωδία σας ἐκφράζει τὰ αἰσθήματά σας. Ἡμεῖς
προσευχόμεθα μὲ ἄσματα εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν Ναὸν τοῦ
Θεοῦ. Ἄλλὰ σεῖς εἴσθε τὰ θυμιατήρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκ-
πέμπεται πρὸς τὸν οὐρανόν, μαζὶ μὲ τὴν προσευχήν, ἡ εὐω-
δία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Καὶ τὸ ἄγνόν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἔρχεται τὴν πρωινήν
ἐκείνην ὥραν διὰ νὰ δρέψῃ τὰ ἄνθη τοῦ Ματοῦ, ἀκούει, ἐννοεῖ
τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθέων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ λέγει :

○— Ναί, ὁ κῆπος αὐτὸς εἶναι ναός, ὅπου δοξάζεται καὶ ὑ-
μνεῖται ὁ Δημιουργός. Σήμερον εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν.
Ἐορτάζει ἡ Φύσις. Τὰ πτηνὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θε-
οῦ καὶ τὰ θυμιατήρια τῶν ἀνθέων ἀναπέμπουν πρὸς Αὐτὸν
τὸν λιβανωτὸν τῆς λατρείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Γρηγόριος Ξενόπουλος (δασκηνή)

136. Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΪΟΥ

† Τοῦ Ματοῦ ροδοφαίνεται ἡ ἴμερα,
ποῦ ὠραιότερη ἡ φύση ξυπνάει
καὶ τὴν κάμνουν λαμπρὰ καὶ γελαεὶ
πρασινάδες, ἀκτῖνες, νερά.
Ἄνθη καὶ ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιὰ κι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ γέροι.
Ἄσπροεντύματα, γέλοια καὶ κρότοι,
ὄλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά.
Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τῆ νιότη,
ἄνδρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιὰ.

Διονύσιος Σολωμός

137. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος, πὺ λαιχτάριζες
ὠσπου νὰ τὸ περάσης,
τώρα νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
πὺ σ' ἔσερνε διαβάτη,
σέ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
πὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆχαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγριά του δένδρα τώρα
καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴν χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΑΙ ΧΕΛΙΔΟΝΕΣ

Τὰ πρωινὰ κελαδήματα, τὰ χαιρετίζοντα τὸν ἥλιον καὶ δοξολογοῦντα τὸν Πλάστην, ἀντηχοῦν ζωηρότερα, πολυπληθέστερα. Ἡ συναυλία των μὲ εὐφραίνει τὴν αὐγὴν, ὅταν ἐξυπνῶ καὶ ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. Ἀπέναντι ἔχω ἐν δένδρον ὑψηλόν, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι τώρα ἤρχισαν νὰ πρασινίζουν. Ἐπὶ τοῦ δένδρου τούτου τονίζουν τὸν πρωινόν των ὕμνον οἱ πτερωτοὶ ψάλται τῆς περιοχῆς μας. Καὶ περίξ ἀναθάλλουν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δενδρύλλια τῆς αὐλῆς, καὶ ἀναζωογονεῖται ὁ κισσός, ὁ ὁποῖος καλύπτει ἕως ἐπάνω τοὺς τοίχους, καὶ τὸ νωπὸν πράσινον, τὸ ἀνοικτόν, δίδει τὸν ζωηρότερον τόνον εἰς τὴν εἰκόνα.

Καὶ εἶναι μία μικρὰ εἰκὼν ἀνοιξεως αὐτῆ, πού παρουσιάζεται ἐμπρός μου τὸ πρωί, ὅταν ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. Ἄν ἤμην ζωγράφος, θὰ ἐζωγράφιζον αὐτὸ τὸ δένδρον, ὅπως τὸ ἔβλεπον πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, γυμνόφυλλον, πένθιμον, ἰσχνόν, ὡς σκελετός, πού ἐξέτεινε τοὺς τεφρούς του κλάδους ἐπὶ οὐρανοῦ συννεφώδους, διὰ νὰ παραστήσω τὸν χειμῶνα. Καὶ πάλιν θὰ τὸ ἐζωγράφιζον ὅπως τὸ βλέπω τώρα θαλερόν, πράσινον, ἐπὶ οὐρανοῦ ἀνεφέλου, διὰ νὰ παραστήσω τὴν ἀνοιξιν.

Ναί, ἡ ἀνοιξις ἦλθεν! Ὁ Πλούτων ἀφῆκε πάλιν τὴν Περσεφόνην νὰ ἀναβῆ ἀπὸ τὸν Ἄδην εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν μητέρα τῆς Δήμητρα καὶ νὰ φέρῃ τὰ ἄνθη καὶ τὴν χαράν. Ἡ ἀνοιξις ἦλθε. Μᾶς τὸ λέγει τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ, μᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ πράσινον τῆς γῆς, μᾶς τὸ βεβαιώνει τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν.

Ἦλθεν ἡ ἀνοιξις καί, ὅπως πάντοτε, τὸ ἀνοσοτόλιστον ἄρμα τῆς ἔσυραν αἱ χελιδόνες. ὦ, τὰ ἀγαπήμένα, τὰ λα-

τρευτά πτηνά, οί πρόδρομοι, οί προάγγελοι τῶν ὠραίων ἡμερῶν! Τὰς εἶδατε; Τὰς εἶδατε πάλιν νὰ διασχίζουσι μὲ τὴν χαριτωμένην των πτῆσιν τὸν κυανοῦν ἀέρα καὶ νὰ τὸν γεμίζουσι μὲ τὴν ἀρμονίαν τῶν τερετισμῶν των; Καὶ ἐνεπλήσθη εὐφροσύνης ἡ ψυχὴ μας εἰς τὴν συνάντησιν τῶν καλῶν, πιστῶν φίλων, αἱ ὁποῖαι ἐπανέρχονται εἰς τὰς παλαιὰς των φωλεάς, διὰ νὰ μείνουσι μαζί μας ὅσον θὰ μείνη καὶ ἡ Περσεφόνη, ὅσον θὰ διατηρηθῇ ἡ ὠραία ἐποχὴ! Α

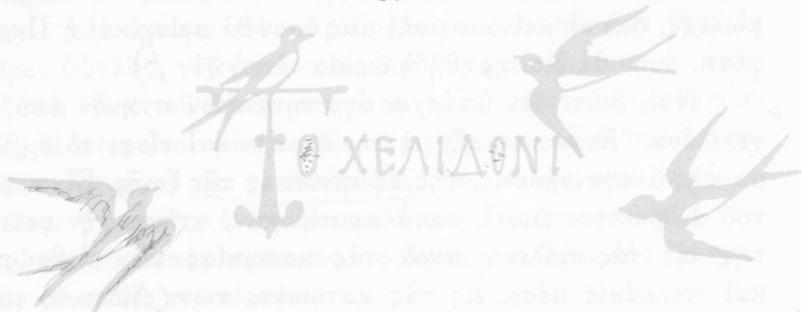
Ναί, διότι δὲν ὑπάρχει ἀγαπητότερον πτηνὸν ἀπὸ τὴν χελιδόνα. Ἔρχεται μαζί μὲ τὴν ἀνοιξιν καὶ εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ἀφυπνίσεως τῆς ζωῆς. Εἶναι φίλη τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, κατὰ προτίμησιν, στήνει τὴν φωλεάν της εἰς τὰς πόλεις, παρὰ τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων καὶ πολλάκις μέσα εἰς τὰς κατοικίας των. (Δίδει τὸ μέγα παράδειγμα τῆς φιλοπονίας, τῆς οἰκογενειακῆς ἀγάπης, τοῦ κοινωνικοῦ αἰσθήματος, διότι εἶναι κατ' ἐξοχὴν φιλόπονος, φιλόστοργος καὶ κοινωνική.) Ἡ παρουσία της θεωρεῖται ὡς καλὸς οἰωνὸς καὶ γίνεται πανταχοῦ δεκτὴ ὡς εὐλογία Θεοῦ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον στολισμὸς, δὲν μᾶς τέρπει ἀπλῶς μὲ τὴν χάριν τῆς πτήσεώς της καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἄσματος της, εἶναι καὶ εὐεργέτις, διότι καθαρίζει τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τοὺς κύνωπας καὶ ἄλλα βλαβερὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν κυρίως τὴν τροφήν της.

Ἐπειτα, χρησιμεύει κάποτε καὶ ὡς εἶδος βαρομέτρου. Οἱ χωρικοὶ μάλιστα, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἄλλο, μεταχειρίζονται τὴν χελιδόνα· ὅταν πετᾷ χαμηλά, προμηνύει βροχὴν, ὅταν πετᾷ ὑψηλά, προμηνύει καλοκαιρίαν.

ὑποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχουν χειρότερα παιδιά εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καταδιώκουσι τὰς χελιδόνας καὶ δοκιμάζουσι κατ' αὐτῶν τὴν δύναμιν τῆς σαΐτας των ἢ

πετροβολούν τὰς φωλεὰς τῶν ἢ συλλαμβάνουν καὶ βασανίζουσι τοὺς νεοσσούς. Μαρτυροῦν σκληρότητα ψυχῆς ἀπαραδειγμάτιστον. Διότι πληγώνουν ἢ φονεύουν χωρὶς λόγον, ἀπὸ ἀπλῆν εὐχαρίστησιν, — ποίαν ἀγρίαν εὐχαρίστησιν! — πτηνὰ ὄχι μόνον ἀβλαβῆ, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ εὐεργετικά!

Γρηγόριος Ξενόπουλος (Διασκευὴ)

Καλῶς μᾶς ἤλθες, ἄκακο πουλὶ χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἤλθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουβο
λουλούδι!

Μὲ πόση, νὰ ἔξερεις, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
ν' ἀκούσω μέσ' στὰ σύννεφα τὸ πρῶτό σου
τραγούδι!

Τόσο συνήθισα ὁ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε μέρα
χαρὲς κι ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγωνται στὸ
ρέμα
τοῦ χρόνου τ' ἀνυπότακτου, πού ἀκόμ' ἀκόμα
ψέμμα

μοῦ φαίνεται' ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζεις τὸν αἰθέρα
μὲ τὰ σπαθατὰ σου πτερὰ... Γλυκό μου χελιδόνι,
μᾶς ἔφερες καλοκαιριά... "Ὁψιμο θά' λθη χιόνι;..

« Βίος καὶ Ἔργα »

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

α. **Ἡ βασίλισσα** Ὁ λαὸς ὀνομάζει τὴν βασίλισσαν Μάνναν, διότι πράγματι εἶναι ἡ μήτηρ ὀλοκλήρου τοῦ μελισσίου καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεώς του.

Ἡ βασίλισσα γνωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας μελίσσας, διότι ἔχει μικρότερον τὸ σῶμα καὶ κοντὰ τὰ πτερὰ καὶ ὅλον τὸ ὀπίσω μέρος τῆς κοιλίας μένει ἀσκέπαστον. Εἶναι περισσότερον κιτρινωπὴ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας καὶ εἰς τὸν ἥλιον φαίνεται ὡσάν χρυσομένη. Ἐὰν ἰδῆ κανεὶς διὰ πρῶτην φορὰν βασίλισσαν, ἢμπορεῖ νὰ τὴν νομίση μικρὰν σφήκα, διότι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα. Αἱ κινήσεις τῆς βασιλίσσης εἶναι βραδεῖαι καὶ σοβαραί, ὡσάν νὰ ἐννοῇ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀρχόντισσα τῆς κυψέλης. Ἐὰν ὅμως τύχη ἀνάγκη, τότε γίνεται ἕξαφνα πολὺ ζωηρὰ καὶ εὐκίνητος.

Ὅλαι αἱ ἄλλαι μελίσσαι τῆς κυψέλης ἀγαποῦν καὶ σέβονται τὴν βασίλισσαν. Τρέχει κάθε μία νὰ παραμερίσῃ, διὰ νὰ τῆς ἀφήσῃ τόπον εἰς τὰς κηρήθρας, νὰ τὴν χαϊδεύσῃ μὲ τὰ κέρατά της καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ τροφήν.

Χωρὶς βασίλισσαν τὸ μελισσιον δὲν δύναται νὰ διατηρηθῆ, ἀλλὰ σκορπιζεται καὶ χάνεται. Αἱ μελίσσαι ἐννοοῦν τοῦτο καί, ἅμα χάσουν τὴν ἀγαπημένην μητέρα των, φανερώνουν μὲ διαφόρους τρόπους τὴν λύπην καὶ ταραχὴν

καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῶν. Γυρίζουν ἐπάνω - κάτω, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ τὴν ζητοῦν παντοῦ μὲ παραπονετικὸν βόϊσμα τῶν πτερῶν. Αἱ φωναὶ τῶν αὐταῖ γνωρίζονται τόσον εὐκολὰ καὶ διαφέρουν ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς τῶν μελισσῶν, ὅσον διαφέρει θρῆνος παιδίου ἀρρώστου ἀπὸ τὰ παιδικὰ χαρωπὰ τραγούδια.

Ἡ βασίλισσα ἔχει κέντρον καὶ μάλιστα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἐργάτιν καὶ φαρμακερόν. Εἶναι λοξὸν καὶ ὄχι τόσον δυνατόν, ὥστε νὰ τρυπᾷ καὶ σκληρὰ ἀντικείμενα. Ἐὰν εἰπῆ κανεὶς τοῦτο εἰς ἀπλοῖκόν μελισσοτρόφον, θὰ τὸν κάμῃ νὰ γελάσῃ, διότι πιστεύει ὅτι ἡ βασίλισσα δὲν ἔχει κέντρον. Τὴν πεποιθήσιν δὲ αὐτὴν ἐσχημάτισε δικαίως, ἀφοῦ ἐγγίζει μὲ τὰς χεῖράς του, ὁσάκις τύχῃ ἀνάγκῃ, τὰς βασίλισσας τῶν μελισσῶν, χωρὶς νὰ κεντρισθῆ. Τὸ κέντρον αὐτὸ δὲν ἤξεύρει ἢ δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῆ ὡς ὄπλον, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ κτυπήσῃ ἄλλην βασίλισσαν.

Μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κυψέλην δύο βασίλισσαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσουν. Καὶ ἅμα τύχῃ νὰ συναντηθοῦν, ὁρμοῦν ἢ μία ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ ἀρχίζει ἀγὼν φοβερός. Καὶ τελειώνει ὁ ἀγὼν αὐτὸς μὲ τὸν θάνατον τῆς ὀλιγώτερον δυνατῆς ἢ τῆς ὀλιγώτερον πονηρᾶς βασίλισσας.

Εἰς τὰς μονομαχίας αὐτὰς συμβαίνει κάτι πολὺ περίεργον. Αἱ δύο βασίλισσαι ἀρπάζονται μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, σφίγγονται στῆθος μὲ στῆθος καὶ προσπαθοῦν ἢ μία νὰ κεντρίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. Ἀλλὰ μόλις παρουσιάσουν τὰ φαρμακερὰ κέντρα, ἀφήνονται καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω, ὁρμοῦν ἔπειτα καὶ συμπλέκονται. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἕως νὰ εὕρῃ ἢ μία κατάλληλον στιγμήν, ὅταν ἡ ἀντίπαλος εἶναι ἀπροφύλακτος. Καὶ τότε ὁρμᾷ αἰφνιδίως, τὴν κτυπᾷ μὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν θανατώνει.

Με τὸν τρόπον αὐτὸν ἢ μία ἀπὸ τὰς βασιλίσσας θὰ ζήσῃ καὶ τὸ μελίσιον δὲν μένει ὄρφανόν. Ἐνῶ, ἂν ἐκτυπῶντο καὶ αἱ δύο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, θὰ ἔμενε τὸ μελίσιον χωρὶς βασιλίσσαν καὶ θὰ ἔχάνετο. Ὅ,τι λοιπὸν γίνεται δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πλασμάτων της.

β. Ἡ ἐργάτις

Ἡ πληθυσμὸς τῆς κυψέλης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας. Ἐν καλὸν μελίσιον δύναται νὰ περιέχῃ ἕως ἑκατὸν χιλιάδας ἐργαζομένας μελίσσας. Αὐταὶ ἔχουν ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ συνουρισμοῦ. Ἡ ζωὴ των εἶναι διαρκῆς ἐργασία. Ἀπὸ τὴν πρῶτην στιγμήν, ὅτε ἐξέρχονται τέλειαι μέλισσαι ἀπὸ τὸ κελλίον, ἕως τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὅτε ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐργασίαν, ἐργάζονται.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ζοῦν περισσότερον ἀπὸ ἐξ ἢ ἐπτὰ μῆνας, μερικαὶ μάλιστα οὔτε δύο μῆνας. Ἄλλαι τρώγονται ἀπὸ τὰ πτηνά, ἐνῶ μαζεύουν τὸ νέκταρ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη. Ἄλλαι θανατώνονται ἀπὸ κακοκαιρίας καὶ βροχάς, πρὶν προφθάσουν νὰ φέρουν τὸ φορτίον των εἰς τὴν κυψέλην. Ὀλίγαι προφθάνουν νὰ γηράσουν, ὅσαι γεννῶνται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ μένουν τὸν χειμῶνα κλεισμένα εἰς τὰς κατοικίας των. Καὶ αὐταί, με πτερὰ σχισμένα, με σῶμα μαδημένον, ἐργάζονται ὅσον ἤμποροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυψέλης, μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος ἔρχεται αἰφνιδίως, χωρὶς ἀσθενείας καὶ βάσανα.

Ἡ ἐργάτις τὰς πρῶτας δεκαπέντε ἡμέρας τῆς νεότητός της καθαρίζει τὰ κελλία καὶ τρέφει τοὺς ἀνηλίκους ἀδελφούς της. Ἐπειτα ἀρχίζει νὰ κατασκευάζῃ κηρίον ἀπὸ τὸ μέλι, τὸ ὁποῖον τρώγει ἕτοιμον ἀπὸ τὰς κηρήθρας. Ἄμα

ἀρχίση νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κυψέλην, τὰς πρώτας ἡμέρας φέρει νερόν, ἔπειτα γῆριν καὶ ἐπὶ τέλους μέλι.

Ἐὰν καμμία ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας γεννηθῆ ἄνικανος δι' ἐργασίαν, ἀμέσως θανατώνεται ἀπὸ τὰς ἀδελφάς της. Ἐπίσης καταδικάζεται εἰς θάνατον ἀπὸ πείναν, ἐὰν παύσῃ νὰ ἐργάζεται, διότι ἔπαθε κάποιαν σωματικὴν βλάβην. Τότε αἱ ἄλλαι μέλισσαι μὲ σπαρτιατικὴν αὐστηρότητα τὴν σύρουں καὶ τὴν ρίπτουں ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τὸ βασιλείου τῶν μελισσῶν δὲν ἐννοεῖ νὰ τρέφῃ πολίτας ἀέργους καὶ ἀχρήστους.

Ἐὰν τύχῃ νὰ συλληφθῆ μία μέλισσα ἀπὸ κανὲν ἔντομον ἢ εὐρεθῆ εἰς κίνδυνον, τότε ὅλαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουں μὴπως πάθουں καὶ αὐταί, τρέχουں νὰ τὴν σώσουں.

Αἱ ἐργάτιδες μέλισσαι ἔχουں ὄπλον δυνατὸν τὸ φαρμακερὸν κέντρον. Δὲν τὸ μεταχειρίζουται ὅμως διὰ νὰ ἐπιτεθοῦں χωρὶς λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑπερασπίσουں τὴν ζωὴν τῶν καὶ νὰ προφυλάξουں τὴν κατοικίαν τῶν.

Κάποτε πειραταί, καταδιωκόμενοι ἀπὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον, κατώρθωσαν νὰ ἐπιτεθοῦں καὶ νὰ τὸ κυριεύσουں μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μελισσῶν. Ἐπλησίασαν τὸ τουρκικὸν σκάφος καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἴσου ἔρριψαν μέσα εἰς αὐτὸ τὰς πηλίνας κυψέλας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὸ πλοιάριόν τῶν. Αἱ κυψέλαι ἔσπασαν καὶ αἱ μέλισσαι ἐσκορπίστησαν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ πληρώματος. Οἱ Τοῦρκοι τόσον ἐζαλίσθησαν ἀπὸ τὰ κεντρίσματα χιλιάδων μελισσῶν, ὥστε ἔτρεχον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ πλοίου. Ἐνῶ οἱ πειραταί, προφυλαγμένοι μὲ προσωπίδας, ὤρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ πλοῖον, χωρὶς νὰ εὕρουں καμμίαν ἀντίστασιν.

γ. 'Ο κηφήν

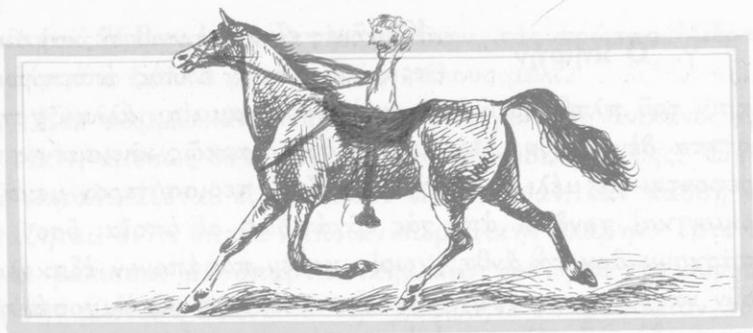
Κηφήνες είναι αἱ νωθραὶ καὶ ἄκεν-
τροι μέλισσαι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὖ-
ξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς κυψέλης, καμμίαν ἄλλην χρησι-
μότητα δὲν ἔχουν. Μένουν σχεδὸν διαρκῶς κλεισμένοι καὶ
τρέφονται μὲ μέλι. Οἱ κηφήνες εἶναι περισσότερο μεγάλω-
σωμοὶ καὶ χονδροὶ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας, αἱ ὁποῖαι ὅσον μὲν
ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἄνθη, χωρὶς κανέν παράπονον ἐξακολου-
θοῦν νὰ δίδουν τροφήν, ἅμα ὅμως ἀρχίση νὰ ὀλιγοστεύη ἡ
συγκομιδὴ τοῦ μέλιτος, ἡ ὑπομονὴ των παύει.

Τότε αἱ ἐργάτιδες ἀνησυχοῦν καὶ φοβοῦνται μήπως οἱ
πολυφάγοι κηφήνες ἐξοδεύσουν τὸ ἀποθηκευμένον μέλι καὶ
χαθῆ ἀπὸ πείναν τὸ μελίσιον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶ-
νος. Ἀρχίζουν λοιπὸν τὴν καταδίωξιν τῶν κηφήνων. Τοὺς
ἕως χθὲς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, τοὺς ὁποίους ἔθρεψαν μὲ τὸ
προϊὸν τόσων κόπων καὶ τόσων φροντίδων, τώρα τοὺς συλ-
λαμβάνουν χωρὶς εὐσπλαγχίαν καὶ τοὺς σύρουν ἔξω ἀπὸ τὴν
κυψέλην. Τώρα τροφή δὲν ὑπάρχει παρά μόνον διὰ τοὺς ἐργα-
ζομένους καὶ τοὺς χρησίμους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυψέ-
λης. Ἡ καταστροφὴ τῶν κηφήνων εἶναι ἀπαραίτητος. Ἄν
αὐτοὶ πλεονάσουν καὶ ἂν τὸ μέλι ἐξοδευθῆ πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς
τῆς νέας συγκομιδῆς, τότε ὀλόκληρον τὸ μελίσιον θὰ χαθῆ
τὸν χειμῶνα.

Ὁ κηφήν εἶναι ὅλως διόλου διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ἐργά-
τιν. Ἡ ἐργάτις εἶναι φιλόπονος καὶ ἐργατικὴ, ἐκεῖνος εἶναι
νωθρὸς καὶ ἄεργος. Δι' αὐτὸ τὸ ὄνομα «κηφήν» εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν τὸ ὄνομα «κηφη-
ναρειὸ» σημαίνει τὸν ἄεργον καὶ ὀκνηρὸν ἄνθρωπον. Τὸν
ἄχρηστον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ ὁποῖος ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους
κόπους καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων.

« Αἱ Μέλισσαι ».

Γεώργιος Δροσίνης (διασκευή)

141. Ο ΙΠΠΟΣ

Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ 18ος περιηγεῖτο εἰς μίαν ἐπαρχίαν τῆς Γαλλίας συνοδευόμενος ἀπὸ ἴλην ἱππέων λογχοφόρων. Καθ' ὁδὸν ἡ συνοδεία συνήντησε μυλωθρόν (μυλωνᾶν), ὁ ὁποῖος ὠδήγει ἄλογον φορτωμένον μὲ δύο σάκκους ἀλεύρου. Ἐξαίφνης τὸ ἄλογον ἀγριεῖει, ρίπτει κατὰ γῆς τὸ φορτίον του καὶ ἀφήνει τὸν μυλωθρόν εἰς τὴν μέσῃν τοῦ δρόμου. Τρέχει τότε δρομαῖον εἰς τὴν ἴλην τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοποθετεῖται μεταξύ τῶν ἄλλων ἵππων. Μὲ δυσκολίαν ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν ἴλην. Ἄνεκαλύφθη ἔπειτα ὅτι ἦτο ἀρχαῖος ἵππος τοῦ στρατοῦ, καί, ἀφοῦ ἐγήρασεν, ἐπωλήθη εἰς τὴν ἀγοράν καὶ ἠγοράσθη ἀπὸ τὸν μυλωθρόν. Ἡ θεὰ τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως ἐζωντάνευσε τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις του.

Ἄ Ὁ ἵππος ἀγαπᾷ τὴν βοὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ταραχὴν τῶν μαχῶν. Σύντροφος πιστὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τοὺς κινδύνους του καὶ εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνας, εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ εἰς τὰ κυνήγια. Ὑπακούει πάντοτε εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀναβάτου του καὶ εἰς τὴν θέλησίν του, εἴτε διὰ νὰ ἀδιαφορήσῃ εἰς τὸν κίνδυνον εἴτε διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν ὁρμὴν του. Α

2. V7
Ὁ ἵππος εἶναι ὄχι μόνον τὸ χρησιμώτερον εἰς τὸν ἀνθρώπον ζῶον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὠραιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ τετράποδα. Ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν του, ἡ στάσις τῆς κεφαλῆς του, ἡ χάρις τῶν κινήσεών του, ἡ ζωηρότης τοῦ βλέμματός του, ἡ χαίτη του, ἡ οὐρά του, ὅλα αὐτὰ δεικνύουν τὴν εὐγένειαν τοῦ ὑπερηφάνου αὐτοῦ ζώου.

Ὁ ἵππος ἀρέσκεται εἰς τὰ κοσμήματα καὶ γίνεται κομψότερος καὶ δυνατώτερος, ὅταν τὸν στολίζουσι μὲ φάλαρα πολυτελῆ, μὲ ἐφίππια χρυσοκέντητα, μὲ πτερὰ καὶ μὲ κώδωνας. Οἱ ἀγωγιᾶται τῆς Ἰσπανίας, ὅταν θέλουσι νὰ τιμωρῶσιν κανένα ἄλογον διὰ τὴν ἀταξίαν του, τοῦ ἀφαιροῦσι τὰ κοσμήματά του ἢ τὸ ἀναγκάζουσι νὰ μένη ὀπίσω ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄλογα τῆς συνοδείας. Φαίνεται τότε τὸ ζῶον ὅτι συναισθάνεται τὴν ταπείνωσιν.

Ἡ τὰ ὄψα του ἐκφράζουσι αὐτὰ καὶ μόνον τὴν κατάστασίν του. Ὅσον τὰ κρατεῖ ὄρθια, ὅταν βαδίζῃ ἀγερώχως, τόσον τὰ χαμηλώνει ὅταν τὸ ἀναγκάζουσι νὰ ὑπομείνῃ κόπους ἀναξίους του. Ὅταν στενοχωρῆται ἢ θυμώνη, τότε τὰ κινεῖ τὸ ἐν ἔμπροσθεν καὶ τὸ ἄλλο ὀπίσω.

Εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρωσίας, ὅπου τὰ ἄλογα, πρὶν ἐξημερωθῶσι, ζοῦν ἐλεύθερα, περιφέρονται εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκείνας ἐκτάσεις εἰς ἀγέλας τριακοσίων, τετρακοσίων ἢ καὶ πεντακοσίων ζώων.

Ὅταν ἡ γῆ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ χιόνας, σκάπτουσι τὴν χιόνα μὲ ἓνα τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, διὰ νὰ εὔρουσι τὸ χόρτον μὲ τὸ ὅποιον τρέφονται. Ἐκάστη ἀγέλη ἔχει τὸν ἀρχηγόν της. Ὁ ἵππος ὁδηγεῖ τὴν ἀγέλην καὶ αὕτη στρέφεται ὀλόκληρος ἢ βαδίζει, τρέχει ἢ στέκει κατὰ τὰς ὁδηγίας του. Αὐτὸς ὁρίζει τὰς κινήσεις της, ὅταν λύκοι προσβάλλουσι τὴν ἀγέλην. Εἶναι πάντοτε εἰς κίνησιν καὶ πάντοτε εἰς προσοχὴν. Ἐπιθεωρεῖ τὴν ἀγέλην καί, ἂν κανεὶς ἵππος

ἐξέλθη ἀπὸ τὰς τάξεις του ἢ μείνη ὀπίσω, τρέχει πρὸς αὐτόν, τὸν κτυπᾷ καὶ τὸν ἐπαναφέρει εἰς τὴν θέσιν του. Ὅταν μετὰ τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη γηράση ὁ ἀρχηγός, ἄλλος ἵππος τῆς ἀγέλης νεώτερος καὶ δυνατώτερος ἐξέρχεται ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἄν τὸν νικήσῃ, λαμβάνει τὴν θέσιν του. Καὶ ἡ ἀγέλη τὸν ἀναγνωρίζει τότε ὡς ἀρχηγόν της, ἀντὶ τοῦ νικηθέντος καὶ ἐκθροισθέντος.

Εἰς τὴν Φιλλανδίαν, τὸν Μάιον, ἀφοῦ λειώσουν αἱ χιόνες, τὰ ἄλογα ἀφήνονται ἐλεύθερα καὶ πηγαίνουν μόνα τῶν εἰς τὰ δάση. Ἐκεῖ σχηματίζουν ἀγέλας χωριστάς, αἱ ὁποῖαι οὔτε διαλύονται οὔτε ἀναμειγνύονται μὲ ἄλλας. Ἐκάστη ἀγέλη ἐκλέγει διὰ τὴν βοσκήν της ἓν μέρος τοῦ δάσους, ὅπου μένει χωρὶς νὰ καταπατῇ τὴν ξένην περιοχὴν.

Γνωστὸν εἶναι πόσον ὁ ἵππος ἀφοσιώνεται εἰς τὸν κύριόν του ἢ τὸν ἵπποκόμον του. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀναβάτου, ὅταν τὸν γνωρίζῃ καὶ τὸν ἀγαπᾷ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρωσίαν, εἷς στρατιώτης ἐπλανήθη ἐν μέσῳ καταιγίδος χιόνων, καί, πεσὼν ἀπὸ τὸν ἵππον, ἔσπασε τὸν πόδα του. Μόνος ἐκεῖ, μὴ δυνάμενος νὰ κινηθῇ, ἐξηπλωμένος κατὰ γῆς, ἀνέμενεν ὁ δυστυχὴς τὸν θάνατον. Ὁ ἵππος του τὸν ἔσωσε. Ἐνόησεν ὅτι ὁ ἵππεύς του δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνυψωθῇ μέχρις αὐτοῦ· ἐγονάτισε λοιπὸν καὶ ἐξηπλώθη ὅσον χαμηλὰ ἠδυνήθη, διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν πληγωμένον στρατιώτην. Ἀφοῦ δὲ κατώρθωσεν ἐκεῖνος μὲ πολὺν κόπον νὰ καθίσῃ εἰς τὸ ἐφίππιον, ὁ ἵππος ἐσηκώθη μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐπανέλαβε τὸν δρόμον του. Καὶ ἔφερε τὸν ἀναβάτην του εἰς τὸ σύνταγμα, ὅπου ἐφρόντισαν διὰ τὴν πληγὴν του.

(Κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμανρη ράχι
περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού 'χαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Διονύσιος Σολωμὸς

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

"Υμνος εις τὴν Σημαίαν (ποίημα) Σ. Δάφνη	Σελίς 7
--	------------

A'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. 'Ανάστασις, Α. Καρκαβίτσα	9
2. Χριστὸς 'Ανέστη (ποίημα) Ι. Πολέμη	12
3. Χρονιάρες μέρες (ποίημα) Γ. Δροσίνη	13
4. 'Ο Πατριάρχης, Γ. Τερτσέτη	14
5. 'Ο Θεὸς προστατεύει τὴν 'Ελλάδα, Σ. Τρικούπη	16
6. Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερτσέτη	18
7. 'Ο Παπᾶ - 'Αρσένης, Ν. Σπηλιάδης - Γιάννη Βλαχογιάννη	19
8. 'Ο ἀληθινὸς κληρικός, Ν. Μακρῆ	21
9. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	22
10. 'Ο παπᾶς τοῦ Σταρτσόβου, Η. Οικονομοπούλου	23
11. Μιά χριστιανικὴ πράξις	24
12. 'Η εὐσέβεια τοῦ στρατοῦ μας	25
13. 'Η καμπάνα τοῦ χωριοῦ (ποίημα) Α. Φωτιάδης	26
14. Τὸ ἱερὸ κειμήλιο, Σ. Δάφνη	27
15. 'Αι - Δημήτρης (ποίημα) Γ. 'Αθάνα	32

B'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

16. Ζῆ ὁ Βασιλεὺς 'Αλέξανδρος : (ποίημα) Γ. Δροσίνη	33
17. Γραικός, Γενίταρος καὶ Βενετσιάνος, Δ. Καμπούρογλου	35
18. 'Ο ἐξωμότης, Ε. Π. Φωτιάδου	39
19. Οἱ Ψαριανοὶ στὴν 'Επανάστασι (διασκευὴ)	42
20. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα) Ι. Πολέμη	48

* 'Εκ τῶν συμβραβευσθεῖσων συλλογῶν τῶν Γ. Μέγα - Α. Οικονομίδου καὶ τοῦ Θ. Παρασκευοπούλου ἐλήφθησαν τὰ ἐξῆς ἀναγνώσματα :

1) 'Εκ τῆς συλλογῆς Γ. Μέγα - Α. Οικονομίδου τὰ ὑπ' ἀριθ. 59, 67, 69, 70, 86, 88, 95, 107, 114, 122 καὶ 142.

2) 'Εκ τῆς συλλογῆς Θ. Παρασκευοπούλου τὰ ὑπ' ἀριθ. 9, 14, 15, 58, 60, 66, 68, 105, 117, 127 καὶ 131.

"Απαντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν Ε. Π. Φωτιάδου - Η. Μηνιάτη.

21.	'Η Σουλιωτοπούλα, Γιάννη Βλαχογιάννη	50
22.	'Η καταστροφή τοῦ Σουλίου (ποίημα δημῶδες)	52
23.	Χήρα Σουλιώτισσα, Γιάννη Βλαχογιάννη	53
24.	'Η Δέσπω (ποίημα δημῶδες)	55
25.	Εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον. Χ. Σταυροπούλου	56
26.	'Η τιμιότης τοῦ Κανάρη (διασκευή)	59
27.	'Η καταστροφή τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημῶδες)	62
28.	'Ο Κολοκοτρῶνης, Σ. Μελά	63
29.	Οἱ Κολοκοτρωναῖοι (ποίημα δημῶδες)	69
30.	'Η ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	70
31.	Κολοκοτρῶνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδη.....	71
32.	'Η φούντα τοῦ σπαθιοῦ, Γ. Τερτσέτι	72
33.	Σύνορα πλατύτερα (διασκευή)	72
34.	'Ο γίατρος τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	73
35.	Στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, Γιάννη Βλαχογιάννη	77
36.	Σὰν ἀρχαῖοι Ἕλληνες, Δ. Δημητρακάκη	78
37.	'Ο Παπαφλέσσας, Φ. Φωτιάκου	79
38.	Πῶς ἐσώθηκεν ὁ Παρθενῶν	80
39.	Ἄγια λιθάρια, Δ. Ρῶμα	81
40.	'Ο Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Ραφτάνη	82
41.	Μεσολόγγι (ποίημα δημῶδες)	83
42.	Στὴν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, Ν. Σπανδωνῆ	84
43.	'Ο Διάδοχος καὶ ὁ στρατιώτης, Ν. Σπανδωνῆ	85
44.	'Η συμπεριφορὰ τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	86
45.	Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	88
46.	Δίψα νίκης, Η. Οἰκονομοπούλου	90
47.	« Στὴν Σόφια », Η. Οἰκονομοπούλου	91
48.	'Επιστολὴ μαχητοῦ τοῦ πολέμου τοῦ 1913, Η. Οἰκονομοπούλου	96
49.	Τὸ Ἔπος 1940 - 41. Ἄχ. Κύρου	97

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΒΙΟΝ

50.	Στὸν καινούργιον χρόνον (ἀχροστιχίς)	100
51.	Τὸ Ναυτόπουλο, Α. Κουρτίδη	101
52.	'Ο Ἕλληναὺς καὶ τὸ ποίημα) Γ. Βιζυνοῦ	103
53.	Τὸ μικρὸ μας περιβάλλον, Γ. Δροσίνη	105
54.	Τὸ σπῆτι μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	107
55.	'Η σύντροφος τοῦ ναυάρχου Δέσποινα Κανάρη, Ε. Π. Φωτιάδου... ..	108
56.	Μάννα (ποίημα) Γ. Μαρχοῦ	110

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

57.	Κουπὶ καὶ τιμόνι (ποίημα) Ι. Πολέμη	112
58.	Ροδιὰ καὶ πῦκος, Γιάννη Βλαχογιάννη	113

59. Τί θέλω (ποίημα) Γ. Δροσίνη	Σελίς 115
60. Ἀμερικανοὶ φιλέλληνες, Δ. Βαγενᾶ - Ε. Δημητρακοπούλου.....	116
61. Παροιμίαι, Ν. Πολίτου	120
62. Δημῶδη αινίγματα	122

*Ε'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ*

63. Ὁ τρύγος, Η. Βουτιερίδῃ	123
64. Ὁ τρύγος (ποίημα) Α. Χριστοπούλου	129
65. Οἱ τέσσερες ἐποχὲς τοῦ χρόνου (ποίημα) Γ. Μαρκοῦ	130
66. Στὴ Ρόδο, Κ. Οὐράνῃ	134
67. Ἡ Δῆλος, Π. Νιρβᾶνα	137
68. Τὰ Γρεβενά, Δ. Κοντογιάννῃ	141
69. Τὸ Ἀργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	145
70. Ἡ Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	147
71. Ἀπὸ τὸν γῦρο τῆς Πελοποννήσου, Ν. Μαρτίνῃ	150
72. Οἱ παλιόπετρες, Ε. Π. Φωτιάδου	155
73. Ἡ πέρδικα, Σ. Γρανίτσα	157
74. Ἡ ἐλιά (ποίημα) Ι. Πολέμη	160

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Α'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

75. Πατρὶς καὶ Θρησκεία, Δ. Π. Τυπάλδου Φορέστη	163
76. Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, Ε. Π. Φωτιάδου	164
77. Δέησις πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, Φ. Σκούφου.....	169
78. Ἡ τελευταία λειτουργία, Σ. Ζαμπελίου	172
79. Τὸ Μπαλουκλί (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	177
80. Ἁγία Σοφία, Ε. Π. Φωτιάδου	173
81. Ἡ Παναγία τῆς Τήνου, Α. Μωραϊτίδου	182
82. Εὐθύμιος Βλαχάβας (διασκευὴ)	188
83. Ὁ νεομάρτυς Ἅγιος Δημήτριος, Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου... ..	189
84. Ὁ κλῆρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Δ. Μπαλάνου	192
85. Τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας, Γ. Βοβολίνῃ	195
86. Ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος (ποίημα) Α. Μαβίλῃ	197

Β'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

87. Τὰ Παναθήναια, Χ. Τσουντα	198
88. Παρελθὸν καὶ Μέλλον (ποίημα) Α. Προβελεγγίου	201
89. Ὁ Σαμουὴλ, Α. Βαλαωρίτου	202

	Σελίς
90. 'Ο θούριος τοῦ Ρήγα, Ι. Γενναδίου	203
91. Κατά τὰς παραμονάς τῆς ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίη	205
92. 'Ο ὄρκος τῶν Φιλικῶν, Ι. Φιλήμονος	212
93. 'Η προκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου	215
94. Τὰ ἔτη τῆς νεότητος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, Α. Καρκαβίτσα...	219
95. Ρούμελη (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	225
96. Τὸ φίλημα, Μ. Μητσάκη	225
97. Μεσολόγγιον, Δ. Βικέλα	228
98. 'Ο Γεννάδιος κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τῶν θυσιῶν, Ε. Π. Φωτιάδου...	233
99. Τὰ πυρπολικά, Φ. Κουκουλὲ	238
100. Κανάρης (ποίημα) Α. Πάλλη	240
101. 'Η Ἀκρόπολις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Χ. Τσοῦντα	241
102. 'Η Σημαία, Ε. Λυκούδη	243
103. 'Η κήρυξις τοῦ πολέμου τοῦ 1912, Σ. Μελεᾶ	245
104. Ἐμπρὸς (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	251
105. Τὰ πῆραμε τὰ Γιάννινα (ποίημα) Γ. Σουρῆ	252
106. 'Η θυσία τοῦ Κιλκίς, Ε. Π. Φωτιάδου	252
107. Ἑλλάδα - Ἑλλάδα (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	254
108. Λόγοι τοῦ Κωνσταντίνου	255
109. 'Ο Δωδεκανήσιος ἐθελοντῆς	256
110. Κύπριον αἶμα (διασκευὴ)	257
111. 'Η μάχη τοῦ Σκρά, Γ. Βραχηνοῦ	258
112. Οἱ εὐζῶνοι, Γ. Τσοκοπούλου	261
113. Στὰ σύνορα (ποίημα) Ι. Πολέμη	265
114. Πίνδος (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	266
115. Οἱ νέοι Λεωνίδαι, Φ. Λιβιτσιάνου	267
116. Τὸ ὕψωμα Ντίκ εἰς τὴν Κορέαν, Ε. Θωμοπούλου	269
117. Πατρίδα (ποίημα) Γ. Δροσίη	273

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

118. 'Ο Σωκράτης, ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Ξενοφῶν (διασκευὴ)	274
119. 'Ο Μ. Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Φωκίων (διασκευὴ)	276
120. 'Ο θρίαμβος τοῦ Διαγόρα, Α. Κεραμοπούλου	277
121. 'Ο Παπατρέχας, Α. Κοραῆ	279
122. Λάζαρος Κουντουριώτης, Ε. Σίμου	283
123. Ἀνδρέας Συγγρός, Γρ. Ξενοπούλου	286

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

124. Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς, Κ. Παπαρηγοπούλου	288
125. Αἱ ἀρχαιότητες, Ε. Λυκούδη	290
126. 'Ο Ἀρχιμήδης (διασκευὴ)	293

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

127. Ὁργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν (Ο.Η.Ε.), Θ. Παρασκευοπούλου	296
---	-----

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

128. Ὁ Σωκράτης ὑπὲρ τῆς γεωργίας (διασκευή)	300
129. Τὸ ἐμπόριον, Σ. Λοβέρδου	301
130. Ναυτιλία (διασκευή)	306
131. Παιδί μου, ὥρα σου καλή (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	308
132. Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία (διασκευή)	309
133. Ἡ μέταξα, Γ. Κυριακοῦ	311
134. Ἡ ἐργασία (ποίημα) Γ. Μαρκοῦ	314

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

135. Μάιος, Γρ. Ξενοπούλου	315
136. Ἡ πρώτη Ματου (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	316
137. Τὸ δάσος (ποίημα) Μ. Μαλακᾶση	317
138. Αἱ χελιδόνες, Γρ. Ξενοπούλου	318
139. Τὸ χελιδόνι (ποίημα) Α. Βαλαωρίτου	320
140. Αἱ μέλισσαι, Γ. Δροσίνη	321
141. Ὁ ἵππος (διασκευή)	326
142. Ἡ δόξα τῶν Ὑαρῶν	329
ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	331

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΑΓ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ Θ', 1970 (IV) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 175.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1968/19-3-70
Εκτύπωσις — Βιβλιοδεσία 'Α/φῶν Γ. ΡΟΔΗ — 'Αμαρουσίου 59 — 'Αμαρουσίον

Handwritten signature or scribble in the top right corner.

γιατί

